5881/2.
Inv. II 17912

ONDŘEJ PŘIKRYL:

Z TĚŽKÝCH DOB PROSTĚJOVA.

II. DÍL.

V KOMISI VYDAVATELSKÉHO SPOLKU V PROSTĚJOVĚ (HLASY Z HANÉ)
R. 1929.
Nákladem vlastním. Tiskem knihtiskárny Václ. Horáka v Prostějově.

MUDr. ONDŘ. PŘIKRYL

narodil se 26./XI. 1862 ve Výšovicích u Prostějova.

Knihy veršů vydal:

Hanácky pěsničke I. a II. vydání. (r. 1900 a 1928).

Novy hanácky pěsničke (1901).

Z večera (1912).

Ešče z Hané (1912).

Padesátka z Hané (1912).

Haná a Romža (jako premie Mor. Kola spisovatelů I. vydání 1914, II. vydání r. 1924).

Chabašči (1915).

Z vojne (1917).

Čase tvrči než ocel (1921)

Zápise krála Ječminka (1921).

Slizovy ruže (1921).

Stařeček z Hané (1922).

Rozmaryn (1922).

Prostijovsky pěsničke (1927. Poctěno literární cenou mor. zemského výboru.)

ZÁHLAVÍ DOPISNÍHO PAPÍRU Z LET SEDMDESÁTÝCH.

ONDŘEJ PŘIKRYL:

Z TĚŽKÝCH DOB PROSTĚJOVA.

II. DÍL.

V KOMISI VYDAVATELSKÉHO SPOLKU V PROSTĚJOVĚ (HLASY Z HANÉ)
R. 1929.
Nákladem vlastním. Tiskem knihtiskárny Václava Horáka v Prostějově.

D 5881/2.

2347/1931.

9(437.2 Prostějov)

I.

Na městských lukách bývalého rybníka Vítkovského dokvétaly fialové ocúny, palaší na rybníčkách u brány brněnské a před ulicí Trávnickou sešedivělo, ostrý podzimní vítr rozvál po valech akátové listí, dušičkové kvítí na hřbitově bylo již z rána bíle ojíněno, troníčkáři navlékli si již teplé kožichy a vozkové, kteří z městské cihelny vozili fůry cihel zdicích, žlábkových, římsových, pásových i kotlových, měli na rukou teplé palcové rukavice. Hlásila se předčasná zima.

Florián Novák seděl ve starostenské úřadovně, která byla sotva prostornější než jest alkovka v prostředním měšťanském domě, hleděl na kůpu spisů, které mu předložil sekretář Kreml, úřadující s novým písařem ve vedlejším pokoji, a vzpomínal na dni, opadlé jak to akátové listí, jak luční ocúny dokvetlé od rozruchu obecních voleb.

Rekurs Aloise Pořízky přišel místodržitelství nevhod, ježto se mělo postaviti proti pasivnímu právu učitelů v době, kdy se ministerstvo liberálně stavělo po bok učitelů a získávalo je proti konkordátu. Podobný rekurs německý bylo by se pokusilo vyříditi kladně, liberálně, ale rekurs český a zvláště prostějovský? Prostějovští poslanci, opřevše se o Dr. Giskru, neliberálně usilovali o zamítnutí rekursu: výbojného Pořízku nelze ponechati v týle Němců! A co je hlavním — nejen ústavověrní, nýbrž i vládní politika získá, nebudou-li míti v třetím městě Moravy autonomisté dvoutřetinové většiny. Proto bylo s vyřízením otáleno a teprve po čtyřech týdnech poukázán c. k. okresní úřad, aby o rekursu rozhodl. C. k. okresní Fischer rozhodl proti učitelstvu, proti Pořízkovi, proti straně národní. V téže době vzdal se Zajíček členství zastupitelstva, lékárník Hundsfeld odstoupil a MDr. Jan Borák stal se výborníkem a k bezohlednému Dr. Zaillnerovi do zastupitelstva přibyl druhý, neméně útočný protivník strany národní . . .

Volba představenstva byla stanovena na den 19. X. 1867. Co tu bylo osobních intrik, které, jak se dnes ví, vycházely z kasina a měly účelem zasíti nesvár mezi národní většinu a činiti ji ku práci neschopnou! Také onu zprávu v Moravské Orlici, která měla býti jeho guillotinou, psali »třímou-

řenínští«. Pro něho, pro pensistu, jest škodou, že nebyl guillotinován. Při svém neúplném zdraví zdráhal se kandidovati na starostenství, avšak osud nepřeje mu klidu. Byl za purkmistra zvolen 19 hlasy — Němec Neudörfl jich dostal 11 — a radními se stali Karel Novotný 19 hl., Frant. Engelbert Černý 19 hl., Čeněk Höger 18 hl. a Josef Böhm 17 hlasy. Náměstkem jest František Možný, zvolený 28 hlasy. Volili ho také Němci, kteří jeho a Eduarda Chmelaře prohlašují za »umírněnější«.

Den volby byl slavnostním dnem národního Prostějova a on jako první český měšťanosta byl opalisujícím ohniskem oslavy, kterou Orlica večer za obrovské účasti občanstva uspořádala. Veliký průvod, ozářený četnými pochodněmi a lampiony, dostavil se před jeho obydlí, zpěváci seskupili se v duze osmi různobarevných luceren, nasazených na vysokých, hnědě natřených tyčích, jak je r. 1864 Orlici zbudoval Karel Novotný, a nadšeně pěli, až se Záhoří ozývalo. Nadšenci chtěli také vytáhnouti národní děla, která byla zřízena k říjnové slavnosti r. 1865 a jejichž upotřebení tehdy purkmistrem Zajíčkem bylo zakázáno, avšak k jeho, měšťanostově, žádosti od toho upustili. Beztoho slávy bylo již tolik, že milá jeho choť Marie se rozplakala. Nikoliv snad z pýchy nad jeho poctou, nýbrž z radosti, že snahy národovců se hřejí na slunci úspěchu. Ano, ano — těm patřil průvod i zpěv, ano, ano — oslava patřila všem národním pracovníkům a nikoliv jenom jemu.

Olomoucké noviny při té příležitosti napsaly: »Po 150 letech opět přišel náš lid, mluva jeho ke cti a vážnosti. 150 let panovala cizá řeč na újmu řeči mateřské; náš jazyk nádeničil cizímu, neb dřívější představení, ač rodem Moravané, považovali jej za služebnický. Tím se stalo, že byl v opovržení ... Vítězství toto vyžaduje za nynějších poměrů tím větší opatrnosti. Protivná strana bdí a nepřestane hledati cest, by ztracenou půdu opět nabyla. Pozor tedy!«

Ano, ano — poměry politické jsou velmi těžké, avšak poměry na obecním domě shledal horšími, nežli čekal. Proto uvítal onu výzvu k opatrnosti, avšak zapomněli na ni ti, kdož k ní nabádali. Tytéž Olomoucké noviny za krátko napsaly o Prostějovu:

»Na obci zůstalo při starém. Německy se úřadovalo — ně-

mecky se úřaduje. Úředníci obce jsou ovšem inventárně převzati též od nového zastupitelstva, avšak ni jediného diurnistu nezměnili, že žáden z nich nezná naší mateřské řeči — o pravopisu nemají ani ponětí — a ač každý z nich jest naší národnosti nepřítelem. Zkrátka, osoby se změnily, ale věc jest tatáž. Nutno ihned změniti, nechtí-li naši pozbýti naší důvěry. Žádáme, aby byla zavedena do úřadování obecního jak vně, tak zevnitř řeč československá, a tenť jest naším odpůrcem, který by nám v této žádosti nechtěl vyhověti, buď si on kdokoliv«.

Ano, ano — hned, ale jak? Definitivní úředníky nelze vyhoditi a v československé řeči, jak noviny samy píší, s nimi úřadovati nelze! Ani on sám, měšťanosta, by na správné úřadování ihned nestačil — nestačil by na ně ani jediný z nynější generace, která neměla štěstí, aby se vzdělala ve výše organisovaných školách českých a která i ve schůzích často mluví po »prostějovsku« a při visitaci by propadla na celé čáře z pravopisu, ze čtení. On první krok k lepšímu již učinil — s výhradou schválení obecního výboru přijal do městských služeb Jana Klága, zaměstnaného dosud v kanceláři Dra Zaillnera a znalého československé řeči slovem i písmem, a určil mu denní plat 70 krejcarů. Koncem října dal na obecním domě vyvěsiti vyhlášku pouze v řeči české, jím sepsanou . . .

Hned! Ano, ano — Němci hned se ozvali, vytknuli nešetření rovnoprávnosti a hned dali pocítiti svoji moc. Při listopadové schůzi obecního výboru žádal Dr. Borák, aby do finančního odboru povolán byl Dr. Zaillner, který se z rady říšské do tohoto odboru hlásil. Němci prý by povolání jeho považovali za koncesi a zapomněli by na vyhláškovou křivdu. Notář Einaigl se tomu opřel, »ježto dle obecního řádu jest právem starosty, odbory rozděliti a členy do nich jmenovati«, a česká většina se přiklonila k jeho mínění. A co Němci? Odešli ze schůze a učinili ji neschopnou usnášeti se. Tím znemožněno také ustavení finanční sekce a proto nebude lze v zákonité lhůtě předložiti obecní rozpočet na rok 1868, což bude vodou na kasiňácký mlýn! . . .

Takovou taktikou chtějí si Němci také pro příště vynutiti veliký vliv na správu obecní a, pokud se již dozvěděl, učiní vše, aby ho ze starostenského úřadu vykousali, vypudili a aby tím oslabili posici strany národní. Budou mu ve všem činiti

překážky, osobně ho budou drážditi i unavovati a nevynechají příležitosti, aby ho diskreditovali před úřady dohlédacími. Očekávají prý, že on při své »holoubkové« povaze -- tak o něm říkají proto, že doma krmívá holuby, kteří mu lítají až na ramena a zobají mu z ruky — nevydrží nepříjemností v úřadě ani útoků osobních a že se starostenství vzdá. Ale bohdá se zklamou -- železo se oceluje v ohni, meč se ostří na roztočeném brusu a ostře hnaná ocilka křeše ty největší jiskry! Vojenská krev z boje neutíká — ani slepý král Jan Lucemburský se mu nevyhnul! — a, zavlaje-li nad ní válečná korouhev, řítí se i proti rozběsněným bateriím . . .

Jenom kdyby ho ve vlastní straně nestíhalo to, co stíhá všechny předáky — každá složka strany chce je míti v kruhu svého vedení, ukládá jim funkce za funkcí a tím se jejich soustředěnost, nutná k vedení vyšších úkolů, drobí jako červotočivé dřevo. Spolek bavlnický, který má již přes 100 členů, obdržev schválení svých stanov, usnesených dne 28. VII. 1867, zvolil si ho ve valné hromadě 11. XI. 1867 za prvého předsedu a uložil mu tím, aby jej uvedl v život. Obchodní místnosti má ve sklepních místnostech pod »okresem« a obec mu je pronajala na 3 léta. Občanská záložna a půjčovna, která již pracuje s kapitálem 200.000 zl., žádá si ho do správní rady a akciová rolnická sladovna, která dne 29. X. 1867 obdržela již ministerské povolení ku zřízení společnosti a přípravným krokům, počítá s jeho součinností.

Kdejaká místní činnost národní, každý politický počin poslaneckých kruhů přibírá ho do svého programu a nejnověji také brněnští koncipienti advokátní, jak o tom svědčí obšírný akt, ležící na stolku. Ti podali vládě žádost, aby v některých městech Moravy bylo ustanoveno více advokátů. Mezi těmito městy uvádějí také Olomouc a Prostějov. C. k. úřadům bylo dáno nařízení, aby se u představených větších obcí otázali, zda sobě rozmnožení advokátských míst přejí čili nic. A tu také on rád přitlačí — pro Prostějov žádost jejich doporučí a dle pravdy upozorní při tom na nedbání české řeči se strany advokátů a na nutnost, aby každý z nich byl mocen řeči československé. Stejně již r. 1866 se olomoucká deputace vyjádřila ministru práv, podavši mu promemoria, v němž byly stížnosti na advokáty a na soudní úřady o nešetření rovnoprávnosti jazykové. Deputace zvláště vytýkala, že z advokátů

zemských pro Olomouc ustanovených, ani jediný není úplně mocen českého jazyka v řeči, tím méně pak v písmě. Ono vůbec jest nutno, aby advokátský monopol byl zrušen — ve mnohých městech, hlavně v Prostějově, hned by se dostalo straně národních svěžích sil inteligentních, snad i vůdcovských, a němečtí advokáti, kteří mezi ústaváky hrají prim, dostali by rovnocenné odpůrce . . .

K vedení správy obecní je třeba větší pozornosti a soustředěnosti nejen z ohledu na nepříznivou situaci národně-politickou, nýbrž i z jiných důvodů.

Třeba se zapracovati do nezvyklé agendy, třeba prozkoumati a oceniti úředníky — lze-li úředníky po německých liberálech vůbec prohlédnouti! —, třeba řešiti životní otázky města, které z doby Czerného pojaty byly mezi úkoly správy obecní, avšak uvázly kdesi v registratuře Zajíčkově, třeba napravovat křivdy, které se dály předměstím, třeba pozvednouti české školství, třeba venkov opět přiblížiti městu a při tom nepřepínati poplatnosti občanstva!

A to vše ztíženo bude zhoršenou situací ústavní, která jest již na obzoru — z poslaneckých kruhů v Brně má zaručenou zprávu, že 24. XII. 1867 odstoupí ministerstvo Beustovo, že nahrazeno bude prvním parlamentárním ministerstvem cislajtánským a že Beust jmenován bude říšským ministrem čili ministrem pro zahraniční záležitosti. Nežli však odstoupí, vyhlásí novou ústavu pro »království a země v radě říšské zastoupené«, — tak zvanou »prosincovkou« —, vydá zákon o volení do rady říšské a základní zákony ústavní se známým paragrafem devatenáctým. Tím bude Schmerlingova »únorovka« pochována, zemské sněmy budou určeny k zakrnění a dualismus ovládne říši. Presidentem nového ministerstva bude kníže Karel Auersperg, hrabě Taaffe jeho náměstkem, rytíř Hasner ministrem kultu, hr. Alfred Potocki ministrem orby, Dr. Giskra ministrem vnitra, Dr. Herbst min. spravedlnosti, Dr. Brestel ministrem financí a Dr. Berger, rodák z Prostějova, ministrem bez portefeuillu. Budou v něm tedy zasedati tři z největších nepřátel českého národa . . .

Na úřadovnu bylo zaklepáno, vstoupil místostarosta Frt. Možný, sdělil zprávu, že mrtvola nešťastného císaře Maxmiliána se z Mexika vrací do Miramare, a zahájil poradu, má-li se připravovati smuteční pozdrav . . .

II.

Prostějovští ústaváci dostali pro rok 1868 milý novoroční dárek — nastoupilo ministerstvo, jak o něm měšťanosta Novák byl zpraven, a jejich protektor Dr. Giskra se stal ministrem vnitra, tedy oboru, ve kterém mohli získati nejvlivnější pomoci. Proto kasino ihned se usneslo, podati mu adresu důvěry i obdivu a sepsáním její pověřilo Dr. Zaillnera.

Panu poslanci samému dostalo se jinaké adresy — od obecního zastupitelstva. Ve schůzi dne 10. I. 1868 sdělil měšťanosta Novák, že se mu od Dra Zaillnera dostalo dvou urážlivých projevů — poslal mu málo taktní dopis, týkající se opožděně předloženého rozpočtu na rok 1868, a na pozvánce k účasti při novoroční bohoslužbě připsal Dr. Zaillner poznámku: »Měšťanosta, jak se zdá, se domnívá, že má povinnost bdíti nad účastí obecního zastupitelstva při kostelních slavnostech, ježto v poslední době se objevuje nezvykle mnoho pozvánek k nim«.

Rozpočet na rok 1868 měl býti ve smyslu obecního řádu obecním zastupitelstvem schválen do prosince 1867. Avšak volba představenstva konala se až 19. X. 1867 a listopadový odchod menšiny ze schůze znemožnil včasné ustavení finanční sekce, jejíž rukama rozpočet prochází, takže tato se ustavila teprve 28. XII. 1867 a teprve od té doby vyřizuje své úkoly za předsednictví Dra Boráka a za místopředsednictví notáře Einaigla. Výtka Dra Zaillnera nebyla tudíž řízena na správnou adresu. A co se týče pozvánky k účasti na bohoslužbách, děje se tak, jak se dálo za měšťanostů Czerného i Jana Zajíčka, jimž Dr. Zaillner nikdy to nevytýkal.

Obecní výbor ocenil extempore Dra Zaillnera jako nesprávné, zákonodárce nedůstojné, a většinou 15 proti 11 hlasům odhlasoval mu projev nelibosti a měšťanostovi projevil důvěru . . .

Jmenování Giskry, Hasnera a Herbsta ministry roztrpčilo český národ a utvrdilo jej v oposici proti Vídni. Lid věděl, že nová ústava, ač jest liberální a zaručuje (!) osobní a politickou (!) svobodu státních občanů, prospěje toliko Němcům. A skutečně ministerstvo obnovilo persekuci českého tisku a spolků jako za Schmerlinga a Beusta. Rovné právo bylo —

jen na papíře. Proto již v druhé polovici ledna vznikly v Praze demonstrace při návštěvě ministra Dra Herbsta, takže i vojsko vyrukovalo a Němci mohli jen pod ochranou bodáků oslavovati liberální své ministerstvo. Dedera, známý z persekuce K. Havlíčka Borovského, marně vyzýval ke klidu — i přes bodáky se křičelo: »Pereat Herbst! Pereat Beust! Záhuba dualismu!«...

»Liberálnost« německá nejkřiklavější pamflet na sebe sepsala v Prostějově a jasně ukázala, co se dá čekati od zpyšnělého a bezohledného ústaváctví, němectví. Koncem ledna skládali úředníci c. k. okresního soudu přísahu na novou ústavu a k tomu veřejně vyhlásili kasiňáci: »Wir werden unerbitterlich, ja schonungslos, gegen demjenigen auftreten, welcher sich augenscheinlich einer Partei zuneigt, oder gar mit derselben fraternisiert, die nicht nur gegen das neue System, sondern auch gegen dessen Urheber feindlich gesinnt sind, wir werden denjenigen schonungslos behandeln, der, die Oeffentlichkeit irre führend, im Geheimen der Gegenpartei seine thätige Unterstützung zukommen lässt. ... Wir müssen nicht die »Bewachten«, sonder die »Wachenden« sein und wir müssen auch trachten, dass alle schädliche Elemente sobald, wie möglich entfernt und durch solche ersetzt werden, die kräftig Hand anlegen und mit Muth und Ausdauer den Bau vollenden helfen«.

Tedy »liberální« hrozba: »Neúprosně a bezohledně budeme vystupovati proti tomu, kdo se očividně přikloní ku straně, která jest nejen proti novému systému, nýbrž i proti jeho tvůrcům, anebo dokonce se s ní bude přáteliti, bezohledně budeme postupovati proti těm, kdož takovou stranu budou podporovati třebas v tajnosti, aby tak veřejnost oklamali. Musíme býti strážci a nikoliv střeženými a musíme také dbáti o to, aby všechny škodné živly co nejdříve byly odstraněny a nahrazeny takovými, které pevně přiloží ruku a s chutí a s vytrvalostí pomohou stavbu dokončiti«.

Projev tento, jakého se dosud ani nejhorší despotismus, nejzavilejší reakcionář ani jezovita neodvážil, chlubivě si kasiňáci uveřejnili v Mähr. Corr. a při odevzdávání adresy ministru Dr. Giskrovi, kterou vedl a za kterou mluvil Dr. Zaillner, prakticky z něho těžili. Neboť se veřejně honosili, že Dra Giskru podrobně informovali o prostějovských poměrech a že

od něho získali slib pozornosti i pomoci zrovna tak, jak při návštěvě u ministra Dr. Bergra a polního maršála Kuhna, kteří oba jsou z prostějovských Němců.

Tímto projevem bylo státním úředníkům pohrozeno osudem c. k. aktuára Václava Waltera, který byl po obecních volbách od Němců denuncován v Brně jako »protistátní« a byl z Prostějova přeložen do Nového Jičína.

Hlavní německé »informace« byly však namířeny ponejvíce proti hospodářské síle strany národní a proti osobě měšťanostově. Neboť deputace podala Dru Giskrovi i Dru Bergerovi obšírný pamětní spis, sepsaný Drem Zaillnerem, proti československým spolkům prostějovským, hlavně proti Bavlnické jednotě a proti »Živě«, a žalovala v něm, že spolky tyto »zkracují živnosti, anžto při rozsáhlosti spolků těchto nelze prý veřejnosti více kontrolovati, aby jen údům poskytovaly prospěch, z údství těchto spolků vyplývající«.

A měšťanosta Novák? Brzo po návštěvě deputace u polního maršálka Kuhna byl z nenadání opět povolán do Brna, aby se dal prohlédnouti od lékařů, není-li schopen k vykonávání služby u vojska...

Po těchto nových projevech »liberálnosti« prostějovských ústaváků ani učitelé nelitovali svých podpisů na konkordátní petici...

Nejen strana národní, nýbrž i slušnější Němci odsuzovali zásah »liberální« deputace do prostějovských poměrů, nazývali jej politickou persekucí, denunciací a byli rádi, že se nesetkala s plným úspěchem. Měšťanosta Novák zůstal zachován svému úřadu a národním spolkům stalo se než to, že byly zapsány do černé knihy u okresu i u místodržitelství. Deputanti se utěšovali tím, že ve Vídni vyšlapali cestičku, aby M.Dr. Jan Borák byl jmenován císařským radou. Získali tím příležitost, aby jemu Střelecký spolek a Musikverein uspořádali pochodňový průvod a serenádu...

Měšťanosta Novák nedal se novými protivenstvími ústaváků odraditi od svých úkolů, prosadil schválení obecního rozpočtu, řadu nutnějších otázek a ponořil se i do řešení životních otázek města, které zůstaly od starostování Czerného i Zajíčka nerozluštěny.

Podučitelům předměstských škol Martinu Pichalovi, Gustavu Trupkovi a Františku Kácalovi byl zvýšen plat na 180 zl.

ročně, Karel Miklík byl ustanoven za učitele na školu hlavní a Kajetán Skalický provisorně přidělen ke sv. Anně.

Zřízena komise pro válečné odškodnění, jehož nevyřízení poškozovalo i roztrpčovalo měšťanstvo, předměstím přišlo se vstříc zřízením nových 11cylindrových lamp petrolejových a vykáceny topoly v ulici Vrahovské, Kostelecké, Plumlovské a u Horního rybníka.

Stanovy obecní spořitelny spojené se zastavárnou byly přiděleny zvláštnímu odboru ku projednání s příkazem, aby brzo o nich podal zprávu. Současně zřízena komise železniční, do níž vyslán byl Dr. Zaillner, notář Einaigl, Jan Brachtl, Eduard Horák, Josef Stich, a měšťanosta vzal na sebe řízení kroků ku stavbě severní dráhy a rozbor celé otázky od r. 1863. A ta byla hodně zamotaná.

Olomoucká obchodní a živnostenská komora vyzvala dne 31. I. 1863 městskou radu v Prostějově za součinnost v otázce železniční a obecní výbor ve schůzi dne 5. II. 1863 za starostenství Konstantina Czerného se usnesl na petici k zemskému sněmu o zřízení centrální dráhy železniční a o poskytnutí peněžní záruky pro její výstavbu proto, že tato dráha má vésti jedním směrem ke Znojmu a druhým směrem přes Prostějov k Olomouci a Šternberku a mimo to na příhodném místě mezi Brnem a Olomoucí má míti spojení do Přerova.

V dubnu 1863 na zemském sněmu moravském odbor komunikační ocenil úspěšnost státní dráhy olomoucko-pražské, na níž byla pravidelná jízda zahájena 1. září 1845, jakož i dráhy z Brna do České Třebové, dokončené r. 1847, a uznal potřebu dalších železničních tratí, mezi nimiž byla trať Brno-Přerov a trať Brno-Olomouc-Šternberk. V téže době na schůzi ústředního výboru spolku průmyslníků ve Vídni, které se také zúčastnil moravský poslanec a bankéř Szábel, byla vřele doporučena stavba dráhy přes Vyškov, Prostějov a Olomouc do Šternberka.

V březnu r. 1864 byli na obhlídku projektované dráhy k Olomouci určeni vrchní inženýr V. Czermak a inženýr Teodor Rodler a politické úřady dostaly nařízení, aby činnost jejich podporovaly.

V červnu r. 1864 byl Prostějov upozorněn, že prostějovská trať narazí na zvláštní překážky ve složení půdy a že jest proto ohrožena. Proto byla v červenci zemskému výboru po-

dána nová petice, v níž se žalovalo, že Prostějov byl v železniční otázce opomíjen, a žádalo se o železniční spojení. Prostějov jest pro výnosnost dráhy potřebným. Na trh přijde 500.000 měřic obilí ve váze 500.000 centů a v ceně 2 mil. zl. Výroba lihu obnáší 40.000 věder ve váze 60.000 centů a v ceně 600.000 zl. Do r. 1859 vyráběl se 1 mil. kusů barchentů ve váze 50.000 centů a v ceně 5,000.000 zl. Tyto tři druhy průmyslu representují 9½ milionu zl. Poštovní úřad měl roční obrat 4 miliony zl. Proto nesmí spojení s Prostějovem zadržeti překážky terainu. Zástanci linie Brno-Vyškov-Kojetín-Přerov uvádějí, že přechod z údolí Hané do Prostějova vyžaduje nákladné pozemní stavby a chtějí spojení s Olomoucí a Šternberkem provésti jen přes Přerov. Ale tu se upozorňuje na to, že nepůsobí obtíže přechod mezi Předinou a výšinou Kandie a že ještě lehčí přechod jest mezi Dobromělicemi a Prostějovem...

V červenci r. 1864 se zemská komise usnesla, aby se traçoval projekt železniční linie Brno-Olomouc via Prostějov.

V době purkmistrování Jana Zajíčka péči o železniční spojení Prostějova převzala obec židovská — židovský obchod a průmysl nezaspí! — a podala křesťanské obci iniciativní návrh, aby obě obce sestavily společný komitét, který by o otázce traçování železniční tratě pojednal se zemským výborem. Žádosti židovské obce bylo vyhověno a do společného komitétu povoláni: Dr. Zaillner, R. Woletz, Jan Brachtl, Frt. Neudörfl, Jan Zajíček a Eduard Chmelař...

Po válce s Pruskem usnesl se ústřední výbor c. k. mor. slezské hospodářské společnosti společně s obchodní komorou brněnskou a olomouckou, podati císaři adresu oddanosti a připojiti k ní prosbu za stavbu drah železničních na Moravě. Za císařské návštěvy v Brně podala deputace, kterou vedl hr. Gábor Serényi, onu adresu i prosbu císaři a on dne 18. X. 1866 vlastnoručním listem nařídil hr. Belcredimu, aby stavba moravských zemských drah ještě během r. 1866 započala, aby se k ulevení bídy použilo ještě téhož roku 1 milion zl. na stavbu drah, majících za účel přímé spojení Brna s Olomoucem a s Uherským Hradištěm. K urychlení vyjednávání o tom má se za předsednictví moravského místodržitele sestoupiti zvláštní výbor, složený ze zemských poslanců, mor. slezské společnosti k podporování orby, brněnské a olomouc-

ké obchodní komory a jiných notablit, jež povolá místodržitel.

»Traçovací« komitét Prostějova oznámil ve schůzi obecního výboru dne 18. XII. 1866, že vyslal k zemskému výboru deputaci, která žádala o »hlavní« nádraží pro Prostějov. Ježto však situace pro Prostějov nebyla jasnou, usneseno, podati zemskému sněmu petici, aby Prostějov pojat byl do projektu dráhy Brno-Šternberk a aby měl »hlavní« nádraží.

V lednu r. 1867 konsorcium tratě Brno-Šternberk-Přerov skončilo přípravy již tak dalece, že mohlo podati žádost za stavební koncesi a vymáhati výnosovou záruku od mor. sněmu.

Dne 6. května 1867 císař povolil, aby »Severní dráha císaře Ferdinanda započala se stavbou trati brněnsko-šternbersko-přerovské a aby se trať jmenovala »Moravsko-slezská severní dráha«. Stavba musí započíti v šesti nedělích a nejdéle do tří let musí býti hotova.

Olomoucké noviny napsaly dne 19. X. 1867: »Nové představenstvo Prostějova musí — vedle jiných věcí — rázně se ujati záležitosti železniční, neb jak z dobrého pramene víme, dráha nemá vésti přímo do Prostějova, vzdor slibu císařskému, že Prostějov se má státi hlavní stanicí (Kopfstation). Pak až kdysi za dvě léta má se počíti s přípojkou. Slavný poslanec náš nečiní v té věci nic« . . .

Ano, ano — on, měšťanosta, se u rozhodujících činitelů přesvědčil, že železniční traça sice překonala terainní obtíž od Nezamyslic k Bedihošti a že nepotřebovala okliky mezi Kandií a Předinou, ani zatáčky k Dobromělicím, že však jest projektována z Bedihoště přímo do Čechůvek, k Vrbátkám a nikoliv do Prostějova, aby prý se vyhnula stoupání u Vrahovic. Prostějov prý snad za čas může dostati slepou odbočku od Bedihoště . . . On ihned zakročil ve prospěch města a navázal jednání, zda a za jakých podmínek by bylo lze projekt ještě dodatečně změniti a traçu z Bedihoště vésti k Prostějovu a co nejblíže města postaviti »hlavní« nádraží. Consortium stavby nečinilo zásadního odporu, avšak požadovalo by od města značných obětí finančních, aby si nahradilo zvětšené stavební náklady, které mu vzniknou Vrahovskou oklikou. On vešel ihned do styku s obcí židovskou a ta jest ochotna převzíti část obětí. Urychleně svolá schůzi zastupitelstva a doufá,

že se mu podaří hlavní životní otázku Prostějova přivésti do správných kolejí...

Ve schůzi zastupitelstva dne 28. II. 1868 byl podnět měšťanostův schválen a usneseno, nabídnouti consorciu severní dráhy obnos 20.000 zl. na výkup pozemků v territoriu města a spláceti je v anuitách po 2000 zl. ročně. Město zároveň svým nákladem postaví příjezdní silnici k nádraží a bude ji udržovati. Schůze současně přijala nabídku židovské obce, že ona na sebe převezme $^1/_5$ peněžních povinností, které consorcium severní dráhy svého času ustanoví...

III.

Dvě petrolejové cylindrovky ozařovaly místnost Měšťanské Besedy »u Katynky« a několik členů sedělo u podlouhlého stolu a čile hovořilo. Nad hlavami jim visel obraz císařův a z protější zdi vážně hleděly podobizny Dra Františka Palackého a Karla Havlíčka Borovského. Na lištvě v koutku bělaly se časopisy Politik, Correspondent, Reform, Wanderer, Moravská Orlice, Olomoucké noviny, Zukunft a Neue freie Presse.

Hovor se točil kolem posavadního života spolkového. Ten za války a po válce živořil a vzkřísil se teprve od valné hromady, dne 12. I. 1868 za úřední přítomnosti c. k. okresního představeného Jana Fischera odbývané. Zvolen nový výbor, v němž zasedají: měšťanosta Florián Novák, tkadlec F. E. Černý, farář Josef Novák, c. k. kancelista Vilém Veselý, pekař Heřman Sluka, faktor Eduard Horák, kaplan P. Antonín Vrána, notář Alois Einaigl, obchodník Josef Hacura a mydlář Josef Böhm. Předsedou jest Florián Novák, který si však vymínil, že se předsednictví bude moci vzdáti, jakmile spolek bude uveden v pravidelnou činnost, místopředsedou jest farář, pokladníkem H. Sluka a jednatelem P. Vrána. Tíživý dluh z prvých dob spolkových jest již uhražen, pro léto jsou vyjednány schůzky v zahradě Hliňákově, pilně se čte, sleduje se veřejný život a účinně se zasahuje do poměrů místních.

Ostře se odsuzovalo vystoupení kasiňáků proti národním

spolkům hospodářským, jejich katanská hrozba státním úředníkům a farář vysvětlil, že církevní odpor proti zákonu protikonkordátnímu přenesen byl i na kazatelny, z nichž lid jest o dosahu jeho poučován a vybízen k podpoře snah kapitoly. Kněží jsou za to persekvováni, pokutováni i žalářováni.

Probírána také persekuce měšťanosty, který nebyl účasten schůzky, a uznána za dílo deputace, vedené Drem Zaillnerem, a za pramínek provazu, chystaného pro jeho šibenici. Toho si nezasloužil! Není zištným — v dubnu věnoval 5 zl. útratného, které mu bylo přiřknuto při poradě moravsko-slezské pojišťovny, žákům slovanského gymnasia v Olomouci — a péče jeho o železniční spojení připraví Prostějovu lepší budoucnost. Ředitelství severní dráhy již přistupuje na vedení tracy z Bedihoště k Prostějovu a přijímací stavení stanice projektuje proti vchodu do Trávnické ulice. Proti tomu místu se vyslovil obecní výbor ve schůzi 14. dubna 1868 a 18 proti 10 hlasům se usnesl zakročiti, aby nádraží položeno bylo naproti ulici Vrahovské, ježto tam jest menší vzdálenost od středu města a větší možnost k rozšíření stanice. Občané z ulice Trávnické podali proti tomu stížnost, ta však byla již obecním výborem zamítnuta a inženýr Jelínek jest požádán o vyjádření, zda v obvodu ulice Vrahovské není překážek z ohledů technických. Neboť tam také bude potřebí polohu nádraží zvýšiti značným násypem.

»Naše zákroky přišly před dvanáctou — na severní dráze se již pilně pracovalo z Brna do Lulče, z Lulče do Nezamyslic a z Nezamyslic do Přerova. Práce započaly 1. října 1867 a již koncem r. 1868 má se jezditi z Brna do Přerova«, dodal radní Černý.

Eduard Horák vzpomenul také, že ve výborové schůzi dne 14. dubna Hynek Čecháček žádal, aby protokoly o schůzích zastupitelstva byly sepisovány v řeči české. Notář Einaigl upozornil, že je to věcí starostovou a navrhl pro případ zápisů českých, aby také sepsány byly v řeči německé.

Kancelista Veselý chválil, že se zastupitelstvo v lednové schůzi usneslo, zakročiti o zavedení celodenní služby telegrafní — ředitelství telegrafů v Brně vyhovělo a sdělilo, že celodenní služba telegrafní co nejdříve bude zavedena a úřadu že bude přidělen druhý úředník. Otázka udržování silnic také se zlepšila usnesením z 28. dubna, aby se pro silnice na Vá-

penici, v ulici Žeranovské, Oujezdské a Petrské přijal pohrabáč s měsíční mzdou 12 zl. Také sad před branou Olomouckou jest již upraven.

»Také můj návrh, aby se předláždila ulička Kostelní, v níž jest čilá frekvence a dlažba velmi špatnou, byl přijat«, pochlubil se Böhm.

»Snad si také polepšíme tím, že do silničního výboru za město přišli naši lidé, zvláště radní Karel Novotný, a že tam zavedli přátelskou součinnost města s venkovem, kterou Zajíček nevhodně vyostřil do nepřátelství. Dluh za Hloučelní most per 1955 zl. 74 kr. byl městu již zaplacen. Letoší rozpočet silničního výboru praeliminuje vydání na 8531 zl. 50 kr. a příjem 8645 zl. 91 kr. V příjmu se čítá s přirážkou 4 krejcarů na každý zlatý přímé daně ve výnosu 7692 zl. 91 kr. a vedle toho nájem z mýta vynese 953 zl.«, sdělil Jan Gefing.

»Mezi ústaváky jest roztrpčenost nad rozpočtem státním«, zmínil učitel Jan Kaiser. »Rozpočet stanoven jest na 100 milionů 257.190 zl. a z toho na Uhry připadne platiti jen 30 milionů 107.158 zl. Dobře jsme to tedy předpovídali před volbami! A jak teprve se budou tvářiti, až rada říšská odhlasuje nový zákon o dani z majetku, který jest jí předložen! Česká města, český venkov již dnes protestují proti zavedení této tíživé daně.«

»Naši ústaváci snad se utěší novým zákonem, který byl říšské radě předložen o úpravě správních úřadů politických, dle něhož se správa politická úplně odlučuje od soudnictví. Okresní Fischer přestane býti naším politickým představeným, stane se jen přednostou c. k. okresního soudu a c. k. okresním hejtmanem — tak se bude jmenovati politický náčelník — stane se nějaký ústavácký sloup, který bude nadháněti kasinu. Mezi Němci se šušká, že Dr. Giskra pro Prostějov nejspíše za c. k. okresního hejtmana určí Dra Zaillnera, ježto se vždy osvědčil jako nejúhlavnější nepřítel Slovanů. Pak prý skutečně by pro Němce byl »unser Alles«, německý Pámbíček, vykládal P. Kroupa. »Já tomu nevěřím — kde pak Dr. Zaillner a vzdáti se honory poslanecké, opustiti výnosnou advokátní kancelář a jíti na chléb platu úřednického!«

»A co slibovaný zákon o porotách?«, otázal se Veselý.

»Němcům jistě prospěje«, mínil farář. »Oni sami však nečekají od něho pro nás zvláštní výhody ani v tiskových pře-

činech — při sestavování listin porotců Němci budou ve výhodě«.

»Ze všeho vidno, že nejvíce spoléhati musíme na rozmach hospodářský«, tvrdil Sluka. »Proto rád slyším o nové akci pro zřízení rolnického cukrovaru v Drahanovicích a pro zřízení akciové sladovny ve Vyškově jakož i o chystaných rolnických záložnách v našem okolí. Zaráží mne jen, že jakési neviditelné ruce nepříznivě zasahují do projektu naší rolnické sladovny, pro niž zařizující výbor vyhlédl stavební místo v katastru obce Vrahovic. A co je s naší obecní spořitelnou a zastavárnou?«

»Ta jest pohádkou o červené karkulce«, odpověděl farář. »Vláda v dubnu r. 1863 povolila zřízení Obecní spořitelny v Olomouci a v našem kasině se v důsledku toho začalo mluvit o zřízení peněžního ústavu v Prostějově. »Bote aus der Hanna« odporučil zřízení Vorschuss & Creditvereinu a na pobídku uveřejnil dne 28. dubna 1863 znění stanov vídeňského Vorschus & Creditvereinu pro živnostníky, jménem »Fels«, dle systemu Schultze-Delitschova. Ale pobídka vyzněla na plano. Po obecních volbách r. 1864 starosta Konstantin Czerny ve schůzi dne 30. září 1864 mimo jiné označil také za program zastupitelstva zřízení Obecní spořitelny. Jednáno však o ní bylo až ve schůzi dne 18. prosince 1866, v níž jednomyslně přijat byl návrh Aloise Haschka, aby byla zřízena Obecní spořitelna s ručením obce a aby starosta pro ni zažádal o subvenci. K vypracování návrhu stanov určen byl 5členný odbor: Dr. Vincenc Hein, Dr. Zaillner, Jan Zajíček, Alois Haschke a Jan Brachtl... A dál? Ve schůzi zastupitelstva dne 2. března 1867 bylo opětně usneseno, zříditi Obecní spořitelnu a její statut byl schválen. Dle něho obec dávala záruku jen do 10.000 zl. a do začátku obchodování, nežli dojdou spořitelní vklady, vložiti chtěla 10.000 zl., jakmile stanovy budou schváleny. To nenašlo souhlasu u vlády a další jednání kdesi zapadlo, až za české správy obecní v únoru — tuším že ve schůzi 28. února 1868 — otázka znovu vytažena na světlo a připravuje se nový spořitelní odbor. Pokud vím, bude do něho zvolen Jan Brachtl, Jan Sobota, Karel Novotný, Čeněk Höger a já«.

»Radní Čeněk Höger do odboru pro peněžní ústav?« zadivil se Veselý. »Vždyť již v první dubnové schůzi obecního vý-

boru sděleno, že je v soudech s obcí, má obtíže s placením svých závazků, že mu hrozí manifestační přísaha a že dokonce u něho straší maga konkursu! Doslechl jsem, že také akce rolnické sladovny byla u rolníků leckde stížena tím, že finanční neurovnanosti Högrovy — jest místopředsedou zařizujícího výboru! — bylo využitkováno na úkor reelnosti a pro-

P. ANTONÍN VRÁNA.

sperity podniku. Odjinud také vím, že tím již nyní trpí naše důvěra ve správě obecní a ústaváci se těší, jak konkurs našeho radního podlomí naši posici. Nejvíce tím trpí měšťanosta — z výboru ztratil Pořízku, s jehož energií a vyškoleností se počítalo, a ztratí také energii radního, který dovedl čelit i Dru Borákovi«.

»Naši posici posílí tábory, připravované proti »prosincovce« — první bude dne 10. května 1868 na Řípu — a dni 15.—17. května, v nichž bude nadšená slavnost položení základního kamene k Národnímu divadlu v Praze. Řečniti bude Dr. Sladkovský. Naše Orlica se tam již vypravuje — Záložna

a Živa značnou podporou jí umožnily zájezd do Prahy. Pořízka byl již ustanoven za vyslance k poradám zařizující se pěvecké jednoty veškerých pěveckých spolků slovanských v Praze«, těšlivě ubezpečoval P. Vrána.

»Jenom ať nám lučavkou není 6. červenec, na který se chystá první pout do Kostnice. Biskupové jsou znepokojeni kultem památky mistra Jana Husi«, vzdychl si farář.

Gefing přesedoval, jakoby chtěl něco namítnouti po Havlíčkovsku, avšak v té se otevřely dveře a vešel místostarosta František Možný. Veselý, jsa v domnění, že Gefing jest netrpěliv po partii šachu, ukázal na příchozího:

»Tady máte šachistu. Avšak já před šachy varuji — hříčka v koule, šachy, karty nejmíň muži přísluší, varoval také Ladislav Čelakovský«.

Možný se potutelně usmál. »Nevarujte — ani nevíte, jak a kde šachy mohou prospěti. Já jsem v r. 1866 po bitvě u Dubu obhlížel válečné pole a při tom jsem sbíral úlomky granátů. Prušácká hlídka mne při tom překvapila, zatknula mne a přivedla mne před válečný soud do Prostějova. Na štěstí zasedal při soudu tom prušácký poručík, s nímž jsem na valše hrál v šachy, poznal mne a na jeho přímluvu jsem byl ihned a beztrestně propuštěn . . .«

IV.

Učitel Pořízka, vrátiv se ze slavnosti Národního divadla z Prahy, zašel k měšťanostovi Novákovi, aby mu podal zprávu nejenom o zájezdu Orlice, nýbrž i o politických a národních poměrech, jak je shledal u pramene. Mělť takový informační úkol svěřený.

Novák byl v pilné práci — psal diktando a nahlížel do české gramatiky.

»Z pilnosti eminenc«, nahnul se mu Pořízka přes rameno, »ale z pravopisu ještě ne a dlouho ne«, usmál se šelmovsky a začal sypati na zpravodajský šrotovník.

Základní kámen Národního divadla byl trůnem nejenom Čechie, která do něho poslala balvany ze sedmi vrchů pa-

mátných: Řípu, Žižkova, Blaníka, Kozákova, Práchně, Hostýna a Radhoště, nýbrž i Slavie a celé Slovanstvo seskupovalo se kolem něho. Dr. Sladkovský zapálil svojí slavnostní řečí ohnivý sloup nadšení a do všech srdcí z něho napadalo jisker mocné lásky k národu a pevné víry ve vítězství Slovanstva, jakož i odhodlání, pro vítězství to neochvějně pracovati. Heslem národním stanou se jeho slova: »Hleďme povzbuzovat v národě našem ducha pravého vlastenectví a pravé osvěty a vítězství je naše. Duchu pravého vlastenectví a pravé osvěty neodolají ani brány pekelné . . .« Orlica pokřtila svoji zpěvnost vodou Vltavy, po níž na loďkách zpívala, a do Prostějova přivezla nové vzpruhy vlastenecké. Přivezla také jednu přemyslovku, čepici to z modrého sametu, s černobílým okrajem a s perem sokolím, jakou pražští vlastenci nosí k čamarám. Dle toho vzoru dá si je ušíti u nás a bude je nositi při všech slavnostech a veřejných průvodech.

Politický život vysoko pozvedly tábory, pořádané v Čechách a protestující proti krutým daním, které ústaváci nově zavedli, a ohražující se proti nynější říšské radě a proti mrzačení práv sněmů zemských. Při táboru na Řípu bylo na 20.000 účastníků a byl tam prohlášen nový český požadavek — volby na základě všeobecného hlasování . . .

Tedy: z Prahy fouká ostrý severák oposiční a jistě sebou strhne také Moravu, nás. V Kravsku u Znojma se již na 14. června 1868 ohlašuje první protestní tábor, který řídí c. k. notář Vlk, týž, co napsal píseň »Přijde jaro, přijde, bude brzo máj«, a další tábory se oznamují u Hulína, u Kunštátu, na Hukvaldech. A v našem kraji se již vyjednává, aby okresy olomoucký, prostějovský a plumlovský připravily společný tábor lidu na hoře Kosíři, který jest hranečníkem těchto okresů. Tábor má míti hlavně ráz protidaňový a protiústavácký, asi jako v Čechách — okres prostějovský také již podal osvědčení proti nové dani z majetku a odvolává se na to, že druhá polovice říše málo přispěje k financím státním, a také na válečné ztráty z r. 1866, které dosud nejsou státem plně uhraženy. Tak na př. v Hrubčicích s kolonií Otonovicemi bylo válkou způsobeno škod na polích 18.963 zl. 10 kr., na domech 21.035 zl. 87 kr., celkem tedy 39.998 zl. 97 kr. a na to se teprve za škody obdržela první náhrada, která se odpočítala od daní, v obnosu 7352 zl. 83½ kr. Výkaz o výlohách za

stravování vojska — 397 důstojníků a 13.658 mužů pruské armády — podán byl na výzvu c. k. okresního úřadu dne 16. května 1867 ve výši 45.308 zl. 77 kr. a dosud není vyřízen zrovna tak, jako náhrady za válečné přípřeže, z nichž některé trvaly 6—7—8 týdnů. Kratší cesty »přípřežních vozů« byly do Prostějova, do Přerova, do Olomouce, do Olšan a ty delší až bůhví kam, i tam, kde čert dává dobrou noc...

Jinak si z Prahy přivezl také dojem, že je značný proud pro obeslání zemských sněmů, aby na nich ústaváci nebyli bez kontroly, a nejednotné nazírání na interkonfesionelní zákon, který císařem bude 25. V. 1868 schválen a vládou vyhlášen.

»Stejně se uvažuje v Prostějově. Při vlivu kněžstva mohlo by z něho dojíti i k nepříjemnostem«, zamyslil se měšťanosta.

A došlo dál než k nepříjemnostem.

Ve svatodušní pondělí měl Jan Zajíček po celý den, i v době »hrubé« mše svaté, otevřený krám, ač vždy před tím jak ve svátek, tak v neděli po celý den míval zavřeno. Po něm stejně učinili Rudolf Woletz, kupec Brachtl a jiní němečtí předáci. Dle nového zákona interkonfesionelního měli k tomu právo, ježto § 13 jeho praví: »Nikdo nemůže býti nucen, aby se zdržel práce o svátcích a slavnostech církve neb náboženské společnosti jemu cizí. V neděli však zastaviti se má po čas služeb Božích veřejná práce, která není pilně nutná«. Avšak lid, nábožensky založený, otevření krámů považoval za provokaci a to tím více, že otevřeno měli jenom ústaváčtí Němci. Policejní komisař, obávaje se veřejných projevů nespokojenosti, žádal německé obchodníky, aby alespoň v čas služeb Božích krámy zavřeli. Ježto se zásah jeho nesetkal s úspěchem a v neděli na sv. Trojici krámy opětně byly otevřeny a ježto městské radě bylo sděleno, že k vůli tomu hrozí výtržnosti, měšťanosta zakázal dne 6. VI. 1868 práce, které nebyly nutnými, jakož i prodej v krámech v době dopoledních a odpoledních bohoslužeb pod pokutou 2—10 zl. a oznámil to vyhláškami i bubnováním.

C. k. okresní Fischer vytknul starostovi, že obecní rada nemůže zakázati otevírání krámů a že vyhlášku má odvolati. Učinil to však formou urážlivou, úředně nepřístojnou a proto měšťanosta ji odmítnul a podal na c. k. místodržitelství stížnost proti způsobům c. k. okresního Fischera. Týž kapituloval, poslal novou, úředně nezávadnou vyhlášku a té se měšťanosta

podrobil, původní vyhlášku městské rady změnil a vydal ji přesně dle znění § 13 zákona interkonfesionelního.

Lid však dále hrozil neklidem a tož Jan Zajíček a R. Woletz dne 13. VI. oznámili, že jim hrozí excessy, a měšťanosta ihned vydal písemnou vyhlášku a varoval před výtržnostmi. Současně šel s radními a s policií, které přikázána byla pohotovost, na náměstí, aby netrpěli srocování. Když přes to došlo k excessům a k vytloukání oken, pomáhali četnictvu i c. k. okresnímu komisaři Freyovi i vyrukovavší patrole šesti husarů, až nastalo uklidnění.

Němcům velice přišel vhod postup měšťanostův, překročivší neopatrně právomoc jeho úřadu, a použili ho k útoku na českou posici. Učinili to tím bezohledněji, ježto se jim v době neklidu povedlo odlákati kupce Ferdinanda Vogla, vulgo Krahulce, ze řad většiny a připoutat ho zpět k ústavákům, k nimž dříve patříval, mimo jiné také ubezpečováním, že se v příštích volbách obecních domohou většiny a že mu svěří úřad policejního radního.

Jedenáct členů menšiny vyžádalo si mimořádnou schůzi zastupitelstva na den 20. VI. 1868 a v té jejich mluvčí Dr. Borák vytknul, že starosta proti § 34 obecního řádu učinil svévolná opatření, která jsou v odporu s interkonfesionelním zákonem, a navrhl, aby starostovi projevena byla nelibost. Němci si zařídili, že do schůze přišel také c. k. okresní představený Jan Fischer a že žádal přesné dodržování zákona se strany obce a domáhal se, aby zřízen byl důvěrnický sbor k zamezení dalších ostentací. Při tom ohlásil, že c. k. okresní úřad propůjčí potřebnou pomoc proti dalším excessům.

Starosta Novák klidně odůvodnil své jednání, které vedeno bylo tlakem nutnosti, a věrně vylíčil postup událostí i zákroků. Radní Karel Novotný odmítnul tendenční vývody Dra Boráka a navrhl schválení postupu starostova. Notář Einaigl mluvil pro smířlivost obou stran a navrhl, aby se obrana starostova vzala na vědomí. To bylo přijato i se souhlasem Dra Boráka a pro udržení pořádku na příští neděli vylosováno 12 členů obecního výboru . . .

Kasino nemohlo potřebovati úspěchu měšťanostova a připravilo nový útok do schůze zastupitelstva dne 22. VI., v níž jeho zástupci opětně usilovali demonstrovati proti Floriánu Novákovi. Dr. Borák v ní znovu rozvinul otázku excessů a na-

vrhnul, aby se obecní výbor vyslovil, že starosta jednal protizákonně a že obecní výbor proti tomu protestuje a odmítá další následky. Notář Einaigl opětně varoval před šířícím se rozkolem a navrhl »smírčí komitét« o 9 členech, který by stížnosti obou stran uvážil a projednal. Dr. Borák to odmítl a Hynek Čecháček, vysloviv se proti postupu Němců, nazval starostu »mučedníkem«, načež k návrhu Č. Hogra přijat byl přechod k dennímu pořadu 13 hlasy. Na to Němci vlastně čekali a provedli demonstraci, která jim byla kasinem uložena — opustili schůzi a znemožnili další jednání. Poprve s nimi hlasoval Ferdinand Vogl, opustil s nimi schůzi a tím veřejně dal najevo, že přechází k ústavákům. Jinde takový člen dává svůj mandát k disposici straně, která ho zvolila, ale kdež pak morálka ústaváků! Ta nemohla potřebovat, aby místo odstouplého člena strany národní nastoupil náhradník téže strany...

Červnové excessy měly dohru u c. k. krajského soudu v Olomouci, kdež byli výtržníci souzeni. Veřejným žalobníkem byl náměstek státního zástupce Walter. Obžalovací spis sepsán byl takovou »češtinou«, že se stal nejpádnějším dokumentem pro oprávněnost promemoria, které deputace olomoucká proti němčení soudních úřadů podala ministru spravedlnosti. Důvody žaloby zněly:

V použiti zákona o 25. května 1868 čís. 49 ř. z. obmejšleli nekteři obchodnicy v Prostejove jejich prodejně taky v neděli před polednim časem služeb božich (Bohoslužeb) otevřené držeti. Toto bylo oznámeno (odpověděno) a juš v sobotu 13. června 1868 rozšiřila se v měste Prostějově ta pověst, že protiv těm dotknutým obchodnikum v neděli t. j. 14. června 1868 dostavné zjevnosti (demonstrative kundgebungen) se stati maji.

O tomto obdržel též měštanosta Florian Novak vědomost, a nechál skrze to ouředni návěsti vyvěsyt, s kterou se obyvatele od všeho takoveho zakročeni vystřihali, a takové návěsti bylo též na domě Rudolfa Woletz na náměsti vyvěsené. Ti na náměsti (v placy) vedle sebe se nachazejicy obchodnicy Rudolf Wolec, Jakub Fassel, Mauric Koch a Ján Zajiček nechali 14. června jejich prodejně otevřené a již po 8. hodině ráno shromážďovali se na placy lidé. Tito četli návěstí, jevili protiv jeho obsahu nevolné seznamy množily se vystoupli stim vyzváni, že prodejně se uzavřit maji.

V tomto spusobu nashromaždilo se poznenahle asy 600 osob tito křičeli, zuřili a byli a sycé hlavně v proslovech nekterych uprostřednich se nachazejicich napytych muže vic a vic rozhorleni, a žádali konečně pod vyhrožováním: »spiše se nerozejíti než jinak vykladně okna potřiskati« uzavřeni prodejny též taky byli jednotlivé vyhrušky s tryzněnim, a zabytim pronešené!

Tyto Vyhružky byli ohledem, na ten hrubý počet shromážděných osob, též taky ohledem na jejich hrozycy chováni ku vlivu duvodného obáváni, nejen dokonalé spusobné, nýbrž vcipili takové skutečně a poněvadž zle vykročeni (Excesse) obáváno bylo, přišli četnicy Ignac Ondrážek, František Kuranda a Adolf Wondrašek policaiti Rudolf Bureš, František Tomanetz, Jozef Spargel, Josef Šnabel a Ferdinand Sonavend, měšťanosta Florian Novak s obecnima radnima a s oudama vyboru, obecnima ouřednikama Ferdinandem Vogel, Janem Barnikl, Františkem Možny, Ernestem Beigl, Jozefem Böhm a Františkem Engelbert Černy, pak taky c. k. okresniho ouřadu František Frey a c. k. okresni přiruči František Hochelber co zastupce c. k. okresniho představeného, domlouvali tomto množstvi lidu nejprv dobrotivě, a rozkázali konečně, poněvadž toto bez nasledku, aby přitomni se odstranili, a to množstvy se rozešlo.

Předc, taky toto obnovené, a častěj pronešené vyzváni pozustalo bez nasledku, ti přítomni byli ustavičně vystupnima, žádali naramni uzavření prodejný, tlačili se k temto a pokusovali se, je uzavřiti až konečně po 11. hodině vyhružováni se uskutečnilo, a kameně a čtyrkrejcarky protiv prodejnám Jakuba Fassel, a Rudolfa Wolec metané byli.

Poslednimu se skrze to žadna škoda nespusobila, Jakubu Fassel ale byli 4 tabule skla v ceně 5 zl. 10 kr. roztřiskané a v tomto okamženi bylo jak zvlašt Franc Frey potvrzuje, s toho množstvy to provoláni »vyprodej« (Ausverkauf) slyšen, které zřetelně na ten oumysl poukazoval, to ve vykládnich oknech se vynachazejicy zboži sy přisobyti. Na rozkaz Františka Frey byli věžové hodiny pohnaté a na poledni hodinu postavené, by se skrz to, to množstvy k tomu odchodu ponouklo, a když zvoněni poledni uslyšeno bylo, odstranila se taky skutečně asy jedna polovice přitomných, k čemuž taky tá okoličnost přispěti mohla, že Rudolf Woletz, Jakob Fassel a Moritz Koch jsouc

stim pohnati hodinu přelstěni jejich prodejny uzavřeli. Ti Ostatni přitomné osoby odebrali se k prodejny Jana Zajička a žádali s křikem a nuzněnim pod stejnýma též taky obávani povzbuzujicyma vyhružkama »ne spišej odejiti a okna vytlouci« taky uzavřeni tejto prodejny.

Taky zde zustalo upominani a vyzváni dotyčnych vrchnostenskych osob »rozejiti se« neplodné a když na takové vyzváni Františka Frey tkadlecky tovaryš Jozef Knapek jemu drze předstoupil a odpověděl: »ne spiš odejiti, ažby Zajiček zavřel«, tak ponoukl Franc Frey jeho uvězněni skrz četniky. Když tedy četnicy Jozefa Knapka do trestnice vedli nasledovali jim při tom jeden dil toho množstvy, tlačil se na ně a žádal s vyzdvyženýma hulkama s křikem a zuřenim propušćeni Jozefa Knapka syce že ho oni samy osvobodijou, a četniku se uchopijou; kterežto vyhrožováni jako předešlé stěch samých přičin zduvodněné obávani povzbudilo.

Zaroven popadl Jozef Knapek nasylně ručnicy Adolfa Wondráčka bez pochyby v tom oumysl, touto jemu vytrhnouti a vyzvál přitomné ku pomoci protiv četnikum.

Četnicy vzali ho skrz to v uprostřed učinili kruch klesli bodakama a poněvadž v tomto okamžiku to od c. k. přiručniho okresniho ouřadu Františka Hochelber vyzvata a ze 6ti mužu Husaru na konich pozustavajicy patrole c. k. 2. husarského pluku přispěla, zdařilo se Jozefa Knapka do trestnice odvésti a to množstvy po několikerém uvezněni rozehnati . . .

Žalováno bylo 12 osob, 1) pro přečin lidozběhu, 2) pro zločin veřejného nasyli ve vynucovani a 3) pro zločin veřejného nasyli a násilném rukoloženi a nebezpečném vyhrožováni protiž vrchnostenským osobám v ouřednich věcech.

Obžalován byl také pekař Fridrich Abrahamek, majitel domu č. 30[1]) na náměsti, který prý ve chvíli, kdy se již lid rozptyloval, vyzval a zvedl: »ninějc ještě k prodejny Jána Zajička jíti« . . .

Všimnul si ministr této nové urážky českého jazyka? Kdežpak liberál a přispěti k rovnoprávnosti u c. k. soudů! Neprováděl ji ani při advokacii. Žádost okresu prostějovského a plumlovského, aby do Prostějova byl jmenován advokát »moravské« řeči znalý, odevzdal advokátní komoře, ta ji dala k

---

[1]) Žerotínovo náměstí 21.

vyjádření Dru Heinovi a Dru Zaillnerovi a konec všeho byl, že žadatelé byli odmrštěni, poněvadž prý jmenovaní dva advokáti vyhovují všem potřebám Prostějova i okolí. Místo po Dru Josefu Pollakovi zůstalo v jejich prospěch neobsazeno od roku 1864 a teprve v polovici r. 1868 dostal je Israelita Dr. Adalbert Trieschet, který 1. červencem otevřel advokátní kancelář.

Nu, dlouho se tomuto svému protislovanskému triku nebudou těšiti — rada říšská se již 9. V. 1868 usnesla, že advokacie se stává volnou a že od 1. I. 1869 advokáti nebudou více jmenováni od ministra spravedlnosti jako dosud. Dr. Zaillner se při jednání o tom vyslovil pro úplnou neodvislost advokátů, kterážto otázka jest požadavkem práva, avšak klopýtl v otázce koncipientské. Ve schůzi 6. V. 1868 navrhoval šestiletou dobu koncipientskou — v návrhu zákona se mluvilo o době sedmileté —, avšak ministr spravedlnosti Dr. Herbst se vyslovil pro liberálnější návrh poslance Dra Kaisera, žádající koncipientskou dobu jen čtyřletou, a návrh Dra Zaillnera propadl velikou většinou. Ministr Dr. Herbst při tom poukázal na to, že říšská rada se již před šesti lety vyslovila pro princip volnosti advokacie a že uskutečnění jeho jest otázkou cti.

Národní Prostějov tuto otázku cti dobře bude sledovati nejen u advokátů ústaváckých, nýbrž také u advokátů národních, z nichž někteří jistě již nyní uvažují o Prostějově. Z kanceláře dra Aloise Pražáka v Brně alespoň se již ví, že jeho koncipient Dr. Josef Fanderlík, rodák prostějovský, jemuž ministr spravedlnosti míní uděliti místo advokáta ve Velkém Meziříčí, se rozmýšlí pro Prostějov, kdež vystoupil již ve dvojí volbě sněmovní.

V.

Zákon ze dne 19. V. 1868 o zřízení politických správních úřadů měl také zavésti nové politické rozdělení Moravy a Prostějov neměl býti sídlem c. k. okresního hejtmanství, měl býti znova odstrkován tak, jak se to dálo v otázce železniční, a tož zastupitelstvo obecní bránilo se nové degradaci města

zvláštní deputací, vyslanou do Brna i do Vídně. Z české strany hlavní osobou byl v ní místostarosta Fr. Možný. Deputaci uváděl posl. Dr. Zaillner, jemuž za to byl obecním zastupitelstvem projeven dík.

Ve schůzi zastupitelstva 6. VI. 1868 sdělil c. k. okresní Fischer, že se již s Prostějovem jako sídlem c. k. okresního hejtmanství počítá, a žádal pro ně úřední místnosti pro 2—3 konceptní síly a jiný personál, jakož i byt pro sluhu. Zastupitelstvo se usneslo: »V uvážení, že obec pro c. k. okresní úřad od roku 1850 až do 30. VI. 1872 se dříve zavázala bezplatně opatřiti místnosti, jest obec volna, místnosti ze 6. světnic, 2. kuchyní a jedné komory za nynější výnos činže ročních 291 zl. k užívání přenechati ve svém domě č. 34«.[2])

V kasině za čerstva se přemílaly osobní otázky c. k. okresního hejtmana i c. k. okresního soudce a výsledkem byla důvěřivost v Dra Zaillnera, který dopsal z Vídně, že jedná s Dr. Giskrou i s ministrem spravedlnosti Drem Herbstem.

V osobě c. k. okresního Fischera nebyli v kasině jednotného mínění, avšak týž se tam učinil příjemným. Příležitost byla vhodnou — ohlášený tábor na Kosíři a stavba rolnické sladovny.

Za tábor na Kosíři pro den 19. VII. 1868 zažádalo se ze tří okresů a také ze tří okresů přišel zákaz.

Zákonem bylo prohlášeno právo shromažďovací, ale ministerstvu ponechána volnost zrušit jej v případě veřejného nebezpečenství. A toho se plnou měrou použilo proti českému národu, hlavně v době táborů. »Podle nápadně se množících ohlášení aneb žádostí za povolení ke konání táborů«, pravil okružník českého místodržitelství, v té době vydaný a jistě i po Moravě kolující, »lze s právem souditi, že nejde ani tak o užití práv vyhrazených občanům státním zákonem ze dne 15. XI. 1867 ve smyslu tohoto zákona; ale spíše hledí se zneužíti takových shromáždění lidu k politickým demonstracím proti samé ústavě, která jest přece pramenem zpomenutého práva. Co se zběhlo při posavadních shromážděních lidu, utvrzuje podstatnost toho domění. Zkušenost ta přiměla c. k. místodržitelství, aby vyzvalo c. k. okresní úřad, by vzhledem k žádostem za povolení takových shromáždění lidu pod širým

---

[2]) Žerotínovo nám. 17.

nebem užil svého práva k zápovědi tehdá, když dobře zváživ veškeré okolnosti, jako jsou: příčiny, proč se tábor lidu žádá, povaha programu, povaha příprav ke shromáždění, osobní poměry svolavatelů, volba doby a místa, z těch a jiných okolností nabude přesvědčení, že se obmyšlený tábor lidu strojí za účelem v úvodu tohoto výnosu naznačeném, pročež plným právem lze užíti § 6 (o zákazu tábora). C. k. okresní úřad vyzývá se tedy, by při posuzování podobných žádostí veškeré naznačené okolnosti s největší bedlivostí vzal na zřetel, a jednal tak podle svého přesvědčení, k jakému byl způsobem tím došel«.[3])

Tři c. k. okresní správcové jednali tu »z přesvědčení« — ústaváckého.

V Prostějově o povolení zažádal Karel Novotný, z Kralic rolníci Jan Soušek a Kristián Vavrouch a ohlásili, že se rokovati má o otázkách:

1. Čeho si přejí Slované na Moravě, aby se stalo vzhledem k článku 19. základních zákonů státních, který dává každé národnosti právo, aby měla potřebné ústavy vyučovací.

2. Je-li prospěšno státu a rolnickému stavu, aby zavedeno bylo neobmezené dělení pozemků nebo ne.

3. Jak by se dala docíliti svornost obou národností na Moravě.

Otázka školská, položená na přední místo rokování, projednávala se i na jiných táborech a podklad její dobře vystihla žádost okresu plumlovského, podaná císaři dle směrnic, řízených z ústředí české politiky. Zdůrazňovalo se v ní:

»Máme my, tři čtvrtiny slovanského obyvatelstva, v celém markrabství jen 2 nižší gymnasia a žádáme, 1. aby na technickém ústavě v Brně vedle německých též byly zřízeny stolice učitelské s vyučovacím jazykem českým; 2. buďtež nám popřána 4 gymnasia a 2 vyšší reálky, totiž aspoň tolik státních škol středních, kolik jich mají Němci a Židé placených z fondů zemských; 3. konečně ať se určí přiměřený počet hlavních škol českých v městech a okresech slovanských . . .«

C.k. okresní Fischer kosířský tábor zakázal dne 13.VII. 1868 a zákaz odůvodnil takto:

»1. Místo, kde se lid shromážditi zamýšlí, nebylo úplně

---

[3]) Arnošt Denis.

popsané a nebylo konečně povolení majetníkův k upotřebení jejich pozemků c. k. úřadu podané.

2. Kopec »Kosíř«, c. k. úřadu jen dle pověsti znám, sahá krom toho do zdejšího okresu i do okresu olomouckého a plumlovského. V pádu shromáždění se mnoho lidí stalo by se lehce, že by lid i do cizích okresů vkročil a takto shromáždění odbýval, jaké dovoliti tomuto c. k. okresnímu úřadu nepřísluší.

3. Otázky, o jaké se rokovati má, jsou tak neurčité, že se lze obávati, by se rokovalo o něco, co zákonům státním odporuje, a veřejný pořádek by lehko mohl býti uveden v nebezpečenství, a to tím více, anžto řečníkům pod širým nebem mluvícím nelze dobře porozuměti nejvíce stran daleko stojících účastníků shromáždění, z kteréhož nedorozumění by nepořádek se škodlivými následky povstati mohl.

Z toho vysvítá, že se povolení i na základě čl. 6. zákona daného dne 15. XI. 1867 č. 135 uděliti nemůže.

Konečně budiž podotknuto, že nebyl ředitel shromáždění tohoto jmenován (čl. 11. zákona)«.

Přestupníkům zákazu hrozilo se trestem až do 6 neděl vězení nebo pokutou 200 zl.

Proti zákazu bylo podáno odvolání k ministerstvu a lid se strojil na tábor. Okresní správa obsadila celé okolí vojskem a c. k. okresní Fischer posílal starostům obcí zvláštní fermany, aby svým občanům zabraňovali jíti na tábor. Přes to se v zahradě lázeňské ve Slatěnicích, kdež bylo shromaždiště táboritů, sešlo přes 5.000 lidí a mezi ně přišli 4 političtí komisaři. C. k. okresní komisař olomoucký nepovolil odbývání schůze, ježto se pořadatelé nemohli vykázati příznivým vyřízením rekursů, a tož lid se dal na pochod — před kříž u kostela. Tam byl vyhlášen zákaz shromáždění, lid se na oko loyálně podrobil, ale hromadně šel zpět do lázní a tam si to, co si nesměl říci na táboru, jiným způsobem pověděl při »rolnické besedě«.

Prostějovští Němci si svého okresního chválili a v Mähr. Corr. si napsali: »Také naši korunáři mají v žilách Wenzelsblut a proto podle pokynů trojhvězdí Palacký, Rieger, Brauner ohlásili tábor na Kosíři. Přirozeně byl tábor zakázán . . . Fischer rozložil po vesnicích u Kosíře 2 eskadrony z druhého pluku husarského« . . .

Zařizující výbor rolnické sladovny vybral pro stavbu závodu 15 parcel ve Vrahovicích, avšak při zakupování místa

toho narazil na těžké překážky, strojené obcí Vrahovskou a sousedy jejími. Jednotlivci byli navedeni ke stížnosti, že by se jim sladovnou ztrácela voda ze studní, a obecní představenstvo vzkázalo, že měřice pastviska u něho stojí 800—1000 zlatých. Přes tyto obtíže vypsal předseda prof. J. R. Deml dne 5. května 1868 dodávku materiálu na stavbu sladovny, 100.000 cihel, mnoho kubiků kamene a dal také vyráběti vepřovice, načež vyhlásil i stavbu samu, vyloživ zadávací podmínku u Arnošta Weigla v Prostějově. Plány podniku byly již vypracovány inž. Janem Krulišem z Prahy, u Eduarda Suchomela v Lanškrouně měl opatřeny potřebné kvádry, z přerovské vápenky hr. Magnise vápno, z Romže u Držovic a Vrahovic jakož i z Moravy potřebný písek a na strojnickém zařízení již pracovala pražská firma Martinka & spol.

Při stavební komisi, kterou řídil c. k. okresní Fischer, byly proti stavbě činěny námitky se strany cukrovaru bedihoštského, zastupovaného Drem Heinem, se strany dědiců mlýna Hrubčického a se strany obce Vrahovic. Tato na popud Fischerův žádala za příjezdní jitro pastviska 3200 zl., t. j. 2 zl. za □sáh, a k tomu ještě s podmínkou, že obec podrží veškerá práva na území tom lpící. K dohodě nedošlo a c. k. okresní již začátkem července zakázal obci vrahovské, dáti sladovně povolení ku stavbě, a veškeré další jednání co nejvíce zdržoval. Zařizující výbor se z rozhodnutí Fischerova odvolal a bez povolení dal vykopati a vyzdíti na staveništi vrahovském studnu, za což byl c. k. okresním odsouzen k pokutě 5 zl.

Wessel, který v té době co den byl viděn ve Vrahovicích, spokojeně si mnul ruce a v městě i v okolí šířily se zprávy, stavbě sladovny nepříznivé, a podnik považován byl za těžce otřesený, ne-li za pochovaný. Galaš viděl, jak ředitel Hantschmann tiskl Israelitovi ruku, zaslechl slova: »Gratuluji. A nyní do Vrbátek!« a zaťal zuby i pěstě.

Avšak ani tyto skutky, prospěšné Němcům, neudržely Fischera v Prostějově — Dr. Zaillner nezapomenul počátečního sporu, nevěřil v úplnou oddanost ke kasinu, a Fischer přišel jako c. k. okresní soudce na stanici bezvýznamnější, do Mohelnice. C. k. okr. soudcem v Prostějově byl jmenován Karel Umlauf, c. k. okresní představený z Kroměříže, týž, který v březnu r. 1867 na ústavověrný program do sněmu kandidoval ve venkovských obcích kroměřížských a jehož letáky

z okresu zdouneckého byly sněmovnou odsuzovány jako protiústavní.

C. k. okresním hejtmanem I. třídy byl pro Prostějov jmenován Dr. Jan Bažant, úředník zemského výboru v Brně. Olomoucké noviny o něm napsaly: »Dr. Giskra do Prostějova poslal svého vřelého přívržence a přítele Dra Bažanta za hejtmana, aby nám lebky naše napravil a o prospěšnosti a výhodnosti nové doby konstituční přesvědčil. Dr. Bažant nebyl dosud ve státním úřadě a právě z okolnosti, že ihned byl povýšen na c. k. okresního hejtmana I. třídy, — c. k. okresní představený Jan Rupp byl jmenován jen hejtmanem II. třídy pro Nové Město —, lze souditi, že má výtečné vlastnosti, na kterých sobě jeho strana mnoho zakládá. Býval prý nejhlavnějším agitátorem německým. Působení jeho při prohlížení kontribučenských založen jest dosti známo. Bylť prý také hlavním spolupracovníkem časopisu »Mährischer Correspondent«, pověstného listu němčourského, a utrhační jazykové dokonce tvrdí, že od něho pocházejí ty nejjizlivější články.«

Jednou také bylo tvrzeno, že Dr. Bažant pochází z pokřtěných rodičů židovských, ale vícekráte opakováno nebylo.

Úředně se Dr. Bažant představil výnosem ze dne 31. srpna 1868: »Na základě zákona daného dne 19. května 1868, nímžto politická správa ve všech instancích od správy soudní odloučena a působnost vykonávání ve všech záležitostech k správě politické náležejících, zeměpanským hejtmanstvím okresním vyhražena byla, vysoké cís. král. ministerium vnitra dne 10. července 1868 čís. 101 z. ř. nařídilo, by okresy Prostějovský a Plumlovský co do správy politické v jedno hejtmanství okresní se sídlem v Prostějově spojeny byly.

Výnosem daným 3. srpna b. r. č. 3141 vysoké c. k. ministerium vnitra mne jmenovalo okresním hejtmanem pro politický okres Prostějovský nově zřízený. Následkem toho nastoupil jsem dnes úřad svůj a v týž den jsem zahájil působnost c. k. okresního hejtmanství, o čemž tímto vědomost dávám. Zároveň sloužiš následující ustanovení k vědomosti: Kancelářské místnosti c. k. hejtmanství okresního jsou v domě městském č. 34 na dolním náměstí v Prostějově. Úřední hodiny jsou od 8 do 12 předpoledne a od 2 do 6 hodin odpoledne; podací protokol však již v 5 hodin odpoledne se zavírá«.

Knihař Růžička hned našel ve výnosu háček: Dr. Bažant

přišel převracet Prostějov — dělá z horního náměstí, na němž městský dům č. 34 stojí, náměstí dolní. Proč? Inu, Nováci mají dům na náměstí horním, Zajíček na náměstí dolním a Dr. Giskra to chce mět postaveno vzhůru nohama...

Kasiňáci i při této příležitosti ukázali svoji liberálnost, napsavše: »C. k. okresní hejtman i c. k. okresní soudce jsou přísně ústavověrní a, jak doufáme, také jimi zůstanou, ježto obzvláště v Prostějově jsou ústavověrné státní úřady nutnou potřebou. Čekáme také od jejich podřízených, že se nebudou fraternisovat s českou klikou, novým řádům nepřátelskou, a to tím méně, ježto jistě by jejich případy byly předány veřejnosti...«

Také Dr. Zaillner si v té době liboval. Vedle Prostějova měl také štěstí na Osoblažsku. Měl tam zdařilé schůze voličské, byl tam slavnostně vítán, měl i slávobrány a s hory Bischofskopfu se díval na Vratislav, Míšeň, Javorník a v duchu zalétal až do Berlína, k Bismarkovi. Veliké pocty, jemu jako ústavověrnému poslanci připravené, měly paralysovati oslavy, které několik dnů před tím strana feudálně-klerikální v okresu připravila arcibiskupovi olomouckému. Tedy: na jedné straně arcibiskup, na druhé straně Dr. Zaillner — kdo si přeje víc?

Proto Dr. Zaillner byl také v kasině humorně naladěn, přinesl tam posměšnou písničku »Das Lied vom Wenzel«, která na vídeňském »šicenfestu« byla rozhazována a za kterou autor, jakýsi žid Lindner, dostal od vídeňských Čechů výprask, a kasino se div neuzpívalo, vyrážejíc verše a sloky o české zemi:

Du hast den Palacky, Sladkowsky, Rieger,
der Knute freieste Bekenner,
Skrejschowsky, den Thun und noch viele Eselsky,
die hurtig entschiedensten Rückwärtsrenner...
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —
Ja sie brachten Vieles heim
von der Moskaureise,
und so manches Wenzelslaus
zierten Stanisläuse...

Pozoruhodným se stalo, že od jmenování Dra Bažanta nebyly v Mähr. Corr. potupné ani útočné články o národním

Prostějově, až sami Němci se tomu divili, poukazujíce na schůzi obecního zastupitelstva ze dne 12. srpna 1868. V té se jako důsledek táborových rokování a resolucí projednával »písemný dotaz venkovských obcí okresu olomouckého, prostějovského a plumlovského, zdali by obec prostějovská za prospěšné uznala, dostati slovanské nižší gymnasium z Olomouce do Prostějova a povýšení tohoto na vyšší, v pádu pak toho uznání zdali by ochotna byla ve spojení s nimi a to na vysokém místě prosebně se ucházeti«.

S ústavem tím byly totiž veliké obtíže. Původně byly při německém gymnasiu v Olomouci slovanské paralelky, které byly citelně utlačovány. Po válce r. 1866 císař povolil 18. října 1866 kabinetním listem, aby byla v Brně a v Olomouci zřízena státní čtyřtřídní gymnasia s českou řečí vyučovací. Ale v Olomouci mohlo býti otevřeno až ve školním roce 1867/68 a s umístěním jeho byla taková svízel, že vznikla agitace proti návštěvě ústavu a odtud pokusy venkovských obcí, umístiti ústav v Prostějově.

Dr. Borák ve schůzi zastupitelstva se ohražoval proti vyhovování tomuto dotazu a pravil, že nemá ve venkovské obce žádné důvěry proto, že ničím nepřispěly na vydání, které Prostějov povolil společnosti severní dráhy, aby nádraží se založilo co nejblíže města. Dr. Zaillner pravil, že Prostějov je město více řemeslnické a obchodnické, tak že rodičové dávají své syny více do škol reálných a průmyslových, a také prý nyní stav advokátský, notářský a úřednický není tak lákavý. Proto prý gymnasium pro Prostějov nebude míti prospěchu a obce venkovské ať sobě zařídí gymnasium, kde se jim bude líbiti.

Obecní výbor se národní většinou usnesl: »Městská obec se připojuje ku snahám venkovských obcí, aby nižší gymnasium v Olomouci povýšeno bylo na vyšší a aby bylo přeloženo do Prostějova.«

Učitel Pořízka i starosta Novák v mlčení Mähr. Corr. tušili změnu taktiky německé a měli stejnou otázku: Odkud pak fouká? . . .

Oba předáci národní byli v té době tísnivě zamlklí — v celkové situaci českého národa docházelo k rozlomu. Císař rád by byl získal Čechy a za návštěvy své při svěcení třetího mostu v Praze uložil Beustovi, aby konferoval s Palackým a

Riegrem. Ale nepochodili. Lid se oběma vyhýbal a císař na Hradčany jel nepozdravován a také při svěcení mostu byl lidem ignorován. Naopak studentstvo oslavilo na Staroměstském náměstí popravené mučedníky a na Bílé Hoře vzdalo hold padlým bojovníkům. To by nebylo zaráželo Pořízku ani Nováka, ale po nezdaru Beustově došlo v německých listech — také v Bohemii — k poznání, že jest nutno opraviti zemské zřízení i zemský řád volební.

Tím zavedena byla diskuse o obeslání sněmů. Národní Listy horovaly pro obeslání sněmů. Pokrok proti tomu nazýval obeslání sněmů za daných poměrů hříchem. Moravská Orlice a většina časopisů přidaly se k myšlence, že se sněmy obeslati nemají, z čehož došlo k nepřátelství ve vůdčích kruzích a ke složení mandátů mladočeských. Staročeši šli v nepřátelství tak daleko, že vyčetli Dru Sladkovskému, že chce obeslání sněmu proto, aby neztratil výnosné postavení v zemském výboru.

Pak se stala dohoda, sněmů neobeslati: Český sněm sešel se 22. srpna 1868, čeští poslanci abstinovali a prostřednictvím tříčlenné deputace podali památnou deklaraci. Tato poprve formulovala české státní právo. Vrcholila v prohlášení, že spojení zemí koruny české s ostatními zeměmi bylo a jest pouze dynastické, že poslanci sněmu českého neměli a nemají práva ani mandátu, voliti nebo vstoupiti do rady říšské, a že právní poměr království českého k jiným zemím a k nejvyšší dynastii může se upraviti toliko úmluvou mezi králem a politicko-historickým národem českým. Deklarace vzpomínala také § 19, který měl zajistiti rovné právo všech národností, a vytknula, že »k hlavnímu článku ústavy očekává se podnes klausule vykonávací, bez níž nemá ceny a platnosti praktické«.

Moravští poslanci na sněmu moravském osvědčili úplnou solidárnost s poslanci českými, nepřišli do sněmu a podali dne 22. srpna 1868 zemskému hejtmanu hr. E. Dubskému podobnou deklaraci, jako v Čechách s prohlášením, že se nezúčastní ani jednání sněmovního.

Lid uvítal deklaraci jásotem, obecní zastupitelstva venkovských obcí v Olšanech, Stařechovicích, Určicích, Dětkovicích, Seloutkách a jinde vyslovovala souhlas s jednáním deklarantů, ale Novák a Pořízka cítili, že ústaváci teprve nyní mají volné pole a že Prostějov bude střelnicí, v níž kdejaký němeček bude stříleti do národních posic jako do terče . . .

VI.

Řezničtí synkové a tovaryši sešli se v hospodě »u černého beránka«[3a]), kdež za doby cechů bývala jejich cech. místnost tovaryšská a kde ještě po r. 1863 při svých schůzích na strop věšívali svůj znak cechovní. Byl olejovými barvami malován na plátně a vsazen do dřevěného, rýhovaného rámu. Na jedné straně znaku řeznický v červené vestě, v červené čepičce, s vyhrnutými rukávy vedl vola na provazu a 3 řezničtí psi mu pomáhali. Na druhé straně znaku byl řeznický výsek, v němž stál nad mohutným špalkem řeznický a chystal se vysekávati maso pro dvě nakupovačky a pro výrostka, který stál za nimi. Na znaku bylo širší volné pole, na něž bývala psána jména dvou starších, které si tovaryši zvolili. Při změnách těchto cechovních funkcionářů se pole přebarvilo a psala se na ně jména nově zvolených starších. Posledně na něm bylo psáno: Anton Linduschka, Franz Loschťák, Jare 1863.

Byl sobotní večer před císařskými, před »hrubými« hody, a oni se měli uraditi, jak a kde provésti starobylou svoji zábavu »stínání berana«. Slavívali ji »u černého beránka«, ale letos mířili jinam a na cosi většího. Tovaryš Josefa Nového přišel s nápadem, aby se beran stínal tam, kde bude muzika a kde by se s »civilem« a s děvčaty rozloučili ti z nich, kteří narukují k vojsku.

Nápad došel souhlasu a pro stínání berana jedni navrhli hospodu Lampartovu[4]) a jiní u Hliňáků, ježto jsou tam známé a hojně navštěvované tančírny. František Lošťák, syn Ferdinanda Lošťáka, řezníka v Plumlovské ul. č. 57[5]) byl jiného mínění:

»V Dolní ulici máme Lužánky, které jsou na úmor. Dnes mají největší zahradu a polem sahají bezmála po Kravský mostek, ale inženýři protnou je železniční tratí a tím jejich zahradě odzvoní umíráčkem. A umíráček zablinkne jim tím hlučněji, ježto naši mistři již mluvili o koupi lužánecké plochy vedle tratě. No, a co si řezníci vzpomenou, jakoby bylo uděláno. Vedle toho se také již uvažuje, aby se v sadové frontě uliční stavěly domky. Město i venkov zažili v lužáneckém sadu —

[3a]) U templu 3. [4]) Kostelecká 25. [5]) 49.

v »Augartnu « — mnoho pěkných chvil a měli by se s ním rozloučiti vděčně. Proveďme stínání berana v Lužánkách jako slavnost na rozloučenou s nimi a zavděčíme se Hané«.

Návrh tento byl přijat a řezničtí rozdělovali si úkoly, kdo opatří berana, kdo pozlátko, kdo pentličky, kdo nabroušený kosíř, kdo bude pomocníkem v kuchyni a kdo »sklepníkem« ..

V hodové pondělí bylo pěkné, sluneční dopoledne a před »hrubou« mší — měla býti slavná, hraná — hojně lidu z města i venkova chodilo po valech. Akáty i bílé topoly byly ještě v plné zeleni a hrušně, jabloně i švestky v hradebním příkopu blýskaly se hojným ovocem. Měšťané byli po nejvíce po černu a v cylindrech — také Hynek Čecháček — a v čamarách, Orličáci v poděbradkách, jiní v tvrdých kloboucích s úzkými střechami — v »limónkách« —, měšťanky v turnýrách s pořádnými honzíky, s ozdobnými mantilami přes ramena a s čepečkovými klobouky na hlavách. Řemeslnice byly ponejvíce v čepcích z tylu a měly je pestře zdobeny. Děvčata byla bez mantil s koketními klobouky střechatými, zdobenými umělými květinami a stuhami a s jemnějšími »sedly« sukní. V rukou nesla modlitební knihy, černo vázané. Všude oslňoval rips, orlián, kažmýr, ano i muselín a tafet. Měšťanské dcerky na sebe volaly Máry a Tóny, řemeslnické dcerky se na sebe smály jako Marijánky a Toničky.

Houf děvčat zastavil se u lavičky za severovýchodním »parazólem«, na které seděly dvě tělnaté měšťky a hovořily s venkovankou — byly to tetka Marijána Dlabalová, roz. Pešková ze Štětovic. Měšťky litovaly zašlé módy krinolinové — v krinolinách, ach, se vdávaly! — a vzpomněly také, jak krinoliny zachránily čtyry Angličanky, které se klouzaly na rybníku v Bruselu a se probořily. Zvonovité sukně je udržely nad vodou, až přišla pomoc. Měšťky pak lítostivě prohodily k tetce:

»Však vy jistě také litujete hanáckého kroje, který u vás již zanikl. Bývaly jste v něm jak březulkované vajíčko velikonoční a na každou se srdce smálo z daleka. Inu, k nakousnutí« ...

Tetka byly z povídavých — samy o sobě říkaly, že jsou jak větřák: jak se roztočí, neví, kdy přestati —, přichválily měšťkám řeč a daly se do výkladu o nynějším »strujo«, jaký se u nich nosí.

»Košola je z ózkéma rokávama, napředko z »psecem« z dirkovanyho bilyho vešéváni strojenyho, v kerym só propleteny

červeny lebo modry mašlečke. Podolke só bily, řásny, ze 4.—6. puli a z pěknéma háčkovanéma »anzecama«. Spodnich sokeň na sebe navalim ai šest a so šeroká jak diža. Vrchni sokně mám take řásny, dule naparáděny sometkama, šterekrát dokola našévanéma. Nekerá má na sokňách ai všelijaky »kanyre«, nastrojeny »pufkama«. Na sebe oblikám »čamarko« alebo »frcolko«. Čamarka — ve ji říkáte jupka — je volná, v zádecn troško delši, napředko na kromfléke zapinaná a dule lemovaná kanyrem. Frcolka bévá otažená, v zádech má dva faldičke a napředko kromfléčke dvojima řadama. O krko a o rokávu mivá našety mřežke. Na hlavě, jak vizete, nosim šátek, po staro ovázané. Je kažmirové a jenom cépek v zado a cépe, kery si dávám přes vršek hlave, a zástrčke o oši só vešévany hedbábim. Obóvám si vesoky střevice šňurovaci lebo si natahno »štiblata« z černyho lastino a bilo štepovany. Na špičce z nich visijó dva střapečke, kery mužó bet strakamakatéch barvé. Take nosivám zástěro, hedbábnó ze střapcama. Co přestale pantléke, nevěste majó hlavo všelejak zaróblovanó. Hlava se splete do leléčku, ve štveřeco stahovanéch, pak se leléčke roztahnó a zdrhnó a motajó se okolo hlave tak, že holé ostane jenom vršek, na keré se k oltářo dává věneček. Kerá má málo vlasu, vepuči si od vlásenkářa z města »parobko«...

K mužské »struji« se tetka nedostaly — na valech objevili se řezničtí, oblečení v bílých kazajkách, s bílými zástěrami a čepicemi, a vedli berana.

Všechno hned k nim a obdivovalo průvod. Beran měl rohy a kopyta polepeny pozlátkem, na vlně měl připevněnou celou čabraku bílých a červených mašliček, okolo krku mu zvonil pásek rolniček a dvá řezničtí jej vedli na širokých a dlouhých pentlích zelených a červených.

Řezničtí byli sám šprým a smích, dělali si na odpoledne reklamu pro Lužánky a od valů se dali k olomoucké bráně. U té bylo živo. V plátěném stánku »kavárny« vařila se v kotlících káva a prodávala se v hrníčkách, na malých hliněných talířkách třásl se »sulc«, porce za 2 krejcary, a budka tabační byla jako v obležení. Písničkáři měli po zemi rozloženo náručí písniček, tištěných u Škarnycla ve Skalici, a stavěli rámy, na nichž připevněný byl nejnovější morytát a hůlečky, jimiž při vyzpěvování ukazovali i na hřebenáře, který pro nešťastnou lásku

»se oběsil a na vandr šel«. Ukazovali také obrázek z italské vojny o Veronu a zpívali:

»U Veruny na tom kopci
stojí tam Piemont se svou mocí,
pan Radecký proti němu,
budouce spolem dělat vojnu.

Pan Radecký komandýruje,
levý fligr defeliruje —
na levém fligru huláni,
to jsou tý vojenské tyrani.

V prostředku jsou kanonýři,
to jsou tý vojenské raubíři,
na pravém fligru husaři,
to jsou tý vojenské masaři . . .«

Dále se zatím nedostali — průvod s beranem došel až k nim a vhod — — potřebovali na sebe upozorniti a tož spustili na počest berana:

Běžela ovečka
vzhůru do kopečka
a za ní beránek,
žalovat na zámek.

Nežaluj, beránku,
na svoju galánku,
ona ti uvyje,
kytku z marijánku . . .

Když průvod zapadl do olomoucké brány, teprve končili vojnu o Veronu:

Na šance jsme se dostali,
Piemonta jsme zahnali,
padlo nás tam na tisíce,
Piemonta ještě více . . .

Na náměstí shluklo se okolo řeznických nejméně tolik lidí, co jich bylo při interkonfesionelních excessech červnových, a zvon, volající na »hrubou«, jich ani třetinu neodvedl do kostela. Odvedl tam živel nevázaný — učni musili jako každou neděli na mši, do předu, před lavice, ale byli tam jako v očistci.

Místo ministrantů viděli u oltáře berany s pozlacenými rožky a nebýti po ruce šlejfíře Císaře, který měl chalupu u rybníka a jako vysloužilec s dlouhým knírem byl komandantem nad jejich kázní, byli by zdrhli z kostela. Ale Císař měl pružnou palašku a toho z nich, který se prohřešoval proti »cechovním regulím«, vyvedl ke kaplánce a jak ho palaškou řezal, tak ho řezal.

A učňům nabíhalo ještě víc, když se ozvala první rána z hmoždíře — od oltáře se v myšlenkách ocitali u hradebního příkopu za fortnou, viděli tam hmoždíře nabíjet prachem, zatloukat »špuntem«, viděli cílaře Exlera ze střelnice, jak doutnákem šimrá okolo hmoždířové pánvičky, a mimoděk zdvíhali hlavy ke stropu kostela, jako by se dívali za vystřeleným »špuntem« a dohadovali se, jak vysoko vyletí a kam dopadne...

Stínání berana na rozloučenou s Lužánkami přivedlo do jejich zahrady mnoho Prostějováků ze všech vrstev. Nechyběla ani četa chlapců, kteří se tam dostali bez vstupného - Francek Gabrlíků, sedmiletý školák, jim prozradil a poradil, kudy na slavnost. Stružná voda padá z dolního mlýna do hrozitánské hloubky a Lužánky z této strany jsou proti ní chráněny vysokou terasou z kamenů a proto není tam zídky ani plotu — kdo má pevné prsty a dobré paty, dostane se do zahrady jak veverka. Gabrlík měl obojí — šplhával na sochu sv. Floriána u Trávnické ulice a vyšvihl se jí za krk jak čermáček. A když ho tam jednou starý Černil přistihnuli a pohrozili mu: »Co tam, nezbedo, děláš? Jedeš dolů!«, sjel se sochy jak na křídlech, vyhrkl: »Byl jsem se dívat, má-li svatý Florián v putynce dost vody na hašení«, a tamten jako vítr...

Stoly pod košatými kaštany i pod mohutnými jilmy byly obsazeny, na obou kuželnách hrálo se jak o závod — na jedné se hrála »šňůra«, na druhé »labinét« —, tančírna se až třásla pod veselím kvapíků a třasáků a na kolotoči, který měl spodní, podzemní pohon, výskaly panny i mládenci.

Mnoho se vzpomínalo, co kdo v Lužánkách zažil. Ten si tady namluvil děvče, jiný tu prohrál hříšné peníze, druzí protancovali zde podešve, Orličáci r. 1862 měli zde svůj první výlet, no, a bez bitek také zde nebylo. Husaři přišli při nich o pořádnou hromádku ostruh a knoflíků i oliv, o náručí kalhotových šňůr vitéz-kötés a, přišli-li parádně adjustováni, leda-

kde v prachu se válívali orli z tombakového plechu i růžice z čák a žíně z jejich chocholek a leckterý šrám tkalcovského tovaryše rodil se v tančírně. A kolik tkalcovských mistrů zde zasedávalo v sobotu a zdrželo se zde ve dne, v noci přes modré pondělí, někdy až do čtvrtka! — arciť to bylo v dobách, kdy řemeslo »šlo«. Hostinský Schindler jich nevyháněl, naopak by je byl rád přiklížil na lávky a oni mu za to notovali:

Šindler, to je hodný člověk,
žádný by to do něj neřek',
on dobré pivko nalívá,
do kapsy se nedívá.
Já jsem tam také byl,
tak jsem se podnapil,
div jsem se nezdivočil...

V rohu u terasy sedělo jich několik u stolu, od něhož bylo viděti až na cestu, vedoucí z Kralic k silnici prostějovsko-přerovské, okolo které byly vysoké topoly, tak pěkné jako na císařské silnici pod Žešovským kopcem. Jeden z tkalců nad nimi povzdychl:

»Topoly kralické mají na mále jako naše Lužánky — správec Šmerda poručil je vykáceti a nasází místo nich třešní. Náš kraj přestane býti topolovým zrovna tak, jako naše město. Vždyť padly také již topoly v ulici Žešovské, i ten největší proti chalupě Habelově č. 69[6]). No, však si Habel stěžoval, že se ten topol za vichorů kymácí až tak, že se mu celé stavení třese jako při zemětřesení«.

»Padly topoly, padnou akáty, padnou valy, padne jedno po druhém, padne snad i to bláto před okny. Starosta Florián Novák povoluje na domovní chodníky kámen z bouraných hradeb. Takový chodník má již mydlář Pichler u domu v Mlýnské ulici, má ho povozník Hrubý před branou olomouckou a uliční hejtmani ze Ztracené ulice, Tomiška a Kopecký, si již vymohli, že se zřídí chodník podél domu Neudörflova[7]) až po vchod do ulice. A víte to již o ulici Vrahovské? Zámečníku Ruprechtovi vyhořel dům č. 50[8]) a on byl nucen prodati jej. Koupil jej náš obchodník Antonín Vávra a jeho roh a část

[6]) Čsl. legionářů 35. [7]) Revoluční 16. [8]) Svatoplukova 20, nyní firma Wolf & Franže.

do ulice Vrahovské staví na patro — v nové stavební čáře. Obecní výbor mu dne 21. IX. 1868 odhlasoval 5000 cihel za to, že on se svojí zdí ustoupí a hodně svého pozemku přenechá na zřízení příjezdní silnice k projektovanému nádraží«.

»Padne i pastvisko na Staré střelnici — v červenci poukazoval náš Možný na bytovou nouzi a stavební sekce na jeho popud navrhne, aby se pastvisko zrušilo a aby se na něm směly stavěti obytné domy. Zajíčkův projekt plynárny v té části beztoho byl uznán za nevhodný. S pastviskem padne také pastýř Trněný a pasení dobytka zůstane jen v Drozdovicích«.

»Také trhy se mění — prodej vápna byl z olomouckého náměstí přeložen do Hliník a zelenina před bránu olomouckou. Zelové fůry stávají už na svinském trhu a tomuto se začíná říkat trh zelný. Jenom aby obilní trhy neutrpěly usnesením zastupitelstva, že se poplatek obilní zvyšuje z 1 krejcaru na 2 krejcary«.

»Jen to ne«, zarýpnul vtipkař. »Beztoho jsme již utrpěli velkou škodu zbořením hradeb u bran — s těmi padly také záchodky a z rozpočtu obecního se tím ztratil roční příjem 4 zl. 20 kr.«

»A co hasičské naše haraburdí? Obec kupuje již od továrníka Smékala v Čechách dvojproudovou stříkačku s příslušenstvím a starou stříkací barabiznu dá opraviti. A víte-li pak, že první stříkačku, kterou továrna Smékalova vyrobila, natíral náš natěrač Jan Chmela?«

»Vím a zpomínám také na začátky Smékalovy. Do Čech přišel z Ústína-Skalova a začal obchodovati se slaměnkami, které se v Čechách zhotovují. Když vyšlo přísnější nařízení o opatřeních proti požáru, začal vyráběti stříkačky dřevěné, napřed ručně, potom soustruhem, a měl na ně takový odbyt, že se zařídil na výrobu strojovou. Z té pak se zrodila tovární výroba všech hasičských potřeb. Firma jest naše, česká, a proto všichni jí držíme palec«.

»Na obecním domě padne i drábova komora a zřídí se z ní nová umrlčí komora, která za Zajíčka byla zrušena a kterou úřady znovu nařizují«.

»Také na policejní správu dochází — starosta prosadil, že se systemisuje místo policejního inspicienta i kaprála, 6 míst policejních strážníků, 4 místa konvoyantů, kteří vodí šupáky, a 2 místa dozorců tržištních«.

»To chválím«, ušklíbnul se vtipkař, »a ještě více volbu inspicienta — jest jím náš soustružník Jan Edmund Böhm. Ten dovede i našeho c. k. okresního hejtmana míti pod policejním dohledem«.

»Toho divného patrona a, jak se zdá, byrokrata od kosti? Jest vdovcem, má sedmiletého synka a hejtmanský sluha Kopečný mně ho divně vymaloval. Hejtmanův synek nesmí se stýkati s jinými dětmi a postěžoval si: »Co z toho mám, že jsem hejtmanův? Ani kamarádů nemám!« Styk s dětmi Kopečného ten synek udržuje — provázkem. Spouští jim po něm cedulíčky a cigára, které vybrakuje tátovi, sluhovčata zpeněží cigára, nakoupí za ně cukroví a to po provázku jde nahoru k hejtmančeti. Chudáček! Snad si brzo polepší — Dra Bažanta vidívám choditi s dcerou Dra Heina«.

Vtipkař měl cosi kousavého na jazyku, avšak poslední zpráva ho zarazila jako ostatní tkalce a leda dodal: »To by nám ještě čert byl dlužen«.

»Ano«, odpověděl mu P. Kosina, který právě šel kolem. »To by se pak na Prostějov mohlo přizpůsobiti říkadlo panovnického rodu Habsburkův: »Bela gerunt alii, tu felix Austria nube«, na říkánku: »tu felix kasiňáku nube«. Jiní rostou válkami, ty šťastný kasiňáku sňatkem ...«

»Na vás, velebníčku, kterého všichni máme rádi, již si kasiňáci nepřijdou«, ironicky dodal vtipkař. »Jste teprve 25 let kaplanem a již vám obecní výbor odhlasoval kalich s věnováním: Město Prostějov svému kaplanovi k 25letému jubileu«.

Vzpomněli jste Dr. Bažanta?«, ozval se od vedlejšího stolu obuvnický mistr Jiří Hladík. »Ten to s námi povede do křížku. Již nyní nutí obec, aby na silniční způsob upravila vozovou cestu, která od Horního rybníka vede k Určicím a k Seloutkám. A obec? Cestu upraví dle možnosti po svoji cihelnu, avšak neuzná ji za cestu spojovací a proto úvozu neposilničí. A Dr. Bažant? Ten neustoupí — jezdívá tamtudy na hon do revíru Primavesiho — a tamtudy si vezl Líbala, hoteliera od »tří mouřenínů« jako kořist«.

»Jak to?«

»Na honě místo do zvěře střelil do Líbala a Určičtí za tepla nám donesli, že se obrací svět: místo co by Líbal byl měl střelit bažanta, Bažant postřelil střelce« ...

»Přisedni, Hladíku, k nám a pověz více«.

»Já, obuvník a mezi tkalce, mezi velké pány? Když jsem se chtěl ženiti, žádný tkadlec mně nechtěl dáti nevěsty, že jsem jenom obuvníkem, a pro ženu jsem si musil jít až pod Hostýn« . . .

V zahradě ozval se křik a smích — chudáček Švorc, blbeček, připadávající na nohu a svojí tváří upomínající na opici, žebral a za krejcárek do dlaní troubil intarády. U jiného stolu natahovala ruce Apolenka, také blbeček, se zarudlýma a zakysanýma očima, a kluci vykřikovali, že tito dva jsou milenci a že se budou brát. Blbečkové se tomu bránili, zlobili se a byli by se dali do poštiváčků, kdyby v té nebyli přijeli řezničtí s ozlaceným, opentleným beranem.

Přijeli na řeznických kárkách, s vlastní muzikou a vtáhli na vyhražené místo, kdež měli řadu stolů, lihy na bečku piva a v prostředku širokou lavici dubovou. Muziku umístili na bok a již to začalo.

Tovaryši a učni, stavovsky oblečení, spojili se do širokého kruhu okolo dubové lavice, Jan Sonnevend přivedl ozlaceného berana a odevzdal jej dvěma tovaryšům. Ti mu oprátkou zadrhli přední i zadní nohy a položili jej na lavici a přivázali jej k ní tak, že hlava přečnívala kraj lavice. A již se na milého berana začaly sypati žaloby před hodovníky, kteří se shlukli okolo řezníků.

Tovaryš Antonína Novosada předstoupil před Sonnevenda a žaloval, že beran při pastvě na strniskách byl netečným a že si bez odporu nechal odehnati několik ovcí.

»Za to po mně, když jsem v brázdě
na pasačku vrkal,
zákeřně se otočil a
rohama mně trkal«,

přisoloval tovaryš Martina Nutze.

»Náš pastýř na Filipa-Jakuba odnesl z domu ohřeblo, pometlo i pohrabáč, aby jeho baba nemohla vyletět komínem na sněm čarodějnic, ale ta herdek-baba si lehko pomohla — sedla si toť na berana a ten fuk! s ní na rozcestí. A to svedl jenom tak, že je to vlastně čert v kůži beraní«, rozhorloval se tovaryš Karla Rohna.

»A já zde přede všemi dokáži, jak je nebezpečným«, kasal

se tovaryš Adama Hacury a obrátil se ke skupině výrostků: »Chlapci, půjčte mně nože«.

Ze skupiny vyskočil František Gabrlíků a podával svůj křivák. Tovaryš křivákem zašermoval nad beranem, nazvedl jeho ometáček jakoby mu ho mínil uříznouti, a křivák najednou zmizel v otvoru pod ometáčkem.

»Viděli jste, že beran má zuby i vzadu a že chrupá jimi i nůž, kterým si Gabrlíček krájí chléb náš vezdejší. Tím jest prokázáno, že beran jest zlým, že jest také neznaboh, a proto zaslouží smrt«, rozkřikoval Hacurovec.

»Smrt! Smrt!« zahlučelo z řeznického kruhu.

»Odsouzen!« rozhodl Sonnevend. »Brunclík nepřátele posílal do pekel mečem a já na tebe, odsouzenče, volám jeho slovy: Hlava dolů! A vy, mužové sekery a krve, zvolte si Brunclíka«.

»Lošťák! Lošťák!«, jednomyslně zahřměli řezníci a »Lošťák! Lošťák« jako ozvěnou sdělovali si hodovníci.

»Bronclék?«, ozvalo se od stolu, kde Bedihošťští seděli s Galašem. »Pokaváď sme na dědinách stinávale barana, stinávale ho stárci. No, Lošťák je na stárka jak dělané, je v sobě, gryfné ai od hobe, a tož mo pomužem po starosvěcko pěsničkó:

Aj, te stárko, te se bodeš lekat,
až bodeš mět do barana sekat.
Sekneš-le ho od hlave k ocaso,
pošleme tě k Stichovskymo raso.
Zetneš-le ho na jedinké rázek,
bodeš chlap a dostaneš e mázek . . .«

Sonnevend podal Lošťákovi ostře nabroušený kosíř, ozdobený červenou mašličkou, řezničtí zazpívali, ukazujíce na lavici:

Ajzan, prýzan do šermice,
už je beran na stolice

a Lošťák obcházel okolo berana, prohlížel si jeho krk a zpíval:

Já se tě beránku nebojím,
já ti tvou hlavěnku urazím,
najednou, na dvakrát, na třikrát,
já ti tvou hlavěnku musím sťat«.

Poté sevřel kosíř oběma rukama, rozpřáhl se a hlava beranova dopadla na zem a proud krve barvil lavici. Muzika zahrála tuš, řezničtí zavýskali a od Bedihošťského stolu prodral se jimi stařík a podával plecháč piva Lošťákovi, který poctu přijal a statečně pil. Bedihošťští mu k tomu zanotili:

Ešče kuža na barano
a jož řeznik pije na ňo.
Jen řezničti, jenom pite,
jenom gatě nepropite...

Řezničtí odvázali berana z lavice, odnesli jej do kuchyně a, než narazili svoji bečku piva, než upravili svoje stanoviště a přivedli si na ně svoje děvčata, roznášel se »baraní« guláš a na účet řeznických se prodával po celé zahradě. Řezníci totiž zavčas dodali do kuchyně několik zabitých ovcí a pomohli připravovati hodovou pochoutku. A ve chvíli spustili muzikanti »řeznickou«, tovaryši popadli svá děvčata a tančili, zpívajíce:

Já řezník, ty řezník,
obá řezníci,
půjdeme do Brna
pro jalovici.

Ty budeš kupovat,
já budu smlouvat,
při tom si budeme
holky namlouvat...

U stolu, kde seděli tkalci, to trhlo.

»Není jenom tanec »řezník«, je také tanec »švec«, že ano, mistře Hladíku?«, zazubil se vtipkař a spustil taneční písničku »ševce«:

Když šli ševci z jarmaku,
neprodali prach maku:
Kamarádi zle —
řemeslo nejde!...

»A co krejčí? Ti a ševci — jaký šel, takového potkal«, výsměšně se ušklíbli tkalci. O těch si zpíváme:

Links, rechts — krejčí, švec!
Krejčí švidrá na cihličku
a švec pije ze škopíčku.

Koc blic do jitrnic!
Švec je ze štětin — a krejčí?
V podbradku má ocas čejčí...

To my, tkalci, jsme jinačí páni! Slyšíš, Hladíku, slyšíš Böhme, kamaráde krejčího Nezvala, slyšíte husaři, kteří jste z uherských Slovák a lepší než čikoši?

Člunek sem, člunek tam,
až se třese stav
a před tkalcem smeká svět i
každý krutihlav.

Tkadlec sem, tkadlec tam
a je vždycky pán —
s milou jde jak páv a ne jak
husar grobián...«

»Snad tak bývalo, ale včil aby se vám zpívalo:

košilička roztrhaná,
sotva drží na těle...

anebo ta nová ajznbónská«, padlo od stolu krejčích.

Jindy a jinde bylo by to bývalo povelem ku rvačce mezi husary, tkalci a všemi kolem, ale dnes by nebyly pomohly ani šavle, a tož husaři se otočili polo žertovně, polo výhružně:

Nebyl sem u milej
jak kdysi v létě,
ani k ní nepůjdem,
basam terentete.

Basam terentete,
nic ně nehovorte,
šak ňa nenajdete
v celém regementě...

Schindlerova muzika zahrála do tance a dřevěná tančírna div nepraskala pod šustěním »tajče«, který se tančil nalevo.

Kolotoč se roztočil, veselost stříkala od stolu ke stolu jako pěna z korbelů a kroužek hodovníků za kroužkem rozvazoval. U stolu ženáčů si postěžovali:

Pozná, pozná,
keré je ženaté,
má botiska od blatiska,
klobók ledajaké.

Pozná, pozná,
keré je svobodné,
ten si decky pěkně chodi,
klobóček parádné...

A hned si jeden z nich zastýskal:

Ach, já jsem, já jsem, já jsem
milovával špásem
a to bylo opravdu,
mosel sem it na fáru.

»A já čekal peníze a jak dopadám?

Hop šmic, peněz nic,
kapsa prázdná, vylízaná
a ta má mrcha ušubraná
nemá nic...«

U stolu odvedenců si všimli písniček ženáčů a dokumentovali, že ani oni nejsou na růžích:

Ešče sem nezačal
svou milou milovat,
došla cedulenka,
že mám narukovat.

A vzkazovali děvčatům:

Zpomeň si, má milá, na mně,
až bodeš postylko stlat,
a já si na tě zpomeno,
až bodo na vartě stát...

Husar Slovák se k nim přidal, cvrkna ostruhami:

Ja už som sa oženil,
smutně, nevesele —
ja moja žena visi
v kasárně na stěně...

Na všecko jest medicina a byla také na tuto hodovou melancholii — pivo. Stůl starších mládenců, jimž předsedal Alois Mrázek, to dotvrzoval a, bera si výstražný příklad ze ženáčů i z odvedenců, hlásil se k jiné lásce:

Mázku, mázku, mázku,
já mám k tobě lásku —
pivo z tebe do mně teče
jako po provázku.

A rozhodně se postavil proti sedmé svátosti:

Pijem, pijem pivo rádi
a jsme všichni kamarádi —
ne a nebudem se ženiti,
rači svobodní chcem zůstati...

Bokem stolu stál mladistvý Josef Klág, písničku mládenců si zaznamenával do notýsku a šeptal sám sobě: »To by byla hymna pro klub kandidátů ženitby! Jen jej založiti a dáti mu účel humanitní a národní!«...

Řezničtí zatím vylovili z berana křivák Gabrlíkův a vrátili mu jej. Křivák ihned byl pro chlapce větší atrakcí, nežli vše jiné, a shlukovali se okolo Gabrlíka, který napodobil řeznického tovaryše, jak strkal nožík pod ocásek berana. Napodobil ho tak dovedně a komicky, že se mu srdečně zasmál i P. Kosina a prohodil:

»Z tebe jednou bude herec!... Ale teď, chlapci, konec vašim hodům — jest k večeru a tož hajdy domů!«...

Chlapci seřadili se jak vojáci, na jilmový prut uvázali bílý šátek jako vlajku, prapor dali nésti devítiletému Ferdinandu Dosoudilovi, který za ruku vedl svého pětiletého bratra Vojtěcha, a vytáhli z Lužánek. Okolo mlýna dali se do zpěvu a daleko do Dolní ulice i na Starou střelnici zaléhal Gabrlíkův předzpěv:

Ne a nebudem se ženiti,
rači svobodní chcem zůstati...

VII.

Arcidiecése olomoucká, která se úsilovně bránila snahám protikonkordátním a jejíž kněží proto mnoho byli pronásledováni vládou, ano i žalářováni, dostala se do nového konfliktu s platnými zákony. V otázce zákona o manželství a v otázce matriční. A opětně to byl Prostějov, z něhož se prvně zablýsklo.

Obchodník Vogl ohlásil na faře sňatek se svojí sestřenicí, avšak farář dle starých norem církevních odepřel mu ohlášky i zdavky. Ženich si na základě nového zákona manželského vymohl sňatkové povolení u c. k. okresního hejtmanství a dne 16. XI. 1868 měly tam býti odbývány první civilní oddavky. Poněvadž se proslýchalo, že oddavky budou hlučné, sešlo se mnoho zvědavců na náměstí. Svatebníci okázale provázeli ženicha a nevěstu k hejtmanství — na 15—20 povozech — a byli mezi nimi nejen předáci němečtí, Zajíček, Dr. Zaillner, Dr. Borák, major Varga, nýbrž i obecní úředníci Kreml a Barnikl. Rudolf Woletz a Vilém Vojáček vyvěsili na svých domech prapory. Proto se tento první civilní sňatek považoval také za demonstraci politickou.

Farář dle své povinnosti oznámil tento případ konsistoři a dostal arcibiskupský rozkaz, aby oddavky tyto, odbývané na hejtmanství, nezapsal do farní matriky církevních oddavků. Farář poslechl, odepřel zápis, ale Dr. Bažant sám civilní manželství zapsal do katolické matriky. Z toho byla veliká radost mezi ústaváky a to tím větší, ježto brzo na to arcibiskupu olomouckému byla uložena pokuta 20.000 zl., nevydá-li akta, týkající se manželského soudu.

Méně nadšeni byli Israelité, orthodoxní i ti, kteří jim byli blízci. Vzpomněli, že podobný případ měli již začátkem září. Míchal Kohn a paní Adéla Sternová chtěli se vzíti dle ritu židovského, avšak rabín Dr. Schmeidel odepřel je sezdati. Za příčinu uváděl, že Kohn jest z kmene kněžského a příslušníkům téhož je v talmudu výslovně zakázáno, že si nesmějí vzíti ženu rozvedenou, jíž Sternová jest. Na to byli snoubenci sezdáni civilně Dr. Bažantem a, když se rabín zdráhal, oddavky jejich zapsati do sňatkové matriky židovské, zanesl je tam okresní hejtman.

Přísně orthodoxní židy postihl však větší smutek — nad otřesem Wessela. Tomu přišlo zatmění slunka — sluncem i před Galašem nazval svoji dceru Rebbiku — nečekaně a náhle. Z Teplic.

Rebbika, před jejíž obrázkem zbožně a orthodoxně se modlíval jak před dávnými věky velekněz Samuel před archou úmluvy, se rozvádí se svým manželem a chce se civilním sňatkem provdati za křesťana!

Wessel při té zprávě zapomněl na své obchody, na modlicí řemínky, posypal si hlavu popelem a plakal, bičoval se úvahami a vzpomínkami.

Židovský rozvod byl dle zákona Mojžíšova možným, ale zákon o civilním manželství jistě jej u Rebbiky uspíšil! Rozvod židovský jest talmudem značně ztížen, ale Rebbika se nelekne ničeho — jest Wesselovna! Rozvodu musí býti přítomno 10 mužů. Asistenty rabína při obřadu jsou dva starší členové židovské obce, talmudu znalí, a dva zbožní mužové. Hlavní osobou rozvodového obřadu jest sofer, znalec písma hebrejského. On zhotovuje v přítomnosti shromážděných list rozvodový — ged —, což není snadnou prací, poněvadž pro každé písmeno, pro každý řádek jsou zvláštní předpisy, které nutno zachovávati, nemá-li býti ged neplatným. Manžel, svědkové i sofer musejí prohlásiti, že manžel vydává ged z pevného rozhodnutí a ze své vůle. Na to se pergamenový papír a péro podrobí svědomité zkoušce a pak teprve sofer počne psáti. Svědek sedí po boku sofera. Ač listina obsahuje jenom 12 řádek, psaní její trvá přes hodinu a svědkové podepíší se na hebrejskou listinu též hebrejsky. Každý svědek musí k podpisu připojiti ještě zvláštní znaménko, aby tím spíše mohl dosvědčiti totožnost svého podpisu na gedu. Po té se listina několikráte čte a posléze povolá se manželka. Též ona musí zodpověděti řadu otázek, obrácená k manželovi a ku svědkům. Pak počne hlavní obřad. Manželka musí natahnouti ruce a otevříti dlaně. Na pokyn rabína pustí manžel zvolna ged do rukou manželky. Tato jej vezme a vztýčí ruku nad hlavou, aby každý viděl ged, načež jej schová pod šat. Kruh se otevře a rozvedená vydá ged rabínovi, který jej asi po šesté přečte a táže se všech, aby pověděli na své svědomí, je-li to pravá listina. Na to jsou muž a žena rozloučeni. Obřad trvá nejméně 4 hodiny.

Tak to bude u Rebbiky a ona po devadesáti dnech půjde za křesťana. Ona, potomek Löbla Wessela, jehož mučednickou smrt opěvoval Chajim, syn Schalomův z Polska, který onoho času byl v posvátné obci Prostějova! Bylo to r. 1684, kdy starý Löbl Wessel a mladík Perez Abram s Glaserem provedli v měsíci nisanu krádež u jednoho měšťana v Prostějově. Byli prozrazeni. Leib Wessel byl chycen u arendára za Prostějovem, přivázán ke koni a přivlečen do města. Soud uznal, aby Glaser byl bičován a Wessel a Perez byli odsouzeni k oběšení. Život se jim nabídl — dají-li se pokřtíti. Avšak oba odmítli zraditi víru a volili šibenici. V den chamukkah, ve slavnost Makkabejských, kati vynesli Leiba Wessela svázaného, vhodili jej na hnojný vůz, Pereze vedli pěšky a Glaserovi dali do ruky koště. Tento nahý byl na tržišti přivázán na pranýř a dostal 31 ránu, až krev z něho stříkala a křik bylo slyšeti na čtvrt míle. Wessel a Perez byli pak vezeni olomouckou branou za cestu do Držovic, kdež byli pověšeni. Na onon místě, nad kterým po Novém roce 1867 zlověstně letělo stádo černých vran a které Wessel viděl z úvozu nad Vrahovicemi . . .

Leib Wessel dle mínění věků byl mučedníkem židovské víry a dnes potomek tohoto světce neváží si víry otcovské a půjde za křesťana! A za jakého křesťana! Za takového, kteří jsou již od XVIII. století proklínáni od židů orthodoxních. — V tom věku rozšířilo se po Moravě učení kabbalistické a vznikla z něho sekta Sabbatistů, přívrženců to pseudomesiáše Sabbatai Zebiho. V Prostějově do sabbatistické obce mnoho pravověrných získal Loebele Prostitz, který učil: »Duše Mesiášova, která tvoří jeden díl božství, v každém věku se vtělí do těla dokonalého člověka a ten tím dostává moc, ovládati duchy i přírodu a činiti zázraky. Duše Mesiášova vtělila se do Sabbatai Zebiho a z něho přešla na Loebele Prostitze«. Loebele prováděl prý mnohé zázraky mocí jména božího, vystřiženého z pozlátka a přilepeného na prsou. R. 1725 byla proti němu vynesena klatba a on byl nucen vystěhovati se do Uher. Přivrženci jeho však revoltovali proti judeismu a za jednu noc 35 členů obce sabbatistické přestoupilo ke křesťanství. A dnes jeden z potomků těchto zrádců víry Mojžíšovy má býti manželem Rebbiky!

»Jehovah, proč trestáš služebníka svého?«, zavzdýchal

Wessel. »Jsem z věrných tvých a při tom třtina jako jiní, jako ti, které jsi 30 let vodil po poušti. Kdo může říci: čisté jest srdce mé, čist jsem od hříchu? Poslal jsi, pravda, ze Sinaje po Mojžíšovi příkaz: nebudete dělati bohů stříbrných ani bohů zlatých neučiníte sobě, ale tvoji věrní, ti nejlepší z tvých před odchodem z Egypta oloupili Egypťany o zlaté a stříbrné nádobí. Abram přes Rudé moře odešel pln zlata a stříbra, bohat. Od těch dob jest bohatství stříbrným a zlatým bohem Israele a proto také já jsem se mu kláněl...

Píšeš mně, Jehovah, za hřích, že jsem při uctívání tohoto boha užíval také lsti? Abraham ošidil krále gerarského Abimeleha, vydávaje mu manželku svou Sáru za svoji sestru a vzal za ni 1000 stříbrných. A tvůj Jakob? Osleplému Izákovi byl Rebekou nastrčen jako Esau a tou lstí uchváceno bylo pro něho otcovo požehnání »budiž pánem bratří svých«...

A moje lichva? Vzkázal jsi, Hospodine: Půjčíš-li peněz lidu mému chudému, který bydlí s tebou, nebudeš naň nastupovati jako dráč aniž ho obtížíš lichvou, avšak neřekl jsi, soudče můj a záštito má, že Israel, tvůj lid, stejně má postupovati proti těm, kteří jsou gojim!...

Ach, jen hřích miláčka mého padá na hlavu moji! Mojžíš učil, že duše všelikého těla jest v krvi, ty, bože můj, chtěl jsi duši Israele zachovati čistou a proto jsi přikázal: všichni muži pojmou sobě ženy z pokolení svého rodu. To arciť platí i pro ženy israelské. Přestoupí-li moje Rebbika skutečné přikázání tvé, pokorně přiznám, že zaslouží to, co Jezabel, kterou svrženou se zdi sežrali psi na poli Jezrahel a nebylo, kdo by ji pochoval. Avšak, slitovníče, rozhodni, zdali sňatkem s potomkem křtěného sabbatisty, tedy původem žida, skutečně zhřeší proti tvému přikázaní. Svět dnes již hlasitě tvrdí, že kapka svěcené vody nemůže ničeho měniti na raçe, která pro nás jest tvým dobrodiním a určuje celý způsob i chod našeho života v myšlení i konání. Znalci otázek raçových učí: třebas žid přijal svátost křtu, zůstává židem, jeho potomci jsou z krve židovské — Rebbika by se tedy dle toho zase provdala za žida a její krev XIX. století by se smísila s krví Israele ze století XVIII....

Wessel, dospěv v úvahách až sem, oddýchl si, setřepal popel se své hlavy, chopil se odložených modlících řemínků, upevnil si je na čele i na levé ruce a horlivě se modlil. Niko-

liv však jako na usmířenou hněvu a trestu Jehovy, nýbrž z vděčnosti za vnuknutí, které ho vedlo spásnými úvahami a dospělo k přesvědčení, že dobře jest, jak jest a jak s Rebbikou bude...

Vládě byl církevní odpor proti civilním sňatkům a matričním zápisům dosti nepříjemným — k vůli konservativcům ze zemí alpských a z Haliče —, ale nepříjemnějším byl jí odpor Čechů, po deklaraci všude a ve všem projevovaný. Proto sáhla k persekuci, místodržitelem v Čechách jmenovala bezohledného generála Kollera a na Prahu uvalila výjimečný stav. V debatě na radě říšské, která měla opatření toto schváliti, ujal se českého národa jediný P. Greuter, kněz Tyrolan, což posílilo vliv konsistoří.

Vláda si také dala odhlasovati prováděcí zákon ku 4. odstavci § 7. základního zákona z 21. XII. 1867. V tom se vyhradilo císaři právo, vykonávání voleb do rady říšské naříditi v jednotlivých obvodech a korporacích bezprostředně, kdyby nastaly mimořádné poměry, že by říšská rada některým sněmem nebyla obeslána. V prováděcím zákoně zároveň uvedla, že podrobná ustanovení k provedení těchto voleb, jakož i určení volebních okresů mají se vydati zákonem. Zákon tento byl císařem schválen dne 29. VI. 1868, umožnil eventuelní doplnění rady říšské zástupci z Čech i z Moravy a usnadnil císaři, že bez rozpaků mohl vlastnoručním listem ze dne 14. XI. 1868 ustanoviti, aby stát se jmenoval »Mocnářství rakousko-uherské«...

Persekuce českého národa za ministra vnitra Dra Giskry byla nevybíravá — bylť i Dr. Fr. Palacký vyšetřován u c. k. delegovaného soudu v Praze pro adresu, kterou mu pražští sladovníci podali k narozeninám! Tisk byl jako ve stoupě a redaktoři odsuzováni a žalářováni. Redaktor »Posla z Prahy« odsouzen do vězení na 23 měsíce, redaktor Šembera z »Hlasů« a »Zvonu« ve Vídni úpěl ve vyšetřovací vazbě, s redaktory zastavených »Národních novin«, vydávaných místo zakázaných »Národních Listů«, a Skrejšovského »Národního Pokroku« i »Humoristických Listů« konáno několik přelíčení, rovněž s »Korunou« v Chrudimě. Proto vláda Auersperg-Giskrova byla nazvána »érou kriminální«. A právem — v krátké době 1½ roku byly jenom v Praze české časopisy odsouzeny

ke ztrátě kauce v obnosu 48.965 zl. a tresty redaktorů tam dostoupily 73 leta žaláře!

Na Moravě nebylo lépe. Saháno i k podlým denunciacím. Tak na př. Mähr. Corr. vyzval obecní představenstvo v Brně, aby pensionovalo Dra Františka Mathona, který sám od sebe nechce resignovat na své místo jako ředitel starobrněnské nižší reálky, ač jako poslanec podepsal deklaraci poslanců moravských.

Denunciace ta padla na úrodnou prsť »liberální«. Ministr Dr. Giskra pokoušel se Dra Mathona přemluviti, aby se vzdal politické i buditelské činnosti, a sliboval mu, že bude po krátkém přechodném přeložení jako zemský školní inspektor v Černovicích povolán do ministerstva vyučování do Vídně. Po odmítnutí této nabídky bylo proti Dr. Mathonovi zakročováno městskou radou brněnskou bezohledně a příznačným jest německý dopis, který starosta města Brna Dr. Rudolf von Ott dne 7. září 1868 poslal mu od »starostenského úřadu král. hlavního města Brna« jako dopis presidiální č. 75. V tom dopisu mimo jiné bylo psáno: »Nejsem sice názoru, že by úředník měl neb musil býti otrokem vládnoucího politického směru, avšak přiznávám, že se k určitému postavení pojí ohledy a morální závazek, aby se jeho držitel buď zdržoval národnostně-politických bojů, aneb aby se zřekl svého místa, jelikož jinak může se proviniti vůči svému svědomí nebo vůči svému postavení. Za takové postavení pokládám váš úřad učeliště, dotovaného obcí brněnskou. Nelze přece popírati, že Brno, jakým je dnes, nestalo se slavismem, nýbrž německou vzdělaností a inteligencí. A obecní zastupitelstvo, volené většinou usedlého a zdaněného obyvatelstva, jednalo by proti názoru svých komitentů, proti genesi zdejších poměrů, kdyby nepodporovalo v Brně obvyklý směr výchovy, ovšem bez úmyslu, potlačovati při tom druhou národnost, neb nepřáti jí všemožný pokrok ve vzdělání neb dokonce nepřátelsky proti ní vystupovati. Zabíhá-li však vaše blahorodí, a to jako úředník placený obcí, ve svých politických a národních krocích tak daleko, že jste se pokoušel, jak nám bylo sděleno, haranguovat voliče k projevu nedůvěry vůči jejich poslanci smýšlení německého a vládě přátelského, nemůžete zástupcům obce zazlívati, pohlížejí-li na vás s nedůvěrou a projevují-li obavy, že byste jako ředitel komunálního učeliště vlivu svého

u učitelů, žáků a jejich příbuzných využil pro získávání stoupenců straně slovanské, která pro odpor svůj proti základním zákonům státním a svým oposičně-reakčním směrem na poli sociálním a duchovním nemá půdy v pokrokovém a upřímně rakouském obyvatelstvu brněnském«.

Nejkrutěji na Moravě trestán byl redaktor Olomouckých novin Josef Černoch. Pro články z roku 1867, v nichž se vládě vyčítalo stranické jednání proti kněžstvu na Moravě, jež hájilo konkordát, a v nichž státní nadvládní viděl vybízení proti vládní soustavě, byl odsouzen dle čl. 300 tr. z. pro pobuřování a pro zločin rušení veřejného pokoje k těžkému žaláři na 10 měsíců a ke ztrátě 400 zl. z kauce. Hned na to odsouzen byl v druhém líčení pro zločin rušení veřejného pokoje k těžkému žaláři na 5 měsíců a ke ztrátě 300 zl. z kauce. Později odsouzen byl k těžkému žaláři na dobu jednoho roku a 8 měsíců. Redaktor Černoch na to učinil to, co učinili někteří pražští redaktoři — volil raději dobrovolné vyhnanství a utekl za hranice. Olomoucké noviny pak byly zastaveny — poslední číslo vyšlo dne 30. XII. 1868 — a zastavení jejich mělo později značný vliv na osudy Prostějova.

V Prostějově si na persekutora nešťastně zahrál Dr. Bažant. Klopýtnul o tvrdou hanáckou lebku Josefa Hocha z Hrubčic. Zakázal mu schůzi, svolávanou za příčinou úrady o zřízení Rolnické záložny, Hoch však se proti zákazu odvolal, místodržitelství uznalo, že okresní hejtman zákazem porušil zákon shromažďovací, a Dr. Bažant byl nucen zákaz odvolati. Tím také začal jeho boj s venkovem.

Při této příležitosti opět byl vzpomínán Dr. Zaillner — řečník pro nejliberálnější zákon shromažďovací byl v Prostějově jako hluchá kopřiva, když jeho chráněnec zakazoval schůzi hospodářskou!...

VIII.

Zima nebyla tak sněhová, jak po válce, jen v Drahanech rozvířila nebývalou metelici, která nakupila vysoké závěje. Stavení výtažného tam zavála až tak, že on byl nucen volati

o pomoc komínem. Po Prostějově bylo všude schůdno, mráz nezaléhal za nehty a tož Sylvestrovský večer byl rozmarný.

Kasiňáci měli zábavu »u černého medvěda«, divadelní ochotníci se čtenářským spolkem na valše, Měšťanská Beseda v nových místnostech u Peterky, v domě č. 129[9]), a ve všech hospodách bylo ruchu a šumu jako v úlech.

JOSEF HOCH Z HRUBČIC.

Měšťanostovi Novákovi připadlo, že venku se honí divoký příboj a on že jest v něm skaliskem. Svoji choť vypravil na večírek Čtenářského spolku a, cítě potřebu promluviti sám se sebou, ponořiti se do vln své duše, zadívati se na katafalk starého a do kolébky nového roku, sám a sám seděl ve své pracovně jako rybář na onom skalisku.

Z valchy zastřeně se ozývaly akordy národní písně, z hospody v Černém dvoře i z hospody vedle pošty výskal řezavý smích, okolo strouhy cvrnkaly ostruhy husarů, zabalených do kožichových attil, s kostelní věže letěla ozvěna odbíjejících

[9]) Pernštýnské náměstí 2.

hodin, kdesi v dáli o nastávajícím masopustě švitořily rolničky opožděných saní — ano, příboj. Příboj zvuků, příboj ruchu, příboj vzpomínek, příboj nadějí, příboj zápasů o bytí, o štěstí, o život. Skalisko stojí v něm pevně, avšak vlna za vlnou vydrobuje z něho zrnko po zrnku, kamének po kaménku a rybáři hází do očí i do vlasů rozbité ulity, slizké medusy, svíravá chapadla chobotnic.

On, měšťanosta — rybář! Připadl si tak, protože rád rybaří, hlavně ve chvílích utrpení, tesknosti, zadumanosti. K udici se uchýlil také po červnové schůzi, ve které byl tak ostře napaden drem Borákem, kdy byl od Čecháčka nazván mučedníkem, a z rybaření se tehdy vrátil chladný jako mřínek, ale houževnatý a s ostny jako piskoř.

Hůře je se skaliskem, s jeho většinou v obecním zastupitelstvu. Drobí se, drobí. Ústaváci z něho odloupli Vogla, Čeněk Höger padá již do vln, Pořízku odstřelili podloudníci a »mužové středu« zarůstají řasami — Alois Kroutil schůzí se nezúčastní a notář Einaigl? O tom Pořízka říkává: »lituje, že má jenom dvě ramena«. Karel Černil zemřel v květnu a nyní se skaliska padá do bezedna i Eduard Chmelař. Jeho neuralgie vyřazuje ho z veřejného života a neodvratně ho žene do ústraní. Musí se vzdáti i svého výnosného obchodu, musí opustiti »modrého lva« a poustevničiti v cele klidu. Za celu si zvolil zámek — domluvil se s poručníkem Hofmanových dětí Josefem Böhmem a dne 7. XII. 1868 manželé Eduard Ferdinand a Josefa Chmelařovi koupili dům č. 118, zvaný starý zámek, se všemi právy i povinnostmi za 30.000 zl. Přestěhují se tam do I. patra fronty k náměstí a část života národního, který Chmelařů nutně potřebuje, za nimi, k nim.

A jak skalisko trpí nedochvilností, netečností jeho spolurybářů! Schůzí obecních zúčastňují se nepravidelně, co zatím Němci vždy jsou přítomni plným počtem. A postupují vždy ukázněně i cílevědomě — u nich není »mužů středu!« —, odchodem znemožní jednání, které se jim příčí, a za tiché společníky mají i obecní úředníky. O Němčickém jest to ještě pochybno — týž dosud se staví, jakoby si chtěl získati jeho, starostovu důvěru. Říkají o něm, že chodí jako páv, ale na obecním domě stoupá po špičkách. Dostanou-li Němci přípřež Dra Bažanta, jak se mluví a jak se již ukazuje, za jedno useknuté chapadlo narostou chobotnici chapadla dvě!...

A rybář? Rybařil i v příboji a v keseru může býti mnohý úlovek dle programu.

Obec vrahovská vyhrála spor s rolnickou sladovnou a výbor sladovny, který byl zvolen 12. X. 1868, byl nucen hledati nové místo stavební a koupil je na území Prostějova ve výměře 55 měřic za 16.500 zl. od Emilie Medňanské z Medné v Trenčínské stolici, s níž 6. XI. 1868 uzavřel kupní smlouvu. Tím sladovna přešla do místní sféry strany národní a získala tím česká posice v Prostějově, získalo město a získala také sladovna, ježto bude státi těsně u nádraží severní dráhy.

Komitét spořitelní byl ve schůzi 26. XI. 1868 rozšířen o Dra Zaillnera a notáře Einaigla a uloženo mu, aby do měsíce připravil návrh stanov. Reorganisace bezpečnostní stráže byla již ve schůzi 22. XII. provedena a stanoven denní plat pro inspicienta 1 zl., pro kaprála 70 kr., po policejní strážníky a tržištní dozorce 60 kr., a pro konvoyanty 50 kr. Se silničním výborem dojednává se úprava rigolů ve Vrahovské ulici, jest již připraven projekt na úpravu obecních silnic, další bourání hradeb jest na cestě, otázka plynového osvětlení znova se uvádí do proudu a, což jest nejdůležitější, otázka železnični jest rozřešena.

Po předběžné dohodě města se společností severní dráhy započato bylo s pochůzkou pro trať z Nezamyslic do Prostějova dne 28. VII. 1868. Při hranici okresu kojetínského a Čehovic setkal se s komisí, kterou vedl c. k. místodržitelský sekretář František Sankot, okresní silniční výbor s předsedou Tomášem Podivínským v čele dne 29. VII. 1868 a téhož dne na hranicích katastru prostějovského dočkali ji zástupci města Prostějova s ním, Floriánem Novákem, v čele. C. k. místodržitelství schválilo změnu traçy, vedené z Bedihoště do Prostějova místo k Čechůvkám, dalo dne 18. IX. 1868 povolení k její stavbě a tím jest osud, rozvoj i pokrok Prostějova zabezpečen. Zbývá jenom podepsati dohodu se severní dráhou a podepsání to jest již podrobně umluveno a stanoveno na den 22. I. 1869. Listina o dohodě i s podpisy — také podpisatelé jsou již určeni — bude zníti:

Dohoda mezi severní dráhou a městskou obcí Prostějova:

Severní dráha cís. Ferdinanda dle své koncese ze dne 6. V. 1867 ku stavbě tratě přes Vyškov a Prostějov k Olomouci a Šternberku konala studii terénu a traçovala poblíž Prostě-

jova tak, že trať měla vésti z Bedihoště přímočárně k Čechůvkám.

K zakročení obecního zastupitelstva Prostějova zavazuje se Severní dráha na základě stavebního povolení místodržitelského (v zastoupení ministerstva obchodu) z 18. IX. 1868, že hlavní trať povede k městu Prostějovu a že nádraží postaví v bezprostřední blízkosti města.

Oproti tomu zavazuje se město Prostějov dle usnesení zastupitelstva ze dne 13. III. 1868, že odškodní Severní dráhu za to, že postaví nádraží u města, obnosem 24.000 zl., splatných po 20 půlročních lhůtách à 1200 zl. od r. 1869 počínajíc. Lhůty splatné budou 1. června a 1. prosince odváděny do hlavní pokladny Severní dráhy ve Vídni.

Město se dále zavazuje, že příjezdnou silnici ku stanici zřídí svým nákladem a že ji bude samo udržovati.

V Prostějově, 22. I. 1869.

Florián Novák, měšťanosta,

F. E. Černý, radní, Frt. Možný, radní, Eduard Horák, člen výboru, J. Brachtl, člen výboru.

Za Severní dráhu:

Goldschmied. Eisler.

Viditelný i hmatný efekt jest jasným z inserátu ze dne 16. XII. 1868: »Stavba železnice. Na stavební trati mor. slezské severní dráhy z Nezamyslic do Vrbátek a z Olomouce do Šternberku naleznou práci tesařští a zedničtí políři, zedníci, dozorcové, kopači, kováři, koláři a jiní dělníci železniční.

Podnikatel stavby Eduard Fischer v Olomouci«.

Měšťanosta pohlédl na přihrádku, v níž měl uložena lejstra školní, mezi nimi také ona, o kterých vloni na jaře hovořil s Karlem Novotným, a rozohňoval se:

»Po otázce železniční otázka českého školství. Ta hýbá dnes i stojatými vodami a volá do protipříboje, do odrazného proudu, který požene německý příliv k odlivu, a já, rybář, vhodím do něho udici. Nový říšský zákon školní ze dne 25. V. 1868 podetne kořeny hlavních škol, spojených s nižšími reálkami, a tož na místě naší reálkové »hauptšúly« by se měly rozbujeti nejenom vrby škol obecných, nýbrž i lípa školství středního. Tedy oboje, o čem jsme tehdy s Novotným uvažovali.

Potom také již přestanou vytýkati dopisy z Prostějova, jaký

na př. byl onen ze dne 25. III. 1868 v Olomouckých novinách a zněl:

»Ve hlavní škole sedával učitel při vyučování bez kabátu, řka, že horkem nelze vydržeti. Okna se zřídka otvírala. Nad žáky byli dohlížitelé spolužáci, kteří proto byli nenáviděni všemi. Mezi 100 žáků sotva 10 jich rozumělo německy. Dítě, nastupujíc do školy, muselo míti německý slabikář, kdežto o českém slabikáři nebylo ani slechu. V leckteré třídě nebylo ani jediné moravské čítanky, žák lámal němčinu, on se mučil. Jiná léta bývalo na pořádku, že žáci museli odnášeti dovezené dříví, což se na předměstských školách děje dosud. Žáci, jdoucí podle obydlí učitelova, bývali voláni chotí učitelovou, aby jí to ono přinesli a tím se stávalo, že se do školy dostali o ¼—½ hodiny později. Cídění botů panu učiteli a jeho choti jest na předměstských školách dosud obvyklo«.

»Ano, jest, vzdychl si Novák, a hlavně v Drozdovicích, odkudž přicházejí podobné stížnosti na učitele Konečného. Nu, dětem se novým zákonem školním polepší a také nám odpadne povinnost, zúčastniti se pololetních visitací. Ráz žákovských zkoušek se úplně změní a za čas se o visitacích bude mluviti jako o kuriositě. Proto jest dobře, že jsem si zachoval zprávu, která byla v Olomouckých novinách uveřejněna o pololetních zkouškách v trojtřídní škole u sv. Anny. Učitel Jan Tauber měl tehdy zadáno o školu v Bojkovicích a uveřejnění příznivé visitační zprávy mělo mu tam prospěti. Připravila mu ji obec krasická a bylo v ní řečeno:

Dne 9. srpna 1865 u přítomnosti velebného p. děkana Prostějovského, faráře v Kostelci, velebného Prostějovského duchovenstva, pak zástupce městské rady Prostějovské p. Jana Brachtla a u přítomnosti nížepsaného představeného obce Krasické, odbývala se ve farní škole trojtřídové u sv. Anny zkouška z prvého půlletí roku tohoto. První a druhá třída byly zkoušeny pospolitě, třetí třída pak zvláště.

Při nynějších, zdejších nepříznivých poměrech, pro kteréž ani mnohému otci snad možno nebylo, aby dítě jeho po celý rok bylo řádně bez vynechání školu navštěvovati mohlo, neočekávali jsme takového prospěchu a pokroku v učení, jakým se naše milá mládež svého (ač již dávno a výtečným učitelem proslulého) učitele školy naší a sice p. Jana Taubera co přítele maličkých při zkoušce této úplně osvědčila; neboť jak pan

Tauber co vyšší učitel školy této, tak i jeho podučitel p. František Kácal, podali nám důkaz úplné neúnavné pilnosti a horlivosti své a dokázali, že jim oběma budoucí zdar a blaho dítek našich jim svěřených zvláště na srdci leží.

V první a druhé třídě vypadla zkouška skvěle, všem přítomným k úplné spokojenosti, zvláště ale jest nám zde chvalitebně zmíniti o vyučování v třídě třetí, jížto p. Jan Tauber sám osobně vyučuje.

Počínajíc hned náboženstvím, dostalo se p. katechetovi nadočekávaně přiměřených odpovědí, což jistě častým opakováním náboženství dovedeno jest; a tak se postupovalo od jednoho k druhému předmětu a ze všeckých, ať byla otázka z kteréhokoliv předmětu a kterémukoliv žáku dána, na každou se těch nejdokonalejších odpovědí dostalo.

Nevyptával se toliko p. učitel sám žáků, ale k lepšímu přesvědčení převzal kostelecký p. děkan počty na tabuli s dětmi v provedení sám, k čemuž i sám svou vlastní úlohu diktoval, dítky ale podaly jemu rychlým provedením bez jediného poklesku důkaz, že ve všech počtech dokonale cvičeny jsou.

K největšímu ale překvapení našemu vydobyl sobě učitel p. Jan Tauber největší pochvaly ve vyučování zeměpisu, mluvnice a pravopisu. Ze zeměpisu slyšeli jsme tentokráte ponejprv stručnou vlastivědu Moravy od Frt. Vaňka, jížto se bez výjimky všichni žáci třetí třídy dokonale naučili, což všichni jak zdviháním rukou svých, tak i skutečnými odpověďmi dokázali; a jaký to byl radostný pohled na žáky při ukazování na mapě, když hbitě každé místečko, o němž mluveno bylo, ukázali, tak že skutečného obdivu došli, jakoby s žáky tříd reálných závoditi chtěli.

Na tabuli, tak zvané diktando, pravidelně a sice bez jediné pravopisné chybičky i s patřícími znameními rozdílnosti žáci napsat dovedli, kteréž pak mluvničné slovo od slova probrali a při každém rozdílu řeči všecky vlastnosti jeho i s k tomu náležejícími pravidlami nejdokonaleji udali, tak že přítomní všichni přičinlivost učitelovu zajisté uznavši obdivovali.

Po ukončené zkoušce této velebný p. děkan spokojenost a zároveň i radost svou tím na jevo dal, že jak p. Jana Taubera co učitele školy této, tak i žáky jeho veřejně pochválil . . . atd.

Jménem obce Krasické: Obecní představený

František Všetička.«

Z hospody vedle pošty zaterentil hluk a křik, basama lítalo sem, basama lítalo tam — husaři vyvolali výtržnosti. Dráždivějšími jsou již od února, kdy ministr války rozpustil vojenské kapely všude, kde jsou při regimentech kavalerie, dělostřelců a myslivců, tedy i v Prostějově, a měsíc od měsíce jsou obtížnějšími. Bylo by na čase, poslati je do Maďárie, kamž patří...

S věže odbíjela půlnoční a Nový rok se do města plížil v ozvěně husarské válečné moci »mocnářství rakousko-uherského.«...

IX.

V tunelu na valše bylo útulno a četní členové Čtenářského spolku a Orlice v něm besedovali. Učitel Kristián Skála přinesl sborník »Ruch« z r. 1868, básně české omladiny k upomínce na založení Národního divadla v Praze, vydaný redakcí Josefa V. Sládka, a z Omladiny té vyzvedoval některé básníky. Jména Svatopluk Čech, Jaroslav Goll, Miroslav Krajník, V. J. Pokorný, Emanuel Miřiovský, Ladislav Quis, Ervín Špindler nebyla ještě všem besedníkům známa a proto sledovali verše se zájmem. Při prvním poslechu za srdce chytil Svatopluk Čech básní »Husita na Baltu«. Husitovi i v hrobě u moře se zdává o novém českém životu —

»k písni, před níž Němci utíkali«

a jakoby svíral

»palcát těžký ve strašlivém hněvu.«

A jak rozohnil Em. Miřiovský, který tam volal k národu:

»Požehnej zbožně dávné památce,
jež v knihu dějin psala slova zlatá,
stříbrným písmem jména oslavy
a čerstvou krví jméno renegáta«...

Všem vyvstali před očima renegáti, v Prostějově žijící, tušili soud budoucnosti nad nimi a bývalý sládek Josef Klička, statný, vousatý muž a pro svoji radikálnost známý jako Husita, jako Táborita, zvolal:

»Toho Miřiovského bychom měli míti u nás!«

»Jenom jak k němu?«, vzdychl mladý Jan Čecháček a vyšvihlý Arnold Binko, správce právovárečného pivovaru a sladovny Dvořákovy, mu přisvědčoval:

»Miřiovský jest profesorem a tu byste, Husito, napřed musil k nám přičarovati českou střední školu.«

František Haražda, 33letý tkadlec a prodavač ve filiálce Živy, rozcuchal si prsty hustý a dlouhý plnovous a trpce dodal:

»Zatím nás renegáti na krátké uzdě drží i ve školství nynějším. Odchodem ze schůze dne 10. II. 1869 znemožnili projednání novostaveb budov školních a sotva klidně strpí usnesení schůze ze 16. II. t. r. V té byla usnesena stavba tří školních budov předměstských — v předměstí olomouckém, brněnském a sv. Annenském — a stavba školy hlavní a reální v bývalém klášteře kapucínském. Tato poslední tím méně přijde na tom místě pod střechu, ježto farář proti tomuto staveništi protestoval, protože obec tam má zříditi ženskou nemocnici. Až se Dr. Zaillner vrátí, přijde námitka za námitkou a odklad za odkladem, že jich ani ten nový ústav veřejných posluhů, na který v listopadu lonského roku obdržel koncesi Antonín Halač z Olomouce, neunese.«

»Němci snad při té taktice pochodí tak, jak notář Einaigl a židovská obec ve schůzi 16. II. 1869 pochodili v otázce železniční«, narovnal se Josef Blaťák. »Notář s několika »středomužci« podal protest proti úmluvě obce se severní dráhou, kterou se obec zavázala k příspěvku 24.000 zl. na prostějovskou trať a židovská obec pokusila se, vyhnouti se závazku, kterým na sebe vzala $^1/_5$ uvedeného příspěvku, a žádala, aby od r. 1870 směla platiti ročně místo 480 zl. jenom restringovaný obnos 192 zl. Oba »nadšenci železniční« byli arci obecním zastupitelstvem zamítnuti.«

»Škoda, že v téže schůzi se přešlo k dennímu pořádku přes návrh karlínské firmy Schulz & spol. za zřízení plynového osvětlení«, mávnul rukou mladý Jakub Černil.

»Návrh Schulzův nebyl účelnějším nežli Keyworthův«, vysvětlil radní Karel Novotný. »Plynové osvětlení rozluštíme jinak a snad dříve, nežli čekáte. Přál bych si, aby nám alespoň tak blízko k rozřešení byla otázka vodní, kterou hýbáme. Okresní hejtmanství nám sdělilo, že kníže Liechtenstein chce

podporovati projekt vodního reservoiru v údolí Žbánovském, avšak mám obavy, abychom nepochodili zase tak, jak před časem pochodili mlynáři se správcem plumlovským při jednání o nadržení vody v rybnících na Plumlovsku.«

»A co je s revisí obecních pozemností?«

»Dle usnesení z téže schůze dáme veškerý pozemní majetek obce přeměřiti a zakatastrovati. Také státní geometr v Brně Jan Flögel byl požádán o úřední mapu ohraničení katastru obce křesťanské a židovské za účelem revise a, co odpověděl? Obě obce tvoří jednu mapu a zvláštní ohraničení jejich katastru mezi sebou neexistuje!«

»A co je s příjmy obecními? Těch 60 zl. 45 kr., které obec utržila za prodané topoly, nás nevytrhne«, zahučel Klička. »Ani akátí z valů — akátové dřevo se prodávalo sáh za 1 zl. 20 kr. a pařezy, které si kupec vykopal, za 10—20 kr. kus. Ty spolkne spor obce contra Čeněk Höger, proti němuž si zastupitelstvo za advokáta vzalo Dra Triescheta.«

»Zapomněl jsi, Tábore, že jsme provedli usnesení obecního výboru z 5. II. 1864, dle něhož majitelé domů, kteří používají městského vodovodu, budou platiti zvýšenou dávku 2 zl. ročně a že místodržitelství již povolilo, vybírati na trzích zvýšený obilní poplatek 2 krejcarů z měřice. Také Hloučela přispěje — Leopoldu Studenému z Kojetína a prostějovskému Emanueli Líbalovi se povolí, aby na stavbu železniční tratě pobírali štěrk od Hloučelního mostu po hranice Čechovic. A jak víš, domácí za fůru štěrku platí 5 kr. a cizí 8 kr. Rudolf Dvořák vzal si již ze Stichovského rybníka 100 fůr ledu, fůru po 9 krejcařích, a další příjmové kapky jsou pod okapem. Líbal, Julius Mrasseg, Klement a Kastnerka zaplatí po 6 zl. za povolení, postaviti si před svými hostinci stoly a lávky pro hosti — přenosné verandy —, a Karel Brückner za dva pavilonky první sodovkárny u nás. Jeden stojí již v rondó uprostřed hlavní aleje za severní hradbou a druhý u brány olomoucké . . .«

Do tunelu vstoupil preclikář, opásaný bílou zástěrou, s vysokým bílým cylindrem na hlavě, jednou rukou kroutil si hustý a dlouhý knír — odtud přirovnání: máš vousy jako preclikář! —, v druhé nesl tyčkovou hůl, na níž navlečena byla kůpa preclíků, pomakovaných i posolených. Na cylindru vise-

ly delší modré stuhy, což znamenalo, že jest již druhá polovice masopustu. V první jeho polovici bývaly na preclíkářském cylindru stuhy červené a začátkem postu stuhy černé. Tyto značily konec, pohřeb preclíků. Neboť preclíky se tehdy pekly jen v masopustě a směl je péci jenom jediný pekař, ten, který nejvíce zaplatil za právo, péci je. Takový býval domů veden s velkou slávou, pekárna jeho byla zdobena papírovými věnci a uprostřed nich pověšen byl znak, na němž si dva pekaři podávali ruce, a pak ferule, s níž pentle splývaly až po zem. Preclíkářská budka stávala u sochy Mariánské a služky se po ránu u ní předbíhaly, ježto preclíky byly zvláštností.

»Čí jsou letoší preclíky?«, zeptal se Blaťák a dodal: »Dlouho již je míval Drescher«.

»Letos je peče Heřman Sluka«.

»Má ale ten člověk štěstí! V únoru 1864 při tahu státních losů získal hlavní výhru 10.000 zl. a nyní zas díry z preclíků. Pojďte, zahrajem si«.

Preclíkář postavil preclíkovou hůl před Blaťáka, ten zaplatil desetník, rozpřáhnul se otevřenou dlaní a hranou její udeřil do navlečených preclíků. Úderem rozlomil a srazil jen dva. Preclíkář ochotně mu je vydal jako malou kořist sázky a, mrknuv šibalsky očima, dodal, jak to pozdější preclíkář Hekera výsměšně říkával: »Zkusí, co je preclík« a odcházel. Preclíky totiž byly staré několik dní a tvrdé jako kost...

Všichni se pousmáli Blaťákovu škobrtnutí, jako že preclíky neunese do svého domku č. 18 v Mlýnské ulici[10]), a on odrážel: »Snad to již bylo naposledy — také cech pekařský vyškrabuje již režňáka a tím odzvoní se také monopolu preclíkářství«.

»Jen aby se také neodzvánělo snesitelnému živobytí našich řemeslníků a dělníků«, zasmušil se Haražda. »Tkalcovští tovaryši, ba i mistři odcházejí od stavů a hlásí se do nádeničiny na stavbu železnice zrovna tak, jako trhani a cizí Taliáni a Krobóti. A není divu. Dobrý dělník zhotoví týdně 4—5 kusů barchentu a od kusu dostává 60—80 krejcarů. Co se nahází člunkem! A k tomu si musí osnovu škrobit, snovat, navíjet

---

[10]) Mlýnská ulice 35.

na stav a soukat útek na cívky. Z toho výdělku si tovaryš platí denně 4 krejcary za oběd, 2 krejcary za kávu a chleba k tomu nedostane, ten si musí kupovat zvlášť. Při železnici si vydělá 1 zl. 50 kr. až 2 zl. denně a, vezme-li si díl tratě na akord, vydělá ještě více. Proto také se již k Fischerovi hlásí tovaryši i mistři od jiných řemesel, hlavně z filiálky firmy Skene & Co., která beztoho již jest na odchodu z Prostějova a před likvidací. Proč? Dochází jí kuráž. Skene, bývalý lajtnant, jest privilegovaným dodavatelem rakouské armády a dře armádu i dělníky. Ti při nejpilnější práci denní si u něho nevydělají ani na suchý chléb. Bohatne také tím, že dodává drahý a špatný montur. Boty od něho často již po čtrnácti dnech jsou na hadr, že se rozmáčejí a ztratí podpatky. A co pláště a sedla! Z brněnského skladiště musilo býti vyhozeno 2360 sedel, ježto většina jich byla v dřevě prasklých, jak veřejně žaloval »Wehrzeitung«. A jak opožděně dodává! Armádě chybí mnoho košil, sedel, houní, bubnů, husarských blůz, pantalonů, botů a růžiček na čepice, polních čapek, podvlékaček, skleněných polních lahví a j. Za takových poměrů nebylo by divu, kdyby německý politický oekonom a vědecký socialista Jindřich Marx, který se ve spisech »Zur Kritik der politischen Oekonomie« a »Das Kapital« pokusil o vědecké zdůraznění socialismu — první jeho myšlenku v Evropě pronesl již půlčtvrta sta let před Kristem řecký filosof Plato — nenašel ohlasu také u nás, k nimž Vídeň má tak blízko. A socialismus ve Vídni má již rušný život spolkový i politický«.

»Také v Prostějově má již své prvky«, ozval se kaplan P. Vrána. »Sociálně by u nás nacházel sympatie, avšak naráží na úskalí svého pojetí učení o náboženství. Vím z bezpečného pramene, že Vojtěch Jekrle[11]) svolal asi 20—25 svých známých do hostince u »koruny« a dovozoval jim potřebu, založiti dělnický spolek. Arciť že ho mínil po způsobu vídeňském. Přítomni byli také Chvátal, Liška, Kudla, Pičman, Vopálka a Karel Švehla. Avšak schůze ztroskotala — přišly dotazy, bude-li nový spolek míti mši sv. s oběrou, jak je to u spolků pravidlem, a jiný se tázal, je-li možno, aby mistr byl ve spolku s každým kominářem, cikánem, drátařem atd.

---

[11]) Vzpomínka R. Černého číslo 102 Hlasu Lidu r. 1922.

Já vážně studuji otázku socialismu a zařídím, aby se o ní pojednalo ve Čtenářském spolku. Avšak vraťme se ke kulturnímu hovoru, jímž jsme začali. Kde všude, Josefe Štandero, se svojí společností roznášíte dobrou pověst Prostějova?«

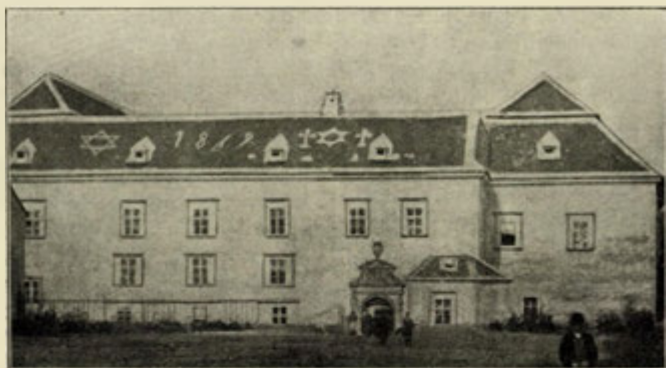
»Po městech Moravy, v Přerově, Kroměříži, v Třebíči a od té, kdy se matce podařilo divadelní koncesi rozšířiti také na Olomouc, ve druhém hlavním městě Moravy. Vloni mělo několik našich her v Olomouci úspěch — Záhuba rodu Přemyslovců, Paličova dcera, Jiříkovo vidění, Jan za Chrta dán, Magelona, Lesní panna, Pražský flamendr, Strakonický dudák, Cesty veřejného mínění, Mnoho přátel naše škoda. Největší příjem byl na Jiříkově vidění — 241 zl. 78 kr. — a návštěvníků, jak o tom povinný »Cassa-Raport«, podávaný magistrátu, svědčí, bylo až 495 osob. Jsem jist, že tato prostějovská činnost značně posiluje národní uvědomění v Olomouci a že studentstvo z ní přinese prázdninovou ozvěnu i do venkovských obcí. Prostějov nás má v naší areně a zimu prožívá se svými divadelními ochotníky. Hlavně u vás, otče Novotný a předsedo Orlice, bývá živo. Již r. 1865 jste v Orlici hráli »Jeden z nás se musí oženiti«, v loni jste dávali kus »Vražda na uhelném trhu« a »Hrajete v šachy?«, letos pro ostatky chystáte frašku »Za živa mrtví manželé« a k podzimu chcete hrát veselohru »Inserát«. O ty nejmenší má Prostějov také postaráno — »u Gottliebů« na Újezdě[12]) se hrává loutkové divadlo a časem se vám dostane druhého: loutkař Kočka, který bude nástupcem Matěje Kopeckého, umlouvá se s Černým dvorem, že tam bude dávati »pimprlácké komedie«. Vím to, jako kdyby mně to poštovní holub byl přinesl v depeši«.

»Holub?«, vyskočil knihař Růžička, který se dosud ani slovíčkem neozval, a učinil to tak nápadně, jako kdyby byl čekal na něco, nač by mohl zavázati svůj suk. »Holubů máme po náměstí až až. Ale všimli jste si jich? Lítají po všech střechách, sednou na každou římsu, jenom domu č. 98[13]) Dra Heina se vyhnou. Víte proč? Před tím domem, pokud patříval Vinckovi Bernardovi, sedával holubář s posadou holubů — s prarodiči dnešních našich holubů — a ten dne 24. III. 1851 byl zabit i s holuby a s jinými čtyřmi lidmi štítem, který se z domu utrhl a práskl na náměstí. Od té doby se holubi

---

[12]) Újezd č. 5 dům Bernharda Pollaka. [13]) Masarykovo náměstí 27.

domu tomu vyhýbali a dnes zdaleka před ním prchají. Proč? Z domu toho jest dnes bažantnice — Dr. Bažant tam chodí již i na večeři a u Heinovy dcery má prý již ruku v rukávě, pečeni v troubě — no, a pro holuby jest bažantnice tím, čím pro nás jest kasino« . . .

ZÁMEK.

X.

Zámek nebyl pro Eduarda Chmelaře klášterní celou, jak se leckde čekalo.

Cela jest vyrovnaným útulkem a zámek žádal značné úpravy. Zídka před zámeckým příkopem byla nízká, »kohoutu po hřebínek«, místy vydrolená a kolem ní bujely trsy kustovnice. Do příkopu vedly kryté schody a u jeho zdí trouchnivěly latě, po kterých se vinula zanedbaná réva. Vzácný portál i přístavek vrátnice volali po architektu, vrata po zámečníku, zdi po zedníku. Tašková střecha musila býti nově vyspravena, byla opatřena letopočtem 1869 a její dva kříže a dvě muří nohy dosud jako ve středověku hlásají pověrčivou ochranu proti zlým duchům, ač muří noha jest mystickým znamením, značícím vesmír, zdraví a dokonalost.

Cela jest místem bez ruchu a vznětu — a v zámku bylo rušno. Fogl a Foglová častěji dělali ve vrátnici i po dvoře špiritusový čardáš, v přízemí proti vrátnici bydlil berní Rostok, v mezaninu výměnník Hofman, v I. patře směrem k »cirgartenu« bavlnář Abraham Wolf, v rohu za vrátnicí řeznický

DŮM U „MODRÉHO LVA" Z R. 1887.
V pozadí budova bývalého úřadu telegrafního.

nakupovač Hynek Sékora, ostatní místnosti byly sýpkami, pronajatými obchodníku obilím Lasusovi, a ve sklepích měl Dvořákův pivovar uloženo 3000 fůr ledu.

Pro ruch tedy dosti. A vznět?

Do majitelova bytu v I. patře proti náměstí vnikal všemi skulinami a Chmelař, vytržen byv z rozsáhlého svého obchodu »u modrého lva«, leckdy při něm zapomínal na svoje utrpení. Ze zámku mohl také přehledněji a nestranněji viděti a posuzovati vše, co mělo vliv na osudy Prostějova.

Jako zkušený průmyslník a národohospodář těžko nesl ukvapený, nešťastný postup poslance J. R. Demla v otázce rolnické sladovny a byl rád, že v řádném výboru se místopředsedou stal Florián Novák. Na novém staveništi v území

prostějovském odbyla se již 30. IV. 1869 stavební komise, povolení ke stavbě jest již uděleno a teprve nyní se vidí, kolik škod podniku připravil zařizující výbor, v němž byli: prof. Deml, Čeněk Höger, Jakub Černil ml., František Ovečka ze Žešova, Tomáš Podivínský ze Smržic, Vilém Veselý a farář Isidor Grolich z Krumsína. Sladovna si odnesla trpkou porážku morální, utrpěla odkladem provozu a utrpí nákladným převozem stavebního materiálu. Dle vyhlášky prof. Demla má se z Vrahovic do Prostějova převážeti 680.000 cihel, 203 kubikové sáhy kamene, 241 kubikový sáh písku a 10.800 kubikových střevíců hašeného a uleženého vápna. Vedle toho se ve Vrahovicích má prodati 44.000 vepřovic čili »ejyptských cihel«. Boje o staveniště se vlekly 22½ měsíce a v květnu konečně se má přikročiti ke kladení základního kamene z písečných lomů Lanškrounských...

Starosta Novák dobře učinil, že z místních hospodářských spolků přešel do užšího styku s venkovem a že prakticky bude projevovati součinnost města s venkovem tak, jak jí Čtenářský spolek a Orlica roznášeli v otázce národního uvědomování a snah kulturních. Venkov již značně pokročil — nejvíce snad k tomu přispěly politicko-národní akce r. 1867 a 1868 — a vlivem prof. Demla zakládá si řadu soběstačných středisk peněžních. Koncem roku 1869 budou po záložně v Hrubčicích v činnosti rolnické záložny: v Brodku, Dubanech, Kostelci, Kralicích, Olšanech, Smržicích, Určicích, v Čechách a v Plumlově. Jenom co by prof. Deml v otázce vrbateckého cukrovaru měl opatrnější a šťastnější ruku, nežli ji měl v otázce sladovny!

Mohutnění národního venkova rozčiluje Němce a snad i Dra Bažanta, který v otázce záloženské utrpěl citelnou porážku od Josefa Hocha. Jest však otazníkem, zda naše odmítavé stanovisko k Dru Bažantovi bylo správné. Bylo sice v souhlasu s národní politikou, odmítající pláničky Beustovy ústavy, ale zapomínající, že liška se vlkovi nedá. A jak se zdá, Dr. Bažant jest nachystán na obojí úkol — na vlčí i na liščí. Zaryl již špičák do komunikačního kožichu kraje a město i venkov ho s kožichu setřepávají, ale zapomněli, že vlk se do kožichu zakousnul lišácky — jménem zákona. Městské radě připraví mnohé těžkosti s cestou určickou, Tomáš Podivínský v silničním výboru prohrává spor o silnici Bedihošť-Kralice a pro-

hrá jej také při cestě Žešov-Výšovice-Vřesovice, kterou c. k. okresní hejtmanství k žádosti zúčastněných obcí nařizuje zařaditi mezi cesty okresní a přestavěti ji na řádnou silnici. Okresní silniční výbor mínil snad dvojnásob raniti Primavesiho, s nímž jest v dlouholetém sporu a který této silnice potřebuje pro své panství ve Výšovicích, ale zájem obcí je stokráte větší...

Národní válec jest v rozběhu na venkově i v městě, ale chybí, kdo by jej účelněji a pevněji řídil. Hlavně v městě, kde ústaváci jsou politicky velmi vyškoleni i odvážni a proto také on, Chmelař, těší se na příchod Dra Fanderlíka, pro kterého se chystá vůdcovství národně-politického života v městě i na venkově.

Chmelař vyhlédl z okna, trhl sebou a, obrátiv se k salonu, zavolal na svoji choť Josefinu:

»Připrav se na hosti, jdou k nám Novákovi«.

Přišli, starosta Novák s chotí. Dámy se uvelebily v salonu, páni v pracovně a host stisknul hostiteli ruku:

»Jsem potěšen, že máš chvíli euphorie, úlevy. Jdu ti sdělit, že pro Dra Fanderlíka již máme kancelářské místnosti v domě čís. 29[14]) »u slunce«. František Kratochvil zařídí, že tam dnem 1. května bude možno otevříti advokátní kancelář. Také se tě jdu pozeptat, zdali by's doktorovi nepronajal zahrádku v zámeckém příkopu, tu »pod mostkem«, jak se říká. On se bude 5. května ženiti s dcerou MDra Jana Helceleta, profesora na technice v Brně, a rád by jí upravil hnízdečko také v zahrádce, na jakou je z domova zvyklou. Svoluješ? Díky za to... Dra Fanderlíka uvítáme jako zástupce Dra Aloise Pražáka a jistě jím osvěžíme nejen politický, nýbrž i národní život. V Brně byl starostou Sokola a proto čekám, že prvním jeho nepolitickým činem bude zřízení sokolské jednoty u nás«...

»My se těšíme také na paní doktorovou«, ozvalo se ze salonu a muži ve chvilce zvěděli příčinu.

V kruzích Měšťanské besedy prý se pociťuje účelnost, aby se také ženský svět národní scházel a připravoval pro vydatnější spolupráci národní. Proto si paní Nováková a Chmelařová právě umluvily, že s paní Fanderlíkovou, která snad bude

---

[14]) Masarykovo náměstí 12.

postrádati společenských styků, na něž v Brně uvykla, sestaví kroužek dam, který se bude pravidelně scházeti a pořádati zábavní i vzdělávací večírky. Ženský svět začíná žárliti na úspěchy mužů ve veřejném životě a hlavně žárlí zpěvné pěnice na slavíky z Orlice. Najde-li tato žárlivost širšího ohlasu,

TOMÁŠ PODIVÍNSKÝ ZE SMRŽIC.

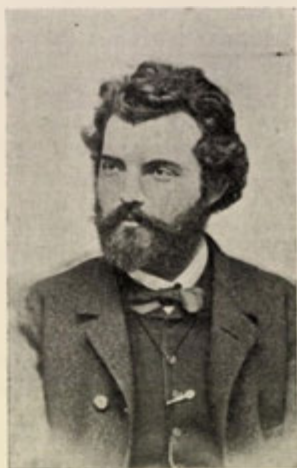
mohla by vésti k založení ženského pěveckého spolku, k němuž by oba Brňáci přispěli svými zkušenostmi.

Oba muži byli nadšeni svými ženami a pomyslili si: takových více! A Chmelař při odchodu hostí šeptnul měšťanostovi:

»Dr. Fanderlík má tedy kancelář »u slunce« — kéž jest nám slunkem! V tom domě jest vydatná, 5½ sáhů hluboká studna — kéž také on jest nám studnicí — — moudrosti!« ...

XI.

JUDr. Josef Fanderlík byl příjemný již svým zevnějškem. Živá, kratším a jako mechovitým plnovousem zarostlá tvář, s mocnějším knírkem, s nenápadným nosem a s ostře krojenýma očima, s vysokým čelem byla na první pohled sympa-

JUDr. JOSEF FANDERLÍK.

tickou a hlava s hustým a jakoby zkadeřeným vlasem, který bez ladu a skladu vypadal jako česávaný pěti prsty, dodávala jí nádech geniálnosti. Celkem činil dojem člověka temperamentního, bystrého a vznětlivého. Rodákem byl prostějovským. Jeho otec býval v Prostějově státním úředníkem, měl v něm domovské právo a byl pochován na hřbitově u sv. Petra.

První český advokát vřele byl přivítán celým národním Prostějovem a Orlica mu při jeho veselce uspořádala zastaveníčko. Doklad, jak tehdy národní lidé, od dělníka až po měšťana, postrádali českých inteligentů, jak si jich vážili a jak po nich toužili.

První veřejné vystoupení Fanderlíkovo bylo dne 18. V. 1869 při kladení základního kamene ku stavbě rolnické sladovny, které bylo svátkem národním. Zúčastnili se ho zástupci města, okresu prostějovského i plumlovského, hospodářské filiálky olomoucké, Měšťanské besedy, Občanské záložny prostějovské i záložen rolnických a kontribučenských, Orlice, Čtenářských spolků z města i z venkova, Bavlnické jednoty, Živy, zástupci církve atd. Němci proto Dra Fanderlíka napadli v Mähr. Corr. — říkalo se, že z advokátské konkurence! — a vytýkali, že šel v čamaře, což prý se pro advokáta nehodí. Tedy argumentem, jaký holešovští ústaváci vynašli proti učitelům.

Také došlo na slova starosty Nováka — Dr. Fanderlík ujal se myšlenky sokolské a rychle přešel k činu. Dne 20. V. 1869 Dr. Fanderlík, František Höger, V. Doležel, František Pittner, Jan Čecháček, Jakub Černil, František Trapl a učitel Jan Fiala oznámili městské radě, že prozatimní výbor pro zřízení tělocvičné jednoty »Sokol« podal c. k. politickému úřadu stanovy, a oni v důsledku toho žádali o propůjčení letní tělocvičny v bývalém klášteře kapucínském, která tam jest nově zřízena.

Činem tímto byl c. k. okresní hejtman Dr. Bažant vylákán ze zástěny posavadní své taktiky, která si oficielně dávala ráz národnostní nestrannosti a jakoby neúčasti na rozvoji němectví v Prostějově, a pštros ukázal se v zrcadle orlím. Neboť učinil průhledný pokus, aby »Sokol« v zárodku byl ubit. Dne 25. V. 1869 totiž, tedy v době, kdy c. k. okresní hejtmanství mělo již na stolku žádost i stanovy »Sokola«, oznámil Dr. Bažant městské radě, že se v městě ustavil prozatimní výbor »Turnvereinu«, který má býti pro obě národnosti rovnoprávným a jehož on, c. k. okresní hejtman, jest předsedou. Proto »Turnverein« za vlajku má bílý prapor se znakem města Prostějova a se stuhami v barvách zemských. Dr. Bažant současně žádal o povolení, cvičiti na nářadí tělocvičny »ve štiftě«. Že při »Turnvereinu« měl na mysli němectví a nikoliv národnostní rovnoprávnost, o tom svědčil dovětek jeho žádosti: neuskuteční-li se dohoda obou národností, ať Turnverein jest rovnoprávným spolku druhému . . .

Také politická situace dala Dr. Fanderlíkovi vyniknouti rázem. Vláda, vidouc neúspěch výjimečného stavu v Praze,

zrušila jej na naléhání hr. Taaffa a pozvala Dra Sladkovského do Vídně k vyjednávání. To však se nezdařilo a nastal nový útisk českého národa a boj proti deklarantům. Proto vznikl zemský zákon ze dne 6. V. 1869, dle něhož sněm zemský mohl mandátu zbaviti onoho poslance, který by se do 8 dnů k zasedání nedostavil a po upomenutí zemským hejtmanem se do 14 dnů neomluvil. Dle tohoto zákona, který jest podepsán Dr. Giskrou, byli pak čeští poslanci zbaveni mandátů a Němci usnášeli se na sněmu nerušeně a libovolně.

To přirozeně vedlo v Čechách i na Moravě k novým projevům odporu a četné tábory byly viditelným znamením vůle národa. Tentokráte zasáhlo také dělnictvo české, sdružené ve spolku »Oul«. To pořádalo dne 16. V. 1869 tábor na Letné a důrazně žádalo politických práv pro třídu pracující, obmezení doby pracovní a obranu proti zkracování mzdy, při tom však rozhodně stálo na půdě národní.

Prostějovsko první z Moravy rozsvítilo jiskru táborovou a po dohodě s Prostějovem bylo zažádáno o povolení táboru na obecním trávníku ve Smržicích s jednáním: 1. Mají-li obce zřizovati školy hlavní a střední s vyučovacím jazykem českým, aneb mají-li žádati o zřízení jejich také c. k. vládu; 2. jakým způsobem by se mělo o to pečovati, aby se polní hospodářství ochránilo před škodami elementárními. Předměty jednání i připravené k nim resoluce zařídili dle intencí politického ústředí moravského v Brně Dr. Fanderlík a poslanci J. R. Deml, P. Vrba, který tehdy byl již z Kralic investován na faru ve Skrbeni, a žádost za povolení táboru podepsali: Tomáš Podivínský ze Smržic, Josef Hoch z Hrubčic, Arnošt Nakládal z Duban, Matěj Dočkal z Klopotovic, Čeněk Kadlčík z Čelčic, Aug. Mlčoch z Polkovic, Jan Koválovský z Hrdibořic a František Sedlák z Duban.

Žádost o povolení táboru byla uveřejněna v Našinci, který po útěku redaktora Josefa Černocha a po zániku Olomouckých novin dnem 20. III. 1869 vycházel v Olomouci jako majetek Josefiny Černochové, a s redaktorem jeho Josefem Vrlou i s tiskařem Groákem bylo zavedeno trestní vyšetřování. Patrně se cítil osten prvního bodu v táborovém programu proti říšskému zákonu školskému a také účel uveřejnění táborové žádosti, které mělo býti programovým pokynem pro jiné části Moravy.

Dr. Fanderlík vynutil povolení táboru, ten se konal dne 6. VI. 1869 a byl v té době prvním zákonnitě povoleným táborem na Moravě.

Uprostřed rozsáhlého pastviska u Smržic vztýčen byl kruh červenobílých praporů, po stranách byly stánky kramářů, výčepy a národní dělostřelectvo. Účastníků táborových bylo přes 15.000 a mezi nimi byl i »Sokol« z Kroměříže. Tábor zahájil Josef Hoch slovy: »Osvětou k svobodě — za tím heslem jsme se sešli«... K jeho návrhu zvolen byl předsedou táboru smržický starosta Vymětal. Řečnil poslanec P. Wurm, poslanec P. Vrba a temperamentní Dr. Fanderlík.

V obšírné resoluci bylo zdůrazněno: Uznáváme, že nutně potřebujeme netoliko škol hlavních a středních, nýbrž i ústavů vzdělávacích vyšších, jako university a techniky; uznáváme za nevyhnutelnou potřebu školy s vyučovacím jazykem československým; to očekáváme od zákonnitého sněmu. Stát jest povinnen dáti nám práva a výhody jako jiným. Žádáme, by vláda proměnila slovanské gymnasium na vyšší; by zřídila alespoň 2 české hlavní školy s vychovávacími ústavy pro čekance učitelství; by nejméně 2 vyšší reálky české zřídila; by zřídila českou universitu a techniku. K otázce zemědělské mluvil učitel hospodářské školy Výborný z Přerova a posl. Deml. K táboru došla řada telegramů pozdravných, z nichž velký dojem vyvolal telegram Josefa Černocha, dlícího ve vyhnanství.

Tábor smržický ukázal, že deklarantská politika neklesá pod ranami karabáčníků Dra Giskry a že naopak cíle svoje stupňuje. Neboť v otázce školské šel mnohem dále, nežli měl jíti tábor na Kosíři, a chtěl daleko více, nežli žádaly petice, podávané císaři ve smyslu petice okresu plumlovského z roku 1868 — žádal již český ústav učitelský, nespokojil se s českými stolicemi při německé technice v Brně, nýbrž volal po samostatné technice české a po české universitě. Měl také četné následovníky — tábor na Sv. Kopečku, kdež mluvil Josef Vrla, tábor u Brna, u Kroměříže, v Hranicích, u Loštic — a pro olomoucko—prostějovsko—plumlovskou skupinu volební měl výslednici hanáckou deputaci do Vídně. Vedl ji Dr. Lakomý, z Prostějova známý svým vlastenectvím a národní energií, a za Prostějovsko se jí zúčastnil Josef Hoch z Hrubčic a Frt. Vymětal ze Smržic.

Hanácká deputace byla v audienci přijata dne 21. VI. 1869 a předložila císaři petici ve smyslu usnesení táboru smržického a stejného usnesení táborů ve střední a severní Moravě. Nelze autenticky říci, měla-li jaký vliv na kabinetní jednání, které tehdy z politických důvodů bylo v proudu a pokoušelo se o Čechy, avšak všem účastníkům táboru Prostějovska jistě se zarosily oči, když gymnasiální ředitel Jan Ev. Kosina vyhlásil, že císařským rozhodnutím ze dne 16. VII. 1869 bylo olomoucké gymnasium povýšeno na vyšší...

Prostějovští Němci posměšně psali o táboru smržickém a za školskou jeho resoluci za tepla se mstili na Prostějovu. Ve schůzi obecního výboru dne 27. VI. 1869 projednávala se otázka správy hlavní a reálné školy, která osiřela tím, že ředitel její a jeden z upřímných národních pracovníků, Th. Dr. Melichar Mlčoch, byl povolán za profesora na bohosloveckou fakultu do Olomouce. Při obsazování místa učitele na reálce jmenovitým hlasováním zvolen byl František Martinák 18 hlasy proti 7 hlasům Němců, kteří hlasovali pro Frt. Zahradníčka. Na to usneseno bylo 19. proti 6 hlasům, aby František Martinák byl c. k. okresnímu hejtmanství doporučen za ředitele hlavní a reálné školy se žádostí, aby ono c. k. místodržitelství navrhlo jeho jmenování. Mluvčí Němců Dr. Borák uznal, že František Martinák pro místo učitele jest nejlépe kvalifikován, avšak hleděl znemožniti jeho jmenování — kasino se o něm přesvědčilo, že jest rozhodným pracovníkem národním — lékařským svým názorem, že prý Martinák není fysicky dostatečně silným a že nevydrží větší počet hodin vyučovati. Toto odůvodnění dle úsudku českých zástupců mělo k lidskosti dále nežli kasino k valše, avšak notář Einaigl dal se na ně chytiti a navrhl, aby se Martinák nechal lékařsky prohlédnouti v Prostějově. Arciť by se to bylo musilo státi úředně — tedy Drem Borákem! Návrh Einaiglův nenašel ohlasu, ale Němcům stačil k podpoře připravené jejich akce u Dra Bažanta i u c. k. místodržitelství proti potvrzení volby Martinákovy. Tušili, že osobou Martinákovou vynořil se nový činitel, který měl hluboko zasáhnouti do osudů města?...

Měšťanosta Novák soudil z postupu Dra Boráka, že na tuhý odpor narazí také v otázce stavby školních budov, pro něž stavební sekce připravuje plány a rozpočty.

Jak jsou Němci bezohlední, jak jsou neuznalí — vždyť ne-

vděk svůj projevili v téže schůzi, ve které přišlo se vstříc právovárečníkům, kteří většinou jsou z jejich řad! Propinační právo, totiž bezvýjimečné právo k vyrábění a k výčepu piva a pálenky, bylo zrušeno. Na radě říšské se tomuto zrušení bránila pravice, poukazujíc na hospodářské důsledky. Tak na př. na Moravě jest asi 100 městských pivovarů, každý z nich vynáší v průměru asi 2000 zl., což jsou úroky ze 4,000.000 zl. Města mají přijíti o tento kapitál a ten má přejíti na monopolisty — velkopeněžníky, akcionáře, židy. To se dotýká také prostějovských ústaváků.

Právovárečné měšťanstvo v Prostějově zákonem propinačním mnoho pozbylo na vyhlídce výnosnosti měšťanského pivovaru, který jest pronajat Rudolfu Dvořákovi, a proto všech 66 podílníků — bez obce — jednomyslně se usneslo, aby společný pivovar č. 102 Pluml. předměstí[15]) a k tomu náležející dům č. 138 Pl. předm.[16]) — střelnice — se všemi parcelami i s lednicí byl prodán. Pivovar byl r. 1858 oceněn na 55.206 zl. 52½ kr. a od té doby nezískal. Ve výboru dissolučním jsou sami ústaváci — Vincenc Goldmann, Ignác Kubart, Gottfried Kratochvil, Julius Mrassegg a Alois Haschke — a k prodeji pivovaru potřebují obce, která má dva právovárečné domy — kasárnu a okresní hejtmanství. Obecní výbor vyšel jim vstříc a dal svolení k prodeji, avšak žádal úřední odhad měšťanského pivovaru.

A jak se za to odměnili! Ve schůzi zastupitelstva 6. VIII. 1869 bylo vzato na vědomí, že na stavbu nové budovy školní pro hlavní a reálnou školu jest potřebí 60.000 zl., pro každou předměstskou školu po 13.550 zl., tedy úhrnem asi 100.000 zl., a usnešeno, zakročiti o půjčku ze zemského fondu při 5% úrokování a při 10tiletých anuitách. Úhrada se dle usnesení zastupitelstva opatří 30% přirážkou na pivo, víno a jiné lihové nápoje. Vyšší náklad na udržování škol uhradí se 1% přirážkou činžovní, placenou nájemníky i majiteli domů.

O stavbě první školy usneseno: »Na obecním pozemku štěpnice před Trávnickou ulicí budiž vystavěna první z těch tří škol a stavba dle možnosti budiž provedena ještě letos a potřebný materiál stavební budiž bezodkladně opatřen.«

A tytéž německé kruhy, které toto usnesení schválily, zne-

---

[15]) Blahoslavova tř. 13. [16]) Nyní městská knihovna.

možnily financování školství a ve schůzi zastupitelstva 28. IX. 1869 činily překážky i stavbě školy.

Starosta Novák podal zprávu o provádění usnesení obecního výboru ze 6. VIII. 1869 a sděloval postup a výsledky »liticitace« — ofertního řízení pro usnesenou stavbu. Dr. Zaillner na to navrhl, aby stavební plán, který byl podkladem pro licitaci, podmínky licitační i rozpočet byly přezkoušeny hlavní sekcí a obecnímu výboru předloženy k potvrzení a aby pak teprve bylo dáno stavební povolení. Před tímto zjištěním nebuďtež na obec přesunuta žádná břemena a povolení ku opatření stavebních materiálií budiž vzato zpět. Návrh tento až příliš okatě zněl jako obstrukční proti stavbě školní a nelibě se dotknul i Němců, kteří pro stavební usnesení ze 6. VIII. 1869 hlasovali. Proto Dr. Borák učinil zastřenější návrh obstrukční a upustil od odvolání usnesení o opatření stavebního materiálu a o přípravě pro financování stavby. Návrh tento byl přijat a ofertní jednání zůstalo nevyřízeno.

Tím Němci docílili odkladu v řešení otázek školských a ze školských usnesení připustili jenom ona, která prospívala také jim. Proto připustili, aby podučitelům Gustavu Trupkovi, Heřmanu Schneidrovi a Janu Fialovi bylo povoleno po 35 zl. na tělocvičné kursy v Brně, a rádi viděli, že bývalá jídelna v klášteře kapucínském upraví se na zimní tělocvičnu — »Turnvereinu« prospěje obojí! Proti ustanovení P. Antonína Vrány za katechetu na hlavní a reální školu nebrojili, poněvadž nebylo německého žadatele za ono místo, a ani je příliš nebolelo další usnesení zastupitelstva ze dne 28. IX. 1869 v otázce reálkové.

Dle nového zákona školského měly se školy hlavní, spojené s nižšími reálkami, změniti buď v samostatné nižší reálky čtyřtřídní anebo ve školy měšťanské. Zastupitelstvo se 27 hlasy usneslo, aby prostějovská škola hlavní a reálná přeměněna byla na samostatnou nižší reálku a většinou hlasů byl za jejího ředitele zvolen František Martinák. Reálku snad, ale Martináka s ní? Za živý svět ne! O to se »liberálně« postará Dr. Bažant v místě a u místodržitelství všemocný Dr. Giskra!...

Reálkové usnesení obecního zastupitelstva sděleno bylo c. k. místodržitelství se žádostí, aby zřízení 4třídní reálky v Prostějově umožnilo, a žádány podmínky, jež by obec splniti mě-

la. Nežli však došlo k místodržitelskému povolení, podali palírníci němečtí Matzenauer & spol. rekurs proti 30% přirážce na daň z piva a jiných lihovin. Tím znemožněno bylo úrokování a splácení usnesené výpůjčky 100.000 zl. na stavby škol — zemský výbor zastavil výkon vybírání 30% přirážky, kterouž byl mezitím již povolil, až do právoplatného vyřízení rekursu palírníků, a tím zastaveno bylo také zřízení reálky. Důvěrně se napovídalo, že postup tento byl aranžován z kasina. Tedy ani reálku ne!!

Maří-li Němci tak bezohledně řešení otázek školských a snahy Novákovy o stavbu škol, mohl Dr. Bažant zůstati za nimi? České studentstvo, které přinésti chtělo do Prostějova prázdninové nadšení a povzbuzení, ucítilo odpověď na tuto otázku na svých zájmech.

Moravské studentstvo mělo oslaviti 120. narozeniny Františka Procházky a oznámilo v Prostějově schůzi na Novém domě, tábor omladiny za Vrahovskou ulicí a slavnost u Hliňáků na dni 28. a 29. srpna 1869. Avšak schůze, tábor i slavnost odpadly, ježto Dr. Bažant zakázal nejdůležitější body oslavy, totiž rokování: 1. Co vadí rozkvětu inteligence na Moravě a jakými prostředky lze tyto vady odstraniti, a 2. V jakém směru má inteligence a studentstvo zvlášť působiti ku zdaru a blahu národa. Taktéž zakázáno bylo shromáždění pod širým nebem na polích u Vrahovské silnice s programem humanitním: 1. Jakými prostředky se má odpomoci bídě našeho studentstva? a 2. Jakým způsobem se má postarati národ o zaopatření své inteligence?

Důvody zákazu byly průhledným obrazem německého lžiliberalismu:

»Vykonávání práv občanských a obzvláště práva shromažďovacího předpokládá samo sebou zletilost a svéprávnost těch kterých, študentstvo co takové užívá toliko na vysokých školách a vyšších učilištích, předností jistých a jen tam co sborová osoba počíti si může. Študentstvo nižších škol z ohledu na kázeň školní k debatám veřejným připustiti se nemůže. Toto uvážeje, zapovídám schůzi co študentskou k rokování o hůře uvedených větách svolanou. Co do táboru omladiny na 29. srpna b. r. zakazuji jej, úvahou podobnou jsa veden, že totiž mládež nezletilá pozbývá práva shromažďovacího.

Bažant«.

Dr. Bažant při svém rozhodování již věděl, jaký vlastně účel studentský tábor sleduje, a proto zákaz jeho měl zřejmý ráz proti národnosti české. V letech sedmdesátých moravští studenti měli spád do Vídně a vraceli se tam odtud k národní myšlence vlažnými, ne-li poněmčilými, jako na př. Dr. Nemluvil. Jen malá část jich už tehdy chodila do Prahy a byla tam vedena v duchu národním. Vstupovali totiž do spolku »Blaníku«, který byl r. 1861 založen, neměl stanov a nebyl tedy spolkem úředně uznaným. Členové spolku dávali sobě rytířská jména, vydávali psaný časopis a vzdělávali se politicky. Z tohoto spolku vyšel nadějný básník Aleš Balcárek, svobodomyslný politik moravský Dr. Janků a Prostějovu tak dobře známý a milý JUC. František Lakomý, jehož nadšená národní práce prostějovská pramenila z Prahy. V »Blaníku« vznikla myšlenka podpůrného spolku studentského a dne 5. června 1869 bylo rokováno o jeho založení a stanoveno, aby se jmenoval »Radhošť«. První valná hromada byla stanovena na 19. července 1869 a vydáno provolání: »Cílem Radhoště bude, aby jednak ponenáhlu obracel se proud studentstva moravského od Vídně do naši Prahy, jednak odvraceje ho, přispíval v Praze ku zdárnému odchování snaživého dorostu národní inteligence pro Moravu, vůbec, aby zabezpečen byl rozvoj těch, kteří hloubkou vědění, silou občanských ctností a pravého vlastenectví mají se státi způsobilými, aby byli lidu svému vůdci a rádci ve všech důležitostech a potřebách jeho«. Prostějov byl vyvolen k tomu, aby Radhošť uvedl národní Moravě před oči a aby při tom sám byl národně posílen, a použito k tomu jubilea Františka Procházky. Dr. Bažant vystihnul pravý účel slavnosti a zákazem jejím těžce ranil sociální snahy studentstva i národní osvěžení Prostějova.

Po tomto výnosu Dra Bažanta, který studenti rozhlásili, chodili tkalcovští tovaryši se dívat na Dra Zaillnera, zda jako debatér pro právo shromažďovací není červený jak uvařeny rak.

Za tuto neobvyklou lásku k českému studentstvu požádal Dr. Bažant odměnu Hané. Dr. Giskra chtěl paralysovati vliv deklarantských táborů, které se vládě staly velmi nemilými, uspořádáním rakouské slavnosti dne 29. VIII. 1869 u Slavíkovic na památku stoletého orání císaře Josefa II. Ku slavnosti byli zajištěni ministři, c. k. úřady a sháněl se lid »po mezích

i mezi ploty«. Dr. Bažant sháněl k ní banderium, ale Hanáci císaře Josefa II. nemohli uvésti v nižádné spojení s národností a s korunou svatováclavskou a proto se do Slavíkovic z Prostějovska nedostavil ani jeden kůň, neoctnul se tam ani jeden banderista aneb jiný občan. Naopak se ozvalo mnohé ohražení proti »demonstraci u Slavíkovic«.

A na nepřátelství kasina proti národním snahám v městě a na venkově přišla také odpověď, která německé obchodníky a živnostníky netěšila — Hospodářská filiálka v Olomouci svým předsedou Josefem Hochem a jednatelem prof. Demlem společně s prostějovským komitétem uspořádala ve dnech 19. a 20. září 1869 v zahradě u Hliňáků první výstavu hospodářských výrobků, plodin a zvířectva. Prostějovští obchodníci a živnostníci obeslali ji svými výrobky. Výstava, kterou otevřel Josef Hoch a na které národohospodářsky mluvil prof. Deml, plně uspokojila a vyznamenala řadu národních řemeslníků i odměnila je cenami.

Avšak ani Němci nespali a hleděli se veřejnosti zamluviti. Dne 21. září 1869 uvedli v život nadaci Brecherovu — chudobinec pro 4 osoby židovské —, oslavili ji a oslavu sympatickou učinili Drem Brecherem, který v synagoze měl pohnutou řeč. A dne 19. srpna 1869 přivtělili turnérskému spolku sbor dobrovolných hasičů a 19. září provedli jeho ustavení . . .

XII.

tavba severní dráhy přivedla do Prostějova čety železničního dělnictva ze všech koutů Moravy i z ciziny. Směs různých národnostních typů, míchanice krojů, vír nářečí a zvyků kreslili v jednotvárném životě města i předměstí obrázek babylonského zmatku. Nejvíce večer, kdy laciná »prostějovská« do hospod přilákala také dělníky ze vzdálenějších úseků tratě. Nocleh jim poskytly šenkovny a most před branou olomouckou, pod nímž se cizím trhanům spávalo tak měkko a libo jako domácím »dacanům«.

Křiklavou byla tato směsice v neděli, kdy oblekem výstředně se odrážela od zrcadla svátečního Prostějova. Byla na to slo-

žena také písnička o »ajznbónské uniformě« a mládež ctila jí »štrekaře«, kdekoliv je zahlédla. Nevadilo jí, že za to bývala honěna jako škodná, a dovedla se ztratiti jak Ječmínek. Jak na př. na Vše svaté.

V Sádkách houf kluků a výrostků zahlédl »ajznboňáky«, jak mířili do hotelu »u zlaté vši«, a hned to hučelo až za templ:

Ajznbónská uniforma
známá lidem všem:
gatě na dranc roztrhané,
žádná košile.

Kabát je bez premování,
samá díra, cár,
že by do něj nezavázal
soli za krejcar . . .

Ajznbónští v uniformě
na špacírku šli —
do háječka zeleného
vybírat si vši.

Přišel na ně inženýrskej,
co je v direkci,
komu tak pilně dělají
palcem protekci.

»To my, pane inženýre,
dresirujem vši
a ty jsou u ajznbónců
jak na jednu tři.

A jsou k světu — staré s námi
táhnou u káry
a ty mladší s partafírou
kouří cigáry . . .«

Kterýsi z výrostků vykřikl: »Kdo pak to tak věrně skládal?« a na odpověď se zavřískalo:

Tuto píseň skládali,
když na štrece dělali,
Jelenica s Jakobem
»u zlaté vši« za stolem . . .

»Štrekaři« zdvihli pěsti, rozběhli se za posměváky, ale kdež těm byl na valech konec! Od Senného trhu kvapil tam policajt Zapletal, který hlídával valy a byl postrachem dětí i učňů, a tož Eduard Tichý výrostky nahonem svedl pod most u olomoucké brány, odhrábnul tam vrstvu písku a ukázal na kamennou desku, v níž byl vytesán otvor tak prostorný, co by se jim prosoukl dospělý člověk.

»Sem, honem sem, tady nás nevyšňupe«, pobízel Tichý a první vlezl do otvoru, rozžal svíčkový sloupek, kterým chtěl na hřbitově svítiti »za dušičky«, a svítil prchajícím. V matném světle objevila se chodba, dobře klenutá, na 1½ sáhu vysoká.

Výrostci hleděli udiveně a Eduard Tichý vysvětloval:

»Chodba vede pod bránu a za branou má odbočku směrem k bráně brněnské. Jest prastará a nebyla jediná. V zámeckém příkopu bokem mostu, asi pod oknem vrátnice, jest zabedněný otvor, kterým se dá prolézti do podzemní chodby, vedoucí směrem k náměstí a zahýbající v levo směrem ke kostelu. Ve sklepě bývalého »panského domu« na náměstí jest cihlami zazděno mohutné klenutí, o němž se vypráví, že bylo vchodem do chodby, vedoucí ke kostelu. A naši stařenka pečetily, že na Vápenici také jest podzemní chodba, tažitá od »špitálu« někam k městu a snad také k »pikhardskému domu«. Také říkávají, že ty chodby byly pro obránce města proti nepříteli a také pro útěk do kostela, který za starých dob míval právo asylu. Dnes ty chodby jsou naším asylem a pro město nebezpečím — až někdy praskne plynárenské potrubí, které již prý co nevidět bude položeno pod dlažbu, unikne plyn do chodeb a lehko je může vyhoditi do povětří[17]) . . .«

Učitel Pořízka, jda ze Záložny, střetl se s policistou Zapletalem, který těžko utišoval rozdrážděné »ajznboňáky«, a vyptával se, co se s nimi děje. Zapletal naznačil příhodu písničkovou a dodal:

»Jindy by si kluků nebyli ani všimli, protože jsou zvyklí na jejich hlouposti, ale dnes jsou chytlaví jako hubka. Roznesla se mezi nimi zpráva o Barboře Ubrykové, kterou jeptišky Karmelitánky v Krakově 18 let věznily a pak zazdily, aby šílené křiky její nepronikly za zdi kláštera. Avšak nedávno se to prozradilo, soudní komise vysvobodila ubohou jeptišku a do-

[17]) Přihodilo se na Pernštýnském náměstí.

pravila ji do blázince. Nevážila více nežli 12 liber, obličej její byl zbaven masa, oči má jak slepé a vpadlé, jest bez obočí, bez očních řas. V Krakově povstaly z toho nepokoje a všude hlučelo: Smrt Jezuitům! Vyrukovalo vojsko, ale lid přes to vnikl do kláštera a rozbíjel jej. Již jest o tom i knížka sepsaná a »štrekaři« hoří hněvem nejenom proti klášterům, nýbrž proti kněžstvu vůbec. Také našemu kostelu hrozili. Poletím o tom zpravit kaprála Špargla«...

Pořízku zatím dohonil starostův náměstek Frt. Možný s příručím Galašem, kteří hovořili o cukrovaru ve Vrbátkách, že prozatimní jeho zařizující výbor jest již u cíle. Pozvání k subskripci na akci má již za sebou a také valnou schůzi si dne 17. VIII. 1869 odbyl v Dubanech u Frt. Souška. Zakládajíci jistina byla ustanovena na 400.000 zl. a má se upsati ve 2000 akciích po 200 zl. Mimo peněžitý vklad 200 zl. každá akcie odvede 100 centů cukrové řepy anebo se za ni vykoupí penězi. Intrikáři sice oddálili zřízení cukrovaru, netušili však, že cukrovar získá hned pro první kampaň tím, že severní dráha bude již v provozu. Traťové práce všude na ní pokračují slibně a vrchní stavby na úseku z Bedihoště do Olomouce, tedy také v Prostějově a ve Vrbátkách, byly vypsány již v červnu a jsou již zadány.

»Prostějov dal inženýrům i Fischerovi dosti starostí«, vzpomněl Pořízka. »Od místa, kde prořízli Lužánky, byl nutný násyp tratě až k Romži a tam, kde se staví nádraží, jde hodně do široka, aby vedle budov umístil vějíř kolejnic. Před nádražím i za ním povstaly hluboké prohlubně, které vyplní dešťová voda a které budou královstvím kvákajících žab a lesem rákosí. No, alespoň vlaštovky při svém odletu k moři budou míti kam zapadnouti a odpočinouti si přes noc«.

»A jenom když na příští svátek Všech svatých bude již moci přítel Galaš přijeti vlakem«, potřásl bradou Možný.

»Dobře vzpomínáš svatých — gratuluji ti k svátku«, usmál se Pořízka. »Galašovi nikoliv — ten mezi svaté ještě nepatří, ježto neprodělal očistec manželství. Snad do roku ho uvidíme s markytánkou pod paždím, s některou z našich nových spolubojovnic«.

Možný zajiskřil očima: »Společenské večírky v zámku přinesly nám sladké ovoce. Paní Chmelařová, Nováková a Fanderlíková rozšířily je o paní Veselou, Šlerkovou, o slečny Te-

rezii Dřevíkovskou, Emmu Kaiserovou a jiné dámy a zavedly zábavné i vzdělávací hodiny, při nichž moje milá Čeňka, kterou paní starostová brávala sebou, předčítala z nové české literatury. Děvče má pěkný přednes i pochopení pro čtené, ježto ji vedle vzdělání ze školy obecné dávám ještě doma vyučovati učitelem Kristiánem Skálou z oborů, které přinášejí širší rozhled do života, do světa. V těchto večírcích na zámku zrodilo se odhodlání, založiti ženskou jednotu, která by ženy národně budila zpěvem tak, jak to Orlica tak šťastně činila v městě i na venkově. Terezie Dřevíkovská převzala provedení, svolala si k Mládkům do Žešovské ulice kroužek vrstevnic, známých smýšlením vlasteneckým, připravila vše potřebné a dne 29. VIII. 1869 — na svatého Filipa! — založen pěvecký ženský spolek a pokřtěn »Vlastimila«. Stanovy jsou již zadány. Činných členek jest již zapsáno asi padesát a přispívajících členů přes šedesát«.

»Letoší národní oziminy — Sokol a Vlastimila — vzešly tedy slibně. Kéž hojně nesou dobrého zrna!«, Galaš stiskl oběma Prostějovákům ruce a odbočoval ke staveništi rolnické sladovny . . .

XIII.

»Dnešní večer 8. prosince 1869 jest takový, jak Čeňka Možných deklamovala o Štědrém dni: »Tma jako v hrobě, mráz v okna duje, v světnici teplo u kamen«, pomyslil si starosta Novák, sedě ve vytopené pracovně. Citát zůstal mu v paměti ze společenského dýchánku, v němž se přednášelo o poesii Karla Jaromíra Erbena.

Probíral zápisky z doby svého starostenství a chystal se uvážiti některé běžné otázky a úřední sčítání lidu k 1. lednu 1870. Dosti se toho za české většiny již docílilo ve prospěch města, řada otázek jest v proudu a jiné čekají oživení. Okresní hejtmanství překotně tlačí, aby vše možné, čeho německé správy obecní opomenuly, provedeno bylo rázem, a činí to formou, která jest na kraji bodu nepřátelství k české správě obecní.

Tak na př. ve schůzi 7. II. 1868 zavedl se roční poplatek z místa pro všechny živnosti a obchody, které používají obecního pozemku, a Dr. Bažant zakázal vybírání poplatků tržních u bran, pokud neodpovídá živnostenskému řádu, a ostře nařídil, do tří měsíců předložiti tarif o vybírání poplatků z místa. Zastupitelstvo se odvolalo a ministerstvo uznalo, že vybírání tržních poplatků z potravin, přinešených na prodej, nebude se již díti u bran městských, nýbrž na příslušných tržištích a Dr. Bažant briskně nařídil, aby se tržní řád předložil do konce září 1869. Terminoval jej, ač věděl, že Němci ustanovení jeho budou obstruovati!...

A v otázce salubrity města! Přípis c. k. okresního hejtmanství ze dne 9. II. 1869 o nápravě zdravotních závad, trvajících desítky let, vzat byl již ve schůzi 16. II. 1869 na vědomí a umluveno postupné odstraňování vad. Ihned bylo zařízeno vyčištění příkopů a se židovskou obcí zavedeno jednání o zasypání nezdravého příkopu hradebního mezi branou olomouckou a brněnskou, do něhož ústí stoky židovského města a otravují okolí. S tím Dr. Bažant nebyl spokojen a žádal konsekventní provádění desinfekce všeobecným zavedením systému žumpového nebo kanalisačních sudů. Neboť prý odpad excrementů a zvířecích odpadků, industrielních splašků do otevřených příkopů děje se všude v městě. Městská rada plně uznala oprávněnost toho názoru, avšak proč a jak tak najednou provésti dalekosáhlé investice, které nejsou v obec. rozpočtu a na něž okamžitě není úhrady, investice, které se současně nežádají pro obec židovskou, zejména pro ulici Školní? Dr. Bažant, byv na rozpor tento upozorněn, poukázal na to, že židovské domy leží v katastru obce křesťanské a ona že by si tyto investice měla tam vymoci.

Dobrá. Zařízeno tedy, aby si Dr. Borák předvolal majitele domů z ulice Školní, a ti odepřeli odstraniti vypouštění kalu do příkopu, poněvadž mají intabulované právo na odtoky skrze hradby, a poukazovali na to, že podléhají nařízením zastupitelstva obce židovské. Tedy rozpor kompetence, ale dobrá. Svolána v září společná komise obou obcí. Při té se zjistilo, že v ulici jsou dva otevřené rigoly, z nichž do jednoho odtékají splašky z palíren obce křesťanské, a do druhé nečistota z domů židovských, čímž povstává zápach a v zimě neschůdné náledí. Zástupci obou obcí se dohodli, že postaví

společnou stoku, na níž přispěje obec židovská $^1/_3$ a obec křesťanská $^2/_3$ nákladu.

Tím teprve dojednána nepříjemná záležitost, jejíž řešení uvázlo ve stolku dvou purkmistrů, Czerného a Zajíčka, a o jejíž salubritu městský fysik nedbal tou měrou, jakou se věnoval politickým otázkám němectví. A Dr. Bažant? Že se finanční řešení otázky této dle obecního řádu připravilo až pro rozpočet příštího roku a že v zimě ve Školní ulici byly hromady sněhu a náledí, nařídil úpravu této nesnáze do 24. hodin a to tak nepřípustným způsobem, že městská rada proti němu podala stížnost na c. k. místodržitelství nejen proti meritu nařízení, nýbrž i »protiv nad míru urážlivému vyslovení a obviňování městské rady«.

Způsoby dra Bažanta v otázce salubrity města byly mířeny proti městské radě, avšak de facto měly viniti městský fysikát, který pokulhával také v otázce kostivárny na území Čechovic. Ta při pálení kostí otravovala vzduch Prostějova. Dr. Borák si toho ani nevšimnul, až starosta Novák ho musel požádati, aby zlořád ten úředně zjistil. Teprve na tento popud mohlo býti c. k. okresní hejtmanství žádáno, aby pálení kostí dovolilo jenom po půlnoci, nejdéle do 4. hodiny ranní. Dr. Bažant proti kostivárně nezakročil tak ostře, jak se čekalo — byla židovská!

Starosta Novák podrážděně zaklepal prsty na stůl a listoval v zápiskách dále...

Svěrací kazajka města se trhá. Ve schůzi 27. VI. 1869 bylo povoleno Josefu Konečnému, aby u svého domu č. 140 v rohu plumlovské brány[18]) i přilehlý val odkopal a zplanýroval, ve schůzi 6. VIII. 1869 dostali také Jan Weigel a Frt. Zbořil povolení, odkoupiti a zbořiti hradbu i val při svých domech v ulici Knihařské. Hradba v ulici Městské odstraní se od plumlovské brány až po baštu a majitelé domů v ulici té postaví proti střelnici zídku 7 stop vysokou, k čemuž obec jim zdarma poskytne kámen, písek i cihly. Hradebního kamene upotřebí se na úpravu cest a ve Vodní ulici se z něho založí štět silnice. Připraveno jest také boření hradeb jižních, od Prokschova domu až poblíže domu Schnablova a do průlomu se chystá terasovitý přechod přes valy, takže občané z okolí sv. Petra budou míti přímý příchod k náměstím. Prostory zbořených

[18]) Jiráskovo 8.

bran jsou již urovnány a zvědavě se ohlížejí k hadovité trati severní dráhy.

Ta již přitahuje rozvoj města k rozestavenému nádraží. Obec připravuje tam stavbu nádražní silnice 300 sáhů dlouhou a 5 sáhů širokou a dle usnesení zastupitelstva z 12. IX. 1869 zřídí se po její levé straně pohodlná alej pro pěší. Geometr Ferdinand Sonnevend vyměřuje již obojí.

Projekt nádražní silnice vyvolává již stavební ruch podél ní. Stolář Antonín Zatloukal zakupuje části parcel na stavbu šesti domů, František Dvořák, obchodník obilím, postaví hostinec se zahradní verandou a vztyčí před ní vysoký stožár — bude prý to hospoda »u štangle« — a průmyslové podniky do této části šilhají oběma očima. Blízkost nádraží, jeho skladišť, snazší přívoz surovin a lehčí odvoz hotových výrobků přirozeně je láká. Rolnická sladovna již roste jako z vody a nově se tam vynořuje projekt plynárny.

Ach, v této otázce se již napracoval! Vycítiv, že by se i při zřizování plynového osvětlení, kterého německá správa obecní po tolika diskusích nedovedla rozřešiti, mohlo naraziti na maskovaný sklon k pasivní resistenci Němců, sám si ponechal její projednávání. Nejen jednání osobní, nýbrž i písemné, jehož koncepty sám sepisuje.

Po únorovém zamítnutí nabídky firmy Schulz & spol. přihlásil se s nabídkou Kristián Bedřich Pippig z Gogolína v Pruském Slezsku, majitel strojírny a slévárny. On nabídku přidělil stavební sekci k prozkoumání a mezi tím opatrně učinil dotazy nejen o Pippigovi, nýbrž i o prosperitě plynového osvětlení vůbec a sice v městech, která již déle osvětlovala plynem. V Praze, Králové Hradci, v Kolíně a v městech německých. Posudky došly příznivé — ředitel pražské plynárny Jahn podal dobrozdání německé! — a Kolín i Králové Hradec zaslaly také opisy svých smluv plynárenských. Pippig sám dodal posudky o svých plynárenských stavbách v Buhrau, Rybniku a v Trachtenbergu.

Teprve po těchto předběžných pracích byla otázka předložena obecnímu zastupitelstvu a to se ve schůzi dne 12. IX. 1869 usneslo, že se v Prostějově zavede plynové osvětlení a opatření jeho že se svěří soukromému ústavu. Na to za přítomnosti inženýra Bedřicha Pippiga jednomyslně byla přijata smlouva s firmou B. Pippig v Gogolíně a zásadně jí za-

dána stavba plynárny. Smlouva byla právoplatně vyhotovena dne 29. IX. 1869 a Pippig ohlásil, že si pro stavbu plynárny přibírá za společníky Elkana Backa, Aloise Schlesingra, Dra Triescheta a firmu S. Zweig & Sohn. Ohláška tato byla i pro ústavověrné Němce nemilým překvapením, ale byla ve schůzi dne 19. XI. 1869 vzata na vědomí.

Podnikatelé koupili před nádražím, mezi silnicí Vrahovskou a silnicí nádražní, polní parcely č. 305—306—307 Ol. př. a dne 30. XI. 1869 oznámili, že tam postaví gazometr i správní budovu podle plánů stavitele Jana Pospíšila, a žádali za komisionelní řízení a povolení ku stavbě. Tím, jak on starosta doufá, jest zabezpečeno plynové osvětlování města a, dodrží-li podnikatelé smlouvu, v měsíci srpnu město zazáří plynovými plameny. Jenom jedno při tom vážně zaráží — přibrání židovských kapitalistů do podniku. To ukazuje na vratkou finanční posici Pippigovu a může býti zdrojem nesouladu a rozporů pro dokončení díla. Eskadroně husarů nestačí jeden komisárek, mnoho honců uhoní jelena...

Novák obracel oči k oknu, jímž se prosoukával odlesk měsíce, honící se po zasněžených střechách ulice Petrské, a při tom zavadil zrakem o číslo Našince. V tom bylo ze dne 29. X. 1869 sdělováno, že na základě zákona Giskrova byli moravští deklaranti jednohlasným usnesením sněmovním zbaveni mandátů poslaneckých. Sněm také projednal návrh ústavního výboru, hájený Drem Sturmem, na některé změny volebního řádu sněmovního a hleděl posíliti německé posice v kurii městské tím, že ke skupině Kyjovské připojil Bučovice, ke skupině Holešovské Bystřici p. H., ke skupině Hranické Potštát a ke skupině Třebíčské židovskou obec Třebíčskou.

V téže době prohlásil se sněm český, moravský a slezský pro přímé volby na radu říšskou a sám se tak zbavoval práva, obeslati radu říšskou ze svého středu. V ministerstvu však nastal rozpor o přímých volbách a schylovalo se k roztržce. Liberálové byli pro to, aby se uzákonily volby přímé bez jakýchkoli kompensací, kdežto ministři Taaffe, Berger a Potocki chtěli, aby se národům při této příležitosti přišlo vstříc a aby zákon o přímém volení spojen byl se všeobecnou revisí ústavy. K rozporu skutečně došlo a panovník si od obojí strany vyžádal pamětní spis. Giskra, Herbst, Plener, Hasner a Brestl podali obrněný spis pro pokračování na cestě centralis-

mu a pro boj proti deklarantům, kdežto Taaffe, Berger a Potocki navrhovali, aby se krise řešila vyjednáváním s Čechy, a aby byli úřadů svých sproštěni...

V pracovně potichu se otevřely dveře a paní starostová, zahalená do teplého kožichu a s plyšovým kloboukem na hlavě, položila studené ruce na čelo manželovo:

»Opět ve starostech, co jiní se těší zábavě?... Naše první hromada »Vlastimily«, z níž se vracím vymrzlá, ale osvěžená, jest již odbyta. Byla povznešená, nadšená a výbor, jak myslím, zvolen byl šťastně. První předsedkou spolku je Josefina Chmelařová, jednatelkou slečna Terezie Dřevikovská, pokladní paní Žofie Šlerková a sbormistrem jest nadšený náš hudebník učitel Jan Kaiser. On a sbormistr Orlice Antonín Greipl si rozumějí a dovedou upraviti součinnost obou pěveckých spolků«.

»A co ty, Marie?«

»Já jsem místostarostkou a Dra Fanderlíka jsme zvolili za protektora. Bude to prospěšno Měšťanské besedě, ve které on již jest předsedou a kterou šťastně přestěhoval z nevhodných místností Peterkových do nových místností v bývalém »panském domě«, který po zkrachování Josefa Zháněla, tchána Dra Boráka, koupil Adolf Procházka, švakr Františka Wichterle. Otevření těchto místností také jsme dnes vzpomínaly. Tehdejší slavnostní proslov Mareckého, deklamace Emmy Kaiserové, zpěvy Anny Einaiglovy a sbory Orlice, pianový koncert paní Chmelařové daly nám tušiti, že Měšťanská beseda se stává protiváhou německého kasina«.

»Stane se jí také v politice — volební porady jsou z valchy na cestě k Besedě«, doplnil Novák, vstal od pracovního stolku a pomáhal své choti z kožichu...

XIV.

Kasiňácké němectví dostalo se až k sedlu výkonné moci tím, že Dr. Vincenc Hein za zetě dostal c. k. okresního hejtmana Dra Bažanta. Čeho bylo pro kasino třeba, co se zamýšlelo, nač zavčas mělo býti upozorněno, bylo lze projednati mezi čtyřma očima, v rodině, tak, že se to stalo co nejdůvěrněji

v pracovně Dra Heina, i tak, že chef politické správy nemusil se na venek exponovati. Užší výbor ústaváků, v němž mimo Dra Heina byl Jan Zajíček, Dr. Zaillner, Dr. Nemluvil a v druhé řadě Jan Rupprecht, měl tím zajištěno vše potřebné a včasnost i účelnost německých akcí politických byla zabezpečena.

Proto také strana národní ani netušila, jak vážně Němci promýšlejí možnost říšských voleb, na niž je Dr. Zaillner upozornil, jak se připravují na podzimní volby obecní a jak zasahují do poměrů v českých hospodářských spolcích a podnicích. Proto také uniklo pozornosti, že důchodní Němčický několikráte nenápadně navštívil Dra Heina, proto se nemluvilo o tom, že Dr. Bažant častěji reviduje berní úřad a volá k sobě úředníka, který předpisoval daně přímé, ba ani příruči Galaš nevycítil to pravé, naraziv opětně na Wessela v cukrovaru a zaslechnuv slova ředitelova: »Vrbátky a Záložna«.

Užší německý výbor, maje jasnou směrnici pro všechny kroky strany, dopřál schůzím kasina širší volnosti v projednávání všeho možného a nebrzdil ani sympatické posudky a výroky o starostovi Novákovi, jehož úspěchy v otázce železniční a plynárenské byly mírnějšími kasiňáky sympaticky oceňovány. Naopak byl jim rád — vyjdou-li před vrata »u tří mouřenínů«, jako že vyjdou, mohou býti ukolébavkou. Proto se ani nepohoršil, že starosta byl v Mähr. Corr. vlídně posouzen za slavnosti turnérského hasičského sboru dne 6. I. 1870.

Sbor hasičský se toho dne, jsa úplně vyzbrojen továrnou Smékalovou z Čech, představil úřadům. Měl 80 členů. Úředně oslovili ho Dr. Bažant a starosta Novák. Tento projevil sboru uznání a dík a slíbil účast i pomoc obce. Zřídí-li se ještě jiný hasičský sbor — mínil Sokola —, půjdou oba, jak on doufá, ruku v ruce. Starosta zúčastnil se také večerního komersu slavnostního.

Za to Dr. Zaillner vystřelil na radě říšské. Ministerská krise dopadla ve prospěch centralistů, Taaffe, Potocki a Berger byli 15. I. 1870 propuštěni a císař uložil Hasnerovi, aby sestavil nové ministerstvo. Říšská rada za této situace jednala o adrese císaři a v debatě o ní dne 26. I. 1870 pronesl Dr. Zaillner: »Zpravodaj menšiny pravil, že ústava není všude provedena. Žiji na Moravě, kde jest velká oposice, ale výroku zpravodajova nemohu potvrditi. Lid jest veden vůdci a těžko se od

nich emancipuje. U nás v čele strany stojí deklarant. Ten dal kolportovati adresu, která za účel má přivtěliti Moravu k Čechám. Lid však nechtěl ničeho o tom vědět, on touží po provedení práv ústavních«.

Tak Dr. Zaillner zkreslil národní situaci na Moravě a napadeným deklarantem byl míněn bývalý poslanec Florián Novák. Útok proti němu, vyvolaný na radě říšské, byl pro Němce signálem k otevřenému boji proti starostovi a v kruzích národních považovala se řeč Dra Zaillnera za zastřenou denunciaci proti pensionovanému důstojníku, jakým Novák byl.

K veřejné obraně proti střelbě Dra Zaillnera ani nedošlo, ježto odkudsi ze zákulisí začaly franktiérské přepady hospodářských podniků národních.

První napadena byla Občanská záložna a půjčovna a to z nečekané strany — franktiéři propašovali redaktoru Josefu Vrlovi do olomouckého Našince pumu, z níž vybuchl otravný plyn. V čísle z 19. I. 1870 se tam psalo:

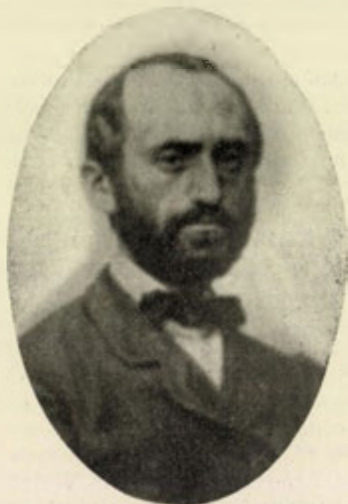
»Židovské snahy o rozdrobování gruntů nalezly křesťanské následovníky. Vytýkáme, že Ferdinandu Volzovi, který se chlubil, že již 4 grunty rozdrobil, Záložna do tohoto obchodu půjčila 4000 zl. Sama Záložna prý prostějovské grunty rozdrobuje. V čele společnosti prý stojí Hynek Čecháček s Aloisem Pořízkou a zastavatelem společnosti je Dr. Fanderlík. Dosud prý společnost skoupila 6 gruntů a od Záložny má vypůjčeno 35.000 zl. Společníky dalšími jsou Jakub Černil, František Pittner, Arnošt Beigl, Arnošt Weigl a Josef Hliňák, nadřečení prý jsou částečně výborové ve Spolku bavlnickém, který dle posledního vyúčtování prý Záložně dluhuje 61.000 zl. My tomu nevěříme a žádáme správu Záložny o vysvětlení!«

Vysvětlení bylo Našinci dáno v č.22. I. 1870 jako »Zasláno«:

»Není pravda, že Záložna občanská v Prostějově zapůjčila Ferdinandu Volzovi do obchodu k zakupování a rozdělování selských gruntů 4000 zl., jméno Ferd. Volze nenalézá se mezi údy neb dlužníky Záložny. Není pravda, že Záložna prostějovské grunty kupuje a rozdrobuje, není pravda, že stává jakási společnost k zakupování a rozdrobování selských gruntů z výboru Záložny občanské prostějovské; není pravda, že jí v čele stojí Hynek Čecháček, Alois Pořízka, Jakub Černil, František Pittner a Arnošt Beigl; není pravda, že společnost taková k obchodu svému požívá úvěru Záložny prostějovské 35.000

zl. Bavlnická jednota používá úvěru v Záložně od počátku svého trvání a měla dosud vypůjčeno 200.650 zl., na něž splatila 140.750 zl., mimo to má ve vkladech 5.000 zl. Občanská Záložna v Prostějově má velký počet údův na venkově a ze rozpůjčených 658.547 zl. má mezi rolníky a rolnickými záložnami 317.623 zl.

Alois Pořízka, jednatel. Hynek Čecháček, předseda.

PROFESOR JAN RICHARD DEMEL.

Ve stejně odmítavém způsobu osobně se ohradil Jakub Černil a Arnošt Weigel. Z okolnosti, že útok v Našinci týkal se otázky nedělitelnosti gruntovního majetku, o niž se zasazoval prof. Deml, hledali jedni pisatele v okolí pana profesora, jiní soudili z útoku na Bavlnickou jednotu, že nitky útoku jdou k barchetářům.

Brzo nato přišel i Dr. Bažant do konfliktu v otázce záloženské. Rolnická Záložna v Hrubčicích konala valnou hromadu a Dr. Bažant úředně k ní vyslal svého zástupce c. k. okr. sekretáře Bašného, načež vymáhal od záložny zaplacení za »cestovní outraty« za něho 5 zl. 87½ kr. a to do osmi dnů.

Neklid, vnesený do života záloženského, objevil se také v akci cukrovaru vrbateckého a byl namířen proti prof. Demlovi, který akci řídil. Týž 19. II. 1870 poukázal na to v Našinci otevřeným listem, adresovaným »Podnikatelům vrbateckého cukrovaru«. Prohlašoval v něm, že bezdůvodně jest podezříván a tupen, jakoby pracoval k tomu, aby k cukrovaru nedošlo. Opak jest pravdou. Ale když venkov věří více pomlouvačům, rozhodl se, že se o cukrovar přestává zajímati. Také proto, že v čele podniku stojí někteří, jimž důvěřovati nemůže, poněvadž schvalují zabíjení samostatného rolnictva rozdrobováním gruntů.

Oba tyto franktierské přepady měly otřásti důvěrou v reelnost předáků národních a byly odraženy. Arciť dosti obtížně a zanechaly po sobě mnohou koukol věcných i osobních sporů. Kořínek pozdějšího poměru mezi Prostějovskem a profesorem Demlem vyrůstal z nich.

Prof. Deml upustil od své resignace ve Vrbátkách, v nichž dne 23. II. 1870 došlo ke komisi na staveništi cukrovaru. Hůře se odrážel přepad Záložny. Její »Zasláno« vyvrátilo hlavní obvinění, ale stín zůstal ve jméně Ferd. Volze. Našinec řekl, že mínil Ferdinanda Vogla, a na to nebylo již Záložnou reagováno. Ústaváci osoby Voglovy rádi použili k dalším útokům proti Záložně, a ta chybila, že dle pravdy nevyvrátila, jakoby Krahulcovi vědomě byla půjčila peníze na drobení gruntů. Proto také ve výborové schůzi Záložny dne 26. II. 1870 oznámili své vystoupení z výboru radní Karel Novotný a Josef Böhm, dále J. Buchta a Arnošt Entner odmítnul pokladnictví.

To bylo další chybou, které franktiéři využitkovali při valné hromadě, v níž vystupovali tak, že byla obava o run na Záložnu. Chybu napravilo »Zasláno« z 10. III. 1870, které vydali nejvážnější mužové města i venkova. Znělo:

»Ohnivé rokování při poslední valné hromadě Záložny prostějovské, ode všech upřímně míněné, využitkováno bylo nepřáteli národních snah, aby rozseli nedůvěru mezi venkov a město, vzbudili nedůvěru k Záložně a aby tento blahodárný ústav úplně zničili. Venkované těmito nepřáteli postrašeni, počali se obávati o své vklady a nepřátelé jásali, že dosáhli cíle. Proto Eduard Chmelař a Karel Novotný sezvali poradu. My podepsaní seznali jsme, že všechny obavy jsou bezdůvodny a ručíme vám svou ctí a jménem, že Záložna vždy je s to

všem požadavkům vyhověti. Při rychlém vyzdvihování vkladů musila by Záložna uvěr omeziti a rolníkům i měšťanům peníze vypověděti a mnohý z nich by upadl do rukou lichvářů. Proto věřte ústavu. Byly-li jaké závady, vynasnažíme se je odstraniti.

J. Vrba, Dr. Fanderlík, Florián Novák, Antonín Vrána, Josef Böhm, Podivínský, Č. Sedláček, Em. Dostál, Čeněk Höger, Heřman Sluka, Karel Novotný, Eduard Chmelař, Frt. Možný.

Ani kasiňákům nebylo v té době příliš volno. Povstání v Krivošiji, v Boce Kotorské, bylo ranou do zad vlády a císař teprve po delším váhání dnem 1. II. 1870 podepsal jmenování centralistického ministerstva Hasnerova, v němž zůstali dřívější ministři centralističtí, tedy i Dr. Giskra, a na místo odstouplých povoláni byli: generál Wagner za ministra zemské obrany, Dr. Bahnhans za ministra orby a Dr. Stremayer za ministra kultu a vyučování. Ale nad centralismem stahovaly se mraky. Poláci se bouřili, Tyrolané opustili říšskou radu a znovu měl býti učiněn pokus o dorozumění s českým národem a měla se provésti volební oprava.

K tomu cíli snažil se Dr. Giskra odtrhnouti Moravany od Čechů. Proto v Brně ovládl časopis »Moravu« a zařídil, že redaktor její psal proti bratrskému poměru Čech a Moravy jizlivěji nežli »Debatte« a »Glocke«. Lid pokřtil časopis ten na »Mrvu« a příznivce jejího směru na »mrvaře«. Redaktor A. Crha byl odstrašujícím příkladem mrvařského Moravana. Sám o sobě jako český spisovatel měl v »Moravě« Zasláno, v němž se ohražoval, že by nesměl do Prahy, nespisovatelským způsobem: »V Praze nebral jsem ani zlaté lžičky ani svrchníky ... Několika pohůnkům, kteří se nemohou na mne na ulicích dost vynadívati, oznamuji, a co nejdříve dám některého z nich policajtem zebrat«.

Česká žurnalistika ostře odmítala mrvařství a Crha byl Humoristickými Listy charakterisován ve verších »Crhův domov«:

Kde domov můj? Kde vlasti má?
Tam, kde k spáse Moravanů
na Čechy teď kydám hanu,
zuře jako vzteklý pes,
hůř než »Neue Freie Press ....«

Přes to byla »Morava« všemožnou podporou vlády Dra

Giskry rozšiřována a také Crhovi — vracena. Prostějovský loterní spolek »Kotva« dostal »Moravu«, aniž ji předplatil, a vrátil ji s přípisem: »Číslo posíláme zpět, nechtíce takovou hatlaninu číst...«

Dr. Giskra zavedl také agitaci, aby se Moravané vyslovili proti svazku markrabství s královstvím a Crha psal pro ni velmi nešetrně. Ale na tvrdý špalek přišel tvrdý klín a protesty, řízené z ústředí české politiky sršely odevšad jako vykřesávané jiskry. Bylo o nich napsáno:

»Když vládě Giskrově začalo býti krušno, strhli ústaváci akci projevů osobní důvěry a brojili proti posvátné nám koruně české a drzou rukou trhati chtěli tisícileté svazky, vížící naši Moravu a sesterskou Čechii. My k tomu mlčeli. Když si však to mlčení začali vykládati sobě za příznivé a když začali národní uvědomění a lásku vlasteneckou lidu moravského v pochybnost uváděti, když zejména brněnská »Morava«, plátek to, který v službách cislajtanismu se uvázav nejen jméno drahé vlasti naší Moravy zostuzuje, nýbrž i jazyk český hanobí, tvrditi se osmělila, že slovanské obce na Moravě mlčením svým s cislajtanisováním Moravy souhlasí, tu počaly projevy obcí v tom smyslu, že samostatnost Moravy jen tehdy na věky bude zabezpečena, když odvěké spojení její s Čechami a se Slezskem v koruně Svatováclavské bude obnoveno a upevněno, a prohlašovaly, že budou odvěké, přirozené, právní a posvátné spojení Čech s Moravou proti každému hájiti a zastávati, pokládajíce každého za svého úhlavního nepřítele, ano za velezrádce, kdo by celistvost koruny české zrušiti se snažil.«

Také z Prostějova poslalo 14 členů obecního zastupitelstva a několik set národovců adresu, v níž se podobně energicky protestovalo proti změně ústavy federativní a proti cislajtanisování Moravy.

Dr. Giskra, jsa všude svírán kleštěmi odporu, pozval k rozmluvě Dra Riegra a Dra Sladkovského, ti však odmítli vyjednávati se stranickým ministrem centralismu a také proto, že nikdo z Moravy nebyl k poradě zván. Ježto pak říšská rada nechtěla přijmouti ani volební opravy Dra Giskry, kterou se sněmům mělo vzíti právo voliti poslance její, a ježto se k Tyrolanům připojili ostatní autonomisté, Poláci a Slovinci, a ježto zároveň hrozila válka mezi Pruskem a Francií, padlo dne

12.IV. 1870 ministerstvo Hasnerovo a s ním v té době také vláda centralismu.

Posudek o něm byl nepříznivý. Vládou Dra Giskry byl podán důkaz, že centralismus nemůže vésti ke konsolidování Rakouska. Vůdčími ideami jeho byl lžiliberalismus a nadvláda kmene německého či spíše koterie německo-liberální. Svobodomyslnost svoji chtěla dokázati zákony svobodomyslnými, z nichž však prospěch měly toliko živly, které na vládě a na kterých vláda závisela. Žaláře přeplněné politickými vězni, s nimiž surově nakládáno, soudnictví podrobené vládní libovůli, násilí nad právem vítězící. Jako žalářováním politických odpůrců si vláda získala čestný název vlády »kriminální«, tak krutost její, s kterouž snažila se potlačiti povstání v Boce Kotorské, zjednalo jí titul vlády »šibeniční«. Vzmáhajícímu se ruchu dělnickému doufala si přítrž učiniti násilím a řešila otázku práce bodáky. Krvavé srážky v Liberci, v Strašecím, ve Svárově vojska s dělnictvem, s mírnými požadavky a nikoliv hrozivě vystupujícím, jsou žalostný doklad sociální politiky její.[19])

XV.

V hostinci »u tří králů« seděl rolník Josef Hoch, zavalitý Hanák s krátkým knírkem a bradkou, a živě rozkládal s hostinským Karlem Podloučkem, zatrhuje při tom nářečím hrubčické »čuháčiny«. Mluvil jako revisor rolnické sladovny ku členu správního výboru a čertil se nad akcionáři, kteří se dali nachytati na lep nechuti k podniku, uměle vyvolávané, a kteří proto liknavě spláceli své podíly. Dosud bylo do podniku uloženo 170.000 zl., akciové jistiny splaceno jest pouze 100.000 zl., takže se počalo pracovati s dluhem 70.000 zl. Mimo to bylo nutno vydlužiti si celý provozovací kapitál! A ještě prý berní úřad chce předepsati daň výdělkovou, ač sladovna není v provozu. Ale vše zlé se překoná — podaří-li se r. 1870 zpracovati alespoň 6400 centů ječmene, bude lze vypláceti divi-

[19]) Dr. Adolf Srb.

dendu. Ceny obilí jsou příznivé. Pšenice stojí 5.30—6.90 zl., ryž 3.70—4.20 zl., ječmen 2.50—3.15 zl. Roku 1863 stála pšenice 4—5.50 zl., ryž 2.50—3.02 zl., ječmen 2.20—2.50 zl.

Do místnosti vešel husarský poručík a, řinče šavlí i ostruhami, vhodil na stůl čáko, až se zatřásl jeho žíněný chochol, a šňůry jeho vitéz—kötés břinkly na pozlaceného císařského orla, rozepial si hoření spony attily, až se zablýskl šarlatový tibet její podšívky, a volal číšníka.

»Ubytujete také vojsko?«, otázal se Hoch Podloučka.

»Náš ‚šelmaamt' posílá důstojníky k přechodnému ubytování nejvíce ke mně a ke zlatému jelenu. Za tohoto poručíka mně platí denně na byt 70 krejcarů, na světlo 10 kr. a za ranní a večerní topení 40 kr., celkem 1 zl. 20 kr. denně. Pro oběd mužstva od strážmistra dolů stanovena jest pro letošek cena 17½ krejcaru za porci. Husaři i v hotelu jsou dosti nepříjemní, ale jsou již na odchodu z Prostějova — husarský pluk velkoknížete Mikuláše č. 2 v květnu bude přeložen do Vídně a do Prostějova přijde z Pětikostelí dragounský pluk císaře Františka Josefa čís. 1. Husarů se rádi zbaví již i naši Němci, kteří se o ně opírávali. Jest mezi nimi napjetí od března roku 1869. V hostinci Ottavově se šlechtický důstojníček pustil do člena kasina hrubým »Basama Civilist« a také pokřtil ho na »infamer Kerl« a »Cujon«. Brzo na to husarští důstojníci obsadili stanoviště posluhů u sochy Mariánské a jeden z nich se položil na vozík tak, že svůj kanon namířil na promenující měšťanky. A jak vyzývavě jezdili po chodníku v ulici Petrské! A prostí vojáci? Ti co chvíli jsou v řeži s tkalcovskými tovaryši a nedávno ve Stichovicích kamením bombardovali německou výletní společnost« . . .

»Němci sotva se něčeho takového nadáli. Za regirování jejich Dra Bažanta!«, horkokrevně vystřelil Hoch. »Za okresního hejtmana, za něhož doposud jsme trpěli jen my! U nás v Hrubčicích proti starostovi, kterého císař r. 1866 vyznamenal vysokým řádem, opovážil se jednati nepřístojně proto, že majitel honby neměl dosti honců na zaječí hon, jehož se Dr. Bažant zúčastnil.«

»U nás starostovi Novákovi činí mnohé obtíže úřední i osobní a nahání tím vodu na holendr kasina. Usnesení české obecní většiny zdržuje a stěžuje, kde si Němci zabáhnou. Zamezil také jmenování Františka Martináka za učitele a ředitele na

hlavní a reální školu, dosadil tam odrodilého učitele a »turnrátha« Františka Nožičku a dle nového školského zákona prosadil jej za okresního školního inspektora. Toho Nožičku, který při přijímání dětí do škol vydává samé německé »Aufnahmscheiny«!...

»Těch úředních líbezností již bylo!«, připojil se k rozhovoru Hynek Čecháček, který právě přišel z domu Stulierova[20]), kdež byl prohlížet obchodní krám. »A teprve jich bude! Štěstí, že jsme včas změnili stanovy »Živy« tak, že dnes i venkov může do spolku a pryč od německých obchodů. A jde tam rád — ceny zboží jsou výhodné. Pšeničná nulka stojí 13 krejcarů, jednuška 12 kr., dvojka 10 kr. a trojka dokonce 8 kr. Mouka žitná jednomletá za $7^1/_4$ kr.... Při akci o zřízení akciové společnosti pro obchod střižní, pro niž jsme vypsali 2000 akcií po 50 zl., narážíme na politickou správu, která zdržuje povolení stanov společnosti. A obávám se, že tamtéž uvázne usnesení valné hromady Bavlnické jednoty, aby se přetvořila na společnost akciovou, čehož nutně potřebuje. Neboť nelze jí pracovati s úvěrem, poněvadž není protokolována a nemůže tudíž vydávati obchodních směnek. Akcií má býti 300 po 100 zl. a 200 po 50 zl.«...

»Bude na to vše dosti kapitálu?«, zapochyboval Podlouček.

»Zdá se, že poválečná krise peněžní jest již zažehnána. Stát má v oběhu salinek za 70½ milionu zl., státovek jednozlatových a pětizlatových za 2½ milionu zlatých, bankovek 1-5-50 zlatových za 335¾ milionu zl. a papírových šestáčků za 3¾ milionu zl., v celku za 411,999.321 zl. 90 kr. My v Občanské záložně a půjčovně máme již na tom slušný podíl. Půlroční příjem vykážeme 1,213.425 zl. 97 kr., zápůjček 733.242 zl. 45 kr. a reservní fond 14.848 zl. 55 kr. Obtíže, které nám Našinec neopatrně — či snad záludně? — připravil, jsou již překonány, napraveny. A kolik z toho státního oběživa mají naše Rolnické záložny!«

»V září otevřeme novou záložnu v Drahanech a tím konečně osvěžíme a k pokroku připoutáme naše hory«, dodal Hoch.

»Němci také se činí. Část průmyslníků a obchodníků rozhodla se založiti »Credit und Vorschussverein« dle systemu

---

[20]) Rašínova brána 7.

Schultze-Delitschova, upsali již 40.000 zl. a podali příslušnou žádost na místodržitelství. Dle mého soudu podnik ten udrží jenom tehdy, vymohou-li si, jak napovídají, aby byl platebním místem velkých bank. Neboť podílníci jeho, hlavně židovští obchodníci, potřebují své hotovosti stále obraceti v obchodě a nemohou je nechati uloženy jako stálý vklad. A co je peněžní ústav bez vkladových základů?«, doplnil Podlouček.

»Banky! Banka — o té potřebě jsem pro Prostějov již dávno uvažoval s Možným a dnes, bohudík, jest k nám na cestě. Dr. Fanderlík bude moci již na sjezdu záložen občanských, který se na listopad připravuje do Brna, sděliti, že Živnostenská banka právě zřídila filiálku v Prostějově«, rozjasnil tvář Čecháček.

»To jest silný trumf proti ústavákům, ale chybí nám ještě jeden trumf, rovněž vydatný«, zamrkal Hoch. »Sílíme a rosteme v městě i na venkově a nemáme časopisu, který by naše snahy šířil od místa k místu, od osoby k osobě. A zvláště dnes, kdy centralisté padli a kdy my čekáme, že dějinný pluh dojel na naše obratí. Časopis jest pro nás nutnou otkou«.

Čecháček potěšen, stiskl mu obě ruce: »I časopis, příteli, jest na cestě. Se starostou Novákem a s Drem Fanderlíkem jsme dojednali, že v srpnu začne vycházeti první český časopis prostějovský, týdeník »Občan«. Litujeme jen, že k vydávání nedošlo již v lednu. Jak jsme mohli srážeti bariéry překážek a nástrah, házené nám do kolejí z kasina i z úřadů!«...

Povzdech Čecháčkův měl oprávněnost pro dobu přítomnou i pro srpen — bylo nejen k volbám obecním, nýbrž i k volbám sněmovním.

Alfred Potocki, nastoupiv dnem 12. dubna 1870 v čelo vlády, obtížně sestavoval ministerstvo a hlavní jeho oporou byl hr. Taaffe, který vedl resort ministra vnitra a zemské obrany. Čechové zaujali stanovisko vyčkávací a premiér si je hleděl nakloniti tím, že dal amnestii pro delikty, spáchané obsahem tiskopisů i pro zanedbání povinné péče ve věcech tiskových a že odvolal Kollera. Mezi amnestovanými byli Karel Tůma a Jakub Arbes z Národních novin, Dr. Kódym z Hlasu a Josef Černoch z Olomouckých novin, který ve vyhnanství dlel 15 měsíců.

Vyjednávání se zástupci českého národa, jehož se z Moravy zúčastnil Dr. Alois Pražák a později Dr. Šrom, nevedlo k cíli,

ježto deklaranti pevně stáli při své deklaraci, a Potocki byl nucen obrátiti se k centralistům. Patentem z 21. V. 1870 rozpustil zemské sněmy až na český, v němž centralisté tehdy měli většinu, a vypsal nové volby na základě doplněného volebního řádu z 1. V. 1870, jímž se ve všeobecné části upravovala pochybná ustanovení, kterážto Prostějov byl na zemském sněmu rozvinul a pomáhal řešiti. Dle toho měli neplnoletí voliti svým zákonitým zástupcem, žena svým manželem a jiné svéprávné ženy plnomocníkem a korporace svými zákonitými zástupci.

Volby sněmovní byly již částečným ukazovákem, kam v srpnu povane vítr z okresního hejtmanství. Dr. Bažant podrobil volební seznamy kontrole berního úřadu a pozemkové knihy, avšak opravy provedl tak ukvapeně a jednostranně, že na průkaz starosty Nováka byl nucen několik národních voličů, které vyškrtl, znova zapsati do volebních seznamů. Týkalo se to hlavně spolumajitelů realit. Z volebních seznamů vyškrtnuto bylo 75 voličů a nově zařazeno 25 voličů ústavověrných, hlavně pensionovaných důstojníků a židovských obchodníků, kteří platili v křesťanské obci daň živnostenskou, avšak v ní nebydlili a jejichž »údství« obce bylo tudíž více nežli pochybno.

Dále se Dr. Bažant učinil znovu podezřelým ze stranictví tím, že legitimační lístky byly doručovány pozdě, takže čeští voliči si v »Politik« ve veřejném listě, adresovaném hr. Potockému, stěžovali, že »část voličů slovanských legitimací neobdržela. Ještě v den volby měl c. k. okresní komisař Frey u sebe 50 legitimačních lístků slovanských voličů a ti nemohli pro ně, ježto četníci je bez legitimačních lístků do volební místnosti nepustili, kdežto vedle v německém kasině židům i v čas volby lístky legitimační se vystavovaly. Po 6 dní před volbou náčelníci německého kasina a židovstvo neustále konferovali na okresním hejtmanství s Drem Bažantem, kdežto i starostovi města činěny byly všemožné překážky ohledně volebních seznamů obce židovské«.

Ve volební komisi byli za obec Josef Böhm, Frt. Možný a Karel Novotný (Mähr. Corr. o něm napsal: bývalý hrnčíř) a Drem Bažantem jmenováni Dr. Borák, Dr. Zaillner, Alois Haschke a Joachim Schreiber. Při volbě dne 27. VI. 1870 obdržel Jan Zajíček 403 hlasy a byl zvolen za poslance proti Floriánu Novákovi, který obdržel 325 hlasů.

V předvolebním boji ukázala se agitační úroveň Němců v pochybném světle a naznačila, že se k obecním volbám nebude štítiti ničeho. Dne 24. VI. 1870 napsali o straně národní: »Tvrdí se, že Prostějov má 14.000 Čechů a 2000 židů. Dle počtu proletariátu jste silnější — s výjimkou těch, kteří se na vás obohatiti chtějí —, ale není mezi vámi jediného, který by více uměl, nežli číst a psáti, neřku-li aby měl vyšší vzdělání školské. Inteligence, jakou mají Němci, marně u vás hledati«. A o Floriánu Novákovi psali: »Novák jest politickou nickou a úplně nesamostatný člověk, impotentní, jehož strana protěžuje jenom proto, že lepšího nemá. Novák jest loutkou, kterou Češi na drátkách dle libosti mohou točiti. Jest pouhým nástrojem několika křiklounů a hlupáků«.

Také židy, jejichž voliči ze 150 vzrostli na 202 — z těch bylo v obci křesťanské zanešeno 122 (!!) — kasiňáci perhoreskovali ostře. Dne 15. VI. napsali jim epištolu:

»Včera se mezi židy kolportovala výzva zemského komitétu, aby do sněmu postavili kandidaturu žida. My jsme zásadné proti tomu — dnešní zákony nečiní konfesionelních rozdílů, do sněmu nevolí se křesťan ani žid, nýbrž státní občan. Židé jsou na roveň postaveni jiným konfesím a nesmějí žádati, aby se opětně činily rozdíly konfesionelní a aby se do sněmu kandidoval žid jenom proto, že jest židem ... O mandát prý se chce ucházeti kterýsi rabín. Vy tedy chcete kandidovati duchovního? Nevíte, že duchovní vždy zůstanou stejnými, ať patří kterékoli konfesi — kde jest vaše pokrokovost?« ...

Kasiňáci ostře útočili také na Občanskou záložnu, že prý bez milosrdenství vypovídá úvěr, a proti kaplanům, že prý káží po hospodách. Na konec si to odnesl Dr. Fanderlík, že prý ve Vídni při Schillerově slavnosti nesl prapor černo-červeno-zlatý. Toto ukazovalo na to, že útoky vyšly z okolí Dra Nemluvila, který na universitě ve Vídni současně byl s Dr. Fanderlíkem a který jako čerstvo pečený a v Prostějově usazený advokát měl na útocích osobně konkurenční zájem. Nemohl prý snésti paralely: Dr. Fanderlík, syn státního úředníka, vrátil se do svého rodiště jako vlastenecký Čech, který se ani nerozpakoval, zvetšelý náhrobek svého otce nahraditi náhrobkem novým a při tom původní německý nápis nahraditi nápisem českým, a Dr. Nemluvil z ryze hanáckých Střelic do Prostějova přišel poněmčilý a v boji proti hanáckému svému rodu ...

Další předsrpnovou ukázkou bylo, že obecní úředníci agitovali pro — — Zajíčka.

Do zemského sněmu byl také opětně zvolen Dr. Zaillner a sněmem byl opětně vyslán do rady říšské.

Kdyby »Občan« byl již vycházel v této době volební, jak mohl prospěti volbě sněmovní, příštím volbám obecním a také sobě tím, že by byl v příhodný čas pevně zakotvil!

Tak později si stisknul čelo Hynek Čecháček i jiní!...

XVI.

Den byl podmračný a na policejní strážnici, málo prostorné a málo světlé, bylo příšeří. Policejní strážník a současně městský tambor Jan Zapletal přehodil si řemen bubnu přes rameno, paličky strčil do kožených držadel, čepici si posadil trochu na kuráž a na stolku hledal vyhlášku, kterou policajt Ugwic šel vylepovat a kterou on měl vybubnovat. Marie Hrušková nebezpečně se poranila sklem, odhozeným do příkopu, a městská rada vyzývá majitele domů, aby do obecních příkopů neházeli skla ani střepů. Současně se zakazuje, vynášeti na ulici smetí a vylévati splašky, a připomíná se, že v každém domě musí býti řádně a nepromokavě vyzděná žumpa.

»Dobře tak — policii ubude hamárů a křiků«, usekl mezi zuby tambor, chytil vrchní lejstro a vykročil k Černému dvoru. Tam paličkami začardášoval po bubnu a do houfu lidí, kteří se shlukli okolo něho, vyhlašoval jako majestát:

»Na vědomost se vám dává: Obecní rada města Prostějova upozorňuje tímto opětně a uvádí ve všeobecnou známost, že každý majetník domu, u něhož se má vypalovati komín... a sakra,... to jsem již česko-německy vyhlašoval dne 11. ledna!... přechytil jsem lejstro... no, ale vám, kakraholti ani po druhé to neuškodí... Tedy: Každý majetník, u něhož se má vypalovati komín, povinen jest toto 12 hodin před tím u obecní rady hlásiti, aby se potřebná opatření včas vykonati mohla. Majitel domu, jenž by vypalování komínu však neoznámil, propadá v pokutu 10 zl. r. č. a bude nejen majitel domu, nýbrž i dotyčný kominický mistr pokutován, anžto též

poslednější bez učiněného oznámení a obdrženého povolení nesmí k tomu připustiti, aby komín vypalován byl«...

»Můj také?«, ušklíbl se tkalcovský tovaryš, ohnul se a ukázal tamborovi záda. Z toho řehot, tambor do ráže, do níž míval blízko a rychle, a z úředního aktu, který má býti důstojným projevem zákona a řádu, stala se fraška. K té se namanul František Možný, který šel na policejní úřad, odvolal Zapletala a na úřadě ho disciplinoval.

Od té doby, co Čeněk Höger jest ve stálých soudech s obcí a má vyšetřování pro peněžní nedochvilnosti — tedy již od roku 1868 —, zastává on, místostarosta, úřad policejního radního a div při tom nezešediví.

Však by také měl proč šedivěti — v úřadě má Zajíčkova Barnikla, který nedovede správně psáti po česku a tím se policejní zprávy i na městskou radu posílají německé. Ostatně, jsou lepšími úřední formuláře státní? Na př. »Zpráva jednací přes obilní obchod na nadstojicim tržišti«, formuláře českoněmeckých domovských listů, výnosy místodržitelství o pěstování bource morušového, maršruty — cestovní listiny jsou německo české a málo srozumitelné. A což výnos o mrtvě narozených! Tento posledně byl zkomolen, že sotva z něho zmoudřeli lékaři a porodní báby, jimž poslán byl k nahlédnutí. Však tu jest na stolku, a podepsali jej lékaři Dr. Borák, Jan Foltin, Dr. Ignác Schön, Josef Böhm, Seemann a F. Weigel a 11 porodních bab, mezi nimi Vincencie Mihulková, Marie Kubíčková a Anna Suková.

Stejné obtíže s úřednictvem mají asi také jiná města — Prostějovu německy dopisuje i Velké Meziříčí, Telč, Kroměříž, ano i Kelč a také řada venkovských obcí z Moravy. Letos jest to až nápadno, hlavně proto, že po sčítání lidu jest obsáhlá korespondence o příslušnících obce, čímž letoší agenda policejní se zvětšila o několik set kusů. České dopisy posílá Zlín a Přerov a venkovské obce z Čech. Avšak jak ta úřední čeština vypadá! Jan Klág a stejně nedávno přijatý diurnista František Marecký, kteří na obci nejlépe ovládají spisovnou češtinu, píší: ohňonebezpečný... službopřátelský... žádá se o sklonné uložení (blahovolné)... odpovědně ctěného dopisu... s potahem na nařízení... O slohu škoda mluviti — české zápisy o schůzích obecních jsou otrockým překladem zápisů německých...

Při staletém útisku českého školství to ani není na div — vždyť ani na faře, která přece stála v čele našeho národního probuzení a která dala tolik dobrých a obětavých vlastenců Čtenářskému spolku, Orlici i Měšťanské besedě, není lépe. Matriky farní byly od r. 1622 do r. 1665 psány česky nebo latinský, v pozdějších dobách německy. Úmrtní matriky jsou dosud vedeny německy, jenom matriky křestní a oddavkové jsou od nastoupení české rady městské české.

Farář, kandidát poslanectví z r. 1865, ještě dnes často píše německy na městskou radu jako na »Patronatrepraesentanz« a, píše-li česky, jest to všelijaké — »Velectený zastupitelstvo patrona«. Německým přípisem žádal také v srpnu roku 1869, aby se místo čestného »kostelního otce« po úmrtí Josefa Zháněla udělilo Janu Wichterlovi... Také někteří učitelé, podávají německé žádosti za renumerace, za zvýšení platu... Čeština Jana Gefinga v silničním výboru, který vede protokoly česko-německé, jest lepší nežli čeština farní i obecní, nedosahuje však dokonalosti němčiny jeho protokolů německých...

Možný zasedl ku psacímu stolku a probíral čerstvě došlé i odložené spisy. Spokojeně kýval hlavou nad živnostenskými výkazy, které okresní politický úřad dodával — přibývá českých živnostníků! Nové živnostenské listy dostal Eduard Sluka na pekařství, Petr Kreutzer na kotlářství, Vincenc Strážný na tkalcovství, František Entlicher na stolářství a Jan Protivanský na cihelnu. Tu staví po úřední komisi ze dne 2. V. 1870 na pozemku svém a na pozemku Viléma Vojáčka vedle staré cihelny Herzmanského, kterou nyní má firma Fischer, Wünsch & Co. Dále Eduard Drbal dostal živnostenský list na výrobu kořalky po Rudolfu Mrázkovi »u zlatého jelena« a hotel rozšířil o 6 pokojů ve dvorním křídle na straně souseda Josefa Buchty. A což František Hél! Ten má již úředně přijatý pavilon v nově koupeném domě č. 155 na Senném trhu[21]). Za to Marie Czerná, vdova po bývalém purkmistru, má zakázáno provozovati barvířství v domě »u zlaté koruny« a Louis Götzlinger odmrštěn byl s rekursem proti zákazu odváděti splašky z barvírny v domě č. 6[22]) do potoka v ulici Petrské. Správné důsledky usnesení obecního zastupitelstva

[21]) Wilsonovo nám. 15. [22]) Revoluční třída č. 3.

ze dne 21. I. 1870, že průmyslové a živnostenské podniky, jimiž se znečišťuje voda, povolí se jen za městem!...

Konfekční závod Skene & Co., jak vidno z výpovědi najatých místností v I. patře vojenského »špitálu«, se rozchází, umřel. Místnosti po něm pronajímá Adolf Weinlich pro obuvnickou továrnu firmy »F. Budischowsky's Söhne« a sklepy pronajmou se na skladiště ledu. Současně se Bavlnické jednotě na další 3 leta prodlužuje nájem posavadních místností pod »okresem«.

Oznámení, že se ve Stichovském rybníku pytlačí na kapry? Hráznému Antonínu Bürglovi se nařídí přísnější dozor... Množí se polní pych? Hotaři Jan Smékal a Jiří Malíšek budou upozorněni...

Obecní lom v Dětkovicích? Revírník Eduard Belloni se vyzve, aby ve smyslu usnesení obecního zastupitelstva ze dne 11. II. 1870 vyhledal vhodnou skálu pro výrobu kamene stavebního i dlažebního a aby opatřil skalaře, jimž se pro začátek zapůjčí potřebné náčiní...

Genijní regiment č. 1 v Olomouci žádá o dodání 10—15.000 svazků vrbového proutí na fašiny a koše do olomouckých hradeb a pruty mají míti 1—2 sáhy délky? Kde by je Prostějov vzal? Žádost se postoupí Kralicím, které snad dobře mohou zpeněžiti proutí hájecké...

Starosta židovské obce Šalomoun Zweig opětně píše o sčítání lidu? V židovské obci se napočetlo 1465 duší, tedy oproti r. 1857 úbytek 131 duše. Za to v křesťanské obci zjištěno 14.252 duše, tedy přírůstek 1710 duší. Prostějov má tudíž 15.717 obyvatel a tedy přírůstek 1569 duší. Olomouc bez vojska má jen 15.231 duší. Přírůstku obyvatelstva na Moravě vykazuje Přerov 29.18%, Prostějov 25.31%, Brno 24.92%, Znojmo 22.18%, Jihlava 15.41% a pevnostní Olomouc jen 8.82%....

Stížnost, že vozkové, jezdící ve středu a v sobotu po půlnoci na trh do Olomouce, práskáním ruší noční klid v ulici Držovské? Zamezí se...

Strašně nemilá, bolestná věc — Čeněk Höger! Zástupce obce Dr. Trieschet sdělil, že zemský soud odsoudil Čeňka Högra ku placení 335 zl. 91 kr. obci, a starosta Novák správně nařídil, aby Dr. Trieschet patřičně zabezpečil pohledávku obce. Höger ani jinde neplatil a krajský soud v Olomouci

ohlásil již jeho konkurs a c. k. okresní soudce Umlauf žádá již o »vysvědčení zachovalosti pro zdejšího kridatáře Čeňka Högra, obchodníka suknem«. Při tom nutno také oceniti dům č. 54 Brněn. př.[23]), který Čeněk má společně s manželkou Annou a v němž se nalézá veliká stáj, pronajatá garnisoně pro koně, nemocné chorobami nakažlivými. Högrovi koupili ten dům r. 1865 po Františku Kolomazníkovi za 6020 zl. a dnes německý odhadce Hofmann ocenil jej na 13.418 zl. 4 kr.... Högře, Högře, tebou utrpí naše postavení na obci, tebou utrpí také naše hospodářské podniky, v nichž jsi funkcionářem, a hlavně Bavlnická jednota, kde předsednictví jsi se již vzdal!... Čeňku, Čeňku, Hynek Čecháček již r. 1867 tušil správně a dnes jest zdrcen se mnou. Kdosi tvůj úpadek časově řídil tak, aby stranu národní jejím dobrým a dávným pracovníkem ranil ve chvíli kritické a aby ji připravil o hlas ve II. sboru! A to ti ještě na krk háže oprátku manifestační přísahy, aby tě zavedl bůhví kam! A důsledky toho?...

Raport, že báně na farním chrámu bez nehody byla snesena a znovu zasazena? Kostelní kopule jest těžká, pojme prý obsah 320 mázů čili 8 věder pivních a jest pozlacená. Její kříž míval horizontální ramena, nad sebou ležící, a vespod ozdobné kování. Časem ztrouchnivěl jeho čep, kříž se uvolnil, nahnul a musil býti dne 26. VIII. 1870 snešen. Při opravě bylo kratší rameno odstraněno a kříž učiněn lehčím. V báni mimo jiné nalezen byl pergament z r. 1723 a na něm latinsky zaznamenáno, že se listina a jiné památky do báně uložily po požáru. Dále v ní nalezen pamětní spis z r. 1813, v řeči německé, psaný Františkem Waimannem, tehdejším písařem při magistrátu, a v něm zaznamenáno, že téhož roku pod Napoleonem I., císařem Francouzů, byla v Prostějově vojska francouzská, dále ceníky obilí a »jedna skřínka s relikvií svatých kostí«. Nalezeny také 4 kusy stříbrných mincí z dob cís. Leopolda a mince měděné a několik bankocetlí, kteréžto peníze 1813 byly v oběhu. Vše bylo v báni ponecháno, vyjma skřínky s relikvií, která odevzdána byla faráři Josefu Novákovi. Také tam ponechán zápis, že v Prostějově tehdy bylo 685 domů křesťanských s 5681 křesťany a 58 domů židovských s 1317 židy. Ve spise tom bylo také poznamenáno, že žid Koppel-

[23]) Revoluční třída č. 2.

deutsch žádal o povolení, aby mohl v obci křesťanské zakoupiti sobě dům a v něm se usaditi. Obec křesťanská tak dlouho tomu odpírala a se bránila, až byl žid se svojí žádostí odmrštěn.

Do věžní makovice dne 4. VIII. 1870 nově vložen pamětní spis o stavu Prostějova z r. 1870, sepsaný Janem Klágem, a pamětní listiny od všech spolků, jako od Čtenářského spolku, Orlice, Vlastimily, Sokola, Měšťanské besedy, německého kasina, turnérského spolku, hudebního spolku německého i židovského a spolku střeleckého. Z časopisů byly do báně uloženy Národní Listy, Politik, Orlice, Našinec, pražský Pokrok, Hospodářské listy, Humoristické Listy, Kikeriki, německé Humoristické listy, Presse a j., dále památné dva peníze ze slavnosti svěcení praporu Orlice, a stanovy všech spolků. Dojímala zpráva Čtenářského spolku, v níž bylo napsáno:

»a) An r. 1850 kromě spolku Čtenářského sotva v celém Prostějově jedna místnost veřejná (kavárna neb hostinec) se nacházela, kde by se nějaký časopis odebíral, teď r. 1870 ve všech místnostech, kde slovanské obyvatelstvo se scházívá, české a moravské listy jsou vyloženy. b) V běhu těchto 20 let se česká literatura ve všech oborech tak rozšířila, že při levné ceně mnohých kněh, jak poučných tak zábavných, mnozí i méně zámožní obyvatelé naši sbírky kněh sobě zaopatřili. A tak mohou ještě posud žijící zakladatelé spolku tohoto s jakousi hrdostí na to pohlížeti, že símě spolkem rozsívané tolikeronásobného užitku přináší. c) Spolkový život počal se na základě Čtenářského spolku rozmáhati a vyvinovati. Tak u nás vstoupil pěvecký spolek Orlica (1863), tělocv. jednota Sokol (1869) a Měšťanská Beseda (1865) v život, čímž Čtenářský spolek do pozadí ustoupiti musel. d) Poměry časové však se tak změnily, že spolky k duševnímu vzdělání a ušlechtění mysli směřující, již nepostačovaly, tedy bylo nutno takové opatření učiniti, jímž by hynoucímu blahobytu občanstva i hmotným způsobem odpomoženo bylo. Následkem toho zarazila se Občanská záložna, potravní spolek »Živa«, sladovna akciová a teď se utvořuje společnost k založení obchodu ve střižném zboží. V r. 1861 přestěhoval se spolek do místností p. Karla Novotného v brněnském předměstí a odbývá zde dosud své schůze«.

V Prostějově, 3. srpna 1870...«

»Ve spisu tomto opomenuta byla Bavlnická jednota, Vlastimila a nový podpůrný a pohřební spolek »Bratrstvo sv. Lazara«, který již má zajištěno schválení stanov a jehož členy již přijímá a léčí ranhojič Jan Seemann«, zabroukal Možný . . .

Po schodech ozvaly se mnohonásobné kroky. -- »Aha, padla šestá a úředníci jdou z úřadu! Půjde-li pak také již starosta?«, pomyslil si Možný a hleděl oknem. Ale starosta nešel a tož se vybral za ním do kanceláře.

»Přehlížím ještě několik aktů«, přivítal Novák a vybídnul náměstka, aby přisedl. »Aktů vyřízených i nevyřízených. Máme schváleno, že učitel Pořízka místo naturálního bytu, který postoupí pro učírnu, dostane ročně 80 zl., a rovněž usnesení z 21. I. 1870, dle něhož Prostějov zastavil placení ročních 8 zl. 40 kr. na učitele v Dětkovicích, Vranovicích i v Dobrochově a dle něhož současně se zřekl patronátu v těchto obcích a nebude více míti vlivu na ustanovování učitelů tamtéž . . . Václav Sika již dostal za školu v Petrské ulici zvýšené nájemné ze 200 zl. na 300 zl. ročně a Eleonora Všianská také má již za umístění jednoho oddělení dívčí školy »u varhaníka« ve svém domě č. 78[24]) zvýšené nájemné z 85 zl. na 100 zl. ročně Zvláště jsem rád, že na odpor nenarazilo umístění dvou školních oddělení ve vojenské nemocnici — tím úředně bylo prokázáno, že nových školních budov, o něž usilujeme, jest potřebí a že Němci, kteří dosud stavbu jejich znemožňují, nejednají v duchu školského zákona svých liberálních poslanců. Jednají také proti programu svého bývalého purkmistra Czerného, který r. 1864 prohlásil stavbu školních budov za část programu německé tehdejší většiny. Doufám, že alespoň ke stavbě školy v předměstí olomouckém dojde ještě letos — zemský výbor již nám na stavbu škol povolil 20.000 zl.« . . .

»Nepřijdou-li zase s nějakým rekursem titíž právovárečníci, jimž jsme přišli vstříc tím, že jsme k jejich nalehavé prosbě upustili od úředního odhadu měšťanského pivovaru a spokojili jsme se s oceněním z r. 1858, ježto propinační právo zaniklo a pivovar byl tím znehodnocen. Měl jsem a mám při tom pocit uspokojení, že jsme před vyhověním jejich žádosti pamatovali na rozvoj města a vymínili si vymezení hranic »cirgartenu« a přenechání valu k účelům veřejným«, dodal Možný.

---

[24]) Masarykovo náměstí 32.

»Za to se střelnicí to není všem snesitelno. Patří českým právovárečným měšťanům zrovna tak jako německým, všichni platili na její vybudování a nyní Zajíček zamítl žádost Sokola, aby mu střelnice byla propůjčována ke cvičení ve střelbě do terče.

HANÁCKÝ TERČ STŘELECKÝ Z R. 1790.

Na střelnici bývalo i v XVIII. století více národnostní snášenlivosti. O tom svědčí hanácký terč na střelnici, který jest z r. 1790. Uprostřed něho jest Hanák, sevřený v robotní kládě a jdou k němu dva Hanáci, z nichž jeden drží v ruce okovy, symbol roboty. Terč má nápis:

Emblem! Jenom te ho vem
a nepóšťé ho z klade,
až zaplati všechno všade
a pak s ňém ven . . . !«

»Také přemýšlím o několika jiných otázkách«, pokračoval starosta. »Po zboření hradeb u Vyškovské čili brněnské brány a krámků v levé straně brány, hlásí se o stavební místa, odklizením hradeb vzniklá, naši Böhmové, soustružník tam, kde je krám Schumův, a mydlář proti pumpě v uličce u bývalých hradeb, ale oba jsou členy zastupitelstva a proto stavební sekce by měla vyčkati, nebudou-li také jiní uchazeči ... Rekurs náš proti úpravě cesty určické byl zamítnut a proto již jest zavedeno jednání se silničním výborem, aby ji zřídil na silnici okresní. Silnice nádražní jest již dohotovena a přijetí její mezi silnice okresní mám zabezpečeno«.

»Jenom když již jest po starostech se severní dráhou«.

»Ano, jest dokončena. Stavba pokračovala dle programu, takže generální inspektor dvorní rada rytíř von Eichler mohl již dne 8. VI. 1870 přijeti na inspekci dráhy. Toho dne projel trať z Olomouce do Prostějova na lokomotivě slavnostně vyzdobené a to bylo vlastní přijetí stavby. Proto také jsme se zúčastnili inspektorova přivítání na nádraží, které má čtveřici kolejí železničních. Bylo ověnčeno a dekorováno prapory v zemských a státních barvách a obklopeno četným obecenstvem z města i venkova. Po příznivé inspekci bylo zařízeno, aby trať definitivně byla předána provozu a to pro zboží již dnem 1. VII. a provozu osobnímu dnem 15. VII. 1870. Ředitelství dráhy u příležitosti otevření provozu tratě Nezamyslice-Šternberk dalo moravskému místodržitelství dar 3.000 zl. pro chudé v obcích podél tratě. Z toho se prostějovskému hejtmanství dostalo 800 zl. a Dr. Bažant pro chudé města Prostějova přidělil z nich 350 zl. a poukázal je farnímu úřadu. Vlaky již jezdí, jsme světu blíže a jistě všichni spokojeni«.

»Ne všichni«, potutelně se usmál Možný. »Při otevření tratě byly vystrčeny také černé prapory — »u zlaté vši« a na mostě v olomouckém předbrání. »Ajznboňáci« dali těmto svým hotelům vale a ony se s nimi loučily černým smutkem. A ještě někdo byl zklamán — naši kluci a výrostci uviděli železniční úředníky a zřízence v jiných uniformách, než hlásala jejich písnička »Ajznbónská uniforma«, a posměšky zamrzly jim na jazyku ... A ještě něco. Nádraží postrádá stanice pro cizozemský dobytek hovězí, jehož město samo ročně spotřebuje 1000 kusů, a bude potřebí o ni zakročiti. Dále jest nutno upraviti jízdu a tarify pro »Společnost dostavníků prostějovských«,

kterou zřídili Em. Líbal, Alois Mazal a fiakrista Kunz. Myslím, že by při jízdách k vlakům měla zastavovati »u tří mouřenínů« a za branou olomouckou u kavárny v novém domě stavitele Pospíšila[25]), do které Feiler přešel se zrušené kavárny Woltzovy«.

Starosta projevil souhlas a Možný navázal dále: »A co jest s plynárnou?«

Novák stáhl obočí jako k hněvu i jako do starosti: »Při komisionelním jednání dne 7. I. 1870 byly stanoveny podmínky stavební v úseku nádražním a obecní zastupitelstvo je schválilo 21. I. 1870. Mezi jiným bylo také, jak víš, stanoveno: 1. obytné stavení povoluje se u nově stavěné silnice k nádraží, výrobna a plynojem u silnice vrahovské; 2. z ohledů policejních ohradí se závod zdí; 3. koks se nesmí skládati mezi gazometrem a budovou, proto se pro něj musí vyhraditi místo oddělené. Dále jest nepřípustno na dvoře skládati hořlavé produkty — olej, dehet, maz, smolu. Notář Einaigl podal proti usnesení zastupitelstva protest, byl však odmrštěn a firma Pippigova započala se stavbou. Ve stavebním mezidobí měl jsem mnoho jednání o smlouvu s osvětlování města. Zástupce plynárny Fritz zaslal ceník pro konsumenty, avšak ten jsme v městské radě odmítli jako nevyhovující. Opatřil jsem si ceník plynárny v Kroměříži a vymohl jsem, že se Pippig přizpůsobil, načež v květnu vydal německo-česká »Pravidla plynárny Prostějovské o zřízení osvětlení plynového.« Tarify byly stanoveny nejen pro konsum plynu, nýbrž i ceny instalační. Právní poměry jsem tedy uvedl do pořádku, ale začíná se plniti moje obava z finančních společníků Pippigových. Kommanda plno, peněz nikde a z toho stavební rozpaky, kterým přišla vhod i válka prusko-francouzská, která v mezidobí tom vypukla. Firma Pippig & Co žádá o odklad veřejného osvětlení, které měla připraviti na 1. srpen, až na 1. září a uvádí, že se opozdila nezaviněně: hutě Sobotínské a Štěpánovské byly stavbou dráhy jinak zaměstnány a válka prý firmě znemožnila, aby zavčas dostala některé stroje z Berlína. Nezbude, než odklad povoliti a nechati se vysmívati kasinem. Starost nad starost!...«

Večerní šero zvědavě nahlédlo oknem a ustaraní otcové

[25]) Wilsonovo náměstí 4.

města uposlechli jeho pokynu a odcházeli k rodinným krbům. Chmúry šera i starosti plížily se za nimi...

XVII.

Při konfliktu pruskofrancouzském a válkou, vyvolanou Bismarkem a vypovězenou Napoleonem dne 19. VII. 1870, všude v Rakousku hrklo jako ve starých švarcvaldkách. Dynastie tušila, že v této válce jde o více nežli o porážku Francie a že koruna císaře německého, kterou dosud nesli Habsburgové, sedí na bodácích jehlovek. Vláda cítila, jak se otřásají základy zahraniční politiky Beustovy a ústaváci trnuli v obavách, aby se neopakoval Králové Hradec, po němž se rakouská politika hleděla přiblížiti Slovanům. K tomu ukazovala rafička z Prahy — Potocki potřeboval Čechů, rozpustil český sněm, který byl dosud k vůli centralistům ponechal na pospas Němcům, a očekával, že deklaranty oblomí ku vstoupení na radu říšskou.

A kasiňáci? Byli jako na houpačce a válka jim z místních ohledů přišla velmi nevhod. Komu přáti vítězství? Křivdy pruské okupace dosud nejsou zapomenuty, ale politika Bismarkova oslňuje. Dr. Zaillner přinesl z Vídně zprávy o počátcích hnutí všeněmeckého a tím, třeba mimoděk, upozornil, že Berlín jest pro Němce tím, čím Mekka jest Mohamedánům. Vítězství Pruska posílí vliv němectví, ale oslabí vliv Rakouska a tím je může odkloňovati od centralismu, který jest architravem kasina. Vítězství Francie naopak může upevniti převahu Rakouska v Německé říši a Mekkou učiniti Vídeň, která jest Prostějovu tak blízkou. A Dr. Zaillner má Napoleona rád — kam tedy? Tma v pravo, tma v levo a obecní volby přede dveřmi!...

Na straně Francie rozhodně stál Dr. Fanderlík v důvěrné schůzi, k níž se do jeho kanceláře sešli starosta Florián Novák, učitel Pořízka, Karel Novotný s Hynkem Čecháčkem, nejen proto, že Napoleon III. r. 1867 přijal Dra Riegra, který se dožadoval sympatií pro Čechy a odevzdal mu pametní spis, v němž se dovolával, aby »Rakousko bylo silné a nebylo pří-

věskem Německa«, nýbrž i z přesvědčení o právu Francie. Při tom usoudil, že v nejisté situaci zahraniční mnoho pro Prostějov odviseti bude od rozhodnutí politiky deklarantské. Ale při tom doufal, že právě touto nejistotou snad se k obecním volbám docílí neutrality politické správy, která dle jeho soudu při volbách sněmovních stranila Němcům, hlavně v otázce volebního práva pensionovaných důstojníků a při jmenování členů volební komise.

»Nad obecním domem válejí se těžké mraky«, promluvil starosta o situaci volební. »Od posledních voleb obecních mnoho se změnily daňové předpisy a tím i volební poměry. A sotva k našemu prospěchu. Němčický již sestavil berní výkazy a sekretář Kreml z nich sestavuje pořadí poplatníků dle výše daňové. Dosud jsem důchodnímu věřil, ale nevím, nevím. Když jsem k němu nečekaně přišel pro berní akta, objímal se s rukavičkářem Klementem a stoláře Františka Zbořila, který sedí na kasiňácké rozvoře, s úsměvem oslovoval »Superfly«. Akta měl na stolku a vedle nich několik listů, na nichž seděl ošklivý pavouk. Nejsem pověrečným, ale napadlo mně, že tam, kde číhá pavouk, jest pavučinová past, do které zákeřník chytá kořist a ve které ssaje krev své oběti ... Ostatní úředníci až na Kláge, jemuž jsme plat z denních 70 kr. zvýšili na 25 zl. měsíčně a který od ledna jest definitivním kancelistou, a až na Mareckého, jsou zjevnými stranníky Zajíčkovými. Dnes již mezi ně patří i ten nimravý diurnista Jan Glas, jehož jsme v prosinci 1868 s definitivou odmítli a jehož definitivum prosadil Dr. Borák ve schůzi lednové, v níž bylo přítomno 11 Němců a našich jenom 10«.

»Jenom ať Zajíček s Glosinkem nepohoří, jak Czerny pohořel s Bobrovským a Klosem«, pokrčil rameny Pořízka. »Stává se z něho chorobný lakomec a nedělá čest úřednickému stavu. Jeho otec si ke stáří na krk uvázal mladou ženu, k vůli níž zadlužil dům č. 22 M[26]) a jeho Glosinek s domem převzal břemena, která těžko úrokuje. Proto škrtí a začíná si přivydělávati po hospodách hrou na klavír«.

»Pozor na Barnikla!«, připojil Čecháček. »Začíná se cosi mluviti o něm a o kolcích na úředních spisech«.

---

[26]) Kravařova 5.

»A co ti jejich kasiňáci?«, prohodil Novotný.

»V rozpuštění českého sněmu vidí první ránu proti politice svých vůdců a trnou o místodržitele barona Poche, který jest výkonným orgánem ústaváckého vedení, a trnou také o svého Dra Bažanta, který jde ve šlépějích Giskrových«, mínil Dr. Fanderlík. »Z taktických ohledů zahráli si na patrioty a výměny vojenských posádek použili k loyálnímu projevu, který má čertovo kopýtko. Turnverein a Gesangverein společně dne 20. VII. 1870 zažádali o povolení pochodňového průvodu ze střelnice k bytu plukovníka 2. pluku husarského rytíře v. Schemela a při tom také k bytu Dra Bažanta. Půjdou s hudbou a u domů uspořádají serenády. Pro nás to znamená zabezpečování pensionovaných důstojníků pro volby obecní a odhodlání c. k. okresního hejtmana, stůj co stůj jíti po boku kasina. Proto my všichni na národní palubu a ruku v ruce s měšťanostou. A nyní k rozdělení úkolů!...«

Téhož večera sešel se v kasině užší volební výbor německý a uradil se, působiti všemožně k brzkému vyložení volebních seznamů pro volby obecní, aby reklamační řízení co nejrychleji mohlo býti provedeno. Na reklamační řízení strana jest obrněna a jím doufá ve vítězství.

»Ale překvapení, které reklamacemi chystáme«, otřásl se Dr. Nemluvil, jako by ho přeskočila smrt, »viselo na vlásku. Starosta zahlédl u Němčického vedle úředních berních předpisů, pro které si přišel, lejstra zápisků a tak tak že po nich nesáhl. Byly to daňové výkazy berního úřadu, obci dosud úředně nedodané, ony, z nichž jsme již těžili při reklamacích sněmovních a které jsou doplněny nejnovějšími předpisy«.

»A co Dr. Bažant?«

»Ví o výsledku mé cesty k Dru Giskrovi i do obchodní komory brněnské, a tož klidně hledí na Paříž i na Berlín«, chlubivě zadrnčel hlas Dra Zaillnera...

O válku také se navazovalo na valše a to tak živě, že i kartaři a kulečníkáři nechali hry a mísili se do hovoru. Zájem vzbudil předseda Čtenářského spolku P. Antonín Vrána, který oceňoval zdatnost francouzských vojsk a vzpomenul r. 1805, kdy je Prostějov poznal ve svých hradbách. Bylo to za války třetí koalice proti Napoleonovi I. po bitvě u Slavkova.

Po porážce rakouského generála Macka u Ulmu dne 26. X.

1805 vtrhl Napoleon do Vídně a obrátil se pak do Moravy, kamž císař František uprchl a rodinu zabezpečil za hradbami Olomouce. Ruský car Alexandr I. spěchal Rakousku ku pomoci s armádou 36.000 mužů. Armáda jeho táhla od Olomouce přes Prostějov k Vyškovu a její štáb se dle zápisků prostějovského občana a justiciára Václava Fichtnera, ukončených 8. I. 1806, dospěl do Prostějova po půlnoci dne 17. XI. 1805. Purkmistrem tehdy byl Adam Entl a ten prodělával očistec s vyživováním Rusů, kteří byli sesíleni zbytky rakouské armády, utábořivší se u Kralic. Dne 27. XI. 1805 přijel do Prostějova císař Frant. s ruským carem a uzavřeli se v jeho hradbách. Rakouský císař ubytoval se v hostinci »u zlaté koruny«[27]) a car dostal byt v domě Kajetána Entla, bratra purkmistrova, v domě č. 28[28]), kde byl hostinec a kavárna. Císařové na ochranu měli regiment myslivců, kozácké regimenty Torosky a Sisonov a dragounský regiment Pavlogorovsky, kteréžto se rozložily v okolí a své štáby měly ve Výšovicích a ve Vřesovicích. Ve vnitřním městě zůstalo 200 mužů infanterie a 130 mužů kavalerie, kteří obsadili brány a obstarávali stráž i patrouily.

Starosta Entl byl přijat císařem i carem a od obou za péči o vojsko obdržel dary: od císaře rakouského uznání, od cara uznání a brilantový prsten.

Císaři dne 28. XI. k polednímu odjeli do Vyškova a ruské vojsko s nimi. Dne 29. XI. přivedeni byli od Vyškova do Prostějova první Francouzi — 2 ranění důstojníci, 26 raněných vojáků, 18 zajatých důstojníků a 139 zajatých mužů. To budilo důvěru ve spojeneckou moc a ještě více ji posílila událost, že 1. XII. do města dojela válečná pokladna.

Ale již dne 2. XII. nejistotu vzbudila silná kanonáda a ruští dragouni a kozáci, kteří v noci prchali k Olomouci. Brzo po nich vrazilo do města 12 ruských gardistů a za nimi 5 francouzských chasseurů, kteří je pronásledovali, načež ke 4. hod. odpolední přijela francouzská avantgarda 800 mužů a k 5. hod. 3000 kavaleristů, živý to doklad, že Napoleon u Slavkova zvítězil nad oběma císaři. Ráno 4. XII. přijel do Prostějova princ Murat, generáli Cafarelli, le Croix a Roger se suitou a zaváděli jednání o kapitulaci Olomouce. Tamodtud kvapem

---

[27]) Žerotínovo nám. 12. [28]) Masarykovo nám. 13, nyní důchod radnice.

utíkala císařovna do Těšína, ale dojela jenom do Místku, kdež ji zadržely porodní bolesti a porod.

Prostějov dostal silnou okupaci francouzskou a dle příkazu francouzského velení stal se vyživovacím střediskem francouzské armády. Starosta Entl byl pověřen rekvisicemi pro dominia Plumlov, Vřesovice, Kralice, Tovačov, Čechy, Náměšť, Litovel, Chudobín, Konici, Opatovice, Šebetov. K tomu ještě z nařízení generála Cafarelliho byla ve vnitřním městě ubytována a stravována generalita, štáb a dva regimenty kavalerie a v předměstích dva regimenty infanterie. Docházelo k neshodám, při nichž na starostu bylo útočeno bajonetem, a nešetřeni měšťani ani průmyslníci. Továrna Ehrenstammova přišla o mnoho pláten, muselinu a kartonů.

Prostějovu se neulevilo ani při vyjednávání o příměří a o mír, ježto demarkační linií mezi nepřátelskými armádami byly říčky Blata—Romže—Třebůvka a Prostějovu zůstalo opatřování vojska francouzského. Leckde jsou francouzské památky na tvrdých 5 neděl okupace. Tak na př. ve Stražisku dosud se říká parcelám na pravém břehu Romže »na francouzské«.

Na bitvu tří císařů u Slavkova ze dne 2. XII. 1805 Prostějov dlouho měl památku — byl vyjeden, měl přes 200 zničených domů a na desítiletí byl ochuzen.

»Živou památku na Slavkov dosud máme v rodině E. chevaliera de Saint-Privée, jejíž předek patrně byl ve slavkovské bitvě raněn a léčil se u Milosrdných, kdež tehdy ordinoval městský fysik Dr. Josef Besnegger šlechtic z Donnersfeldu a městský ranhojič Maillard. Potomkem jeho jest kominický mistr Hugo chevalier de Saint-Privée, který se do roku ožení s Annou, dcerou Martina Sojky z Prahy a dostane třetí kominickou koncessi. Více památek na Slavkov asi již nemáme«, vzpomínal Ferdinand Lošťák, řezník z Plumlovské ulice.

»Oho!«, ohražoval se Jiří Hladík. »Můj otec byl u Slavkova raněn, baron Laudon ho jako patentálního invalidu ustanovil dozorcem svých koní v Bystřici p. H. a on při tom ze slámy dělal modely pro sádrové sošky. Víte, upletený model se nahrazoval sádrou a pak teprve se z ní vyškrabala figurka. Sláma zůstala uvnitř a figura tím zůstala pevnější.«

»Co tvá figura má co dělat se Slavkovem?«, pichl čalouník Jan Telařík.

»Uvidíš. Otec ty slaměné modely svazoval řemenem, na

kterém u Slavkova měl připásanou šavli, a ten slavkovský řemen jsem zdědil. Urobil jsem si z něho potěh a, až přijdeš ke mně pro podrážky na boty, přetáhnu jím tvou figuru a dám ti jím »zavyuční list«...

»Co pak je to potěh ze řemene vojáka!«, rozesmál se Jan E. Böhm. »To já z bitvy u Slavkova mám kus tabatěrky nějakého štáby nebo generála, kteří za těch časů šňupávali o sto šest. Čím větší pán, tím větší míval tabatěrku. Jak jsem k ní přišel? V Kostelní ulici bývali vedle nás vetešníci, kteří poď rukou získávali zboží z vykopávek ve Slavkovském rybníku, ponejvíce zbraně z bitvy tří císařů. Koupil jsem od nich partii a v té jsem našel zablácené víko objemnější tabatěrky. Víko jest ze želvoviny a na něm jest vymodelován obrázek dobývání bastilly a pod ním nápis: Prise de la Bastille et du gouverneur par les bourgeois et les gardes française le 14 julliet 1789. O této památce dozvědělo se National-Museum Paris a chce ji ode mne získati...«

»To by's měl, Böhme, odskočit k Metám, kam prý se generál Bazaine po porážkách u Courcelles, u Mars-la Tour a u Gravelotte uchyluje, a dáti mu slavkovský šňupec. Snad by si zbystřil vojevůdcovský zrak a přibral by si na Němce slavkovský potěh«, nadskakoval knihař Růžička, když v té do kavárny přišel učitel Jan Kaiser s Aničkou Novotných, která zamířila ke kavárenské kredenci a vystřídala v ní svoji sestru.

»Jdeme ze společné zkoušky Vlastimily s Orlicí«, odkládal učitel klobouk. »Koncert v Hliňákově zahradě dne 14. VIII. 1870 bude ještě zdařenější, nežli bylo první společné vystoupení obou spolků v dubnu, a jistě vyváží serenádu Dra Bažanta. Moje Vlastimila bude zpívati jako kůry andělské«.

»To bude něco pro noviny«, prsty zalusknul P. Vrána. »Konečně v Prostějově máme první český časopis. Občan, týdeník prostějovský, vydal první číslo dne 7. VIII. 1870. Číslo stojí 4 kr., předplatné na měsíc jest 16 a poštou 20 krejcarů. Redakce a administrace jest na náměstí v domě č. 79[29]) a filiální expedici má Josef Kompošt, hostinský »u zlaté koruny«, knihkupec Alois Růžička v plumlovské uličce, Jan Volec — říkají mu Nukl, že jest Jan Nepomuk — vedle valchy a Vilém Volec, kupec v plumlovské ulici. Občan vychází v neděli ráno,

[29]) Rašínova brána 10.

tiskne se u Josefa Groáka v Olomouci a za redaktora získal osvědčeného a »kriminální« vládou tak těžce pronásledovaného Josefa Černocha v Olomouci. Věru, za Dra Fanderlíka se naše vody hodně pohnuly. Sokol má stanovy schváleny od 3. VI. 1869 a přeroste německé turnéry«.

JAN KAISER Z POZDĚJŠÍCH LET.

»Máme čilý výbor a nadšené členstvo«, vysvětloval tkadlec Jan Machner. »V prvním výboru Sokola jest Dr. Fanderlík starostou, měšťanosta Florián Novák jeho náměstkem, Jan Čecháček jednatelem, Gustav Sonnevend pokladníkem, hospodářem učitel Jan Fiala a členy: Arnold Binko, Jakub Černil ml., Vladimír Hanáček, Eduard Chmelař, František Možný a toť náš milý hostitel Karel Novotný. Činných členů máme již 52 a v době prázdnin vyslali jsme do Prahy učitele Jana Fialu, aby se v Sokole »Tyrši« vzdělal na cvičitele. Zatím cvičení řídí hlavně bratr Josef Wait«.

»Idea sokolská jest uskutečněním báje blanické a, jak pevně věřím, stane se nám Suezským průplavem, který byl dne

17. XI. 1869 otevřen a kterým již projelo přes 500 lodí a na nich 24032 cestující«, nadšeně se ozval Kaiser. »Náš Sokol jest jednou z těch lodí a ti 52 jeho členové jsou malým zlomkem blanických rytířů, kteří na ní projedou národním naším průplavem. Arciť pojedou-li pod vlajkou, která jest lodivodem nového almanachu »Ruchu« z r. 1870, věnovaného »velikého Čecha mistra Jana Husi památce věčné«, v němž Eliška Krásnohorská volá:

Ty, vlasti, jediná má lásko! . . .

Také věřím, že národní učitelé tím průplavem provedou další sokolské lodi, což také čekám od jejich sdružování, k němuž učitelstvo nutkají mnohé ožehavé otázky, vznikající z nového říšského zákona školského ze dne 14. V. 1869 a zemského zákona ze dne 24. I. 1870. Dne 4. VIII. 1870 sešli jsme se z prostějovského hejtmanství do budovy hlavní a reálné školy, abychom se poradili o zřízení učitelského spolku. Schůzi zahájil můj zeť učitel Šlerka, načež za předsednictví prof. Demla učitel Novotný předčítal navržené stanovy spolkové. Zapsati se dalo ihned 45 učitelů, spolek se bude jmenovati »Učitelský spolek v Prostějově« a přistupuje k ústřednímu moravskému spolku učitelskému v Olomouci.«

»Rosťtež a množtež se!«, zamávnul P. Vrána rukou, jakoby chtěl žehnati, a Hladík si povzdechl:

»Hůře bude s lodí krejčovskou, o kterou Možný již dávno měl obavy. V sále Volcové sešli se krejčí k poradě o utvoření společenstva, které má nahraditi starý cech krejčovský, a přijali stanovy — německé. My obuvníci společenstvo obuvnické již máme a stanovy naše jsou — české« . . .

XVIII.

Volební seznamy k obecním volbám byly vyloženy dne 21. srpna 1870 v době rušné, pohnuté. Po obklíčení Bazaina v Metách bylo Rakousko v rozpacích a revidovalo svoji armádu. Vyšší důstojníci prostějovské posádky byli povoláni do Vídně a počet koní dragounských byl doplňován na válečnou míru.

Napjetí bylo všeobecné a neobyčejné, takže se ani zvláště nemluvilo o obecních volbách v obci židovské, kde ze 300 voličů jich volilo jenom 48. Proto také bez židovské odezvy zůstal posudek Mähr. Corr., který neúčast na této volbě sváděl »na pašovství a patriarchalismus, v židovské obi vládnoucí« a na to, že se tam pomíjí intelligence. Nepovšimnuta zůstala také nelibost téhož časopisu nad tím, že starosta Novák dal plakatovati dík kabinetní kanceláře za projev blahopřání k císařovým narozeninám, jakož i časopisecké prsknutí, že »Němci projev ten považují za manévr k obecním volbám«.

Ve volebních seznamech zaneseno bylo voličů celkem 1838 a volební daň obnášela 46.270 zl. 13 kr., tedy o 9.807 zl. 32 kr. více nežli posledně. V I. sboru zaneseno bylo 68 voličů, mezi nimi 22 viriliste, II. sbor měl 257 voličů, mezi nimi 32 virilisty, III. sbor 1513 voličů. Virilisté byli zanešeni celkem 54.

Nejvyšší poplatník v I. sboru M. & J. Mandl měl daně 2719 zlatých 73 kr. (v r. 1867 měl Mandl Mayer & Ignác jen domovní daň 170 zl. 77 kr.), za ním byla I. rolnická sladovna s daní 1068 zl. 91 kr. a poprve tu byl jako volič zanešen Karel Vojáček, majitel domu č. 57 M.[30]) Nejnižší volič tu měl daně 143 zl. 28 kr.

Ve II. sboru byl nejnižší census 37 zl. 66 kr. a poprve tu byli voliči František Wichterle za dům č. 44[31]) a Jan Protivanský, majitel domu č. 229 Pl. př.[32]). Ve III. sboru bylo přespolních majitelů pozemků 269.

Zkušené oko mohlo na první pohled viděti, že sestavení seznamů jest vadné — nikde nebyl uveden spolumajetek manželů, což sice bývalo za purkmistra Czerného, což ale bylo již r. 1867 alespoň částečně napraveno. Důchodní Němčický zapomněl na prvotní svoji snahu po korekturách starých závad!...

Němci uvítali vyložení seznamů sebevědomě a s bubnem ohlašovali rekursy a prorokovali, že »bude jim, jak doufají, vyhověno. Němci již vědí, jak odkrýti nesprávnosti. Marně národovští matadoři vysedávali noci na valše.« Při tom také již vyhlásili směrnice pro německé kandidatury, napsavše: »Neníť, bohužel, mnoho těch, kteří jsou způsobilými. Zkušenosti z posledních devíti let ukázaly, že mnohý sice umí při

[30]) Masarykovo nám. 6. [31]) Žerotínovo nám. 5. [32]) Na hrázi 3.

Božím Těle s velkou grandezzou nésti nebesa nebo svíce, ale že ve výborových schůzích mlčí jako nově jmenovaný kardinál a že činnost jejich se vyčerpává povstáním při hlasování. V odborech činnost mnohých jest rovna nule a některým i to jest mnoho a proto raději do odboru nechodí. Při tom však přece mají ambice, aby znova byli na kandidátní listině«. Za pisatele této charakteristiky německých členů obecního zastupitelstva považován byl mladší advokát a město se kasinu smálo do potrhu.

Sebevědomí Němců proniklo také ve schůzi obecního výboru dne 23. VIII. 1870, kdy českou většinou byli do reklamační komise zvoleni: notář Einaigl, František Možný, Karel Novotný a Heřman Sluka. Němci totiž se vzdali hlasování a Dr. Borák jménem jejich to ohlásil takovým tónem, že to vypadalo jako posměšek. Věděl, proč.

Neboť již se v »bažantnici« líhly reklamace, jejichž osud v ruce má Dr. Bažant a tím také osud Prostějova. Reklamace podá Dr. Borák, stolář Antonín Wolf a Vilém Vojáček, národovci je zamítnou a rekurs vyřídí Dr. Bažant! Hlavním cílem reklamací bylo, dostati mezi voliče obec jako právní osobu, pensionované důstojníky, řadu židovských obchodníků, zařaditi do volební daně ideální daň činžovní z domů nově postavených a na řadu let od placení činžovní daně osvobozených — sesíliti německé řady ve sboru druhém. Pomůckami reklamačními byly berní výkazy a zápisky, na nichž v městském důchodě seděl ošklivý pavouk. Aby Němci k rozboru těchto aktů získali času, žádali, aby reklamační lhůta byla stanovena na poslední dny čtyřnedělního vyložení volebních seznamů, v čemž je Dr. Bažant podporoval, což ale c. k. místodržitelství odmítlo jako protizákonné a nepřípustné.

Reklamační komise sešla se 31. VIII. 1870 a za předsednictví starosty hlavní, zásadní reklamace Dra Boráka & soudr. zamítla s odůvodněním, opírajícím se o zákon i o posavadní praxi. Zamítla také reklamaci Hynka Čecháčka a soudr. proti zařazení I. rolnické sladovny také s daní výdělkovou, která není v konečné platnosti, a reklamaci Jakuba Černila, Františka Sluky a Antonína Jiříčka proti volebnímu právu Leopolda Löwyho, který svoji realitu již prodal. Zápis o schůzi reklamační komise veden byl německy a jenom jednání o reklamacích českých zapsáno v něm po česku.

Vyřízení reklamací a doručení jejich stalo se 2. IX. 1870. Téhož dne byl u Sedanu poražen generál Mac-Mahon, 83.000 Francouzů bylo nuceno složiti zbraně, císař Napoleon byl zajat a záhuba druhého císařství byla zpečetěna... Kasiňáci při tom škodolibě ukazovali na valchu, která prý již jest slovansko-národním Sedanem...

Sedanem se ve Vídni starým hodinám zarazil dech a říšská rada byla svolána. Deklaranti a Tyrolané jí neobeslali a ústaváci žádali její odročení. Při hlasování o tom šel místodržitel bar. Poche s ústaváky, ač ministři hlasovali proti odročení, a tím se v úřadě místodržitelském stal nemožným. To znepokojilo prostějovské kasino, které při obecních volbách spoléhalo také na bar. Poche, a Dr. Bažant spěchal s vyřízením rekursu Dra Boráka & spol. a ještě před demisí místodržitelovou rozhodl proti reklamační komisi.

Vyřízení rekursu bylo vydáno 20. IX. 1870, tedy den po obklíčení Paříže třetí a čtvrtou armádou německou, a bylo katastrofální. Uznáno v něm za právo, že ideální daň činžovní jest také daní volební a tím přibylo u dvou voličů I. sboru — Dra Heina a Rudolfa Woltze — volební daně 390 zl. 16 kr. a ze II. sboru do I. sboru přesunut byl stavitel Jan Pospíšil s daní 298 zl. 20 kr., který původní daně měl jen 91 zl. 87½ kr., a do II. sboru přibyly Rosalie Pollaková a Rosalie Šalomounková s daní 121 zl. 47½ kr. Ideální daně do volebních seznamů přibylo celkem 666 zl. 85 kr.

Dále bylo uznáno za právo, že obec má do vlastních svých voleb právo volební a byla zařazena do I. sboru s daní 1685 zl. 56½ kr. a rozhodnuto, že firma Hamburger & Singer má samostatné právo volební oproti Louisu Hamburgrovi a Zikmundu Singerovi, majitelům realit a současně majitelům firmy, čímž Němcům do II. sboru přibyl nový hlas za spolumajetek realitní.

Za virilní voliče uznáni byli pensionovaní důstojníci Jindřich Gontard, generálmajor, Antonín Hubatschek a Jan Rösgen, majoři, Gustav Schneidtinger a Josef Fiedler, hejtmani, a Jan Weigert, nadporučík, s odůvodněním, že nestačí popírati jejich obecní příslušnost a neprokázati, že jsou příslušnými jinam, a že příslušnost do Prostějova jim patří také dle domovského zákona ze dne 3. VII. 1863 § 19. odstavec 2. o bezdomcích.

Rekurs proti zařazení do II. sboru židovských voličů Mořice

Langa, Marka Lasuse, Pinkuse Hellera, Israele Fleischera, Ignáce Steinera, Adolfa Husserla, Zikmunda Pollaka a Mořice Brülla byl odmítnut, ježto dotyční bydlili v obci židovské a nebyli údy obce křesťanské. Za to bylo volební právo přiznáno společenské firmě David Glas, ač reklamace zněla na osobu Davida Glase, který rovněž nebyl údem obce křesťanské.

Z českých hlasů byly cestou rekursu škrtnuty hlasy Marie Maťchové a Anny Demlové proto, že byly uživatelkami domů, jejichž daň byla předepsána nezletilým dětem.

Ve vyřízení rekursu bylo vypočítáno, že z původních voličských seznamů odpadá po rozhodnutí Dra Bažanta volební daně 175 zl. 75 kr., že nově jí přibylo 2611 zl. 25 kr., takže konečná její výše jest 48.705 zl. 63 kr. Proto připadá jí na každý sbor 16.253 zl. 21 kr. a nařizuje se nové rozvržení sborů dle těchto směrnic.

Toto byly hlavní případy, jež zvrátit měly základ voličských seznamů do té míry, že 11 voličů z I. sboru mělo býti posunuto do sboru II. a 22 poslední voliči z tohoto sboru do sboru III.

Dr. Borák & spol., stěžovali si také do toho, že losování mezi virilisty bez stálého platu nebylo veřejným, a Dr. Bažant rozhodl pro stěžovatele, nařídiv veřejné losování, a učinil to formou pro starostu urážlivou . . .

Němci jásali a již se ani nezarazili nad tím, že místodržitel bar. Poche byl sesazen a že odchodem jeho byla otřesena také posice Dra Bažanta — zákonnitý rozsudek nad osudem města měli v ruce a o osoby, které jim k němu pomohly, neměli obav. Neboť pro místodržitele demonstrovala německá obecní zastupitelstva a mimo to se již napovídalo, že v době, co si Dr. Giskra opatřuje velkostatek, připravuje se v Brně stavba nádherného domu barona Pocha. A Dr. Bažant? Ten dávno jest smluven s Drem Zaillnerem!

Za to strana národní byla jako bleskem zasažena. Již původní volební seznamy byly pro ni těžkým ořechem — veliký přírůstek daně do I. sboru, hlavně daň firmy M. & Mandl a pak, což velmi bolelo, daň I. rolnické sladovny, pracoval proti její převaze! —, avšak rozhodnutí dra Bažanta, na základě jehož voličské seznamy měly býti opraveny a změněny, bylo její porážkou, které sice z ohledů agitačních nelze přiznati veřejně, která však jest vyloženou. Odvrátiti ji bylo by snad možno —

což jest velmi pochybno! — jenom obzvláštní přízní vlády, která právě vyhledává součinnost Slovanů...

Rozhodnutí Dra Bažanta došlo na obec dne 22. IX. 1870 a reklamační komise o něm pojednávala dne 26. IX. 1870. Vyřízení rekursu ve prospěch Dra Boráka & spol. posoudila jako protizákonná a uznala, že jimi porušena byla práva voličů a že se jimi docíliti má nesprávného výsledku volebního. Reklamační komise nemůže za tento stav převzíti odpovědnost a proto se ohražuje proti zřejmým porušením zákona. Zvláště odmítá uznání ideální daně činžovní za daň volební, odmítá volební právo obce, přehmat s firmou David Glas, oddělování volebního práva společenské firmy od volebního práva za reality její společníků a znovu dokumentuje, že pensionovaní důstojníci nejsou příslušníky obce a že proto nemohou býti voliči virilními. Rozhodnutí o veřejnosti losování nelze bráti za vážné, ježto starostovo losování stalo se za přítomnosti svědků, radního Karla Novotného, a zákon nikde nepředpisuje losování veřejné. Rozhodnutí Dra Bažanta v tomto bodě lze spíše považovati za pronásledování měšťanosty.

Vývody reklamační komise byly pevně opřeny o zákon i o běžnou judikaturu a jistě Dr. Fanderlík měl na tom lví podíl — ex ungue leonem!

Konec posudku vyzněl ostře proti Dru Bažantovi. Násilnické jeho důvody, jimiž se mělo docíliti voličských seznamů, jakých si přáli reklamanti, porušují zákon a neodpovídají poměrům. Za vlasy přitahované výklady zákona a posavadní poměr Dra Bažanta k reklamantům, pro jejichž stranu při volbách sněmovních křiklavě porušoval volební řád, jasně ukazují, že nerozhodl objektivně. Na to také ukazuje, že reklamovaný Dr. Vincenc Hein jest jeho tchánem. Již z tohoto důvodu měl Dr. Bažant odmítnouti choulostivé rozhodování. Na základě volebních seznamů, které by na tak hrozných porušeních zákona byly upraveny, nelze provésti volby, poněvadž by byly výsměchem obyvatelstvu i porušením jeho práv a proto se reklamační komise usnesla, aby toto vše bylo c. k. místodržitelství oznámeno s prosbou, aby rozhodnutí Dra Bažanta z 20. IX. 1870 bylo zrušeno jako nezákonnité a aby k materiálnímu vyřízení rekursu Dra Boráka & spol. byl delegován jiný c. k. okr. hejtman.

Notář Einaigl učinil odchylný návrh: Dle § 17 obecního

řádu volebního má rozhodnutí politického úřadu o rekursu konečnou platnost a proto není žádné další instance, která by o něm ještě mohla rozhodnouti meritálně. Ježto však celé reklamační řízení spočívá na nezákonném podkladě, poněvadž reklamanti neměli plné moci reklamovaných a sami ve svém volebním právu zkráceni nebyli, odpadá tím právní důvod k rekursu. Proto by se měla celá záležitost předati říšskému soudu k rozhodnutí a provedení voleb až do té doby sistovati. Návrh tento byl většinou reklamační komise zamítnut.

Usnesení reklamační komise starosta dne 8. X. 1870 oznámil c. k. místodržitelství, připojil veškerá akta volební a dovozoval, že Dr. Bažant nejednal při vyřizování rekursu s náležitou nezaujatostí a že většina jeho rozhodování nese pečeť umělého, nepřirozeného výkladu zákona, že jsou nezákonná, ano i protizákonná. Při tom starosta také uvedl, že berní katastr prostějovský jest nespolehlivě veden a že úředníci důchodu úmyslně vykazovali nesprávné údaje, jen aby pomohli Němcům ke hlasům v II. sboru. Tak na př. u Františka a Františky Neudörflových ze dvou hlasů třetího sboru pokusili se sloučením daně společné a nespolečné vytvořiti hlas ve II. sboru. C. k. okresní hejtman dopustil se násilí na občanstvu i na zákonu a proto reklamační komise jednomyslně odepřela provésti opravy, které c. k. okresní hejtman nařídil, a nepřipustí provedení voleb na základě tak přepracovaných listin voličských. Ježto ani starosta za takových okolností nemůže voleb provésti, připojuje se k usnesení reklamační komise a v jeho smyslu podává také odvolání i žádost...

Jak asi při tom bylo Floriánu Novákovi hořko — to, co psal o berních předpisech, o obecním důchodu, nemusil psáti, kdyby včas nebyl věřil poklonkování Němčického! A jistě si při tom také vzpomněl na to, že činnost obecního důchodu byla reklamační komisí odsouzena také při odpovědi na rekurs Dra Boráka & spol., kde se vytýkalo, že důchodenský úředník nejenom že nepodával správné berní výkazy, nýbrž že také stěžoval řádné jejich opatření. Tím se také stalo, že Kateřina Weiglová neprávem jest zanešena v I. sboru, ač dle berní povinnosti patří do II. sboru, což ale již zákonitým postupem opraviti nelze...

XIX.

Ani v těžkém volebním mezidobí nebyl starosta Florián Novák bez péče o větší obecní úkoly a starostí měl až nad hlavu. Také tehdy, když si nad fasciklem lejster zapaloval

OBECNÍ DŮM PO R. 1892.

doutník a zahleděl se na val u Vyškovské brány, nad nímž se honily mraky jako jeho myšlenky.

V bolesti se rodí nejenom člověk, nýbrž všecko. Kořen z jádra, motýl z larvy, ptáče ze skořápky, perla i myšlenka. A rodí se těžko — per aspera ad astra! A ještě bolestněji se budují hodnoty, které sledují velký cíl. Tak to bylo se želez-

niční dráhou, tak jest to s plynárnou, tak jest to se školami, tak to bude s nemocnicí.

Co překážek Němci, hlavně Dr. Zaillner, navalovali na cestu, než ob. výbor mohl schváliti projekt stavební sekce a usnésti se na stavbě školní budovy na pozemku bývalé obecní štěpnice! Ale již se tam zkouší kopati základy pro ni a on klidně může také zlepšiti poměry ve škole u sv. Anny.

Učitel Alois Konečný oznámil, že dům č. 42 v Annenském předměstí, kde škola jest v nájmu, koupil František Tešner a že jej chce přestavovati na úkor učírny. Ta beztoho již jest poškozována tím, že po dvoře stojí vozy a kupa sudů a soudků, jimiž okna učírny jsou obstavena. On, starosta, ihned se ujal školy a prohlédl také úmluvu nájemní nejen této školy, nýbrž i školy u sv. Petra. Jsou ze 4. II. 1835 a protokol o nich zaváděli a podepsali pronajímatelé a zástupci města i farní správy: Josef Seelinger, farář a náměstek děkana, Albert Klein, purkmistr, Alois Bartl, školní dozorce, Matyáš Pelz, zednický mistr, Jakub Stětovský, tesařský mistr, a aktuár Klement Haněl.

Magistrát prostějovský dostal totiž dne 16. V. 1834 od c. k. krajského úřadu nařízení o zřízení škol excurrendních a vyhledal pro jednu z nich učírnu v domě Františka Vyhlídala č. 42 v Drozdovicích. Byla 6 sáhů dlouhá, 3 sáhy a 2 střevíce široká a blízko Krasic, které byly přiškoleny do Prostějova. Vyhlídal pronajal obci učírnu a byt pro učitele za roční nájemné 50 zl. na neurčitou dobu s možností roční výpovědi. Pro excurrendní školu v předměstí brněnském opatřena byla učírna v domě č. 36 ulice Petrské[33]), 3sáhy a 4 střevíce široká, 3 sáhy a 5 střevíců dlouhá, s bytem pro učitele a majitel Jan Sika pronajal ji obci za roční nájemné 50 zl. a s možností ¼roční výpovědi.

Školní místnosti u sv. Anny nevyhovovaly a proto již 12. I. 1856 farář Dr. Josef Malý upozornil obec, že by se pro tu školu lépe hodily místnosti Šimona Karase v Mlýnské ulici č. 16[34]). Stačily by nejen pro děti z předměstí svatoanenského a z Krasic, nýbrž i pro děti z předměstí plumlovského a dala by se jimi snáze řešiti nucená návštěva školní, jakož i opakovací hodiny pro dívky, poněvadž by odpadly výmluvy na to,

[33]) Revoluční tř. 28. [34]) č. 31.

že škola v Drozdovicích jest od plumlovského předměstí příliš vzdálena. O návrhu Dra Malého bylo zavedeno řízení, avšak vše zůstalo při starém — německým správám obecním neležela příliš na srdci starost o vzdělání »moravských« dětí. Nynější stav trvá již 35 let, jest neudržitelným a odtud jeho, starostova, snaha o stavbu školní budovy pro předměstí sv. Anny. Pro letoší rok učinil při stavební komisi, kterou sám řídil, s Tešnerem snesitelný pořádek...

A jak obtížně se rozvinuje otázka zřízení nemocnice pro ženy, o niž on usiluje! Po delších předběžných poradách v odboru nemocničním přednesl ji v obecním výboru a ten se ve schůzi 23. IX. 1870 usnesl, aby byla na c. k. místodržitelství podána žádost o povolení ku zřízení veřejné nemocnice pro ženy. K žádosti přiložen byl »Návrh nadací listiny býti mající nemocnice pro ženské v Prostějově«, který česky a německy psal František Marecký. Návrh zněl:

§ 1. Účel.

a) Nemocným chudým osobám ženského pohlaví, příslušným do města Prostějova, bezplatné opatrování a ošetření poskytnouti;

b) též jiným protiv mírnému příspěvku týdennímu aneb protiv zaplacení v zemi obyčejné taksy špitální lékařské léčení, obsluhu a ošetřování usnadniti.

§ 2. Prostředky.

1. Stávající nemocnice pro ženské služky budiž rozšířena.
2. Výnos zahrady a polnosti, patřící k bývalému stavění klášternímu budiž na základní jmění špitální obrácen.
3. Původní jistina nadace Suchánkové pro nemocné služky budiž protiv převzití povinnosti nadace této sloučena se zřízenu býti majícím špitálním jměním základním pro nemocné ženské vůbec.
4. Dary dobrodinců.
5. Výnos divadelních představení, koncertů, plesů atd.
6. Ustanovenu býti mající příspěvky těch, kteří přijmutí do nemocnice buď pro sebe nebo pro své příbuzné pojistiti chtějí.
7. Náhrady z fondu zemského neb příslušné obce.
8. Výpomoc poskytnuta býti mající od městské obce Prostějova.

§ 3. Správa ústavu.

Aby nemocnice pro nemocné ženské vůbec v život vstoupila, se udržela a zkvétala, zřídí se zvláštní výbor. Výbor tento tvořiti budou:

1. měšťanosta, 2. farář, 3. městský lékař, 3. 6 od obecního výboru zvolených údů na čas trvání jich mandátu.

Usnešení výboru tohoto má jen tehdy platnosti, když pozvání k sejití se všem údům výboru písemně došlo a když $^2/_3$ všech údů se byly sešly a odhlasovaly.

Výbor má v zastoupení obce dohlídku nad nemocnicí, usnáší se a rozhoduje ve všech záležitostech, týkajících se nemocnice této vyjma základního jmění, s kterým co dílem obecního jmění dle předpisů zákona obecního naloženo budiž.

Příjmy a vydání ženské nemocnice účtuje městský úřad důchodenský. Výbor má povinnost a právo, nahlédnouti do správy, skoumá oučet roční a předkládá jej obecnímu výboru k schválení.

§ 4. Výminky přijímací.

a) Všeobecné.

Do nemocnice se každá nemocná osoba ženského pohlaví bez rozdílu stavu, náboženství a příslušnosti přijme, pokud místa stačí; přispívající osoby mají přednost.

Vyloučeny od přijmutí jsou nezhojitelné a sifilitické nemoci.

b) Zvláštní.

Ženské příslušné do města Prostějova a podporované z ústavu pro chudé musí v pádu onemocnění protiv poukázání totožnosti jejich osoby a po lékařské prohlídce do nemocnice přijaty býti a zde po čas trvání nemoce kromě lékařského léčení a obsluhy též celé jiné zaopatření obdržeti; nemocná taková však nepotahuje po ten čas, co v nemocnici mešká, ničeho z ústavu chudobinského a správa tohoto ústavu jest povinna, pro každou špitálnici nemocnou díl II. třídy určený pro chudé nemocnici vyplatiti.

Bezplatné lékařské léčení, obsluhu a ošetřování obdrží: 1. nemocné ženské, které v Prostějově bydlí a ročně 1 zl. přispívají; 2. služky, které ročně 50 kr. přispívají, avšak se musí jejich pán též k roční splátce 50 kr. zavázati, a sice tolikráte 50 kr., kolik služek má, o nichž žádá, aby v pádu onemocnění do nemocnice byly přijaty. 3. Vyjma v § 4. vy-

loučených musí každá nemocná skrovnou náhradu a sice, která v Prostějově bydlí, denně 45 kr., cizá za každý den meškání v nemocnici 60 kr. platiti, když výbor dotyčný jinak neustanoví.

Náhrada tato musí za každý týden napřed zaplacena býti. Vystoupí-li nemocná uprostřed týhodne, vrátí se jí zbytek.

4. V pádu nemožnosti nemocné k placení, se náhrada od příslušné obce neb zemského fondu požaduje.

§ 5. Jméno ústavu.

Ústav má jméno »Jana Suchánka a všeobecná nemocnice pro osoby ženského pohlaví«.

§ 6. Započetí činnosti.

Ustanovení nadací listiny této nabydou ihned úplné platnosti po schválení od vysokého c. k. místodržitelství...!«

Žádost obce byla c. k. místodržitelstvím dne 7. X. 1870 vrácena s tím, aby obec doložila žádost vším, co dle stávajících nařízení se žádá, zejména 1. zda stávající nemocnice pro služky jest ústavem obecním, od koho je spravována a kolik má postelí; 2. na jaký rozsah má býti zvětšena a jakými rekvisitami bude vypravena; 3. jaké nemocniční ústavy obec vydržuje, v jakém rozsahu, kolik ošetřovacích dnů bylo v průřezu pěti let; 4. jaké chudinské ústavy obec vydržuje, v jakém rozsahu a jakým nákladem; 5. kolik domácích a kolik cizích bylo v obecní nemocnici ošetřováno v posledních pěti letech; 6. jaké jsou majetkové poměry jmění kmenového, roční příjmy a stávající obecní přirážky.

Městskému fysiku Dru Borákovi bylo uloženo, aby vypracoval odpověď na tyto úřední otázky a ten na ně odpovídá:

Ad 1) Má-li ženská nemocnice vyhovovati místním poměrům, musí míti 20—24 postelí. K tomu stačí nynější 3 nemocniční pokoje s přibráním dvou přilehlých a okamžitě volných světnic. S těmito pěti nemocničními pokoji jest také spojena veliká a světlá kuchyně. Jest samozřejmo, že nynějších 8 postelí s nemocničním inventářem sukcesivně bude doplňováno.

Ad 2) Nemocniční taxy při stávající ženské nemocnici nebyly, byla určena vůlí nadační pouze pro onemocnělé služebné zdejších měšťanů. Nemocné měly v ústavu pouze přístřeší, lékařské ošetřování, obsluhu a léky bezplatně, stravu pro ně museli opatřovati službodárci in natura.

V r. 1865 bylo ošetřováno 68 osob se 408 ošetřovacími dny
V r. 1866 bylo ošetřováno 44 osob se 352 ošetřovacími dny
V r. 1867 bylo ošetřováno 53 osob se 371 ošetřovacími dny
V r. 1868 bylo ošetřováno 48 osob se 366 ošetřovacími dny
V r. 1869 bylo ošetřováno 38 osob se 267 ošetřovacími dny

Na léky bylo ročně vydáno 40—50 zl., opatrovnicím nemocných 8 zl. měsíčně. Fond se staral jen o léky a opatrovnice, ježto otop a osvětlení dodávala obec.

Roku 1836, kdy Dr. Borák léčení v ústavu tom převzal, byly pouze 2 postele. Fond, k němuž se čítala »Nadace Suchánkova«, s testovanými 600 zl., čítal tehdy pouze několik set zlatých. Šetřením a dobročinnými dary, obzvláště protekcí tehdy úřadujících syndiků Tilla a Uhra, značně vzrostl, takže nyní obnáší 2498 zl. ve státních obligacích a má 5691 zl. 56 kr. na elocírovaných kapitálech.

Ad 3) Nyní jest v nemocnici 8 postelí ve třech světnicích, potřebnými postelními potřebami opatřených...

Starosta Novák projevil nespokojenost — zpráva Dra Boráka jest kusá a c. k. místodržitelství sotva by se s ní spokojilo. Bude potřebí ji doplniti, rozšířiti a připraviti — porodní kleště! Také se již stará o peněžní příspěvky — kontribučenská záložna své přebytky z let 1868—1869 a 1870, větší než 100 zl., věnuje na zřízení nemocnice pro ženské!...

Co krve mu již vypila plynárna! A pije ji dále. Obecní výbor Pippigovi a jeho židovským společníkům prodloužil dodací lhůtu plynu do konce září, petrolejové svítilny byly jimi odstraněny v srpnu a od té doby město tonulo v noční tmě! Plynárna sice jest již dohotovena, přijímací komise dne 1. X. 1870 dopadla příznivě, plynové osvětlení města bylo oznámeno vyhláškou ze dne 24. IX. a od 1. X. 1870 jest již v chodu, avšak firma Pippigova jest v takových finančních nesnázích, že jí hrozí nejenom zabavení kauce 1000 zl., nýbrž i konkurs. Proto Pippig nabízí obci, aby plynárnu koupila. On, starosta, a městská rada jsou pro koupi — obec by získala osvětlovací monopol, který jest moderní, který má budoucnost a který po přechodných obtížích bude výnosným pramenem obecních příjmů — a pro příští schůzi obecního zastupitelstva připravují vhodný návrh...[31a])

[31a]) Plynárna byla obcí koupena až 19. XII. 1917 za starosty Dra O. Přikryla a výnos její potvrzuje, že zmar koupě v r. 1870 byl ke škodě obce.

A těch bolestí s úřednictvem! V důchodě Jidáši Iškarioti, na policii Barnikl! Tento včas nynějších agitací volebních svémocně opustil svůj úřad po tři dni a revise, v té době podniknutá, našla u něho svazek nekolkovaných listin, na něž mu kolkovné bylo od občanů i od obce zaplaceno. Obecní výbor proto Barnikla dne 23. IX. 1870 suspendoval a zavedl proti němu trestní vyšetřování. Ústaváci mají z toho nepříjemnosti, které je tím více bolí, ježto dosud se mluví o defraudaci železničního úředníka, jehož jmenování tak nadšeně vítali v kasině. Telegrafista Gruber, příbuzný prý generála, jenž jest majitelem moravského pluku, sebral přes 1000 zl. pokladníku na prostějovském nádraží a uprchl s nimi. Byl již dostižen a zatčen . . .

Aby defraudace ústaváckých úředníků byly alespoň trochu zapomínány, útočí se na Floriána Nováka, osobně i na jeho starostenství a vymýšlejí se nepořádky ve financích města, jichž nebylo a není. Mährischer Correspondent proto musil přinésti úřední opravu a vysvětlení: »Není pravda, že finance města Prostějova jsou v nepořádku anebo že rozpočet i v nejmenším byl překročen. Rozpočet nebyl nijak překročen a ve správě obecního jmění jest nejpřísnější pořádek. Příjmy oproti vydání jsou příznivy, nebylo třeba ani sáhnouti k půjčce 4.000 zl., které obecní výbor starostovi povolil na stavbu pěkné příjezdní silnice k nádraží, a uzávěrka roční bezpečně skončí přebytkem nejméně 7.000 zl. Povinné výplaty správně byly placeny, staré rešty, pocházející z dřívější periody volební, jsou od let zažalovány a proto také v tomto směru jest výtka bezpředmětnou zrovna tak, jak ona, že voličské seznamy k volbám obecním teprve po pohrůžce byly vyloženy, ježto byly vyloženy včas a výnosy c. k. okresního hejtmanství o tom byly c. k. místodržitelstvím zrušeny jako nepřístojné« . .

Do úřadovny vešel Frant. Marecký a sdělil vzkaz, že při kopání základů pro novostavbu školní budovy na pozemku bývalé štěpnice přišlo se na sypký terén a na tolik vody, že bez radikálního odvodnění celé této části města stavěti tam nelze. Ani nákladné pilotování by neumožnilo stavby a proto tam veškeré práce byly zastaveny.

Starostovi vypadl z úst dohořívající doutník a on si stisknul čelo jako trpitel:

»Bolesti, jest jméno tvoje purkmistr?« . . .

XX.

Situace vnitrostátní vyzněla jinak, nežli se čekalo, a proto také místní reflex její nezrcadlil se dle obav ústaváků ani dle optimistických nadějí strany národní.

Ve Francii byla vyhlášena republika, Řím byl obsazen italským vojskem, papežská moc světská vzala za své, jednota Italie byla dokonána a císařský hrad měl na pilno, získati český národ. Proto sněm český byl nakvap rozpuštěn a v Čechách provedeny nové volby sněmovní, při nichž centraliste byli poraženi. Deklaranti po značném váhání vstoupili do sněmu, »aby císařské poselství vyslechli«, avšak setrvali na své pasivitě oproti radě říšské a oznámili adresou, že říšskou radu neobešlou z ohledu státoprávního postavení koruny české a neuznávajíce Cislajtanie. Odpověď na usnesení českého sněmu přišla hned — císař patentem z 5. X. 1870 vypsal v Čechách přímé volby na radu říšskou.

Na Moravě se deklaranti sněmu nezúčastnili.

To vše arciť nečekaně opět vzpružilo centralisty a novým místodržitelem Moravy jmenován byl hrabě Zikmund Thun z Hohenšteina, jehož se Němci neobávali.

I v těch nejistých dnech dbala česká většina o prospěch města a notář Einaigl v dohodě s ní podal žádost o svolání mimořádné schůze obecního zastupitelstva za účelem jednání o koupi plynárny. O mimořádnou schůzi zažádal také Dr. Borák za cílem, jaký byl 15. X. vyhlášen v Mähr. Corr.: minorita složí mandáty.

Starosta schůzi svolal na 20. X. 1870 a hlavním programem jejím byla volba 4 důvěrníků pro volby obecní a koupě plynárny. Ale nedošlo k usnešení o tomto ani o onom bodu denního pořádku. Dr. Zaillner se ujal slova a prohlásil, že nynější zastupitelstvo není již oprávněno se raditi, ježto 19. X. 1870 uplynula jeho tříletá volební perioda. Po té oznámil, že on i jeho stranníci skládají mandát jako zástupci obce. Když se pak 12 členů minority vzdálilo, stala se schůze usnášení neschopnou a byla skončena.

Byla to poslední schůze za české většiny. Po ní měl slovo hrabě Thun.

Ten dne 25. X. 1870 zamítnul odvolání a žádost reklamační

komise, ježto rozhodnutí c. k. okresního hejtmanství jest ve smyslu obecního řádu konečným a právoplatným, a nařídil provedení obecních voleb dle seznamů, upravených ve smyslu rozhodnutí z 20. IX. 1870. Pro případ, že by starosta odpíral vyhověti nařízení, dostal Dr. Bažant příkaz, aby jednal dle § 19 volebního řádu obecního a aby do tří dnů oznámil příslušný návrh.

Paragraf ten zní: »Politický úřad okresní přihlížej k tomu, aby všeliké přípravy k volbě v pravý čas se učinily tak, aby nové zastupitelstvo obecní, když dojde doba volení, mohlo počíti úřadovati«, a Dr. Bažant jeho mocí dne 27. X. 1870 starostovi nařídil: 1. ve 24 hodinách svolati na příští den obecní výbor a za jediný předmět usnášení dáti volbu obecní komise; 2. v téže době provésti veřejné losování virilistů a 3. do 48 hodin vypsati nové volby obecního zastupitelstva a sice tak, aby volba ve všech třech sborech byla provedena do tří neděl, to jest do 17. XI. 1870.

Dr. Bažant ani při tomto svém vítězství nedovedl zachovati vyčkávacího klidu, nezapomněl na své osobní účty proti českému starostovi a také jinak si na něho ostře dokročil. Nařídil mu, aby do 14 dnů upravena byla cesta z Drozdovic okolo cihelny k Určicím vedoucí a sice pod pokutou 50 zl. měšťanostovi a 20 zl. každému členu zastupitelstva. Nařízení toto dal, ač věděl, že starosta bez usnesení obecního výboru nemohl učiniti vydání, které neměl v rozpočtu povoleno — nedávno Němci v Mähr. Corr. ostře se ohražovali proti každému překročení rozpočtu obecního! —, a ač bylo již se silničním výborem zavedeno jednání o přeměnu této cesty na okresní silnici. Současně s tímto rozkazem došlo bezohledné a ponižující nařízení hejtmanovo, aby starosta do 8 dnů vyčistil od švábů a štěnic byt plukovníka 1. pluku dragounského rytíře Müllera, který si stěžoval, že jeho domácí nechce mu vymazati pukliny v bytě a nově jej vymalovati, a žádal nové kanapé, ježto staré prý jest infikováno štěnicemi.

V národním výboru povstalo trpké rozčilení a po poradě učiněno opatření, aby se Florián Novák vzdal úřadu starostenského a aby tak setrval na linii, kterou on a reklamační komise nastoupili, ohlásivše c. k. místodržitelství, že za žádných okolností neprovedou voleb dle úpravy volebních seznamů, protizákonně vynucovaných Drem Bažantem. Ná-

rodní výbor měl při tom alespoň zrnko naděje, že vláda Potockého si všimne poměrů v Prostějově a, nezruší-li rozhodnutí z 20. IX. 1870, čehož sotva již lze čekati, že odsoudí ústavácké stranictví Dra Bažanta a odvolá ho z Prostějova.

Starosta Florián Novák poslechl a ohlásil resignaci. Po té členové městské rady František Možný, Karel Novotný, F. E. Černý a Josef Böhm podali dne 2. XI. 1870 proti rozhodnutí c. k. místodržitelství rekurs na c. k. ministerstvo, zdůraznili protizákonné jednání Dra Bažanta, jehož bezohledná zvůle rozbila i obecní zastupitelstvo, a žádali o brzké zrušení rozhodnutí z 20. IX. 1870.

Po resignaci měšťanostově podali také ostatní čeští členové obecního výboru písemnou resignaci, v níž uvedli za hlavní příčinu, že starosta Florián Novák byl k resignaci takořka donucen.

Tím Prostějov zůstal bez zastupitelstva, měl jen městskou radu a obě strany hleděly události té využitkovati agitačně.

Více vážených měšťanů se usneslo, uspořádati k poctě Floriána Nováka průvod s pochodněmi, »aby poněkud zapomenutelnými učinili příkoří a útrapy, jež za posledních dnů zakusil jako měšťanosta«, avšak Dr. Bažant poctu zakázal. Po té Sokol s Orlicí zažádali za pochodňový průvod k poctě bývalého měšťanosty a k poctě starosty Orlice Karla Novotného. Spolkům bylo těžko odepříti a tak se jejich čin stal »velikou národní manifestací«. Ač padal sníh a bylo plno bláta, sešlo se mnoho lidí a průvod s hudbou v čele a s pochodněmi šel ze zámku brněnskou branou do Petrské ulice před byt Novákův, kde se nadšeně zpívalo. Pak se zazpívalo u valchy a zpáteční cestou do zámku . . .

Zemský výbor rychle učinil opatření o správě obce a náměstek zemského hejtmana Wencliczke dne 6. XI. 1870 poslal Dru Bažantovi příslušný výnos. Ježto se většina obecního výboru vzdala a tím došlo k rozpuštění zastupitelstva, schvalují se návrhy c. k. okresního hejtmanství a k řízení obecních záležitostí ustanovuje se pětičlenná správní komise, jejímuž předsedovi se přiznává funkce starosty obce ve smyslu obecního řádu. Za předsedu se jmenuje Dr. Martin Nemluvil, advokát, za členy komise Alois Götz, tkadlec a jeho náhradníkem Alois Krautil, měšťan, Ferdinand Vogel, kupec a jeho náhradníkem Karel Podlouček, hostinský, Ferdinand Sonne-

vend, majitel realit, a za jeho náhradníka Vilém Vojáček, maj. domu, a František Weigel, měšťan, a za jeho náhradníka František Wichterle, měšťan. Tedy komise v jádru německá.

Tento výnos byl dne 8. XI. 1870 sdělen městské radě, která ještě téhož dne zařídila, že obecní věci, pokladna atd. byly odevzdány správní komisi, která si za náměstka předsedy zvolila Ferdinanda Sonnevenda a řízením policie pověřila Ferdinanda Vogla. Tím také končilo úřadování české rady městské.

Odstupující členové obecního výboru svolali na den 15. XI. 1870 schůzi svých voličů, aby jim vysvětlili a odůvodnili příčiny svého kroku, schůze však byla Drem Bažantem zapovězena. Dr. Zaillner, »advokát liberálního práva shromažďovacího«, spokojeně si při tom mnul ruce a to tím spokojeněji, že v téže době byl jako dříve poslancem na radě říšské a že byl i volen za náhradníka do delegací.

Téhož dne 15. XI. 1870 rozhodl ministr vnitra o rekursu městské rady, podaném proti rozhodnutí místodržitelskému. Také on stěžovatele odkázal na § 17. al. 4. obecního řádu volebního, dle něhož »nález politického úřadu okresního má ve příčině volby předsejdoucí platnost konečnou«.

Avšak ani ministr nejednal důsledně dle tohoto ustanovení — v úvaze, že Dr. Bažant rozhodoval ve věci svého tchána Dra Heina, a v poukazu na § 42. úředních instrukcí ze 17. III. 1855 č. 52 ř. z., zrušil rozhodnutí Dra Bažanta ve sporné otázce volebního práva ideální daně činžovní a nařídil, aby jiný c. k. okresní hejtman o tomto bodu stížnosti znovu rozhodl. Místodržitelství tento výnos ministerský poslalo dne 20. XI. 1870 správní komisi s poukazem, aby stěžovatelé o tom byli uvědoměni.

Strana národní vyčerpala tímto svoji právní obranu. A bezvýsledně, vědouc, že i v případě, kdyby jí jiný c. k. okresní hejtman dal za právo ve věci činžovní daně ideální, částečná náprava Bažantovy křivdy nepomůže proti přívalu křivd ostatních. Při tom předpokládala, že delegování nového soudce jest jenom byrokratickou formalitou, která má krýti a bude krýti decorum státního úředníka, aby neomylnost a nestrannost vládního stroje nepřišla do pochybnosti. Avšak přece to bude k něčemu — semper aliquid haeret! —: Dr. Bažant přijde do seznamu těch, kteří na prospěch své rodiny přestu-

pují úřední instrukce a neopatrně i nešikovně dodávají munici odpůrcům vlády. Ani zloděj se nemá dáti chytit při činu, in flagranti, neřku-li okresní hejtman.

Místodržitelství pověřilo c. k. okresního hejtmana Widmanna z Olomouce, aby o volebním právu ideální daně činžovní znovu rozhodl, a ten, jak strana národní předpokládala, učinil to dne 4. XII. 1870 ve smyslu rozhodnutí Dra Bažanta a uvědomil o tom správní komisi. Tím vešlo v právní moc rozhodnutí o rekursu Dra Boráka & spol., správní komise po veřejné vyhlášce provedla dne 7. XII. 1870 veřejné losování virilistů, které ve vyřízení rekursu bylo nařízeno, tím bylo reklamační řízení ukončeno a správní komise přistoupila ke konečnému upravení seznamů volebních a ještě téhož dne upravené seznamy podepsal Dr. Martin Nemluvil jako předseda.

Přírůstkem nové volební daně zvýšila se volební daň v každém volebním sboru a správní komise v důsledku toho přesunula z I. sboru do II. sboru 11 poplatníků a z II. sboru poslední 22 voliče přepsala do sboru třetího.

Z I. sboru dostali tím Němci do II. sboru 9 nových hlasů, strana národní ničeho, protože 2 její přibylé hlasy byly paralysovány přesunem dvou její hlasů ze sboru II. do I. sboru. Přesunem 22 voličů ze II. sboru do sboru III. ztratili Němci 4, nejvýše 5 hlasů pochybných, kdežto straně národní ubylo 14 pevných voličů. Tato mimo to reklamacemi ztratila 2 hlasy, Němci vreklamovali si nové 4 hlasy poplatníků a 6 hlasů virilních. Celkem tedy ve II. sboru Němci získali nejméně 14—15 hlasů, strana národní ztratila 16 voličů, takže úspěch Němců ve II. sboru činil 30—31 hlasů.

XXI.

Správní komise ihned vypsala obecní volby do 8 dnů a obecní záležitosti spravovala jako »Comission für Leitung der Gemeindeangelegenheiten«.

Rozpaky jí učinil Jan E. Böhm, který se brzo po jejím ustavení dostavil na obecní dům, poukázal na dekret ze dne 6. XII.

1869, dle něhož jemu byl udělen titul místního komisaře jako funkce čestné, a tázal se, má-li posavadní čestné funkce dále vykonávati, avšak podotkl, že nechce býti podroben policejnímu řediteli Ferd. Voglovi. Správní komise ho odmítla. Zjištěno bylo, že Jan E. Böhm dle usnesení obecního výboru ze dne 22. XII. 1868 přijal inspicientství obecní stráže provisorně na dobu 6 měsíců bez nároků na odměnu a na zaopatření. Ve schůzi 12. XI. 1869 byl jemu na vlastní jeho žádost udělen titul místního komisaře jako funkce čestná a s tím doložením, že i jako místní komisař zůstává podřízeným správě policejní. Proto správní komise jemu písemně sdělila, že pokud ona úřadovati bude, on z úřadu místního komisaře jest propuštěn. Obecní výbor nesvěřil mu žádný úřad, propůjčil mu pouze čestný titul místního komisaře a proto nelze ho považovati za úředníka obecního, což také vysvítá z toho, že zůstal údem obecního výboru. Nejvýše by se mohl řaditi k osobám, o nichž čl. 51 obč. zákona mluví a jejichž služba pominula odstoupením celého zastupitelstva. Böhm proti rozhodnutí správní komise podal rekurs na zemský výbor, byl však odmítnut a strana národní ztratila tím funkcionáře, který ve volbách mohl vykonávati značný vliv.

Straně hrozila také újma z postupu v době reklamační a z neúspěchu rekursního. Střetly se v ní dva směry — bravurní a efektní taktika Dra Fanderlíka a opatrnější taktika notáře Einaigla. Názor tohoto, odevzdati rozhodnutí nejvyššímu soudu, byl v zásadě právnicky správným, třebas nesprávně popíral legitimaci reklamantů, avšak sázel na nestrannost rakouské justice, která za dra Giskry byla pochybnou, a nebyl by nijak sistoval výkon volební. Taktika Dra Fanderlíka brala v úvahu situaci politickou a mířila k tomu, nač spoléhali Němci — k mimořádné benevolenci vlády, která se ježila proti německým liberálům, šilhajíc po konservativcích. Při tom tato taktika také měla na mysli odstranění Dra Bažanta a chtěla býti agitačním prostředkem volebním i pro případ neúspěchu. Na valše i v Měšťanské Besedě se usuzovalo, že při jasném znění § 17. volebního řádu nedocílí se v době deklarantské politiky zrušení osudného rozhodnutí Bažantova tou ani onou taktikou a zvolila se taktika Dra Fanderlíka jako přiléhavější.

Taktiku tuto schválila také voličská schůze, svolaná na den

12. XII. 1870 do sálu na Novém domě. Předsedal jí Dr. Fanderlík. Florián Novák věcně vylíčil tříleté úspěšné působení české většiny obecního zastupitelstva a příčiny odstoupení. Jest k víře nepodobno, jaké překážky činila německá menšina, jak mnoho usnesení, pro které hlasovala, v zákulisí ničila, aby jen tříletá doba většiny české nemohla své úspěchy vykázati v plném světle. Ze 40 schůzí učinila jich 8 usnášení neschopných a znemožňovala řešení otázek školských, koupi plynárny atd. Městská rada ve mnohém marně se obracela k zemskému výboru i k sněmu o podporu ve prospěch obce přes to, snad vlastně proto, že poslanci byli Jan Zajíček a Dr. Zaillner...

Taktika tato se také ozvala agitačně ve volebním provolání, v němž se voličstvo volalo »pod prapor křesťanskomoravský«.

Důsledky této taktiky vedly také k tomu, že notář Einaigl nebyl postaven na kandidátní listinu. Veřejně se mu vytýkalo, že v několika schůzích zastupitelstva vystupoval nerozhodně, že se dvanácti schůzí nezúčastnil a že svými rekursy v otázce smlouvy se severní dráhou a j. ohrozil prospěch města a zájmy občanstva. Bokem, mezi čtyřma očima, také se projevovalo míněni, že tu jde o konkurenční boj dvou právních zástupců, z nichž starý ztrácí a mladý získává již až do té míry, že si od listopadu přibral koncipienta J. U. C. Josefa Koudelu.

Ať bylo správno jenom to první, ať bylo správno obojí, působilo to radost jenom kasinu, které do voleb šlo i přes nedávné útoky Mähr. Corr. proti kvalifikaci několika starých členů uceleně a při tom výbojně. Vedle převahy, kterou získalo řízením reklamačním, doufalo také získati z okolí »muže středu«, který podlehl Dru Fanderlíkovi.

Jedinou starost kasinu působilo několik židů, kteří již při volbě poslanecké se klonili ke kandidatuře Israelity. Ti byli nespokojeni s poslaneckou činností Jana Zajíčka i Dra Zaillnera a vytýkali, že na zemském sněmu hlasovali pro zřízení středních škol v Šumperku a v Unčově a že o zřízení vyšší reálky v Prostějově ani nepípli, a projevovali přání, aby v I. sboru volebním byl kandidován Dr. Trieschet. Avšak kasino nebralo tuto starost vážně — židé ještě vždy se podrobili komandu ústaváckému...!

Volba ve III. sboru byla čilá a při tom klidná a byli do výboru zvoleni 600—790 hlasy národní kandidáti: Černý Frt. E.,

tkadlec, Čecháček Hynek, tkadlec, Dr. Fanderlík Josef, advokát, Stich Josef, tkadlec, Možný František, tkadlec, Novák Florián, rytmistr auditor v. v., Sluka Heřman, pekař, Sonnevend Jan, řezník, Veselý Vilém, c. k. kancelista v. v. a Wichterle František, měšťan.

Při volbě náhradníků rovněž byli zvoleni kandidáti národní 275 hlasy: Feigerle Karel, měšťan, Maťcha Pavel, hostinský, Nezval Klement, krejčí a majitel domu č. 57 v Trávnické ulici [35a]), Schönberg Blažej, měšťan, a Venclík Čeněk, hrnčíř.

Kandidáty strany německé byli do výboru: Kratochvil František, měšťan, Sika Václav, majitel domu č. 36 v Petrské ulici[35b]), Dr. Borák Jan, Götz Alois, Zajíček Jan, Weigel František, Vogl Ferdinand, Goldmann Vilém, majitel domu, Suchý František a Foltin Josef st. a dostali hlasů 57. Za náhradníky kandidovali: Budik Cyril, pekař, Gross Ferdinand, Skopal Jan, z Drozdovic č. 44[35c]), Foltin Josef ml. a Schindler Pavel, řezník z Kostelecké ulice č. 108[35d]) a dostali 15 hlasů.

Tuhým byl boj o II. sbor, ve kterém strana národní i přes neúspěchy reklamační rozvinula čilou agitaci, a končil vítězstvím strany německé. Zvoleni byli její kandidáti: Zajíček Jan, obchodník, 128 hl., Dr. Borák Jan 127 hl., Dr. Nemluvil Martin 127 hl., Neudörfl František, pensionovaný lesník, 125 hlasy, Götz Alois, barchetář, 123 hl., Brachtl Jan, kupec, 122 hlasy, Wolf Antonín, stolář, 122 hl., Vojáček Vilém, palírník, 121 hl., Czerny Rudolf, měšťan, 120 hl. a Wild Adolf, kupec, 120 hlasy. Za náhradníky jejich byli 110 hlasy zvoleni: Weigel František, palírník, Wagner František, mydlář, Hazura Josef, měšťan, Budik Cyril, pekař, a Hynek Bartoloměj, provazník.

Kandidáti strany národní zůstali v menšině a dostali hlasů: Horák Eduard, barchetář, 102, Vogl Rudolf, kupec, 100, Krautil Alois, palírník, 98, Mazal Alois, mlynář, 97, Komárek Felix, pekař, 96, Kreutzinger Rudolf, měšťan, 96, Podlouček Karel, hostinský, 96, Růžička Alois, knihkupec, 96, Sonnevend Josef, 96 a Rychlovský František 95.

[35a]) Trávnická 19. [35b]) Revoluční 28. [35c]) Drozdovice 26/28.
[35d]) Kostelecká 11.

Volby náhradníků se strana národní oficielně nezúčastnila a jen sporadicky bylo českých 10—12 hlasů odevzdáno.

Z průběhu volby ve II. sboru bylo vidno, že strana národní ani po odchodu z obecního domu nebyla otřesena. Jádra jejího voličstva zůstala stmelena a z voličů, kteří s ní r. 1867 volili a kteří před tím bývali voliči ústaváckého starosty Konstantina Czerného, odpadli jí: Butterlig Antonín, maj. domu 94[36]), kterého r. 1867 získal Ferdinand Vogl, Woletz Vincenc od »zlaté bečičky«, Konštanský Antonín, Chmelařová Marie, roz. Krautilová vedle Nového domu, notář Alois Einaigl, Čeněk Höger, který jako konkursník nesměl voliti, Paráčkovi dědici, maj. domu č. 39 Brn. př.[37]), Buchtová Marie, maj. domu č. 92[38]), Anna Herrmanová, Barbora Weiglová a krejčí Josef Průša, který dříve volil 8 Čechů a 2 Němce a tentokrát jenom 4 Čechy a 6 Němců. Vincenc Semler a L. Eckmayer, kteří dříve volili 5—6 Čechů a 5—4 Němce, zdrželi se volby. Za to s národní stranou nově volili z těch, kteří se dříve volby zdrželi: Stulier František, stolář, Komárek Felix, pekař, Demlová Alžběta, maj. domu č. 37[39]), troníčkář Schönfeld Jan, Nerke František[39]*a*), Sonnevend František, maj. domu 37 Pl. př.[40]), kupec Rudolf Vogl a měšťan Rudolf Kreutziger.

Němcům nevolili z voličů, kteří jim r. 1867 dali hlasy: Konečný Josef, maj. domu č. 84 Pl. př.[41]), Belloni Rudolf, maj. bývalého domu Josefa Stelly v Petrské ul. č. 51[41]*a*), maj. mlýna dolního Klose Františka, hostinský »u 3 mouřenínů« Em. Líbal, obchodník Koch Mořic, mlynář a maj. domu č. 53[41]*b*) Stienitschka Alois, obchodník Matoušek František, a Černý Kajetán (z Pluml. ul. č. 45[41]*c*), který byl v konkursu. Za to z dřívějších voličů II. sboru s nimi volili: Spurný František, palírník, Herrmannová Anna, Weiglová Barbora od »černého beránka«, Chmelařová Františka od »modrého lva«, Gross Ferdinand, měšťan, Paráčkovi dědici a krejčí Průša Josef šesti kandidáty. Z učitelů volili s Němci: Jan Trupka, Karel Odstrčil, Alois Dvořák, Alois Konečný. Antonín Skála volil 7 Čechů a 3 Němce, Karel Miklík se volby zdržel . . .

---

[36]) Masarykovo nám. 31. [37]) Revoluční třída 20. [38]) Rašínova brána 3.
[39]) Žerotínovo 14. [39]*a*) Blahoslavova 9. [40]) Kostelecká 8.
[41]) Plumlovská 8. [41]*a*) Revoluční tř. 8. [41]*b*) Masarykovo nám. 9.
[41]*c*) Plumlovská 21.

V I. sboru zvoleni byli němečtí kandidáti 25—32 hlasy: Gross Ferdinand, měšťan, Kratochvíl Gottfried, mydlář[41d]), Pichler Rajmund, mydlář, Proksch Vincenc, kartař, Sobota Jan, bílař, Matzenauer Jan, palírník, Vogl Ferdinand, kupec a vinárník, Vogl Adam, maj. domu »u měsíčka«, Woletz Rudolf, obchodník a Dr. Zaillner Inocenc, advokát. Za jejich náhradníky byli zvoleni 16—25 hlasy: Spurný Arnošt, palírník, Mrassegg Julius, palírník, Preiss František, měšťan, Wagner Josef a Wagner Karel. Pro národní stranu bylo odevzdáno 7 hlasů.

Ve II. sboru disciplinovaně volilo 30 voličů židovských, kteří rozhodli volbu ve prospěch Němců, avšak před volbou v I. sboru došlo k diferencím mezi vůdci kasina a mezi voliči židovskými. Tito sice také tentokráte se podrobili, avšak již ne zadarmo — za přípověď, že obci židovské bude snížen příspěvek na severní dráhu. A ani pak se nedocílilo jednotnosti — Dr. Trieschet obdržel za výborníka 4 hlasy, mezi nimi také závažný hlas firmy M. & J. Mandl, a za náhradníka dokonce měl 9 z 25 hlasů německých.

Z nových význačných voličů poprve volila I. rolnická sladovna, za níž hlas odevzdal Florián Novák, František Wichterle, který volil také česky, a 22letý Karel Vojáček.

U Vojáčků měli v I. sboru 3 hlasy: Vojáčková Vincencie, továrnice, Karel Vojáček za lékárnu, a firma J. Vojáčka dědicové, na níž byla volebním právem také účastna choť dra Nemluvila. Karel Vojáček volil za sebe a matku 5 Čechů a 4 Němce a Dr. Nemluvil volil za firmu 6 Němců a 3 Čechy a mimo to oba dali hlas jednomu nekandidovanému. Mluvilo se také, že Em. Líbal, hostinský kasina, byl také pojat do této kombinace a proto že se zdržel volby.

Národní stranu bolelo, že v I. sboru nevolil její kandidát Alois Kroutil ani jeho syn Karel Kroutil, že Arnošt Weigel, účastník na akcích I. rolnické sladovny, volil s Němci a že farář Novák vedle 8 Čechů z ohledu na styky církevní volil také 2 Němce.

Volba ve II. sboru byla rozhodnuta dne 24. XII. 1870 o třetí hodině odpoledne, tedy na Štědrý den, a Němcům přinesla výslužkový makovník, z něhož ukrajovali plná 22 léta, a straně

[41d]) Masarykovo nám. 7.

národní byla bičem, kterým štědrovečerní pastýř do ní práskal plná 22 léta a místo vánočního stromku jí po 22 léta posílal tvrdého »šperechtu« s nebozizem a místo radostného Betlému jí po 22 léta stavěl žalářnické kasematy.

Volba v I. sboru byla provedena až po svátcích vánočních a sice výborníků dne 29. XII. a náhradníků dne 30. XII. jakoby na zaslouženou památku židovského krále Davida. Tím dnem skončily volby obecní, takže výsledek mohl býti veřejně vyhlášen ještě před Sylvestrovským večerem, který kasino vítězoslavně i vyzývavě připravilo a oslavilo.

Dr. Bažant triumfoval...

XXII.

Sněhové vločky, kterých v poledne padalo tolik, jako by byl sv. Petr tam nahoře vysypal peřiny Všech svatých, přestaly lítati a Florián Novák udiveně se zahleděl na kalenici Högrova domu, který byl v polosmutku, jakoby mu již exekuční buben vířil před okny. Od rozhodnutí, dle něhož se on vzdal starostenství, častěji míval chvíle zamyšlenosti, zádumčivosti a v jedné takové topil se zrovna dnes. Opětně uvažoval, jednal-li správně, že se rozhodl pro taktiku Dra Fanderlíka, a opětně mu v uších zněla slova Hynka Čecháčka o mučednictví.

Ano, vytrpěl mnoho úředních i osobních příkoří, byl bičován posměšky, byl bodán trním denunciací a vojenských přehlídek, byl poplván snižováním svých úspěchů ve správě obecní, byl zneuznán i při rozřešení životních otázek města. Patří-li to k mučednictví, pak arciť byl mučedníkem. Ale význam mučedníka není jen v utrpení, ten tkví v důsledku mučednictví — prožitých trýzní a útrap osobně zapomenouti a křivdu, jimi spáchanou, učiniti pomocnou zbraní pro vítězství idei a snah, k vůli nimž mučedník byl bičován, bodán, poplván, snížen, zneuznán. Proto: měšťanosta Florián Novák byl, auditor Florián Novák jest...

Tak mu proletělo čelem ve chvíli, v níž se vločky sněhové přestaly sypati, a on s jasnější myslí vyšel na pavláčku, aby se nadýchal svěžího vzduchu.

Z holubníka a z bidel pod zástřešky vyletěli k pavláčce holubi, zakroužili nad hlavou auditora, sedali na zábradlí i na jeho ramena a radostně vrkali. Novák sypával jim zrno, přinášel jim drobty a holubi přítulně k němu přiletovali jako k nejlepšímu příteli.

Novák se na ně usmál, vzal na dlaň zrna, které v kapse domácího kabátu vždy pro ně míval, a dával jim zobati. Chmúry s něho při tom spadly jako se zábradlí chuchvalce sněhu, o něž holubi zavadili křídly, a obratem byl zase klidný a mile přijal připomínku své choti, že měl v úmyslu jíti na valchu.

Na valše zasedl ke stolu svých spolupracovníků a přátelsky pokynul rukou Galašovi, který seděl u okna a zamyšleně a jakoby toužebně pokukoval ke kredenci, kdež vévodila Anička Novotných a každý šálek kávy přislazovala libým úsměvem.

U stolu mezi okny živě hovořila skupina řemeslníků a mlela páté přes deváté.

Tkalci spokojeně vzpomínali podzimního trhu v Brně, na němž své zboží vyprodali dle dřívějších úmluv tak, že ani nevyložili zboží. Po prostějovském plátně a kanafasu byla velká poptávka pro pešťský a debrecínský trh . . .

Proti živnostenským spolkům stále jest podrývná agitace a mnohým připadá, že někteří naši lidé vědomě nebo nevědomky pracují do rukou židů, kterým národní obchody jsou solí v oku. Ale také jest pravdou, že ve spolcích těch nebylo a není vše v pořádku. V Bavlnické jednotě hlavně za předsednictví Čeňka Högra, který má svých vlastních starostí až po hraničky, avšak nový předseda Rudolf Götz a noví kontroloři František Pittner a Josef Novák znova jí dodávají důvěry. Ani »Živa« není bez vad — za druhý půlrok 1870 nemůže vypláceti dividendu a předseda František Možný, tajemník Jan Klág i celý výbor odůvodňují to poukazem, že »členové 5% dividendou v minulých letech dividendu takřka napřed si vybrali« . . . Zřízení akciového spolku pro obchod střižným zbožím zdržel a prý také zamezí Dr. Bažant tím, že akt jeho nechá plesnivět ve svém stolku — patrně k libosti židů! —, a proto jest již na cestě nová firma H. Čecháček & syn, kteří u Stuliera proti »třem králům« otevrou obchod zbožím střižným a manufakturním.

»Jenom ať si ten poctivec Čecháček nepřibírá příliš mnoho

starostí — nedávno ho přinutili, že provisorně převzal správcovství kontribučenské záložny, aby ji opět uvedl do chodu, a již zase ho chtějí do správní rady Živnostenské banky, která otevře filiálku v domě lékárny Karla Vojáčka.«

»Máte pravdu«, přikývnul Tomáš Šanca, hladce oholený jako kaplan. Od dubna r. 1870 byl přijat za spolkového sluhu Měšťanské Besedy a, maje bystrý postřeh, viděl mnohým lidem i dějům až do osrdí. »Vždyť Čecháček má se záložnou starostí až po krk. Do té se ryje odkudsi z temna — zdá se mně, že nitky vedou do uliček — a také prof. Deml se proti ní potřeštil«.

Čalouník Jan Telařík se při zmínce o prof. Demlovi zježil a zasíkl:

»Národohospodář... oposičník vládě a proti valné hromadě Záložny podával stížnost k Dru Bažantovi i na místodržitelství! Škoda, že ví, jaké živly mu podrážely nohy ve sladovně a ve Vrbateckém cukrovaru. Jenom ať ho za to kdysi netíží svědomí! Záložna má údů řádných 1645, přispívajících 2054 a mezi tolika lehko dojde k rozporům, avšak deklarant ma je rovnati jinou cestou, nežli chodníkem bažantnice, který vede ke kasinu«.

»Za to, že Záložna se nepřihlásila k dani za celé trvání ústavu, odpovídá úřad státní a nový berní zákon. To se stalo všem Záložnám, všem svépomocným spolkům a naše deputace — Dr. Fanderlík, Hynek Čecháček, František Možný a Alois Pořízka — byli v té věci u císaře v audienci a žádali osvobození od placení daně Záložny, Živy, Bavlnické jednoty a Řemeslnické jednoty, jakožto spolků, občanstvu prospěšných. Audience ta byla vhodnou i potřebnou také z té příčiny, že svého času Dr. Zaillner s německou deputací ve Vídni si stěžovali na české spolky a dali tím podnět k možné jejich persekuci«, připomenul tkadlec Jakub Marecký, člen výboru Bavlnické jednoty...

»A co je s plynárnou?«, padl dotaz. »Ani s dobrotou plynu to v ní jaksi neklape. Znalec učitel František Šlerka zkoumal plynové plameny v plynárně dle methody Bunsenovy a shledal svítivost jejich 2.82 stearinových svíček, z nichž se do funtu vejde šest. Nyní žádá, aby si plynárna k dalšímu zkoumání opatřila fotometr Bunsenův a měřič plynu na spotřebu dobovou. A jak vázne výroba od chvíle, co je Pippig v sekves-

traci! Pomohli mu k ní také jeho společníci, kteří mu vypověděli kapitál, umístěný na prvém místě reality. Řada svítilen plynových nesvítívá a obec musí osvětlení doplňovati petrolejovými lampami. František Zapletal onehdy podal účet za 28 dnů rozsvěcování petrolejových lamp na 100 zl., které se mají sraziti z účtu plynárny za měsíc leden. Dr. Trieschet se namáhá, aby obec za plyn platila plným obnosem — tedy za nesvícení! Starostu Floriána Nováka byli by uklovali za to, že se Pippig s osvětlováním opozdil, a nyní by chtěli míti zaplacenu i egyptskou tmu!«...

»Což o to, na braní jsou v kasině chlapíci«, zalusknul prsty Rudolf Paul, majitel apreturního závodu. »Ferdinand Sonnevend, Alois Götz a František Weigel — víte, jací jsou finanční ubožáci — domáhali se, aby se jim za funkci jejich jako členů správní komise vyplatilo po 50 zl. z obecních prostředků. Karel Podlouček a František Wichterle byli pro to, aby se návrh předal legálnímu zastupitelstvu, ale Nemluvilovci žadatelům povolili a zaručili výplatu hned po uplynutí funkční doby. Dr. Nemluvil také vyplatiti dal Anně Kastnerové 36 zl. 34 kr. za stravování 4 německých zapisovatelů po čas obecních voleb. Krahulec má platu 300 zl. O tom snad ani nevíte, že se za policejního komisaře nedostal tak hladce, jak v kasině čekali. Při ustavování správní komise navrhl Ferd. Sonnevend, aby vedením policie pověřen byl městský sekretář Alois Kreml. Krahulec při tom zčervenal jak uvařený rak a dechu nabral teprve tehdy, když Dr. Nemluvil úsilovně se domáhal, aby vedením policie pověřen byl Ferdinand Vogl«.

»Za to si Krahulec postihuje i na kasiňácích. Cyrila Budika, Frt. Suchého i firmu M. & J. Mandl pokutoval již za to, že na zelný trh vyvezli sněhové kupy ze svých domů«, ironicky dodal Šanca. »Jinde sněhových stohů nevidí — arciť, zelný trh jest před jeho domem!«...

»Ha, ha, ha!«, zazvonil od Novákova stolu smích a hlas Jana E. Böhma. »Dr. Nemluvil se asi krčil, když ho jako chvilkovou, náhradní hlavu města přišli naši ochotníci zvát na dobročinné představení, které pořádali ve prospěch škol. Ale pomstil se — vzal dvě vstupenky a na představení poslal místo své hlavy dvě punčochy, svoji děvečku a kojnou. Co jsme proti obecním volbám podali rekurs, čepýří se jako voláč

na střeše, věda, že z purkmistrovské úřadovny bude nejméně do února vládnouti Perunovými blesky«.

»Oberpolicajt Krahulec dá mu k nim hromobití«, poznamenal Klement Nezval, krejčí z Trávnické ulice. »Na policii jest hromů, že se na ně již bručí veřejně. Na občanech mu vadí každý otřepaný rukáv a v hlavní škole ani nevidí, že pavlač již letí a že může zabít tucet dětí«.

»Se školstvím si kasiňáci nedělali přílišných starostí«, navazoval nit auditor. »Naše školské návrhy i počiny mařili systematicky — patrně nechtěli, aby česká správa obecní lidu dala to nejcennější, vzdělání! — a dnes jim nezbude, než nakousnouti kyselé jablko. Na okresním hejtmanství již se připravuje nařízení, aby obec odpomohla nedostatku škol v Prostějově. To v Bedihošti jsou jinší kabrňáci — že ano, pane příručí Galaši? —, tam již 2. X. 1870 otevřeli novou školní budovu. Kdy my otevřeme nové učírny pro svoje školy obecné, kdy my rozjasníme čela nad českým ústavem středním, který jest naší tužbou? V Čechách máme 44 školy střední s vyučovacím jazykem českým, na Moravě a ve Slezsku jenom tři: vyšší gymnasia v Brně a v Olomouci a nižší reálné gymnasium v Přerově. Vyššího reálného gymnasia, vyšší reálné školy, ba ani nižší reálky nemáme nikde. Rovněž postrádáme českého ústavu učitelského, ač na Moravě a ve Slezsku jest na 1400 slovanských škol národních. Snad nám nezbude, než dále se domáhati těchto kulturních potřeb výkřiky před celým světem, na táborech, jak jsme to již r. 1869 činili. Na nový školský zákon příliš v tom nespoléhám, hlavně v době, kdy deklarantská politika v Čechách a na Moravě se v tom bodu různí. V Čechách bylo vydáno heslo, aby se nevstupovalo do místních ani do okresních rad školních. Tím arciť přenechává se Němcům volné pole, neomezený vliv na učitelstvo. Na Moravě heslo to nebylo vydáno, avšak mnohé venkovské obce naše odpírají volbu do místních rad školních a Dr. Bažant dle pokynů zemské rady školní z 18. XII. 1870 rozpouští jejich zastupitelstva. Učinil tak již v Hrubčicích, ve Smržicích a ve Stařechovicích. Také jinde asi 20 venkovských obcí sáhlo tu k trpnému odporu«.

»Za to venkov bouří a mnoho obcí již podalo na c. k. místodržitelství žádost, aby Dra Bažanta odvolalo z Prostějovska-Plumlovska«, vskočil do řeči Galaš.

»A to neříkáte, že starosta a někteří členové obecního výboru ve Smržicích takovým rázným obcím skočili do týla a podepsali žádost, aby Dr. Bažant byl v Prostějově ponechán? Radní Jan Moučka a výborník Josef Vodička se již proti takové potupě okresu ohradili«, zakohoutil se Alois Pořízka. »Deklarantská politika skutečně nás přivádí do tísnivých rozpaků, ale příkaz z Čech je příkaz. Proto také Frant. Možný nepřijal členství v okresní školní radě, proto také naši na obci budou proti volbě do místní školní rady, takže do ní zvoleno bude 6 Němců a nám zbudou teoretické omluvy, že nový zemský školní zákon se příčí obecní samosprávě. Ukládá jí povinnost platiti, avšak rozhodující práva přenáší na školní úřady okresní a zemské. Tak řekneme, úkol, napraviti anebo alespoň zmenšiti národní i kulturní škody, postupem tím vznikající, připadne nám učitelům. Proto jsem ze srdce rád, že náš učitelský spolek byl již povolen místodržitelským výnosem ze dne 14. září 1870 č. 15605 a že se připravuje k ustavující schůzi, na které si za předsedu zvolí našeho Jana Kaisera«.

»Také nám může prospěti zahraniční i vnitrostátní politická situace«, rozhovořil se Karel Novotný. »Paříž jest Němci vyhladověna a byla donucena jednati o kapitulaci a Francie stojí před uzavřením míru. To vede ku sjednocení Německa, krajů severních s jižními, vznikne nový německý spolek, který má dle Bismarka býti zván »Německá říše« a král pruský dostane v něm primát jako císař německý. To se připravuje na 21. I. 1871. Rakousko ztratí naději, že by ještě kdy nabylo v Německu rozhodujícího vlivu a účel vniterní politiky dle směrnic Beustových definitivně ztratí oporu, což sotva zůstane bez vlivu na politiku Vídně. Na radě říšské již dnes jest silná strana, nazvavší se »konservativní«, v oposici proti ústavákům. Ježto však naši deklaranti do parlamentu nepřišli, mají Herbstovci většinu, což ale v této době není koruně vhod a chystá prý překvapení prvního řádu«.

»Bylo by na čase«, vyskočil Táborita Klička. »V Čechách to vře a již i branci při kontrolních shromážděních odpírají přísahu s odůvodněním, že jejich přísaha zněla jenom na 10 roků služby vojenské a že novou přísahou se ruší přísaha stará. Nový zákon branný vydal rajchsrát, ale oni žádného rajchsrátu neznají. Pro Čechy jest český sněm v Praze a on-li

vydá tento branný zákon, budou volni sloužiti dále. Co jest Čechům do toho, co udělali Němci? Čeští poslanci ve Vídni nezasedali a bez nich pro Čechy takový zákon neplatí....

PODPISY VOLEBNÍ KOMISE,
za níž při obecních volbách r. 1870 zvítězila strana německá.

Po brancích byli k přísaze voláni vysloužilci. »Proč máme přisahati?... »Co branci zemští«... »Pro vlast naši, pro Čechy, přisahati nepotřebujeme. Bránit vlast, hájit práva koruny svatováclavské jest naší povinností,... Tak odpírali a a jednali dobře«.

Galašovi při těch řečech planuly oči, jakoby se mu Anička Novotných do nich zahleděla, a přistoupiv ke Klíčkovi, stisknul mu pravici. Při tom si přichválil, že ani hanácký venkov nezůstává netečným, a zatěšil se na tábor, na který poukázal Florián Novák. Pak projevil uspokojení, že Vrbatecký cukro-

var překonal všechny zákulisní intriky, že byl dne 11. XI. 1870 slavnostně otevřen a že Prostějov se čestně zúčastnil tohoto významného dne rolnictva. Ale proč má firmu: »Rolnický cukrovar ve Vrbátkách u Olomouce«, když Vrbátky jsou u Prostějova?

Pořízka se zamračil a sekl rukou: »Inu, profesor Deml a Prostějov!« ...

XXIII.

V »bažantnici« sešli se ústaváčtí režiseři. Dr. Zaillner přinesl z Brna zprávu, že rekurs proti obecním volbám byl zamítnut a že brzo dojde k ustavení obecního zastupitelstva. Proto se konala úrada, koho voliti do městské rady. O měšťanostovi nebylo řeči, tím sám sebou se rozumněl Jan Zajíček, o většině radních také nebylo různosti, jenom z Ferdinanda Vogla jako z předurčeného radního policejního byly obavy. Ten již ve správní komisi činil německý režim těžko stravitelným, jak pak teprve později, až si zvykne na svémoc! Avšak nesplniti mu sliby, provede kasinu to, co provedl záloženským — přejde k Dru Fanderlíkovi a Zajíček ztratí dvoutřetinovou většinu a tím také záruku pevné a ničím nerušitelné vlády!

A pevné většiny jest nutně potřebí z ohledu na politický přelom. Ústaváci porazili ministerstvo hr. Potockého, čekali po něm opětovaný režim centralistický a jak se přepočítali! Dnes 7. II. 1871 jmenováno bylo ministerstvo hrab. Karla Hohenwarta, konservativce, který mimo předsednictví podržel také ministerstvo vnitra, a do jeho vlády ku všeobecnému překvapení povoláni byli dva Češi — Dr. Karel Habětínek, profesor vídeňské university, za ministra spravedlnosti a ministerský rada Josef Jireček, žák a zeť Šafaříkův, za ministra kultu a vyučování. »Neue freie Presse« zavzlýkala nad Jirečkovým jmenováním. »To je Sedan ducha německého v Rakousku!«

A což teprve program nové vlády! Z toho se křičí, že stávající ústava jest půdou, na níž vláda stojí, avšak ihned se

slibuje, že na této půdě přijde se vstříc všem oprávněným přáním a že se vláda pokusí o smíření tím způsobem, že státní základní zákony, zejména § 19 o všeobecných právech státních občanů, jenž zaručuje úplnou rovnoprávnost všem národním kmenům, provede nikoliv jen dle slovného znění, ale také v jeho duchu. A co jest nejhroznější — Hohenwart slibuje rozšíření zákonodárné a administrativní samosprávy zemím, přímé volby ve všech skupinách sněmovních a rozšíření aktivního práva volebního. Z toho všeho opětně se rozhoupá státní houpačka a osud státních úřadů, výkonné to moci ústaváků, jest nejistým. Snad i v Prostějově — Dr. Bažant jest na indexu a mnoho obcí žádalo jeho odstranění. Ochrana Smržic ho nevytrhne!

Národní strana byla v obecních volbách poražena, avšak má vyškolenou menšinu v zastupitelstvu a zůstala hospodářsky i společensky neotřesenou. Výbojný Dr. Fanderlík jest předsedou Měšťanské Besedy, která má již 68 členů, a k ruce má jednatele P. Antonína Vránu, který současně jest předsedou Čtenářského spolku. Dr. Fanderlík jest také předsedou Sokola a má k ruce čilého Josefa Waita. Tento se nepodal německému vlivu ani tehdy, když byl u Fassla, a dnes, kdy se stává účetním v I. rolnické sladovně, rozváže na celé kolo. Při lednové valné hromadě Sokola nebyl sice zvolen za náčelníka, podlehnuv tkalci Janu Machnerovi, ale za to jest jednatelem a tím nepříjemnějším pro turnéry, pro Němce, ježto bude míti větší příležitost k zásahům národně-politickým a bude disponovati také čilostí národovského nadšence Josefa Klága. Orlica také dostala nového pracovníka v J. U. C. Josefu Koudelovi, který již bude v Krakově promován na J. U. Dra, a nový spolek divadelních ochotníků má již schváleny stanovy a za ředitele si zvolil Karla Novotného a za režisera učitele Františka Šlerku.

Touto solidní stavbou společenskou by dovedla otřásti jenom pohroma hospodářská a k té jest třeba pracovati. A to tím více, že filiálka Živnostenské banky již úřaduje — jejím petentům Dru Fanderlíkovi a Josefu Staňkovi byl 3. I. 1871 vystaven živnostenský list — a že v jejím představenstvu jsou: Dr. Fanderlík, Florián Novák, Hynek Čecháček, Fr. E. Černý, Ed. Chmelař, Alois Einaigl, židovský obchodník Jakub Fassel, Eduard Horák, František Možný, Alois Pořízka, Heř-

man Sluka a František Wichterle. Správec filiálky Josef Staněk jest zdatný obchodník a jeho choť Marie jest věhlasná operní solistka Hřímalá a způsobilá, aby byla dirigentkou Vlastimily.

Ostatně dosavadní podkopná práce přinesla již národovcům dosti zmatků a zprávy z Bedihoště ukázaly se býti správnými. Sladovna a Vrbátky, rozkol v Záložně, agitace v Živě, v Bavlnické jednotě — gut gebrüllt, Löwe!... Avšak třeba hledati další nástroje. A tu prý by úředník německé advokátní kanceláře Gefing — říkají mu »hlavoň« —, bratr Jana Gefinga ze silničního výboru, dovedl najíti cestu k členům Záložny, kteří osobně nebyli uspokojeni.

»Snad Höger? Jeho syn Adolf se holoubkuje s dcerou Rudolfa Woltze!«...

K této otázce bylo pokrčeno rameny, objevilo se i škodolibé zaškubnutí sevřených rtů a vyšla devisa: »Hlavoň!«

Dobrá, ať hledá — také Bismark má heslo: porážku politickou nutno dokončiti porážkou hospodářskou, a dle toho se chystá k mírovému jednání s Francií...

XXIV.

Ustavující schůze nového obecního zastupitelstva byla 8. II. 1871 a za starostu byl 19 hlasv zvolen Jan Zajíček. Za radního zvolen byl při první volbě Dr. Martin Nemluvil 19 hlasy a při druhé volbě dostali po 19 hlasech Dr. Jan Borák, Frt. Neudörfl a Ferdinand Gross a Ferdinand Vogl obdržel jich 20. Tento obdržel jeden hlas strany národní, aby měl více hlasů než Dr. Nemluvil a aby se pro něho mohlo jako ironie pro Němce vymáhati místostarostenství. Ale nevedlo to k cíli — Dr. Bažant prohlásil za místostarostu Dr. Nemluvila. Zajíček rozdělil referáty tak, že referát finanční dostal Dr. Nemluvil, školní Dr. Borák, stavební Ferd. Gross, hospodářský Frt. Neudörfl a policejním ředitelem jmenován byl Ferdinand Vogl.

S tímto Němci měli obtíž hned na začátku. Jeho úřadování budilo nespokojenost, takže Dr. Fanderlík již v dubnu si

v zastupitelstvu stěžoval, že radní Vogl příliš často pokutuje neprávem, že nedoručuje stranám nálezy, že nepředkládá politickému úřadu rekursy a že s lidmi jedná hrubě. Purkmistr vzal Vogla v ochranu a za to musil z českých řad slyšeti: »Jenom ať ho nezkusí sám na sobě!« Při tom vyzvedl jeho činnost — Vogl připravil návrh na novou uniformu policejních strážníků: oblek jejich místo ze sukna černošedého bude ze sukna tmavohnědého, zelené výložky vymění se za červené a čapky budou po velkoměstsku oficírky se žlutou kokardou a s červeným, na dva prsty širokým páskem. Do parády dostanou klobouky s péry, takové, jaké se připravují pro veterány.

Při jednání o jednacím řádě bylo dohodnuto, aby se protokol o schůzích výborových k vůli zkrácenému jednání střídavě četl jednou německy a po druhé česky, a starosta se zavděčil svým stoupencům tím, že zavedl, aby dva členové obecního výboru za odměnu byli v trhové dny přítomni v tržní komisi.

Za to Zajíček i u svých členů narazil při rozvrhu úhrady rozpočtové na rok 1871, který se projednával teprve 20. dubna, tedy v době mnohem pozdější, než rozpočet na rok 1867. Příjem stanoven byl na 39.493 zl. 64 kr., vydání řádné na 39.885 zl. 75 kr. a vydání mimořádné na 11.300 zl. 03 kr., a on na úhradu vydání navrhl poplatky z míst, 10% přirážku k daním přímým a 15% přirážku na potravní daň z piva. Proti 10% přirážce hlasovali s českou menšinou také Němci Brachtl, Gross a Julius Mrassegg, ježto vedle ní zavedena již jest přirážka 8% školní, 5% šemální a 10% silniční, takže by se obecní přirážky zvýšily ze 23% na 33%.

Zajíček narazil také v otázce, kterou se při volbách vykupovala přízeň židů. Židovská obec opětně zažádala, aby jí byla odpuštěna část příspěvku, který se zavázala platiti dle smlouvy se Severní drahou. Dr. Fanderlík navrhl odmítnutí tak, jak obecní výbor již za starosty Nováka rozhodl. Dr. Nemluvil s vervou žádal, aby židovská obec od r. 1871 platila jen polovici smluveného obnosu. Čeští členové zdůraznili, že křesťanská obec mimo jiné sama stavěla silnici nádražní, která stála asi 10.000 zl., avšak marně — volební slib Němců byl 18. proti 11 hlasům splněn . . .

Proti usnesení německé většiny podán byl český rekurs, který se hlavně opíral o mínění: »Pohledávka proti obci židovské jest část jmění obecního a odpuštění části této pohledávky, rovnající se daru, jest zcizení částky obecního jmění, k čemuž dle § 97 ob. z. jest zapotřebí svolení zemského výboru.« Zemský výbor rekurs zamítl, ježto prý usnesení bylo přijato značnou většinou obecního výboru a že odůvodnění stížnosti jest jen všeobecné. Zajíčka při tom tížilo jen to, že český rekurs také podepsal německý člen zastupitelstva Julius Mrassegg...

Z teritoriálních změn v té době bylo postoupení části obecního pozemku za cenu 7 zl. za sáh, které žádal Blažej Schönberg ku stavbě jednopatrového domu na rohu ulice Žešovské a Petrské[42]), a pronájem části bývalé štěpnice na rohu ulice Vrahovské pro skladiště dřeva Petra Kreutzera. Schválena byla také úmluva faráře Nováka ze dne 11. X. 1870, který zavázal sebe i své nástupce k tomu, že z příjmů prostějovské fary platiti bude ročně 78 zl. 66 kr. na doplnění kongruy do expositury fary ve Vranovicích, a usnesením ze 3. VI. 1871 bylo odmítnuto převzetí patronátu nad zřizovanou farou tamtéž. Rovněž zamítnuta byla žádost Jana Barnikla za reaktivování a on byl definitivně dán do výslužby. U c. k. okresního soudu bylo zjištěno, že 12 kusů licitačních protokolů bylo u něho shledáno z části nekolkovaných, z části nedostatečně kolkovaných, avšak vyšetřování proti němu pro zločin zpronevěry v úřadě bylo zastaveno. Vadné licitační protokoly byly předány bernímu úřadu, aby vymáhal poplatky kolkové a pokuty. Po zamítnutí svém Barnikl se stal nájemcem Ottavovy vinárny a pivnice v »panském domě« a přenesl tam svůj »šifonér«.

Uvnitř německé většiny došlo také k nesouladu z těžkostí, které nastaly ze sekvestrace plynárny — dotčeny byly peněžní zájmy židovských společníků Pippigových, hlavně Dr. Triescheta! Ve chvílích těžkostí teprve i část kasiňáků si uvědomila a správně ocenila obtíže, s jakými Florián Novák zabezpečil městu plynové osvětlování. Obtíže téhož byly také pochopeny v otázce školské, kterou bylo nutno konečně řešiti ve smyslu nového zákona školského.

---

[42]) Třída čsl. legionářů č. 1.

Od stavby školy v bývalé štěpnici bylo upuštěno a 9členný odbor byl pověřen, aby k nařízení úřadů školních projednal otázku, má-li se místo hlavní školy, spojené s nižší reálkou, kterýžto útvar dle nového školního zákona byl již nepřípustným, zříditi škola měšťanská anebo samostatná čtyřtřídní škola reálná.

Ku přání odboru vyžadovala si městská rada dobrozdání Františka Bozděcha, zemského školního rady v Brně, Gustava Zeyneka, ředitele c. k. učitelského ústavu v Olomouci a J. Auspitze, školního inspektora a zemského poslance v Brně. V žádosti úředně potvrzuje, že prostějovské školy jsou ve stavu politováníhodném a nevyhovují ani požadavkům zákona ani potřebám obyvatelstva. Všechny školy jsou přeplněny. Školou povinných chlapců jest 1432, děvčat 1209 a ježto se čítá s 10% přírůstkem, čítati lze s 1575 chlapci a s 1330 děvčaty. Nynější školní budovy nestačí ani pro jejich polovinu, takže nelze provésti nucenou návštěvu školní, zákonem předepsanou. Obec chce přeměnu hlavní a nižší reálné školy na trojtřídní měšťanku, ježto 90% žáků nižší reálky se vrací do občanského života a pro zbytek stačí blízké střední školy v Olomouci. K měšťance chlapecké by se připojila 5třídní škola obecná s paralelkami, takže by celkem bylo 13 tříd chlapeckých. Aby se provedlo rozdělení školních dětí dle pohlaví, zřídila by se 5třídní škola dívčí s paralelkami, takže by škola dívčí měla 10 tříd. Vedle toho by se zřídily 2 předměstské školy.

Dr. Gustav Bozděch zaslal obci statuty škol měšťanských i středních a připojil: Střední školy a občanské školy sledují oddělené účely a nemohou se vzájemně doplniti. Každé město mělo by míti školu občanskou i školu střední. Má-li však z nich býti zřízena jenom jedna, tu rozhodují sociální poměry, která jest potřebnější. Ježto tyto sociální poměry pro Prostějov nejsou mně známy, nemohu se určitě vysloviti. Oproti tomu jest jisto, že vyšší školy nemohou prospívati, kde obecné školy nejsou dobře vyvinuty.

Ředitel Gustav Zeynek se vyslovil pro zřízení školy občanské, která jest přípravným ústavem pro příští obchodníky a řemeslníky, kdežto škola střední připravuje pro školy vyšší. Střední škola nenahradí školu občanskou, ježto nepodává ukončené vzdělání, žádoucí pro stav občanský.

Organisační odbor školní se ve schůzi dne 28. IV. za předsednictví Dr. Nemluvila rozhodl šesti proti dvěma hlasům pro přeměnu na školu občanskou. Dr. Fanderlík zůstal v menšině 2:6 hlasům s návrhem přeměny na školu střední.

Ve schůzi zastupitelstva dne 9. VI. 1871 navrhl Dr. Borák jménem většiny odboru, aby na místě školy hlavní, spojené s nižší reálkou, zřízena byla škola měšťanská, spojená s pětitřídní školou národní, a František Neudörfl navrhl dále, aby se zřídila také předměstská škola ze tří tříd pro chlapce a ze tří tříd pro děvčata. Florián Novák oproti prvému navrhl, aby zřízena byla samostatná nižší reálka nákladem obce a aby se žádalo o dosažení vyšší reálky nákladem státu. Návrh tento byl důsledným prováděním snahy strany národní, aby se v Prostějově šířilo vyšší a vyšší vzdělání, aby se osvětou šlo k svobodě. Strana národní setrvávala na linii, kterou v otázce reálkové nastoupila usnesením ze dne 28. X. 1869, kteréžto bylo vlivem Němců mařeno a proto nedošlo souhlasu vlády. Dr. Fanderlík jasně odůvodnil potřebu střední školy, ale liberál Dr. Borák měl »liberální« protidůvod, že se nemůže ihned započíti s velkým a že nelze prozatím vyššího vzdělání poskytnouti. Německé návrhy byly schváleny 18 hlasy Němců.

Hůře bylo s otázkou, na kterém místě stavěti školu měšťanskou. V odboru byly 3 návrhy: 1. návrh Dra Boráka, aby se budova pro trojtřídní školu měšťanskou a spojenou s ní pětitřídní národní školu chlapeckou stavěla dle dobrozdání c. k. inženýra Kühna a dle situačního nákresu stavitele Jana Pospíšila na prostoře blíže židovské synagogy; 2. návrh Antonína Wolfa, aby tato škola byla umístěna v bývalém Kapucínském klášteře, který by vhodně byl upraven; 3. návrh Františka Wichterle, aby budova pro tyto školy vystavěna byla na obecním pozemku před branou brněnskou dle alternativy inženýra Kühna. Žádný z těchto návrhů nedošel většiny v odboru a ve schůzi zastupitelstva bylo pro návrh Dra Boráka 14 a proti němu také 14 hlasů. Zajíček rozhodl pro něj. Po té bylo usneseno, aby pro pětitřídní školu dívčí upravena byla budova ve školní ulici, v níž dosud umístěna byla škola hlavní s reální, a aby se realisovala půjčka 100.000 zl., která za Floriána Nováka byla připravena.

Jablka s jabloně Novákovy přes zídku padala do oleandrů před »třemi mouřeníny«, kteří zabraňovali je šlechtit...

XXV.

Den 29. června 1871 byl v zámku dnem slavnostním — Chmelařova dceruška Olga dovršila první rok věku a rodiče se chystali, ukázati jí kousek světa. Eduardu Chmelařovi polevila bolest lícního nervu tak, že do světa směl s jubilantkou, a sluneční den připouštěl jemu i vyjížďku k městskému rybníku na Zlechově, která na ten den byla umluvena. Vyjelo se v krytém kočáře a tábor se u rybníka rozbil na hrázi poblíže dřevěného stavidla, kdež bylo bezvětrno a kdež zaznívala píseň vody, padající do potůčka, který odtékal do rybníka Stichovského a tvořil pramen Hloučely.

Hladina rybníka se blýskotala jako perleťová škeble, kapři roztáčeli po ní kola, v rákosí čiříkaly círky, z boru na Záhoří volala kukačka a Zlechovský mlýn klapotal jak zobany čápího hejna.

Paní Chmelařová odvázala Olze kukličku, upravila dítěti pletené střevíčky a piketové šatičky a cápkala s ní ke stavidlu a po jeho lávce na travnatý a mechatý břeh, ke kraji lesa. Chmelař v celé výši i šíři se vystavil vlnám sluneční lázně a duhové vidmo uběhlých dnů mihalo se mu před očima jako sklíčka kaleidoskopu.

Jaký otoč učinil svět! Doma i jinde. Francii vydal na pospas Prusku, z císařství opětně se stala republika a její náčelník Thiers dne 10. V. ve Frankfurtě nad Mohanem podepsal Bismarkovi mír, dle něhož vydal Alsasko mimo pevnost Belfort, část Lotrinska s Metami a Thionvillem a uvolil se k neslýchané náhradě válečné pěti miliard franků, kteroužto nutno zaplatiti do čtyř let. Za šrapnely zlato — proto Bismark ve Versailles praeliminaria míru podpisoval zlatým pérem, které mu bylo dodáno továrníkem Bissingerem z Pforzheimu!

Spravedlivý svět nesnesl bez námitek odtržení milionů Francouzů od vlasti a protestoval proti anexi Alsaska. Čeští poslanci s Palackým a Riegrem v čele protestovali velmi důstojně. Dne 8. XII. 1870 podali Beustovi memorandum, určené císaři, které znělo:

»Národ český uznává důsledně plné právo rozličných kmenů národa německého, spojiti se v jednotu státoprávní, pokud toho potřebu cítí. Kdyby se však chtělo překročiti cestou při-

nucování tuto míru cítěné potřeby aneb dokonce násilí užíti se chtělo proti kmenům takovým, které žádají zůstati věrni jinému státu, s nímž se cítí spojeni společnou historií a rozmanitými zájmy, bylo by též uražením řečeného práva sebeurčení, tolikéž pro celé kmeny, co pro osoby samostatné.

Národ německý má nepopíratelné právo, odraziti mocí válečnou všeliké útoky na území své, tak i na své právo sebeurčení, co do státoprávního sjednocení svého. Kdyby však úmysl jeho směřoval k tomu, aby vrátil národu francouzskému jistý způsob vlády, anebo aby mu vyrval celé krajiny jeho državy, jichžto obyvateli se Francouzi býti cítí a jimi zůstati chtějí, chystal by se rovněž porušiti právo sebeurčení oněch kmenů a postaviti násilí na místo práva. Nelze národu českému, aby nevěnoval nejupřímnější účastenství šlechetnému a slavnému národu francouzskému, kterýž bojuje dnes toliko za právo své vlády a za obranu vlasti, národa to, kterýž vydobyl si tak znamenitých zásluh o civilisaci a největších o pokrok zásad humanity a svobody.

Národ český chová přesvědčení, že takové pokoření, které spočívá v tom, když se národu vynikajícímu oprávněnou národní hrdostí a bojovností odejme část území, musí se státi nevyčerpatelným pramenem nových válek a tudíž i nových ran pro zájmy člověčenstva a i vzdělanosti lidské«.

Toto memorandum si on, Chmelař připomínává, když se s láskou zahledí na svoji milou choť Josefinu a na dcerušku Olgu — obě mají kapku francouzské krve. Koncem XVI. století přišel do Prostějova z Dijonu Francouz J. de Marquet, oženil se s měšťanskou dcerkou a provozoval mydlářství. Jeho potomek vzal si za manželku Hanačku Josefinu Kosteleckou, sestru Vincencie Vojáčkové, a Josefina Marquetová byla matkou jeho choti, Josefiny Chmelařové, a babičkou jejich Olgy. — Ovdověvši, provdala se po druhé za učitele Jana Kaisera . . .

S Francií nepřímo bylo Pruskem znovu poraženo také Rakousko, byvši připraveno o Schusselkův sen, o primát Vídně nad Němci od Sedmihrad až po Hamburk. A kdo bude poražen s Rakouskem? Centralisté? Federalisté? Liberáli? Konservativci? Ústaváci a byrokracie již zuřivě vystoupili proti ministerstvu Hohenwartovu a na radě říšské mu projevili nedůvěru, povolivše rozpočet jen na jeden měsíc 77 proti 59

hlasům a vyslovivše se proti vládě také ve sněmovně panské. Rovněž zamítli návrh vlády na rozšíření zákonodárné pravomoci sněmů 88 proti 58 hlasům, ale přes to Hohenwart stojí pevně a těžisko politického boje přenese do sněmu českého, jemuž prý bude předložen reskript korunovační. Sněm moravský patrně bude rozpuštěn a nové volby budou vypsány. Sebevědomí vlády Hohenwartovy posiluje také nás a povznáší k nadšené činnosti i přes porážku při obecních volbách. Ach, jak trpce nesl, že zrovna v den volby I. sboru měl neutišitelný záchvat prosopalgie a že se nemohl volby zúčastniti! Arciť, kdyby byl býval voličem rozhodujícího II. sboru, byl by šel k volbě, i kdyby ho to bylo stálo půl hlavy!

Novou vzpruhu do Prostějova přinesli Sokoli, kteří s Drem Fanderlíkem četně se zúčastnili dne 28. května svěcení praporu Sokola v Brně. Tam bylo nadšení! Z Čech bylo účastno přes 1000 Sokolů, pražští řezníci přijeli v krojích a připiali k praporu skvostné fábory, praporů před tribunou bylo přes 100. Při banketu řečnil také Dr. Fanderlík jménem národního Prostějova, ale pak! Až srdce skáče. Za Slovensko toastoval, nadchnul i rozplakal Dr. Mudroň, který ku konci své řeči pravil: »Rodní bratři Moravané, Čechové a Slováci, vy si tak často na nás vzpomenete a my zůstat po straně, — my jinde a vy jinde? —, páni bratři? Vzpomínám, ano vzpomínám na divnou pohádku o Velké Moravě, jež sahala až kdes tam za Nitru, vzpomínám a tak teskno mi v srdci — oj, což teskno — zdvíhám ten pohár, aby vaše Morava byla zas jednou — — Velkou Moravou« .. Naši Sokoli dosud mívají slzy v očích, když vzpomenou na Dra Mudroně, na Slovensko a rozsévači z valchy i z Měšťanské Besedy zasévají do Prostějova nové zrno, ideu česko-moravsko-slovenskou ...

V této situaci rodí se povel k novým táborům a Prostějov dává příklad — tábor má již ohlášený na červenec. Po něm přijde tábor v Brně, u Holice, ve Vyškově, u Rosic, v Kojetíně, u Napajedel ...

Nadšení naše jest jak magnet — přitahuje železo. Získali jsme již prvního MUDra — sekundární lékař nemocnice v Brně MUDr. František Bittner zahájí dnem 1. srpna lékařskou praxi v Prostějově — a dostaneme také českou knihtiskárnu. Redaktor Černochova Našince Josef Vrla dne 9. června 1871 obdržel již koncesi na knihtiskárnu v Prostějově a v září ji

otevře v Kožušníčkově žudru a náš »Občan« získá tím místního tiskaře a, jak se již o to jedná, místního redaktora. Avšak ani kasino nelení. — Turnverein se chystá k odhalení svého praporu a u Rottbergra tiskne již ukázkové číslo nového svého týdeníku »Prossnitzer Wochenblatt«, který za redakce Bedřicha Dresslera prvně vyjde 2. července 1871. Předplatné bude 4 zl. ročně, poštou 4 zl. 80 kr.

»Jedno mně nejde z mysli«, zarmucoval se Eduard Chmelař. »Dne 6. V. 1871 udeřil hrom do hrušky, stojící v Sádkách[43]) blíže mostu, vedoucího do ulice Petrské a ku hřbitovu, a rozrazil, rozbil tento starý strom. Jest to táž hruška, u níž dle Pořízkovy zprávy zařekl se Čeněk Höger, že v českých řadách bude státi jak ten obrovský strom vedle mostu . . .

Od stavidla ozval se dětský pláč — Olga držela se maminčiny sukně a usedavě plakala, vystrašena náhlým objevením se vysokého, ramenatého a statného, asi 27letého muže, který se sličným a baculatým děvčetem se vynořil z lesa.

»Nelekej se, ovečko«, konejšil ji muž a, jakoby byl vypadl z politiky a ne z lesa, dodal: »Již se nemusíš bát ani ministra, neřku-li Vrly«. Pak pohladil děvčátko a sestoupil se svojí průvodkyní pod splav, překročil potok a zamířil k ostrohu Čubernice.

Chmelař zaslechl konejšivá slova a usmál se: »Ano, jsou podle kovářova syna a táborového řečníka z Tlumačova. Jest to redaktor Josef Vrla, který jako suplent v Kroměříži ujal se »Našince«, když redaktor Olomouckých Novin utekl do vyhnanství a jeho choť začala vydávati nový časopis toho jména. Již úplně rozumím Vrlovu sklonu do Prostějova — nejenom že jako redaktor Našince srostl s jeho boji, táhne ho k němu také srdce a to jistě mocně rozhodovalo, když volil místo pro koncesi knihtiskařskou. Jeho společnice a patrně i jeho láska jest Josefinka Buchtová, dcerka ze Zlechovského mlýna. Mnoho štěstí — aha, již ho má on i ona — — na Čubernici padla právě hubička, dvě a snad i tři. A hubička z Čubernice prý vede k námluvám, k oltáři« . . .

Úsměv nad štěstím dvou mladých srdcí trvale udržel Chmelaře v bezbolestné náladě až do večera a odvalil od něho další vážné i chmurné myšlenky, jako vítr odvívá chmýří pampelišky i bodláku . . .

---

[43]) Sušilova ulice.

XXVI.

Dr. Bažant prožíval těžké chvíle. Dne 7. V. 1871 zemřel na organickou vadu srdeční jeho tchán Dr. Vincenc Hein, dlouholetý vůdce a rozhodující činitel ústavácké strany za dob purkmistra Czerného, a projednávání pozůstalosti po něm činilo dosti starostí, a vedle toho dle zpráv z místodržitelství bylo jasno, že posice tak stranického okresního hejtmana, za jakého Dr. Bažant byl vyhlášen, jest neudržitelnou a že každou chvíli se nad ní může ozvati umíráček. Proto upomenul Dra Zaillnera na sliby i na úmluvu, které rozhodly o reklamačním i rekursním postupu kasina i politické správy a tím i o osudu Prostějova, a když dostal ujištění, že jest pro něho Dr. Giskrou zabezpečeno místo sekretáře v obchodní a živnostenské komoře brněnské, připravoval se na odchod z Prostějova.

Purkmistra Zajíčka nenutil k nákladnější úpravě určického úvozu ani do důstojnických štěnic - plukovník Müller také klidněji podal novou žádost o »odštěnicování« event. o nový byt! — ani do jakýchkoliv investic, obecním výborem nerozpočtených, za to staral se o prapor pro turnery a měl sto chutí, aby zakázal tábor lidu, o jehož pořádání zadali Dr. Fanderlík jako předseda pořadatelů, Isidor Grolich, farář v Krumsíně jako místopředseda, advokátní koncipient Dr. Josef Koudela, katecheta P. Antonín Vrána a účetní sladovny Josef Wait jako jednatelé, za nimiž stála legie předních národovcu z města i z venkova.

Avšak obával se vyvolati křiklavý konflikt, který by mohl za vlády Hohenwartovy prohráti. A on i jako sekretář komorní bude v lecčems odkázán na dobrý styk s vládou! Proto bez námitek povolil tábor na vojenském cvičišti za Žešovskou ulicí i projednání jeho otázek a městské radě sdělil to výměrem z 21. června 1871: »K žádosti podané Drem Fanderlíkem a soudruhy dne 6. června a změněné dne 12. června b. r. a hledě k tomu, že průkaz stran postoupení místností výnosem zdejším ze dne 7. VI. b. r. žádaný nyní přípisem cís. král. velitelstva 12. pluku dragounů ze dne 20. VI. 1871 dodán jest, povoluje se, by dne 2. července 1871 odpůldne v 3 hodiny odbýváno bylo shromáždění lidu na vojenském

cvičišti v Prostějově s programem tímto: 1. Dostačují nynější školy prostějovské k tomu, aby šířily vzdělanost v městě i v okolí prostějovském v také míře, jaké vyžadují časové poměry? 2. Jakými prostředky lze rozšiřování se všeobecné chudoby zameziti a vzrůst blahobytu podporovati? 3. Jakými prostředky dá se působiti k tomu, aby na venkově jízdecké kasárny vystavené byly?... Při tom se připomíná, že podle nabytých zkušeností se co přiměřené místo podle § 12. zákona shromažďovacího vyslancům úředním příslušící, jen takové považovati se může a na jehož opatření naléhati musí, které jest zvýšeno nad obecenstvem v takové míře a poloze, v jakéž předsedovi a řečníkům místa vyhražená jsou«.

Také v plném obsahu povolil provolání k táboru. V tom se zdůrazňovala potřeba vzdělání a spravedlivý nárok na české školství. Prostějov, třetí město na Moravě co do počtu obyvatelstva, nemá žádných středních škol a vláda ani obec nic pro ně nečiní. Když dány budou školy patřičné, šířiti se bude osvěta, bude se vzmáhati blahobyt a chudoba bude mizeti. Tyto vývody byly také namířeny proti přijetí návrhu Dra Boráka německou většinou zastupitelstva. Venkov v provolání opětně zdůrazňoval, že stálé ubytování vojska v obydlích rolníků činí jim nemožným býti pány ve vlastních staveních.

Dr. Bažant dal také povolení k táborovému průvodu. Účastníci seřazovali se na Senném trhu a Sokol převzal úkol, čekati na přespolní účastníky na nádraží, v ulici Žešovské, Plumlovské, Kostelecké a uváděti je na seřadiště.

Tábor byl, jakého na Moravě ještě nebylo. Bylo ho účastno přes 20.000 lidí z města, z okolí i z dáli a v průvodě, s nímž šla kapela prostějovská a vyškovská, jelo přes 400 banderistů a bylo neseno asi 50 praporů. Všude v městě, i na »rynku«, bylo nadšení, plno vítajících dekorací a nápisů, volání slávy a Nazdar! a při tom vzorný pořádek.

Tábor zahájil P. Grolich a navrhl za předsedy Dra Fanderlíka z Prostějova a předsedu okresního silničního výboru Tomáše Podivínského ze Smržic.

Dr. Fanderlík nadšeně pozdravil tábority, vylíčil národní i politickou důležitost táborů a ku konci volal: »Vám, drazí rodáci, zůstává ta čest, že jako r. 1869 také i letos první jste lid k táboru svolali. Znamení, že Hanák vždy první v šiku státi bude. Nejste sami. Všude, kde zaznívá hlahol slovanský, na-

lézáme sympatie a, co zde mluvíme na březích Moravy, s toutéž dychtivostí čteno bude nejen na Vltavě, nýbrž i daleko na slovanském jihu, na březích Sávy a na vzdálenějším ještě slovanském východě na březích Volhy a na úpatí Urálu. Ve Vídni je sice vláda lepší než dříve, ale spasení nečekejme s hůry« . . .

O školské otázce promluvili prostějovský kaplan Konrád Surma, bývalý purkmistr Florián Novák a Josef Hoch z Hrubčic. Dojímavé bylo líčení Novákovo:

Více nežli jedna třetina k návštěvě povinných dětí města Prostějova nedochází do školy. Příčina toho jest nedostatek dobře upravených školních budov, neboť tyto jsou v předměstích ve stavu nanejvýš chatrném a malé, nevyhovují v ohledu zdravotním ani mravním. Děti musily i po zemi seděti — tolik jich tam bylo přiděleno! Budovy školní jsou vzdáleny. Při tom jest nedostatek učitelských sil, hlavně podučitelů, poněvadž jsou velmi špatně placení — ročně 180 zl.! Proto raději utíkají do vesnic. Z té příčiny může na těch školách býti jen půldenní vyučování. Při takových poměrech nedocílí se žádoucích úspěchů prodloužením školní návštěvy ze 6 na 8 let! Předměstské školy byly a jsou posud dvojtřídní, jež důvtipnému dítěti lze odbýti brzo a pak se nudí, nevzdělává se více. Přístup na hlavní školu neb vnitroměstskou dívčí není posud předměstským dětem usnadněn — není tam místa a mimo to vyučování jest tam pouze německé. Vady odstraniti přísluší obci, na které se žádají dostatečné školní budovy, vhodné jich umístění a dobří učitelé, lépe placení. Obec chce v Sádkách u olomoucké brány poblíž židovské nemocnice stavěti školní budovu pro měšťanku a pětitřídní školu chlapeckou a hledati se má na předměstí místo pro trojtřídní školu národní pro chlapce a děvčata — to nestačí, na předměstích nutno stavěti dvě předměstské školy smíšené. Nutno zříditi vyšší reálku, občanská škola ji v Prostějově nenahradí. Němci na Moravě mají 4 vyšší reálky, Češi ani jediné. Žádáme tedy reálku na vládě — paragrafem devatenáctým jest nám zaručována rovnoprávnost a předložíme o tom pamětní spis císaři . . .

Při řeči Novákově vzpomněl si Alois Pořízka, který seděl na tribuně mezi pořadateli táboru, že »Občan« v září vyzýval obecní zastupitelstvo, v jehož čele byl Florián Novák, aby

ještě před obecními volbami hledělo prosaditi povýšení nižší reálné školy prostějovské na ústav vyšší. »Občan« neřekl tím nic nového, také to teoreticky mínil dobře, ale poškodil národní posici volební, ježto nevěděl anebo nechtěl věděti, že české správě obecní tím ukládá něco, čeho ona provésti nemá moci. Neboť Němci, kteří měli více nežli $^1/_3$ zástupců, projednávání otázek školských mařili jako nepříčetní. »Občan« a každý, kdo výzvu opakoval po něm, házel smolný vích na střechu národní budovy a dával do ruky agitační zbraň, jakoby čeští zástupci na obci nechtěli povznesení českého školství. Lehko řekneš: semenec, ale zobat jej!... Pořízka také si doplnil Novákovu řeč povzdechem, jak nový školní řád poškodil české vyučování — za provisorního ředitele Františka Nožičky, odrodilce, bylo na hlavní škole k nařízení z Brna zavedeno vyučování řeči »českomoravské« jen dvě hodiny týdně, ač za ředitele Dra Mlčocha byly pro ně 3 hodiny...

Resoluce o školském bodě programu táborového byla odůvodněna s hlediska všeobecného i z ohledů místních a pravila:

»Uvažujíce, že lidnatý kraj prostějovský, zvlášť obyvatelé ze vzdálenějších hor, všech ústavů vzdělávacích úplně postrádají, a že v Prostějově, vynikajícím to městě průmyslovém s 16.000 obyvateli a středišti velmi četného a pokroku milovného obyvatelstva úplně žádných škol středních a těm podobných vyšších ústavů vzdělávacích není, a že tudíž nejen obyvatelé města Prostějova, nýbrž i celý venkov syny své k nabytí vyššího vzdělání do jiných, vzdálených posílati musí; — uvažujíce dále, že celé město Prostějov jakož i celé okolí daleké obydleno jest obyvatelstvem národnosti české, uvažujíce, že potřebu reálních škol v Prostějově uznalo dřívější zastupitelstvo prostějovské samo, když téměř jednohlasně se usneslo zříditi v Prostějově samostatnou reálku; — uvažujíce, že nynější většina zastupitelstva města Prostějova v neuznání prospěchů, jak z vyšších ústavů vzdělávacích každému městu v duševním i hmotném ohledu plynou, a zapomínajíce, že při vyšší reálce lehce a s malými výlohami zříditi a udržeti se dá pro Prostějov nevyhnutelná škola obchodní a průmyslová, a nedbajíc toho, že škola občanská, jakou zastupitelstvo ze stávající nižší reálky zříditi hodlá, sama o sobě není s to v městě i v okolí osvětu a vzdělání šířiti v takové míře, jak

toho nynější časové poměry vyžadují, a že všem požadavkům, jaké se na občanskou školu staví, již vyšší reálka vedle všech svých ostatních předností vyhovuje — uzavíráme my obyvatelé z kraje prostějovského, z roviny i z hor shromáždění v Prostějově dne 2. července 1871, a dovoláváme se:

1. aby v Prostějově zřízeny a vydržovány byly z peněz státních, k nimž my také velikou částkou přispíváme, reální školy vyšší s vyučovacím jazykem českým;

2. aby za tímto účelem podala se ministerstvu žádost, kterou jsme na tomto shromáždění podepsali, a ukládáme pánům Dr. Josefu Fanderlíkovi, mor. slez. zemskému advokátu v Prostějově, Františku Bláhovi, obecnímu starostovi v Mostkovicích, a Josefu Hochovi, rolníku a předsedovi Hospodářské jednoty olomoucké z Hrubčic, aby tuto naši žádost jménem našim panu předsedovi ministerstva a panu ministrovi vyučování osobně odevzdali.«

O druhém bodu táborovém promluvil prof. J. R. Demel z Olomouce a P. Ignát Vrba, farář ve Skrbeni. Vývody jejich nesly se směrem prostředků: 1. rozšiřovati přiměřeně vzdělání; 2. péče o přiměřenou a slušnou výživu; 3. vhodná, rozumná a co nejsilnější obrana proti nepříteli. V resoluci se zdůrazňovalo: rozšiřování vzdělanosti, správná výchova dítek, rozšiřování autonomie obcí, zřízení okresních zastupitelstev, co možná největší decentralisace správy státní a převedení správy politické na samosprávné úřady obecní a okresní, pak potřeba decentralisace velkého průmyslu i ústavů železničních a ústavů peněžních.

O třetím bodě táborovém mluvili ze Smržic Josef Vodička a Jan Moučka. Vodička apeloval na součinnost města s venkovem:

»Vy, páni z města, jste břemene ubytování jízdectva prosti. Přes to vás prosím, abyste pomáhali nám osvoboditi se od jařma nepřirozeného. Vždyť i žádáváte naší pomoci, vždyť jste vy krev z krve naší. Společné jsou zájmy naše, pod jedním praporem bojujeme a, jak my v tomto našem boji chcem svorně státi při vás, tak doufám, že i vy nás neopustíte, že města a venkov vždy jednosvorně jednati budou a že se nepřátelům našich národních snah nepodaří, aby se ujalo mezi námi símě nesvornosti«.

Resolucí se o tomto bodě vytýčilo: »... uznáváme toho býti

pilnou potřebou, aby v okolí Prostějovském vystavěna byla kasárna pro okres Prostějovský, v níž by c. k. jízdectvo, nyní po vesnicích rozložené, ubytováno býti mohlo« ...

Při čtení této resoluce začalo pršeti a táborité věřili, že byla zúrodněna ...

Po táboru byla veliká zábava v zahradě u Hliňáků, kdež Orlica zpívala vlastenecké písně a kdež se nadšeně vzpomínalo dojmů z táboru i z jeho průvodu. Sokolům nejvíce se líbil Dr. Fanderlík, který s tribuny hřímal, až listí královských topolů udiveně se rozševelilo a až se pod nimi otřásaly stánky kramářů, pekařů a šenkýřů. Hochův radikalismus a Vodičkův chorál na bratrství venkova s městem chytily za srdce všeobecně a průvod krok za krokem vychvalovali malí, drobní nadšenci — naděje vlasti —, kteří se pletli mezi stoly a v zahradním koutku při zídce Milosrdných zahájili konferenci. Hanáčtí banderisté byli pro ně rytíři z Blaníka, sokolští pořadatelé Richard Chromeček z kanceláře Einaiglovy, Augustin Jiříček z kanceláře Fanderlíkovy, tkadlec Josef Kuchař, knihař Frt. Babička, Josef Klág a Arnošt Dopita byli pro ně jejich generály. Syn sedláře a řemenáře Gustav Dostál vychvaloval harasky a podprsníky hanáckých koní a šestiletý tkalcovský syneček František Kovařík nejvýše cenil národní dělo — hned prý by si takové sestrojil, ale ne ze dřeva, nýbrž z ocele. Jenom František Gabrlíků mlčel jako zařezaný a po dlouhých okolkách přiznával, proč: byl rozlítostněn, že není ještě tak velikým a silným, aby byl mohl nésti prapor Orlice a na podiu zpívati »Kdož jste boží bojovníci« ...

Kasiňáci těžce nesli úspěch táboru a žluč si vylili v »Prossnitzer Wochenblattu«, v němž zapřeli hned v druhém čísle to, co v prvém čísle prohlašovali za jeho program. V provolání ke čtenářstvu se dušovali, že jsou pro svornost, že budou objektivními a že každé národnosti přiznávají právo, pěstovati svoji řeč i mrav — a o táboru psali neobjektivně, potupně, že byl »špektáklem«. Sokoli prý jeli na »Rosinantách«, a slinou prskli i po národním děle, kterýžto »mordýřský nástroj«, tažený čtyřmi koňmi a obsluhovaný dvěma »kanonýry«, prý uzavíral chabý průvod. Návštěvníci se na velikém cvičišti ztráceli, táboritů bylo asi 2000, zvědavců 6000, řeči byly fráse, najmě Novákova o školství, a celkem prý to byla »kapucináda«.

PÍSMO MĚŠŤANOSTY FLORIÁNA NOVÁKA.

Dr. Bažant však vycítil, jak povzbudivý účinek tábor měl na Slovany, a radil, oslabiti jej urychlením slavnosti odhalení turnerského praporu. K té pak došlo již dne 16. VII. 1871 za vedení Dra Zaillnera a Dra Nemluvila. Kmotrou praporu byla měšťanka Karolina Spurná, praporečníkem byl c. k. berní Tomáš Czech. Ale se slavností byla obtíž. Prapor měl býti po-

svěcen, ale farář Novák, byv upozorněn, že v turnerském spolku jest mnoho židů, sdělil pořadatelům slavnosti, že k vůli židovskému členstvu musí míti ke svěcení praporu dovolení od konsistoře. Tuše pak, jak by odpověď konsistoře asi dopadla, radil, aby turnéři od svěcení raději upustili a prapor jen odhalili. Ti poslechli a pořádali jenom slavnost »odhalení praporu«. Město arciť bylo proto plno vtipů a dlouho a dlouho se udrželo říkání, že »turnerský prapor měl obřízku«... Slavnostní odpoledne turnerské bylo slaveno v nádražní zahradě restaurační a stalo se zajímavým tím, že tam Dr. Zaillner připil na zdraví c. k. okresního hejtmana Dra Bažanta, »des Gründers des Prossnitzer Turnvereines und gessinungstüchtigen Mannes« . . .

Kasino z turnerské slavnosti vyvozovalo: O Prostějovu se dosud říkalo, že jest slovanské město, ale k tomu nestačí početnost obyvatelstva, nýbrž i jiné. Turnerská slavnost prokázala, že Prostějov má ráz německého města průmyslového. To prý také vidno na poštovním úřadě, který má jen německý nápis K. k. Postamt a který prý i po odchodu poštmistra Gustase zůstane německou doménou — c. k. finanční komisař František Sedláček bude od září jmenován dědičným poštmistrem v Prostějově a kasino již se na něho těší . . .

Pro další posílení německého cítění kasino aranžovalo také širší prostějovskou účast na »Krajsturnfestu« v Brně a vyslalo tam 146 osob, kterou vedl Dr. Nemluvil v kroji turnerském. Do toho Brna, kde okřídleným slovem turnerů bylo »böhmische Bagage« a kde r. 1868 předseda turnerů Dr. Sturm při zahájení slavností turnerských sliboval, že turneři se budou broditi v krvi nepřátel — ovšem slovanských — až po pasy. Vedl je hrdě a v povýšené náladě. O tuto jeho náladu nepřímo měla také zásluhu jeho sestra Beata Nemluvilová.

Časně ráno před odjezdem turnerů stala se totiž divná příhoda. Policejní strážník Ugvic při obchůzce uviděl na oleandru verandy »u tří mouřenínů« viset hanácké koženky, sňal je a seznav, že takové se nosívaly na Unčovsku, šel se otázat k »zelenému stromu«, nebyly-li koženky snad tamodtud odcizeny. Slečna Beata se zapálila jak pivoňka, vzala od Ugvitze hanácké gatě a šeptala si:

»Jsou ze Střelic, ale Martinovi o nich neřeknu« . . .

XXVII.

Ve vnitrorakouské politice schylovalo se ke svolání zemských sněmů a v Prostějově došlo k čištění hvězd — c. k. okresní Bažant byl dán na dočasný odpočinek a c. k. okresní komisař Eduard Tumseng pověřen byl správou úřadu do té doby, než přijde nový c. k. okresní hejtman Jan Rupp, který nastoupiti měl dnem 25. VIII. 1871.

Dr. Bažant byl svým odstraněním ze státní služby citelně dotčen osobně, avšak politicky se cítil spokojeným. Přijal sekretářské místo v obchodní a živnostenské komoře brněnské a sekretář tak vážné a důležité instituce ve mnohém ohledu má také silný vliv, nemaje jako c. k. okresní hejtman vázány ruce na pravo i na levo, nahoru i dolů. Politicky v Prostějově vykonal pro němectví více, než oba jeho poslanci dohromady, osvědčil se věrným stranníkem Dra Giskry, ukázal pevnost i nebojácnost, prokázal, že ve výkladu zákonů má školu Machiavelího, který jest německému liberalismu vzorem, a proto i do politiky má dvéře otevřeny dokořán — takových hlav, jak on jest, potřebuje Brno i Vídeň!

Proto nikde neukázal tváře zachmuřené ani starostlivé a klidně se připravoval na přestěhování do Brna. Na to se zvláště těšil jeho synek, který vítězoslavně říkal dětem sluhy Kopečného: »V Brně budu zas jako jiné děti, budu moci mezi kamarády a nebudu jako zde stále napomínán, abych se nepošpinil od vaší tkalcoviny«...

Kasino těžce neslo Bažantův pád a chtělo také odchodu jeho použíti k agitaci pro své cíle. Proto mu připravilo slavnostní rozloučení. Zásadně byl jeho úmysl schválen ve všech údech prostějovského němectví, avšak patrně na opatrné přání Dra Bažanta formálně uznáno za vhodno, aby slavnostní rozluce byl dán štít turnerů. Proto na 16. VIII. 1871 byla ohlášena slavnostní turnerská »knajpa« ku poctě čestného člena Dra Bažanta.

Při knajpě objevil se nezastřený obraz Dra Bažanta a potvrdilo se vše, co se o pádu českého zastupitelstva předpokládalo a říkalo.

Prossnitzer Wochenblatt otevřeně již napsal, že odchod Dra Bažanta jest těžkou ranou pro město, pro němectví. Již to, že

byl předmětem útoků odpůrců němectví, svědčí prý o tom, že jest čestným mužem.

Návštěva turnerské knajpy udávána byla na 600—700 osob. Předseda turnerů Dr. Zaillner zahájil ji povzdechem, že odchází »unser treuer Parteigenosse«. Když před třemi lety konstituční éra prakticky vešla v život, když občanská vláda hledala muže, kteří by stát organisovali na podkladě nových zákonů, byl Dr. Bažant svými politickými přáteli žádán, aby v Prostějově převzal úřad. Poslechl hlasu svých politických přátel a šel zastupovat stranu a chránit zákony, jež ona postavila za štít státní. Sloužil oběma národnostem, slovanské spoluobčany neutlačoval. On jest tvůrcem turnerského spolku, on pomáhal na výši vyzvednouti »Parteileben«, on pozvedl německé cítění, pěstoval je i živil a docílil velkých výsledků, že německá strana stojí pevně. Odchází nezlomen a jeho duchu nás bude žíti dále a ponese zralé ovoce.

Dr. Zaillner svojí řečí objasnil mnoho, ale jako vyškolený politik řekl to dosti opatrnicky i státnicky a Dr. Bažant podobně odpověděl střízlivě. Pochválil prostějovské měšťanstvo jako vzor pro politické přesvědčení, pro pevnost ke straně a pro jeho sebevědomí. Prostějov jest mikrokosmem Rakouska. Prosincovka učinila německý stav měšťanský těžištěm státu a německé měšťanstvo v Prostějově při tom provedlo svůj úkol podivuhodně, pevně, nebojácně. Na konec Dr. Bažant prohlásil: »Věčně budu vzpomínati na volební dni v Prostějově, kdy jsem stál věrně na Vaší straně«...

Dr. Nemluvil pověděl to, co jiní státnicky napověděli, na plné kolo — jako mladý advokát měl málo zkušenosti a, jsa jako spolupracovník Dra Heina vtlačen do popředí, měl již aspirace na politiku svého já (— — Zajíček nebude věčně zemským poslancem ani purkmistrem! — —) a chtěl k ní cestou radikalismu. Pravil: »Občan nás nazývá gardou Bažantskou. Ta garda pozůstává z mužů, kteří se bývalému c. k. okresnímu hejtmanu dali k disposici, když se jednalo o to, aby odstraněno bylo zastupitelstvo, které všechny jiné zákony stavělo výše, než zákony zemské. Toto zastupitelstvo našlo svého mistra v Dru Bažantovi, to mohu jako člen oné gardy potvrditi.

S touto gardou on učinil průlom do kompaktní strany Slovanů, průlom, kterého více nevyplní. Tímto průlomem bylo umožněno, že ústavověrná strana nalezla vstup do obecního zastupitelstva. — On byl zástupcem a vůdcem naší strany«...

TEMPL.

České obecenstvo spokojeně si oddechovalo, když náměstím projížděl vůz s nábytkem Dra Bažanta a mířil k nádraží. U Mariánské sochy stál také slabomyslný Karlíček a udiveně hleděl za vozem. Najednou nadul tváře a vyrazil svoje »bum«. Když se ho ptali, co to zas má, obrátil se tváří k domu, kde bývala advokátní a notářská kancelář, a vyhrkl:

»Bažantnice bum!«...

MOJE POZNÁMKY K OBECNÍM VOLBÁM.

Obecní volby r. 1864, 1867 a 1870 byly provedeny na podkladě nesprávných voličských seznamů a proto ve svých výsledcích i důsledcích neukázaly správného poměru ani patřičného významu a vlivu zápasících stran.

Dle řádu o volení v obcích z 15. III. 1864 č. 4 z. z. měli právo volit 1. čestní občané, 2. sousedé obce a příslušníci obce, kteří platili ze svého statku nemovitého, ze živnosti nebo z příjmů alespoň od roku nejméně 1 zl. přímých daní bez přirážek. Dále z příslušníků obce bez ohledu na placení daně definitivně ustanovení duchovní, úředníci státní, důstojníci ve výslužbě, doktoři, profesoři a učitelé a konečně tuzemské korporace, fundace a ústavy, pokud mají v obci nemovitost. — V § 7. bylo stanoveno, že spoludržitelé nemovitostí mají toliko jeden hlas.

Toto poslední ustanovení bylo nejhlavnějším sporným bodem, který i při volbách sněmovních rozvracel právo voličské, a zároveň ústaváckou temnou komorou, v níž dle potřeby negativy měnili na positivy.

Dle běžných občanských i právních zvyklostí na Hané většina realit jak na venkově tak v městě byla spolumajetkem manželů, avšak ve volebních seznamech z r. 1864 nikde nebyli vedeni spoludržitelé realit jako voliči. Byli tam jen muži jako jednotlivci a ženy jen jako vdovy anebo jako jediné majitelky domů, polností. Tím se stalo, že osobní daň byla slučována s daní spolumajetku, a tak se dospělo k nesprávné výši daně volební, dle níž volič do seznamů voličských měl býti zařazen. Jest jasno, že tím byli do I. i do II. sboru vřaděni voliči, kteří tam nepatřili a hlasem svým tam rozhodovali neprávem, proti zákonu.

Za starosty Czerného byli si toho ústaváci dobře vědomi, o čemž jest doklad ve volebních seznamech samých — z pozdější doby, patrně z prvního období činnosti důchodního Němčického, jsou v nich tužkou připisovány manželky mužů, kteří pro volby r. 1864 byli v seznamech uvedeni jako samostatní voliči. V I. sboru jsou takové případy zaznamenány 4, ve II. sboru jest jich přípsáno 57!!

Tímto slučováním velmi zmenšen byl počet voličů ve sboru

třetím — svědkem jest i zemský sněm. Při jednání o žádosti Prostějova za vlastní statut úředně bylo zemskému sněmu sděleno, že Prostějov má 1476 voličů a starosta Czerny jich do volebních seznamů zařadil jenom 1361 a to do sboru III. 1090 místo úředně vykazovaných 1179. Dalším dokladem jest počet přespolních majitelů pozemků. Ve voličských seznamech Czerného jest jich uvedeno pouze 16, kdežto r. 1867 jest jich tam zapsáno 307, z nichž 41 má předepsanou daň nejméně 10 zl. Touto machinací byla strana národní zkrácena o sta dobrých svých hlasů a bylo volební křivdou, že se nedomohla plného vítězství ve sboru třetím. Křivda ta byla tím křiklavější, že starosta Czerny nesprávně řídil akt volební a že připustil protest Dra Heina a škrtl 34 hlasy voličů národních.

Strana národní chybila tím, že neprovedla řádného reklamačního řízení, a že ani rekursem neprovedla korektury nespravedlivého výsledku volebního. Tím ukázala, že její volební organisace tehdy nebyla ještě dostatečnou, že postrádala právních rádců a vyškolených vůdců. Tím se také stalo, že nebylo protestováno proti virilnímu právu pensionovaných důstojníků, což se později stalo osudným. Mezi virilisty tehdy byl také neprávem zařazen Alois Einaigl jako c. k. notář, což r. 1867 bylo opraveno...

Volební seznamy k volbám r. 1867 byly v otázce spoludržitelů realit správnějšími — v I. sboru jich bylo 22 a ve II. sboru 74 —, ale za to složení volebních sborů bylo nesprávné a protizákonné. Starosta Jan Zajíček a důchodní Němčický zdělali sice pořadový seznam voličů ve smyslu § 12, zařadivše napřed občany čestné i další virilisty a za nimi poplatníky dle výšky daně volební, a také dle § 16 rozdělili úhrn volební daně na tři rovné díly a voliče poplatné dle ní zapsali do příslušných sborů, avšak opomenuli provésti druhý oddíl § 14. Volební řád praví: »Občané čestní a příslušníci obce, kteří mají dle § 14. al. 4. právo voliti, náležejí do prvního sboru voličského. Pakli však na tyto osoby právě tolik hlasů anebo ještě více připadne, než na ty, kteří dle placení daně mají se vřaditi do prvního sboru voličského, tedy se z nich má vrátiti do druhého sboru voličského tolik, aby počet nazpět pozůstalých obnášel méně než polovici těch, již dle placení daně vřaděni byli do sboru prvního. Při tom buďtež z oněch, kteří

jistého ročního platu požívají, ti do druhého sboru voličského vřaděni, kteří menší plat mají. Z těch, kteří nemajíce ročního platu prvnímu sboru voličskému náležejí, má se vřaditi do druhého voličského sboru takový počet, jenž jest přiměřen poměru, v kterém se ve sboru voličském svrchu dotčeným osobám nacházejí.«

Autoři voličských listin příkaz tento neprovedli a rozvrhli voliče tak, že v I. sboru zůstalo prvních 114 voličů seznamu pořadového a mezi nimi všichni virilisté počtem 51, kdežto ve II. sboru zanešeno bylo 210 voličů a sice samí poplatníci a žádný virilista, což bylo nesprávné i protizákonné. Z I. sboru mělo býti 20 virilistů zanešeno do II. sboru, kterýžto by pak byl měl 230 voličů, a v I. sboru byli by zůstali 94 voliči a mezi nimi jen 31 virilista.

Tato základní chyba voličských listin byla asi základní příčinou prohry německé a to nejen tím, že by správným rozvrhem virilistů bylo Němcům přibylo nejméně 15-17 hlasů ve II. sboru, nýbrž hlavně efektem mravním. Neboť strana nár. snáze mohla vymýcením vlivu virilistů silno agitovati u poplatníků a vybízeti, aby sami, bez cizích důstojníků a byrokratů rozhodli osud města ve prospěch svůj. Ona také pravděpodobněji mohla ujišťovati o svém vítězství a to, jak jest známo, vždy bývá mocnou agitační zbraní a přitahuje voliče nerozhodné.

Strana národní v těchto volbách prokázala dobrou organisaci a takticky jednala velmi opatrně, že těžila z chyby Zajíčkovy a ničeho nečinila pro to, aby rozvržení volebních sborů bylo napraveno. Při tom ještě vyreklamovala 2 virilisty z listin a mezi virilisty vreklamovala rytmistra-auditora v. v. Floriána Nováka a kooperatora P. Antonína Vránu.

Za to neopatrně sestavila svoji kandidátní listinu pro II. sbor, zařadivši do ní učitele Aloise Pořízku. V době tuhého centralismu a jeho násilnických metod bylo na snadě, že ústaváci se postaví proti zvolení národního učitele vůbec a Pořízky jako výbojného organisátora zvláště a že neliberálně se skryjí za § 10. řádu o volení v obcích, který praví: »Voleny býti nemohou osoby ve službě obecní postavené, pokud jsou ve skutečné službě obce«. Vždyť ústaváci dokonce rozhodli, že

také učitelský úřad na některé obecní škole střední zásadně jest úřadem obecním!...

Strana národní, pozbyvši mandátu Pořízkova, ztratila dvoutřetinovou většinu v obecním zastupitelstvu a tím byla Němcům vydána na milost, nebyla schopna vésti obecní záležitosti nerušeně a dle svého programu, dle potřeb národních. Měla nad sebou Damoklův meč § 41. obecního řádu, který nařizoval: »Aby výbor mohl usnešení činiti, potřebí, aby aspoň dvě třetiny údů jeho byly pospolu«. Avšak ani mandát Pořízkův by ji nebyl vyvedl z tohoto úskalí a víru — Němci, získavše Ferdinanda Vogla, měli tak jako tak více nežli jednu třetinu mandátů. Proto leckteré výtky, řízené k tehdejši české většině, třeba opraviti a uvésti v soulad se skutečnými poměry její síly a mohoucnosti.

Volební komise s Janem Zajíčkem v čele v Pořízkově případě nejednala správně a rozhodla proti zákonu, škrtnuvši jeho hlasy jako osoby nevolitelné a prohlásivši německého protikandidáta za zvolena. Jednala proti § 32. volebního řádu, který rozhodoval: »Byl-li někdo zvolen, kdo není volitelný, zruší úřad politický volbu takovou jako proti zákonu předsevzatou«. Tedy c. k. okresní hejtman a nikoliv volební komise. Arciť výsledek by býval byl stejný...

Do větší chyby upadla strana národní tím, že bez námitek připustila povolání Dra Boráka do obecního zastupitelstva a tím německé oposici pomáhala dodati výbojnou hlavu. Mohla vším právem namítati: platí-li § 10. o nevolitelnosti pro učitele Pořízku, stejně platí také pro Dra Boráka, který jest ve skutečné službě obce jako její městský lékař. Tento charakter městských lékařů byl již tehdy tak vykládán a správní soudní dvůr později výslovně vyřknul, že městští lékaři, jelikož jsou v obecní službě, nejsou do obecního zastupitelstva volitelní. (Budwinski č. 3465 a č. 4164)...

Volební listiny pro volby r. 1870 byly sestavovány za neobyčejně těžkých okolností a poměrů. Uplatňoval se tu nový daňový zákon, zasahoval tu Dr. Bažant, který byl chefem berního referátu, franktierský boj tu vedl i obecní důchod a starosta Novák i s Dr. Fanderlíkem nebyli v otázkách taktiky volební tak »mazaní«, jak jím byl Dr. Bažant, dle doznání Dra Nemluvila vlastní vůdce kasina. Dle toho volební boj za Němce vedl vlastně c. k. okresní hejtman, který jako bývalý

úředník Giskrova zemského výboru byl ve volebních praktikách obzvláště zkušeným.

Německé, recte Bažantovy, práce volební připravovaly se dlouho před volbami a berní referát byl při nich pomocníkem, ať vědomým, ať nevědomým. Základním motivem bylo, co nejvíce voličů vytlačiti z II. sboru do sboru III. a vytvořiti německé voliče nové. Tito lehko se daňovými předpisy tvořili ze židovských obchodníků a úkolu prvého se mělo dosíci silným zvýšením volební daně v I. sboru. K tomu musila také přispěti I. rolnická sladovna, které urychleně byla předepsána daň výdělková. Co bylo s daní firmy M. & J. Mandl, těžko dnes říci.

Ke zmatku ve voličských seznamech vydatně přispěl důchodní Němčický, který volební výkazy daňové předložil tak, že opětně jako r. 1864 nebyl v nich vzat zřetel na spolumajetek, ač se r. 1867 na něj správný vzal ohled, a tím celá volba postavena byla na nesprávný základ. Že se to stalo jen ke škodě strany národní, o tom svědčí případ Kateřiny Weiglové a Neudörflův, a několik příkladů ukazuje dosah těch nesprávností:

Ve volebních listinách byli bez slučování a po slučování daní

r. 1867:		r. 1870:	
Spurný Arnošt a Karolina s daní	167 zl.	Spurný Arnošt s daní	299 zl.
Vojáček Vilém a Františka s daní	223 zl.	Vojáček Vilém s daní	370 zl.
Weigel Arnošt a Arnošta s daní	168 zl.	Weigel Arnošt s daní	388 zl.
Vogl Rudolf a Josefa s daní	145 zl.	Vogl Rudolf s daní	162 zl.
Klement Jan a Františka s daní	134 zl.	Klement Jan s daní	160 zl.
Weigel Frt. a Magdalena s daní	114 zl.	Weigel František s daní	191 zl.
Weigel Jan a Regina s daní	107 zl.	Weigel Jan s daní	144 zl.

Vedle útočného plánu s I. sborem bylo pro Němce, recte pro Dra Bažanta rozhodným ustanovení § 17. řádu volebního, dle něhož rozhodnutí politického úřadu má konečnou platnost. Ježto podklady reklamační, jak soudím, byly stanoveny Drem Bažantem, byl osud jejich v rukou Dra Bažanta samozřejmým a právník mohl býti zvědav jenom na důvody rozhodnutí.

Hlavní útok reklamací také mířil k zesílení volební daně v I. sboru. Město Prostějov jako právní osoba bylo reklamováno a mezi voliče zařazeno jenom proto, že jím do I. sboru přibyla nová daň 1685 zl. 50½ kr. Stalo se to protizákonně, ježto obec nikdy své vlastní zastupitelstvo nevolila a voliti

nemůže. Správní soudní dvůr to vyslovil jasně: »Obec jako právní osoba nemůže býti k volbě, volí-li se její vlastní zastupitelstvo, oprávněna. (Budw. č. 139.)

Nesprávně bylo jak od Dra Bažanta, tak od c. k. okresního hejtmana Widmana rozhodnuto ve prospěch volebního práva ideální daně činžovní. Blízká budoucnost to prokázala autoritativně — správní soudní dvůr uznal za právo: »Pokud volební právo na dani jest závislo, lze pouze k oněm daním prohlédati, které poplatník skutečně platiti má. Podle toho nelze držitelům domův, ode daně činžovní osvobozených, v evidenci chovanou ideální činžovní daň, od které jsou osvobozeni, při vřaďování do volebních seznamů počítati, (Budw. č. 3000), nýbrž jedině 5% daň ze příjmů (Budw. č. 1890). Ostatně později také to na sobě zkusil purkmistr Jan Zajíček. Ten k obecním volbám r. 1883 opakoval volební manévr dle Dra Bažanta, u 40 majitelů nových domů do volebních listin zařadil ideální daň činžovní a správní soudní dvůr volby, dle takového triku provedené, zrušil a přinutil purkmistra Zajíčka, aby provedl volby nové na základě volebních seznamů bez této daně.

Případ Marie Maťchové svědčí o nesprávném postupu důchodního. Daň z Kožušníčkova žudru byla již r. 1867 psána na nezletilé Štěpána a Viléma Kožušníčka, avšak do listin r. 1870 zařazena byla uživatelka domu, ač daň ze žudru na ni psána nebyla a ač ona se svojí daní zapsána byla mezi voliče III. sboru. Byl to smluvený úskok, kterého strana národní neprohlédla.

Důvody, jimiž Dr. Bažant rozhodl o volebním právu pensionovaných důstojníků, byly machiavelistickými. Osoby vojenské byly dle staršího zákonodárství, tedy v době, kdy reklamovaní důstojníci přecházeli do výslužby, příslušny tam, kam příslušely před nastoupením vojenské služby — později to stejně vyřkl správní soudní dvůr (Budw. č. 751) — a nebylo lze o jejich domovské příslušnosti poukazovati také na § 19. zákona domovského z 3. XII. 1863 z. ř. č. 105 jako na bezdomovce, ježto paragraf ten týká se hlavně nalezenců, tuláků, cikánů a pod. Kdyby se smělo volební právo vojenských pensistů říditi uvedeným paragrafem o bezdomovcích, mohli si Němci vojenské pensisty z celého státu na půl roku střídavě usaditi v Prostějově, v Přerově, v Kroměříži a jinde

a ti samí byli by získali ve sborech druhých většinu, čímž by právní smysl volebního řádu byl přiveden ad absurdum.

Ostatně o volebním právu takovýchto důstojníků nebyl upřímně přesvědčen ani ústavácký poslanec Dr. Ryger, když na sněmu zemském v dubnu roku 1867 obhajoval volbu Zajíčkovu.

Dr. Bažant dopustil se tu machiavelismu vývodem, že reklamační komise neprokázala, kde jinde reklamovaní pensisté důstojničtí měli své domovské právo, ač věděl, že naopak jediné reklamant jest povinen reklamované právo svoje dokázati a doložiti. Později to kategoricky přikázal i správní soudní dvůr: »Závisí-li vřadění do volební listiny, po případě přijetí do určitého volebního sboru na příslušnosti v dotyčné obci, tu jest příslušnost tuto před volebními úřady, jež nejsou k tomu povolány, aby v otázkách příslušnosti rozhodovaly, náležitým způsobem prokázati«. (Budw. č. 2949.)

Protizákonnost rozhodnutí Dra Bažanta nejmarkantněji se ukázala na případu Jindřicha Gontarda, generálmajora v. v. Dr. Bažant r. 1870 slavnostně rozhodl, že jest virilním voličem v Prostějově, ježto jest příslušníkem obce, a správní soudní dvůr téhož Jindřicha Gontarda z volebních listin prostějovských r. 1883 vyloučil, ježto nemá domovského práva v Prostějově a není jeho příslušníkem. Správní soudní dvůr tím veřejně dosvědčil, že Dr. Bažant protizákonně dal roku 1870 volební právo virilní onomu generálmajorovi a podle něho ostatním důstojníkům ...

Dr. Bažant ve svém vyřízení ani nenaznačil, že po uznání volebního práva reklamovaných důstojníků v. v. jest nutno také znova rozvrhnouti virilní voliče mezi I. a II. sbor, Dr. Nemluvil také toho neprovedl a tím resultovalo nesprávné, protizákonné upravení volebních seznamů I. a II. sboru a volba provedena dle voličských listin, které nevyhovovaly ustanovením volebního řádu. Po ukončení reklamačního řízení zůstalo v I. sboru 38 poplatníků a dle volebního řádu smělo v něm zůstati virilistů méně, nežli byla polovice poplatníků, tedy nejvýše 18. Dr. Nemluvil jich v I. sboru ponechal 21, čímž se volba formálně stala zmateční.

Strana národní měla proti tomu protestovati a chybila také tím, že opětně nechala Dra Boráka v obecním zastupitelstvu a dokonce ve funkci radního ...

Daňovými změnami vykázaly volební listiny r. 1870 nové, ztížené poměry, v nichž vítězství strany národní bylo na vážkách, a Dr. Bažant s konečnou právní platností protizákonnými prostředky docílil, že se strana národní ocitla před neodvratnou porážkou.

Namanuje se ještě otázka, bylo-li tehdy vůbec možno čeliti praktikám Dra Bažanta a odvrátiti pohromu, připravenou tak rafinovaně. V pozdější době, kdy vyškolenost volební v Prostějově byla příslovečnou, bylo to na snadě. Avšak bylo k tomu nutně třeba, aby strana národní vedla přesnou evidenci daňových předpisů a aby dle nich zavčas sestavila volební seznamy důvěrné. Tím by se bylo čelilo machinacím důchodu buď přímo při sestavování voličských seznamů, anebo reklamacemi, kterých by ani Dr. Bažant nebyl tušil. Nebylo by se to mohlo státi na základě předpisů úřadu berního, nýbrž dle výměru berního referenta. Vzpomínám tu na své zkušenosti z dobývání sněmovního mandátu Ivančického, obou Trnávek, z boje o Olšany u Šumperka, které jsem pomohl vyhráti tím, že jsem za podklad akcí bral výměry berního referátu a potřel jimi výkazy úřadu berního, který ať z pohodlnosti či manipulační praktičnosti, ať úmyslně vybíral daň slučovanou, jak to pro volební seznamy prostějovské vykázal důchodní Němčický. Při tom měla si strana národní býti vědoma, že rozhodnutí reklamační komise má konečnou platnost, vyhoví-li se reklamaci. To znamenalo: do voličských seznamů prozíravě zařaditi město Prostějov jako osobu právní i důstojníky pensisty, do volební daně zařaditi také ideální daň činžovní a pak to všechno reklamacemi vyloučiti z volebních listin. Avšak i tu jest otázkou, nebyl-li by Dr. Bažant i přes takovou reklamační normu, kterou také správní soud později jasně vyřkl (Budw. č. 3114), eventuálnímu rekursu vyhověl. V těch dobách bylo každé násilí proti českému lidu možným.

Pokoušel jsem se, zjistiti úplný dosah nesprávností voličských seznamů a chtěl jsem si je k vůli tomu nově sestaviti dle tehdejších výměrů berního referátu, ale úředně bylo mně sděleno, že berní předpisy se na úřadě uschovávají jenom po dobu 30 let a po ní že jsou odesílány do papíren. Podařilo se mně jenom prohlédnouti daň domovní, jak byla vykazována u berního úřadu v úřed. lejstrách »Verzeichniss aller Häuser der Steuergemeinde Prossnitz Stadt sammt Judenstadt sammt

ihrer Classifikation für die Häusersteuer. Auf Grund des Steuerveränderungsausweises vom J. 1854 neu verfasst.« — V těchto výkazech nikde nejsou vyznačeni spolumajitelé domů, veden jest všude jenom jednotlivec a toť patrně základ všech omylů i křivd při sestavování voličských seznamů k volbám obecním i k volbám sněmovním. O tom strana národní mohla věděti, zvláště dle zkušeností z voleb sněmovních, při nichž byly voličské seznamy opravovány také dle záznamů v knize pozemkové, a měla se pokoušeti o správné výměry berního referátu a, nebylo-li jich ani tam, eventuelně i u pozemkového úřadu. Pokoušela-li se o to a nepodařilo-li se jí to pro ústaváckou konstelaci státního úřednictva, nemáme žádných zpráv. To však můžeme s určitostí tvrditi, že Němci i důchodní Němčický o neúplnosti výkazů berních věděli a že z nich také těžili. Němčický mimo to měl v nich paravent proti eventuelním výtkám starosty i městské rady...

V uvedeném berním »Verzeichnissu« jsou také vedeny záznamy o nových domech až do r. 1881, jsou v nich také vyznačena osvobození od daně činžovní a z těch vidno, že Dr. Bažant v řízení reklamačním rozhodoval jen o volebním právu několika z nich, o těch, která sesílila volební daň I. sboru a která Němcům prospěla ve II. sboru. Bylo tedy pro reklamační řízení vybíráno rukou zkušenou...

* *
*

Jest také otázkou, jak dalece jest oprávněna výtka, že se strana národní nešťastně a ke škodě národní rozhodla, aby se mandátů vzdali starosta Florián Novák a po něm ostatní čeští členové obecního zastupitelstva.

Jisto jest, že v tehdejší době to byl krok neobvyklý a že mohl býti zazlíván všemi, kdož neznali situaci v zastupitelstvu a soudili povrchně. Leckde mohlo se namítnouti, že resignace Němců nemusila vyvolati resignaci Čechů, ale mělo se také uvážiti, že 18 členů zastupitelstva může sice na krátko obec administrovati, že však nemůže žádného usnesení učiniti a jakýmikoliv prostředky obce disponovati. Takové kusé zastupitelstvo bývalo a bývá úředně rozpuštěno a vedení obce svěřovalo se a svěřuje se správní komisi. Při přesně vytčené směrnici Dra Bažanta jistě bylo počítáno i s rozpuš-

těním zastupitelstva a resignace Němců byla smluveným začátkem. Konec — správní komise — byl by býval stejným, ať se starosta Florián Novák i jeho druhové úřadů svých vzdali čili nic.

Zbývá dle mého soudu jen nerozhodnuto, byl-li pro tehdejší předvolební náladu výhodnějším bengál vzdorovitého odchodu, či naopak umíráček rozpuštění zastupitelstva. Pro bengál mluvily rekursy reklamační komise, které do Brna i do Vídně úředně prohlašovaly, že starosta rozhodně odepřel provésti volby dle voličských seznamů, protizákonně Drem Bažantem upravených, a národní voličstvo bylo jím povzbuzeno k oslavné demonstraci.

Mährischer Correspondent dne 8. XI. 1870 zajásal: »Český měšťanosta auditor Novák a městská rada byli pro neprovádění voleb odstraněni.« Tato zpráva napovídá, že Němcům byl by milejším býval umíráček nežli bengál.

My dnes nemůžeme s dobrým svědomím rozhodnouti, byl-li před šedesáti lety správnějším umíráček nebo bengál, ale určitě smíme tvrditi, že krise české většiny v obecním zastupitelstvu byla tehdy neodvratnou...

Konec dílu druhého.

PŘÍLOHA.

Dr. Josef šl. Koudela, poslanec a advokát v Brně, napsal v Hlasech z Hané dne 27. XII. 1910 pro »Památník českých bojů o Prostějov r. 1890 a 1891« svoje »Historické vzpomínky z Prostějova«. Z těch první oddíl zní:

»Dne 29. října 1870 přistěhoval jsem se do Prostějova, bych nastoupil místo koncipienta v advokátní kanceláři vyhlášeného, bohužel příliš brzo zemřelého advokáta a politika Dra Josefa Fanderlíka.

Prostějov byl tenkrát velikou vesnicí bez dláždění, bez řádného osvětlení, avšak pln bezedného bláta.

V den mého přistěhování se neb v den následující se konal tam velký průvod pochodňový.

Na otázku, co jest příčinou této oslavy, sděleno mi, že průvod ten se koná na uznání hrdinského, vlasteneckého si počínání tehdejšího starosty města Floriána Nováka a celého výboru, který se vzdal pro stávající rozpory s tehdejším okresním hejtmanem Drem Bažantem, německým nacionálem, svých úřadů.

Celé obecní zastupitelstvo bylo tehda českým a okresní hejtman mu kladl v každém ohledu překážky v cestu, chtěje očividně je přiměti k odstoupení, by Prostějov mohl býti poněmčen.

Působili tehdy v Prostějově zuřiví Němci Dr. Zaillner, advokát, a Dr. Hein, advokát a notář, kteří dovedli získat mladého, neobyčejně čilého obchodníka železem Jana Zajíčka pro němectví a ve spolku s okresním hejtmanem Drem Bažantem, jenž se stal pomocí Čechů v roce 1868 okresním hejtmanem v Prostějově, kuli plány na poněmčení Prostějova.

Slyše o příčině pochodňového průvodu, odvážil jsem se vysloviti svoje podivení nad tím, že české zastupitelstvo okresnímu hejtmanovi uhnulo a se svých funkcí vzdalo, podotýkaje, že to bude trvati dlouho, než Prostějov bude míti opět české zastupitelstvo.

Tehdejší vůdcové čeští přijali má slova nemilostivě, mluvili o nezkušeném mladíku a byli plni naděje, že při nastávajících volbách bude zvoleno opět české zastupitelstvo. Bohužel neměli pravdu.

Politické úřady jmenovaly tehdejšího advokáta Prostějovského Dra Nemluvila, původem Čecha, který měl za manželku dceru vlastenecké rodiny Vojáčkovy, kurátorem města a týž řídil volby společně s okresním hejtmanem a pány Drem Zaillnerem, Drem Heinem a Janem Zajíčkem. Při volbách ohromná česká většina voličů byla umlčena a v II. i I. sboru byli zvoleni do obecního zastupitelstva Němci a starostou města se stal Jan Zajíček.

Ihned po volbě započali Němci svou bezohlednou práci, při čemž jim byla u velké míře na prospěch okolnost, že nově zvolený starosta Jan Zajíček byl v soukromém ohledu povahou ryzí, mužem nad míru pilným, přičinlivým a ke každému milým.

Prostějov měl tenkráte jen 2 obecné, t. zv. smíšené školy a 2 ústavy peněžní, českou zkvétající záložnu a nepatrný ústav německý Vorschussverein.

By činnost Němců se paralysovala, usneseno, že česká strana zřídí českou reální školu a po předběžných poradách otevřena škola ta počátkem školního roku 1871/2...«

— — — — — — — — — —

Spisovatel Emil Tréval ve svém díle »Kdo za pravdu hoří«, které jest pokračováním jeho »Průboje« a vypisuje osudy jeho otce Václava Waltera v osobě Schwertově, píše o téže době patrně podle zpráv svého otce, proživšího řadu let v Prostějově, a mezi jiným o tehdejším Prostějově napsal:

»Boj proti vládnoucím hanáckým odrodilcům a židům nebyl snadný. Voje české skládaly se ze řemeslníků a malých živnostníků. Výhody inteligence a bohatství byly na straně německé: advokáti, lékaři, učitelé, fabrikanti a velkoobchodníci. Zajíček odpíral straně slovanské právo na spoluvládu v městě... Zakládány potravní spolky, záložna, ježděno k politickým besedám na venkov, v kavárně a ve Čtenářském spolku hlasitě předčítány noviny a Dr. Lakomý s Drem Anderlíkem dávali vysvětlivky... Před volbami v červenci r. 1867 zaručovali národovci Václavu Walterovi, že ho zvolí za policejního komisaře, avšak ctižádost Hegrova zvítězila...

Nespokojenost s vládou slovanské strany. Slovanští členové zastupitelstva dali se brzo v područí vychytralých městských úředníků, kteří tu zbyli z vlády minulé. Byli zarytí

Němci a, jsouce znalí obecního hospodářství, snadno obelstili nováčky, kteří jim měli dohlížeti na prsty. Hegr jako policejní komisař dopustil se několik přehmatů z neznalosti zákona a byl i trestán. Proto se vzdal úřadu..

Einaigl do zastupitelstva nepřichází, děkan prý jest jednou pro Slovany, po druhé pro Němce a purkmistr s Pořízkou, který jest ve výboru za II. sbor, německým advokátům a fabrikantům nestačí, když jim ostatní členové zastupitelstva nepomáhají, ba dokonce často se do léčky německé zlákati dají. Není tu vůdčí, prohlédavé hlavy... Politické děti — dáti jim zbraň a moc do ruky, napřed sami sebe pořežou!... Jak těžko jest udržeti dobytou posici! I defensivě dlužno se učiti! A bude-li Prostějov zase ztracen, jaká rána to bude pro politický život na Moravě! Jaký odkrok na postupu k nabývání samosprávy v dědictví otců, jaká potupa, z neschopných rukou pouštěti vládu otcovských statků i vlastních osudů cizáckých... Není vůdců. A kdo by mohl býti, nedbá. V Dru Anderlíkovi není tolik lásky jako v Dru Lakomém. Muž krásné tváře i postavy, skvělých vlastností společenských, ale povaha do různých směrů roztříštěná. Potřeboval pobídek, pochval, podnětů, aby šel za jistou ideou. Rozpaloval se snadno, zářil a uchvacoval, ale rychle též chládl a odpuzoval. Měl myšlenky krásné, byl duchaplným a parátním, debateurem, ale konání jeho scházelo ono centrum, v němž by všecky jeho skvělosti paprskovitě se sbíhaly a odtud krev zahřívaly... R. 1870 zastupitelstvo v Prostějově, zcela demoralisované, hledělo se při vesle udržeti tím, že nevypisovalo po zákonnitém období volby. Po dvojí urgenci rozpustila vláda celé zastupitelstvo a dosadila k vypsání a provedení nových voleb v čelo obce vládního komisaře...

— — — — — — — — — —

František Martinák, první ředitel »České nižší reálné školy Občanské záložny v Prostějově«, pozdější »České nižší reálné školy Matice školské v Prostějově«, napsal do dějin ústavu ve školním roce 1871/72:

»Prostějov neměl do r. 1871 středního ústavu. Poněvadž zákon zemský, daný 30. dubna 1869, nařizoval, aby se dosavadní nesamostatné reálné školy do začátku školního roku 1871/72 buď v samostatné reálné školy o 4 třídách anebo v měšťanské školy přetvořily, usneslo se dne 28. září 1869

obecní zastupitelstvo svou nesamostatnou trojtřídní reálnou školu proměniti ve čtyřtřídní samostatnou. Avšak usnesení toto provésti pro různé překážky představenstvo nemělo bohužel náležité ráznosti ani vytrvalosti...«

OPRAVY CHYB I. DÍLU.

Str. 16., řádek 6. místo okol má býti okolo.

Str. 39 [40]*a*) Nyní Fügnerova.

Str. 63., řádek 20. má býti: protiruské.

Str. 145., řádek 17. a 18. má zníti: Při protivenství předbělohorském proti českým bratřím.

Prosou vydal:

Meze dětima (1922).

Meze chasó (1924).

Ondřeji a inši obrázke z Hané (1925).

Bévalo (1927).

Báňa (1927).

Dule z hroške (1928).

Pod Kosiřem (1928).

Komurka. Stréc Karásek (1929).

Z politických spisů vydal:

Křížová cesta opravy volebního řádu pro sněm markrabství moravského (1903).

Několik črt z posledních 15 let města Prostějova (1907).

Úryvky ze zápisků v době válečné (1928).

Z bojů o obchodní a živnostenskou komoru v Olomouci (1927).